ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՑԵՔ

ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻՈՎ

ՀԿԿ ԿԵՆՏԿՈՄԻ ԱՄՍԱԳԻՐ

8

ՕԳՈՍՏՈՍ

ԵՐԵՎԱՆ • 1975

ՄԵՐ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻՆ

«Լենինյան ուղիով» ամսագրի խմբագրությունը խնդրում է հոդվածներ ուղարկելիս ճշտորեն պահպանել հետևյալ կանոնները. տեսական բնույթի հոդվածները՝ 18 մեքենագրական էջից ոչ ավելի, պրակտիկ աշխատանքը և առաջավոր փորձը լուսաբանող հոդվածները՝ 8—10, նամակներն ու թղթակցությունները՝ 4—6, գրախոսականները և մամուլի տեսությունները՝ 6—8 էջ:

Անդրկովկասի ու Հայաստանի հեղափոխական շարժման թեմաներով գրված և Հայաստանում մարքսիզմ-լենինիզմի տարածմանը նվիրված հոդվածները պետք է ունենան ռուսերեն ամփոփում՝ 8 տողի չափով:

Հոդվածները պետք է մեքենագրված լինեն երկու ինտերվալով, երկու օրինակից, հեղինակի կողմից ստորագրված, նշելով հեղինակի լրիվ անունը, հայրանունը և ազգանունը, հասցեն, աշխատանքի վայրն ու հեռախոսի համարը: Խմբագրությանը հանձնված հոդվածներից մեկը պետք է լինի մեքենագրվածի առաջին օրինակը: Հոդվածում անհրաժեշտ է ցույց տալ մեջբերումների և թվական տվյալների աղբյուրները:

Մարքսիզմ-լենինիզմի կլասիկների, կուսակցության և սովետական պետության ղեկավարների, միջազգային բանվորական ու կոմունիստական շարժման ականավոր գործիչների աշխատություններից, պաշտոնական փաստաթղթերի ժողովածուներից վերցված քաղվածքները, վկայակոչումները պետք է լինեն երկերի հատորյակների կամ աշխատությունների հայերեն, իսկ եթե այդպիսիք չկան՝ ռուսերեն վերջին հրատարակությունից:

Տեսական և գիտական բնույթի հոդվածների վերջում պարտադիր է նշել օգտագործված աղբյուրների համառոտ ցանկը:

Սույն պահանջները խախտողների հոդվածները չեն տպագրվի: Ներկայացված հոդվածն անհետևանք կմնա, եթե այն ամբողջովին կամ հատվածներով հրապարակված լինի մամուլի և ինֆորմացիայի որևէ օրգանում:

Խմբագրությանն ուղարկված հոդվածները չեն վերադարձվում:

ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻՈՎ

8

ՕԳՈՍՏՈՍ 1975

ԼՈՒՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ 1922 Թ.

ИЗДАЕТСЯ С 1922 Г.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԿ-Ի ՏԵՍԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ

«Ленинян угиов» («По ленинскому пути»)—теоретический и политический журнал ЦК КП Армении

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

ԼԵԶՈՒՆ ԵՎ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԸ ԳՐՔԻ ՄԱՍԻՆ

СОДЕРЖАНИЕ

ՍՄԿԿ ԿԵՆՏԿՈՄԻ ՔԱՂԲՅՈՒՐՈՅՈՒՄ, ՍՍՀՄ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԵՎ ՍՍՀՄ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏՈՒՄ

ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՍՄԿԿ Կենտկոմի քաղբյուրոն, **ՍՍՀՄ** Գերագույն սովետի նախագահությունը և **ՍՍՀՄ** Մինիստրների սովետը, քննության առնելով Եվրոպայի անվտանգության ու համագործակցության խորհրդակցության արդյունքները, նշում են, որ եվրոպական 33 պետությունների, ԱՄՆ-ի ու Կանադայի ղեկավար գործիչների՝ պատմության մեջ աննախադեպ այդ հանդիպումը դարձավ հսկայական միջազգային նշանակություն ունեցող իրադարձություն: Խորհրդակցությունը դրեց լարվածության թուլացման նոր փուլի սկիզբը, կարևոր քայլ եղավ խաղաղ գոյակցության սկզբունքների ամրապնդման և տարբեր հասարակարգ ունեցող պետությունների իրավահավասար համագործակցության հարաբերությունների հաստատման ճանապարհին:

Պետությունների համաեվրոպական խորհրդակցությունը, որը հրավիրվել էր Եվրոպայի երկրների, ինչպես նաև ԱՄՆ-ի և Կանադայի պաշտպանությանն արժանացած սոցիալիստական համագործակցության երկրների նախաձեռնության շնորհիվ, ամփոփեց երկրորդ համաշխարհային պատերազմի կոլեկտիվորեն անհրաժեշտ քաղաքական արդյունքը, հավաստեց ուժի դիրքի և «սառը պատերազմի» քաղաքականության սնանկությունն ու վնասակարությունը: Դրա հետ մեկտեղ խորհրդակցությունը նոր հնարավորություններ բացեց մեր ժամանակների գլխավոր խնդրի լուծման՝ ժողովուրդների խաղաղության և անվտանգության ամրապնդման համար:

Եվրոպան, որը դարեր շարունակ արյունահեղ ճակատամարտերի ասպարեզ է եղել, տեսել երկու համաշխարհային պատերազմ, հիմա հանդիսավորությամբ հռչակում է պետությունների հարաբերությունների հստակ ձևակերպված սկզբունքներ և դրանով իսկ արտահայտում երկրների միջև նորմալ, բարեկամական հարաբերություններ զարգացնելու կամք:

Խորհրդակցության աշխատանքի հաջող ավարտումը մեծ, լարված աշխատանքի արգասիք է, որի ընթացքում հարկ եղավ հաղթահարել ոչ քիչ դժվարություններ: Խորհրդակցության արդյունքները այն պայմանավորվածությունների գումարն են, որոնք ձեռք բերվեցին բոլորի կարծիքների ու շահերի հաշվառման հիման վրա և ընդհանուր համաձայնությամբ: Չժխտելով գաղափարախոսության և հասարակական սիստեմների միջև եղած տարբերությունները, այդ պայմանավորվածությունները համապատասխանում են մեր մայր-

ցամաքի բոլոր ժողովուրդների շահերին: Չկան հաղթողներ և պարտվածներ, շահողներ և կորուստ կրածներ: Խորհրդակցությունը բանականության հաղթանակն է, բոլոր նրանց շահումը, ում համար թանկ են մեր մոլորակի խաղաղությունն ու անվտանգությունը:

Խորհրդակցության շնորհիվ ձեռք բերված պայմանավորվածությունները համապատասխանում են խաղաղ գոյակցության ու միջազգային համագործակցության, ժողովուրդների խաղաղության և ազատության այն սկզբունքներին, որոնք մշակել է Վ. Ի. Լենինը և որոնք սովետական պետությունը պաշտպանում է իր ամբողջ պատմական ուղու ընթացքում: ՍՄԿԿ Կենտկոմի քաղբյուրոն, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահությունը և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետը ընդգծում են Լեոնիդ Իլյիչ Բրեժնևի ականառու ներդրումը կոմունիստական կուսակցության և սովետական պետության արտաքին քաղաքական կուրսի իրականացման, խաղաղության ծրագրի մշակման և իրագործման բնագավառում, որը հսկայական դեր խաղաց լարվածության թուլացման հասնելու գործում: Նրա նպատակասլաց և երկրագնդի խաղաղության նկատմամբ անդուլ հոգատարությամբ տոգորված գործունեությունը կարևոր նշանակություն ունեցավ համաեվրոպական խորհրդակցության հրավիրման և հաջողության համար: Մեր կուսակցությունը, սովետական ժողովուրդը բարձր են գնահատում այդ ակտիվ, անձնվեր գործունեությունը և լիովին հավանություն են տալիս Հելսինկիի խորհրդակցությունում Լ. Ի. Բրեժնևի ունեցած ելույթին:

Խորհրդակցությունը բացում է Եվրոպայի խաղաղության և անվտանգության էական ամրապնդման հնարավորություններ: Նրա մասնակիցների կողմից համաձայնեցված պետությունների հարաբերությունների սկզբունքները կոչված են հուսալի հիմք ստեղծել եվրոպական միջազգային հարաբերություններից ագրեսիայի և բռնության բոլոր ձևերը բացառելու համար: Դրանք հավաստում են արդեն իրավական ուժ ունեցող այն համապատասխան դրույթները, որ ավելի վաղ մտցված էին Սովետական Միության և Ֆրանսիայի, ԳՖՀ-ի, ԱՄՆ-ի, Մեծ Բրիտանիայի, Իտալիայի, Կանադայի, ինչպես նաև մի շարք ուրիշ երկրների միջև վերջին տարիներս ստորագրված երկկողմ միջպետական պայմանագրերի և մյուս փաստաթղթերի մեջ:

Խորհրդակցության եզրափակիչ ակտում հռչակված պետությունների սուվերեն հավասարության և նրանց սուվերեն իրավունքների սկզբունքները, ներառյալ իրենց քաղաքական, սոցիալական, տնտեսական և կուլտուրական սիստեմները ազատորեն ընտրելու և զարգացնելու, ուժ չգործադրելու կամ ուժով չսպառնալու, սահմանների անխախտելիության, պետությունների տերիտորիալ ամբողջականության, վեճերի խաղաղ կարգավորման, միմյանց ներքին գործերին չմիջամտելու, մարդու իրավունքներն ու հիմնական ազատությունները հարգելու, ժողովուրդների իրավահավասարության և իրենց բախտը տնօրինելու նրանց իրավունքի, պետությունների համագործակցության և միջազգային իրավունքով ստանձնած պարտավորությունների բարեխիղճ կատարման սկզբունքները կոչված են նպաստելու մայրցամաքում փոխադարձ վստահության, յուրաքանչյուր երկրի ազատ, անկախ, խաղաղ զարգացման վստահության մթնոլորտի ստեղծմանը:

Եվրոպայի խաղաղության ու անվտանգության ամրապնդման գործում կարևոր դեր պետք է խաղան նաև վստահության ամրապնդման այն համաձայնեցված միջոցառումները, որոնց նպատակն է նվազեցնել զինված կոնֆլիկտների առաջացման վտանգը:

Խորհրդակցության արդյունքները նախադրյալներ են ստեղծում էապես ընդլայնելու և ակտիվացնելու եվրոպական պետությունների համագործակցությունը էկոնոմիկայի, գիտության, տեխնիկայի, շրջակա միջավայրի պահպանության բնագավառում և տնտեսական գործունեության այլ ոլորտներում, ինչպես նաև այնպիսի հումանիտար հարցերում, ինչպիսիք են փոխանակումները կուլտուրայի, կրթության, ինֆորմացիայի բնագավառում, մարդկանց կոնտակտները: Համաեվրոպական մասշտաբով համագործակցության զար-

գացումը՝ յուրաքանչյուր երկրի օրենքների և ավանդույթների պահպանմամբ
հանդերձ, կնպաստի եվրոպական մայրցամաքում խաղաղության և անվտան-
ցության հիմքի ամրապնդմանը, Եվրոպայի պետությունների, ժողովուրդների
փոխըմբռնման ամրապնդմանը: Մյուս կողմից, այդպիսի համագործակցու-
թյան զարգացումը մայրցամաքի բոլոր ժողովուրդներին հնարավորություն
կտա ավելի հաջող ու ռացիոնալ կերպով օգտագործելու իրենց տրամադրու-
թյան տակ եղած նյութական և հոգևոր արժեքները:

Միջազգային լարվածության թուլացումը ավելի ու ավելի մեծ չափով է
լցվում կոնկրետ նյութական բովանդակությամբ: Լարվածության թուլացման
նյութականացում՝ ահա այն ամենի էությունը, ինչը պետք է, իրոք, խաղաղու-
թյունը կայուն և անսասան դարձնի Եվրոպայում: Անշուշտ, շատ կարևոր է
հռչակել պետությունների հարաբերությունների ճիշտ և արդարացի սկըզ-
բունքներ: Բայց ոչ պակաս կարևոր է այդ սկզբունքները արմատավորել ար-
դի միջազգային հարաբերություններում, դրանք ներդնել պրակտիկայում և
դարձնել միջազգային կյանքի օրենք, որը ոչ ոք իրավունք չունի զանց առնել:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի քաղբյուրոն, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահու-
թյունը և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետը ելնում են այն բանից, որ խորհրդակ-
ցությունում ներկայացված բոլոր երկրները կկենսագործեն ձեռք բերված պայ-
մանավորվածությունները: Ինչ վերաբերում է Սովետական Միությանը, ապա
նա կգործի հենց այդպես:

Հռչակված սկզբունքների և պայմանավորվածությունների կենսագործու-
մը Սովետական Միությունից և բոլոր խաղաղասեր երկրներից կպահանջի
նոր, լուրջ ջանքեր, կպահանջի հաղթահարել այն դժվարություններն ու ար-
գելքները, որոնք հարուցում են խաղաղության և լարվածության թուլացման
գործին հակազդող ուժերը:

Համաեվրոպական խորհրդակցությունը այն ամեն դրականի արդյունքն
է, ինչ մինչև օրս մեր մայրցամաքում արվել է «սառը պատերազմից» լարվա-
ծության թուլացման, խաղաղ գոյակցության սկզբունքների գործնական իրա-
կանացման անցնելու ասպարեզում: Դրա հետ մեկտեղ դա նաև մեկնակետ է
կայուն խաղաղության և ժողովուրդների կյանքից պատերազմի բացառման
ուղիով Եվրոպայի հետագա համակողմանի առաջընթացի համար:

Այժմ գլխավորն այն է, որ քաղաքական լարվածության թուլացումը լրաց-
վի ռազմական լարվածության թուլացումով: Այդ իմաստով առաջնահերթ
խնդիրներից մեկն է՝ գտնել Կենտրոնական Եվրոպայում զինված ուժերի և
սպառազինությունների կրճատման ուղիներ, որը ոչ թե վնաս հասցնի որևէ
երկրի անվտանգությանը, այլ, ընդհակառակը, օգտավետ լինի բոլորի հա-
մար:

Մեր ժամանակների կարևորագույն պահանջներն են՝ հասնել սպառա-
զինությունների մրցավազքի կրճատման, ապա նաև դադարեցման, առաջ
ընթանալ դեպի ընդհանուր ու լրիվ զինաթափում տանող ուղիով, նվազեցնել
ռազմական դիմակայությունը եվրոպական հողում, գործը հասցնել Եվրոպայի՝
հակադիր ռազմական բլոկների բաժանման հաղթահարմանը:

Խորհրդակցության որոշումները մեծ նշանակություն ունեն ոչ միայն եվ-
րոպացիների համար: Խաղաղության իրավունքը պատկանում է մեր մոլորա-
կի յուրաքանչյուր մարդու: Լարվածության թուլացումը պետք է ընդլայնվի,
տարածվի աշխարհի բոլոր շրջանների վրա: Սովետական Միու-
թյունը իր պարտքն է համարում նպաստել միջազգային իրադրության զար-
գացմանը հենց այդ ուղղությամբ:

Երկրագնդի խաղաղության ամրապնդումը նպաստավոր հնարավորու-
թյուններ կստեղծի բոլոր ժողովուրդների տնտեսական և սոցիալական առա-
ջադիմության ապահովման համար:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի քաղբյուրոն, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահությունը, ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետը բոլոր կուսակցական և սովետական կազմակերպությունների, բոլոր սովետական մարդկանց ուշադրությունն են հրավիրում այն բանի վրա, որ եվրոպական մայրցամաքում լարվածության թուլացման ամրապնդումը և զարգացումը, երկրների և ժողովուրդների համագործակցության ընդլայնումը ենթադրում են անդուլ ջանքեր՝ նպատակամղված սովետական էկոնոմիկայի, գիտության, կուլտուրայի հետագա զարգացմանը, սովետական մարդկանց կոմունիստական գիտակցականության դաստիարակման, կոմունիզմի համար մղվող պայքարում նրանց ակտիվության բարձրացման ոգով գաղափարական աշխատանքի ծավալմանը:

Վճռականորեն և անսահմանորեն պաշտպանելով Սովետական Միության կոմունիստական կուսակցության արտաքին ու ներքին քաղաքականությունը, սովետական մարդիկ բարձրացնում են իրենց աշխատանքային ակտիվությունը: Նրանք նախապատրաստվում են աշխատանքային նոր հաջողություններով արժանավայել դիմավորել ՍՄԿԿ XXV համագումարը: Դրանով իսկ նրանք ամրապնդում են ժողովուրդների խաղաղության անվտանգության և ազատության լենինյան քաղաքականության հիմքը, քաղաքականություն, որին անսասանորեն հավատարիմ են կոմունիստական կուսակցությունը և մեր սոցիալիստական պետությունը:

ՀԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ, ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ

ԸՆԿԵՐ Լ. Ի. ԲՐԵԺՆԵՎԻ ԵԼՈՒՅԹԸ ԵՎՐՈՊԱՅԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԵԼՍԻՆԿԻԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ, 1975 թ. ՀՈՒԼԻՍԻ 31-ԻՆ

Հարգելի ընկեր նախագա՛հ:

Խորհրդակցության հարգելի մասնակիցնե՛ր:

Մենք բոլորս, մասնակցելով Եվրոպայի անվտանգության և համագոր-
ծակցության խորհրդակցության եզրափակիչ փուլին, զգում ենք այդ իրադար-
ձության անսովոր բնույթը, նրա քաղաքական մասշտաբայնությունը: Կարելի
է վստահությամբ ասել, որ նույնը զգում են խորհրդակցությանը մասնակցող
բոլոր երկրների, և ոչ միայն այդ երկրների, միլիոնավոր ու միլիոնավոր
մարդիկ: Նրանք մեզ հետ իմաստավորում են այն, ինչ այս օրերին տեղի է
ունենում Ֆինլանդիայի մայրաքաղաքում:

Ինչո՞վ է պայմանավորված այս դահլիճում գտնվող քաղաքական և պե-
տական բարձրագույն ղեկավարների այդպիսի վերաբերմունքը խորհրդակ-
ցության նկատմամբ:

Պատասխանը, ըստ երևույթին, այն է, որ խորհրդակցության արդյունք-
ների հետ կապված են սպասելիքներ և հույսեր, որոնք չի առաջացրել հետ-
պատերազմյան նշանավոր դաշնակցային համատեղ որոշումներին հաջորդած
ժամանակաշրջանի ոչ մի այլ կոլեկտիվ ակցիա:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի սարսափներն ապրած սերնդի
մարդկանց առանձնապես պարզորոշ է երևում ներկա խորհրդակցության
պատմական իմաստը: Նրա նպատակները մոտիկ են նաև եվրոպացիների այն
սերնդի մտքին ու սրտին, որն աճել և ապրում է խաղաղության պայմաննե-
րում և որը իրավացիորեն գտնում է, որ այլ կերպ չպետք է լինի:

Եվրոպայի հողը առատորեն արյունով է հեղվել երկու համաշխարհային
պատերազմների տարիներին: Եվրոպական 33 պետությունների, ԱՄՆ-ի և
Կանադայի քաղաքական ու պետական բարձրագույն ղեկավարները հավաք-
վել են Հելսինկիում, որպեսզի համատեղ ջանքերով նպաստեն Եվրոպայի
վերածմանը մի մայրցամաքի, որը այլևս չտեսնի պատերազմական ցնցում-

ներ: Խաղաղության իրավունքը պետք է ապահովվի Եվրոպայի բոլոր ժողովուրդների համար: Իհարկե, մենք ուզում ենք, որ այդ իրավունքն ապահովվի նաև մեր մոլորակի մյուս բոլոր ժողովուրդների համար:

Լինելով բազմաթիվ և վառ ազգային կուլտուրաների կենտրոն, լինելով համաշխարհային քաղաքակրթության գագաթներից մեկը, Եվրոպան ի վիճակի է տալու կայուն խաղաղության հիման վրա միջպետական հարաբերությունների կառուցման լավ օրինակ:

Սովետական Միությունը խորհրդակցության արդյունքները դիտում է ոչ թե պարզապես իբրև երկրորդ համաշխարհային պատերազմի անհրաժեշտ քաղաքական արդյունքի ամփոփում: Դա միաժամանակ գալիքի իմաստավորումն է, ելնելով այսօրվա իրողություններից և Եվրոպայի ժողովուրդների բազմադարյան փորձից:

Այստեղ, Եվրոպայում, բազմիցս իրենց կասկածելի «դափնիներով» են պսակել ագրեսորները, իսկ ապա նրանց վրա ընկել է ժողովուրդների անեծքը: Այստեղ, Եվրոպայում, քաղաքական դոկտրինայի աստիճանի են հասցվել աշխարհակալության հավակնությունները, որոնք վերջացել են այն պետությունների կործանումով, որոնց ռեսուրսներն ի սպաս են դրված եղել մարդատյաց ոճրագործ նպատակներին:

Ահա թե ինչու հասել է ժամը՝ անխուսափելի կոլեկտիվ հետևություններ անելու պատմության փորձից: Եվ մենք այստեղ այդ հետևություններն անում ենք Եվրոպայի մայրցամաքի ապագայի համար մեր պատասխանատվության լիակատար գիտակցմամբ, որը պետք է գոյություն ունենա և զարգանա խաղաղության պայմաններում:

Հազիվ թե որևէ մեկը ժխտի, որ խորհրդակցության արդյունքները բոլոր մասնակից պետությունների շահերի մանրակրկիտ կշռադատված հաշվեկշիռն են: Ուստի, հարկավոր է դրանց առանձնապես խնամքով վերաբերվել:

Ետևում է թողնված ոչ դյուրին մի ճանապարհ՝ համաեվրոպական խորհրդակցության բուն գաղափարի առաջքաշումից մինչև նրա գագաթնակետը կազմող՝ եզրափակումը բարձր մակարդակով: Սովետական Միությունը, զգաստորեն գնահատելով Եվրոպայի և աշխարհի քաղաքական տարբեր ուժերի տեղաբաշխումը և դինամիկան, հաստատ համոզված է, որ լարվածության թուլացման և իրավահավասար համագործակցության հզոր հոսանքները, որոնք վերջին տարիներս ավելի ու ավելի մեծ չափով են որոշում եվրոպական և համաշխարհային քաղաքականության ընթացքը, խորհրդակցության և նրա արդյունքների շնորհիվ նոր ուժ և է՛լ ավելի մեծ թափ կստանան:

Այն փաստաթուղթը, որ մենք պետք է ստորագրենք, ամփոփելով անցյալի արդյունքները, իր բովանդակությամբ հասցեագրված է ապագային: Ձեռք բերված պայմանավորվածություններն ընդգրկում են ամենահրատապ պրոբլեմների՝ խաղաղության, անվտանգության, բազմազան բնագավառներում համագործակցելու լայն սպեկտր:

Մասնակից պետությունների հարաբերությունները փաստաթղթում խարսխվել են հիմնարար սկզբունքների լուրջ հիմքի վրա, որոնք պետք է որոշեն նրանց վարքագծի նորմերը իրենց փոխհարաբերություններում: Դրանք խաղաղ գոյակցության սկզբունքներ են, որոնց համար այնպիսի համոզմունքով ու հետևողականությամբ պայքարում էր սովետական պետության հիմ-

նադիր Վ. Ի. Լենինը, որոնց համար պայքարում է մեր ժողովուրդը նաև այսօր:

Խորհրդակցությունը սահմանել է համագործակցության ուղղությունները ու կոնկրետ ձևերը նաև առևտրատնտեսական, գիտության ու տեխնիկայի, շրջակա միջավայրի պաշտպանության, կուլտուրայի, կրթության, մարդկանց, հիմնարկությունների, կազմակերպությունների կոնտակտների ոլորտում:

Համագործակցության հնարավորությունները այժմ տարածվում են նաև այնպիսի բնագավառների վրա, որտեղ այն աներևակայելի կլիներ «սառը պատերազմի» տարիներին: Օրինակ, ինֆորմացիայի ավելի լայն փոխանակումները՝ հանուն խաղաղության և ժողովուրդների բարեկամության:

Գաղտնիք չէ, որ ինֆորմացիայի միջոցները կարող են ծառայել խաղաղության և վստահության նպատակներին, կարող են նաև աշխարհով մեկ տարածել երկրների ու ժողովուրդների երկպառակության թույնը: Մենք կուզենայինք հուսալ, որ խորհրդակցության արդյունքները ճիշտ կողմնորոշիչ կլինեն նաև այդ բնագավառներում համագործակցելու համար:

Խորհրդակցությունը ձեռք բերեց մի շարք կարևոր պայմանավորվածություններ, որոնք քաղաքական լարվածության թուլացումը լրացնում են ռազմական լարվածության թուլացմամբ: Դա նույնպես որակապես նոր աստիճան է պետությունների միջև վստահությունն ամրապնդելու գործում:

Սովետական Միությունը հետևողականորեն կողմնակիցն է այն բանի, որ խորհրդակցությունից հետո ռազմական լարվածությունը հետագայում ավելի թուլանա: Այդ իմաստով առաջնահերթ խնդիրներից մեկն է՝ գտնել կենտրոնական Եվրոպայում զինված ուժերի և սպառազինությունների կըրճատման ուղիներ, առանց որևէ մեկի անվտանգությանը վնաս հասցնելու: Ընդհակառակը՝ օգուտ բերելով բոլորին:

Խորհրդակցությունում ձեռք բերված պայմանավորվածությունների քաղաքական հատուկ նշանակությունն ու բարոյական ուժն այն է, որ դրանք կհաստատվեն մասնակից պետությունների բարձրագույն ղեկավարների ստորագրություններով: Մեր ընդհանուր կարևորագույն խնդիրն է՝ լիակատար ներգործուն ուժ տալ այդ պայմանավորվածություններին:

Մենք ելնում ենք այն բանից, որ խորհրդակցությունում ներկայացված բոլոր երկրները կենսագործելու են ձեռք բերված պայմանավորվածությունները: Ինչ վերաբերում է Սովետական Միությանը, ապա նա գործելու է հենց այդպես:

Մեր կարծիքով, խորհրդակցության ընդհանուր արդյունքն այն է, որ միջազգային լարվածության թուլացումը ավելի ու ավելի մեծ ծավալով է լըցվում կոնկրետ նյութական բովանդակությամբ: Հենց լարվածության թուլացման նյութականացում. ահա որն է գործի էությունը, ինչը պետք է իրոք ամուր և անխախտ դարձնի խաղաղությունը Եվրոպայում: Եվ, ընդսմին, մենք անկյունաքար ենք դարձնում սպառազինությունների մրցավազքի դադարեցման, զինաթափման գործում ռեալ արդյունքների ձեռքբերման խնդիրը:

Շատ կարևոր է հռչակել պետությունների փոխհարաբերությունների ճիշտ և արդարացի սկզբունքներ: Պակաս կարևոր չէ՝ այդ սկզբունքները արմատավորել արդի միջազգային հարաբերություններում, արմատավորել պրակտիկայում և դրանք դարձնել միջազգային կյանքի օրենք, որը զանց առնել ոչ ոքի իրավունք չի տրված: Մեր խաղաղասիրական քաղաքականու-

թյունն ուղղված է այդ նպատակին, որի մասին մենք մեկ անգամ ևս հայտարարում ենք նաև այս բարձր ամբիոնից:

Իհարկե, Եվրոպայի 33 պետությունների, ԱՄՆ-ի և Կանադայի ղեկավար գործիչների բուն հանդիպումը, որը պատմության մեջ աննախադեպ է, պետք է հիմնական օղակ դառնա լարվածության թուլացման, Եվրոպայի և միջազգային անվտանգության ամրապնդման, փոխշահավետ համագործակցության զարգացման պրոցեսում: Այս ամենն այդպես է:

Բայց, որպեսզի այս հանդիպման, խորհրդակցության որոշումների հետ կապված՝ ժողովուրդների հույսերը լիովին արդարանան, չսասանվեն առաջին իսկ վատ եղանակից, հարկավոր են հետագա ընդհանուր ջանքեր, բոլոր մասնակից պետությունների ամենօրյա աշխատանքը՝ լարվածության թուլացումը խորացնելու համար:

Խորհրդակցության հաջողությունը հնարավոր դարձավ միայն այն բանի շնորհիվ, որ նրա մասնակիցները, մշտապես ընդառաջ գնալով միմյանց, կարողացան հաղթահարելով դժվարությունները, հաճախ էլ ոչ փոքր դժվարություններ, վերջիվերջո, մշակել բոլորի համար ընդունելի պայմանավորվածություններ քննարկված հարցերից յուրաքանչյուրի վերաբերյալ: Այդ պայմանավորվածությունները ծնունդ են առել և ձեռք են բերվել ոչ թե խորհրդակցության մի խումբ մասնակիցների հայացքները մյուսներին պարտադրելու միջոցով, այլ բոլորի կարծիքներն ու շահերը հաշվի առնելու հիման վրա և ընդհանուր համաձայնությամբ:

Եթե այստեղ կան փոխզիջումներ, ապա դրանք հիմնավորված փոխզիջումներ են, այնպիսիք, որպիսիք ծառայում են խաղաղությանը, չվերացնելով գաղափարախոսության և հասարակական սիստեմների տարբերությունները: Ավելի ճիշտ ասած, դա մասնակից պետությունների ընդհանուր քաղաքական կամքի դրսևորումն է այն ձևով, ինչ ձևով այն այսօր հասանելի է տարբեր սոցիալական կարգ ունեցող պետությունների գոյակցության պայմաններում:

Խորհրդակցության աշխատանքի փորձից կարևոր հետևություններ են բխում նաև ապագայի համար: Դրանցից գլխավորը, և դա արտահայտված է ամփոփիչ փաստաթղթում, հետևյալն է՝ ոչ ոք չպետք է, հենվելով արտաքին քաղաքական բնույթի այս կամ այն նկատառման վրա, փորձի ուրիշ ժողովուրդների թելադրել, թե ինչպես պետք է նրանք դասավորեն իրենց ներքին գործերը: Ամեն մի պետության ժողովուրդ, և միայն նա սուվերեն իրավունք ունի տնօրինելու իր ներքին գործերը, սահմանելու իր ներքին օրենքները: Մի այլ մոտեցում խախտում և վտանգավոր հող է միջազգային համագործակցության համար:

Մեր կողմից ստորագրվող փաստաթուղթը պետությունների միակողմանի, երկկողմ և բազմակողմ գործողությունների լայն, բայց հստակ պլատֆորմ է տարիների, գուցե և տասնամյակների համար: Բայց ձեռք բերվածը վերջնական սահման չէ: Այսօր դա հնարավորի առավելագույնն է, իսկ վաղը դա պետք է դառնա մեկնակետ հետագա առաջխաղացման համար այն ուղղություններով, որ բացել է խորհրդակցությունը:

Մարդկությանը հատուկ է հաջորդության ձգտումը նախաձեռնությունների և գործերի մեջ: Դա վերաբերում է նաև այն մեծ գործին, որին այժմ ձեռնարկում են Հելսինկիում ներկայացված 35 պետությունները: Դա իր արտա-

ճայնությունն է գտել այն բանում, որ Եվրոպայի անվտանգության և համագործակցության առաջին խորհրդակցությունից հետո հետագա քայլեր են նախատեսվել նաև խնդիրների իրականացման ու զարգացման համար:

Իր հետևողականությամբ անսովոր այս լսարանում մենք կկամենայինք ամբողջ ուժով շեշտել Սովետական Միության արտաքին քաղաքականության, խաղաղության և ժողովուրդների բարեկամության լենինյան քաղաքականության անկապտելի գծերից մեկը՝ նրա մարդասիրությունը: Մարդասիրության գաղափարներով են տոգորված մեր կուսակցության XXIV համագումարի որոշումները, խաղաղության ծրագիրը, որի կետերից մեկը համաեվրոպական խորհրդակցության հրավիրումն էր:

Մենք խորին գոհունակությամբ ենք նշում, որ Եվրոպայի խաղաղության ամրապնդման գլխավոր պրոբլեմների կապակցությամբ խորհրդակցության մշակած դրույթները ծառայում են ժողովուրդների շահերին, ծառայում մարդկանց շահերին՝ անկախ նրանց զբաղմունքի տեսակից, ազգությունից, տարիքից, բանվորների, գյուղի աշխատավորների, մտավոր աշխատանքի մարդկանց, ամեն մի առանձին մարդու և միասին վերցրած բոլորի շահերին: Դրանք տոգորված են մարդու հանդեպ հարգանքով, հոգատարությամբ այն բանի նկատառմամբ, որ նա ապրի խաղաղության պայմաններում և վստահությամբ նայի վաղվա օրվան:

Մեր ձեռք բերած պայմանավորվածություններն ընդգրկում են, այսպես կոչված, «մեծ քաղաքականության» վրա ժողովուրդների ներգործությունն ուժեղացնելու հնարավորությունները: Միևնույն ժամանակ դրանք շոշափում են նաև կենցաղային բնույթի պրոբլեմներ: Դրանք կնպաստեն մարդկանց կենսապայմանների բարելավմանը, նրանց աշխատանքով ապահովելուն, կրթության պայմանների բարելավմանը: Դրանք կապված են առողջության նկատմամբ հոգատարության հետ, կարճ ասած, շատ հարցերի հետ, որոնք վերաբերում են առանձին մարդկանց, ընտանիքների, երիտասարդությանը, հասարակության տարբեր խմբերին:

Ինչպես որ այս ամբիոնից հանդես եկած ուրիշ շատերը, մենք Եվրոպայի անվտանգության ու համագործակցության խորհրդակցությունը գնահատում ենք որպես նրա բոլոր մասնակիցների ընդհանուր հաջողությունը: Նրա արդյունքները օգտակար կարող են լինել նաև Եվրոպայի սահմաններից դուրս:

Չկան հաղթողներ ու պարտվածներ, շահածներ ու կորցնողներ: Դա բանականության հաղթանակն է: Շահել են բոլորը՝ Արևելքի և Արևմուտքի երկրները, դաշինքների մասնակից և չեզոք, փոքր և խոշոր, սոցիալիստական ու կապիտալիստական պետությունների ժողովուրդները: Դա շահումն է այն բոլորի, ում համար թանկ է մեր մոլորակի խաղաղությունն ու անվտանգությունը:

Մենք համոզված ենք, որ այն ամենի հաջող կենսագործումը, ինչի մասին այստեղ պայմանավորվեցինք, ոչ միայն բարերար ազդեցություն կունենա եվրոպական ժողովուրդների կյանքի վրա, այլև կարևոր ավանդ կլինի ընդհանուր խաղաղության ամրապնդման գործում:

Եվ էլի մի միտք, որին, հավանաբար, համաձայն են այստեղ ներկաներից շատերը: Խորհրդակցությունը միջազգային քաղաքականության օգտակար դպրոց եղավ մասնակցող պետությունների համար, հատկապես օգտա-

ար մեր օրերում, երբ գոյություն ունեն ավերման ու բնաջնջման աներևակայելի միջոցներ:

Այն հզոր մղումը, որը տվեց խորհրդակցության մասնակից 35 պետությունների ղեկավարների այս հանդիպումը, կոչված է Եվրոպայում ու նրա սահմաններից դուրս ամենքին օգնելու՝ ապրել հաշտ ու խաղաղ:

Վերջում կկամենայի Ֆինլանդիայի ժողովրդին ու կառավարությանը, անձամբ պրեզիդենտ Ու. Կեկոնենին խորին երախտագիտություն հայտնել երրորդ փուլի աշխատանքը հիանալի կազմակերպելու, բացառիկ սիրալիրության և հյուրընկալության համար: (ԲՈՒՌՆ, ԵՐԿԱՐԱՏԵՎ ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ):

ԻՆՖՈՐՄԱՑԻՈՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ՊԼԵՆՈՒՄԻ ՄԱՍԻՆ

1975 թվականի հուլիսի 30-ին տեղի ունեցավ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցության Կենտրոնական կոմիտեի հերթական XVII պլենումը:

Պլենումի աշխատանքին մասնակցում էին կուսակցության քաղկոմների և շրջկոմների առաջին քարտուղարներ, հանրապետության մինիստրությունների և գերատեսչությունների ղեկավարներ, աշխատավորների դեպուտատների քաղաքային և շրջանային սովետների գործկոմների նախագահներ, արհմիութենական և կոմերիտական աշխատողներ, արդյունաբերական ձեռնարկությունների, կառույցների, կոլտնտեսությունների, սովխոզների ղեկավարներ ու սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունների քարտուղարներ, գիտության գործիչներ, մամուլի, հեռուստատեսության և ռադիոյի աշխատողներ, Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի, Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության և Մինիստրների սովետի ապարատների պատասխանատու աշխատողներ:

Պլենումը քննարկեց հետևյալ հարցը՝ «Հանրապետության կուսակցական կազմակերպության խնդիրները «Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական տնտեսության հետագա զարգացման միջոցառումների մասին» ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշումը կատարելու և ՍՄԿԿ XXV համագումարը արժանավայել դիմավորելու վերաբերյալ»: Այդ հարցին նվիրված զեկուցումով հանդես եկավ Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Կ. Ս. ԴԵՄԻՐՃՅԱՆԸ:

Մտքերի փոխանակությանը մասնակցեցին Հայաստանի կոմկուսի Երեվանի քաղկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Լ. Ն. ՆԵՐՍԻՍՅԱՆԸ, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետի նախագահի տեղակալ, պետպլանի նախագահ ընկ. Ս. Լ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԸ, Երևանի Ս. Մ. Կիրովի անվան քիմիական կոմբինատի ապարատավարների բրիգադավար, սոցիալիստական աշխատանքի հերոս ընկ. Ս. Մ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆԸ, Հայկական ՍՍՀ գյուղատնտեսության մինիստր ընկ. Հ. Վ. ԹԱՐՋՈՒՄԱՆՅԱՆԸ, Լենինականի Մայիսյան ապստամբության անվան տեքստիլ կոմբինատի դիրեկտոր ընկ. Գ. Ս. ԴԱՐԲԻՆՅԱՆԸ, կուսակցության Կամոյի շրջկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Ա. Վ. ԳԵՎՈՐԳՅԱՆԸ, Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի վիցե-պրեզիդենտ ընկ.

Ս. Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՅԱՆԸ, Իջևանի շրջանի Աչաջուր գյուղի սովխոզի ղեկավարուհի ընկ. Մ. Վ. ՄԵԼԻՔԲԵԿՅԱՆԸ, «Հայպետնախագիծ» ինստիտուտի դիրեկտոր ընկ. Կ. Հ. ՀԱԿՈԲՅԱՆԸ, ՀԱՄԽ-ի նախագահ ընկ. Լ. Գ. ՍԱՀԱԿՅԱՆԸ, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետի մոնտաժային և հատուկ շինարարական աշխատանքների գլխավոր վարչության պետ ընկ. Հ. Գ. ՂԱՄԲԱՐՅԱՆԸ:

Քննարկված հարցի վերաբերյալ Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի պլենումը ընդունեց համապատասխան որոշում:

Պլենումը քննարկեց կազմակերպական հարցեր:

Պլենումը ընկ. Ն. Խ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻՆ ազատեց Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի բյուրոյի անդամի պարտականություններից՝ կենսաթոշակի անցնելու կապակցությամբ:

Պլենումը ընկ. Բ. Ե. ՍԱՐԿԻՍՈՎԻՆ ընտրեց Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի բյուրոյի անդամ:

Պլենումը ընկ. Մ. Բ. ԱՐՁՈՒՄԱՆՅԱՆԻՆ ընտրեց Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի բյուրոյի անդամության թեկնածու:

Դրանով Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի պլենումն ավարտեց իր աշխատանքը:

Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի պլենումի աշխատանքին մասնակցեց ՍՄԿԿ Կենտկոմի պատասխանատու աշխատող ընկ. Ն. Պ. ԳՐՈՄԻԿՈՆ:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԱԳԱ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՍՄԿԿ ԿԵՆՏԿՈՄԻ ԵՎ ՍՍՀՄ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ԵՎ ՍՄԿԿ XXV ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԱՐԺԱՆԱՎԱՅԵԼ ԴԻՄԱՎՈՐԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Կ. Ս. ԴԵՄԻՐՃՅԱՆԻ զեկուցումը* ՀԿԿ Կենտկոմի պլենումում, 1975 թվականի հուլիսի 30-ին

Ընկերնե՛ր:
Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի պլենումը տեղի է ունենում այն օրերին,
երբ մեր կուսակցությունը, ամբողջ սովետական ժողովուրդը նախապատ-
րաստվում են արժանավայել դիմավորել ՍՄԿԿ XXV համագումարը:
Մեր կուսակցության յուրաքանչյուր համագումար նշանավորում է սով-
ետական հասարակարգի զարգացման, կոմունիստական շինարարության մի
նոր, կարևոր փուլ, որը որոշիչ դեր է խաղում նրա ողջ կյանքի ու գործունեու-
թյան մեջ:
Կուսակցության XXIV համագումարից հետո անցած ժամանակաշրջանը
մեկ անգամ ևս հաստատեց ՍՄԿԿ-ի ու նրա լենինյան Կենտկոմի գործունեու-
թյան ստեղծարար, նորարարական բնույթը, գործունեություն, որն ուղղված է
մեր երկրի ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին քաղաքականության արմա-
տական պրոբլեմների տեսական մշակման ու գործնական իրականացման,
սոցիալիստական հասարակության զարգացման հրատապ խնդիրների լուծման
նպատակին: Կյանքը, մեր սոցիալիստական պրակտիկան լիովին հաստատե-
ցին ՍՄԿԿ-ի քաղաքական կուրսի ճշտությունն ու ներգործուն ուժը:
Անցած քառամյակի գլխավոր քաղաքական հանրագումարը, ինչպես նշեց
ՍՄԿԿ Կենտկոմի դեկտեմբերյան (1974 թ.) պլենումը, այն է, որ ապահովվել է
ամբողջությամբ վերցրած երկրի ժողովրդական տնտեսության դինամիկ զար-
գացումը, մեծ առաջընթաց քայլ է կատարվել կոմունիզմի նյութա-տեխնիկա-
կան բազայի ստեղծման գործում: Հաջողությամբ կենսագործվում են կուսակ-
ցության XXIV համագումարի արտաքին-քաղաքական կուրսը, նրա հաստա-
տած խաղաղության ծրագիրը:

* *Տպագրվում է համառոտումներով:*

XXIV համագումարի մշակած միջոցառումների կոմպլեքսում կարևոր տեղ են գրավում կուսակցական կյանքի լենինյան նորմերի հետագա ամրապնդման, ժողովրդական տնտեսության ղեկավարման կատարելագործման, ագրարային քաղաքականության հարցերը, սովետական ժողովրդի բարեկեցության հետագա բարելավման բաղում միջոցառումները, սոցիալիստական դեմոկրատիայի հետագա զարգացման, մասսաների ստեղծագործական ակտիվության և նախաձեռնության խթանման խնդիրները:

Ելնելով կուսակցության XXIV համագումարի որոշումների լրիվ կենսագործման անհրաժեշտությունից, Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի 1975 թվականի հունվարյան պլենումը քննադատորեն վերլուծեց հանրապետության տնտեսական, կուլտուրական շինարարության և կուսակցական աշխատանքի վիճակը:

Պլենումը նշեց հանրապետության էկոնոմիկայի հետագա զարգացումն ապահովելու, հասարակական կյանքի կոմունիստական նորմերը կատարելագործելու, աշխատավորների բարեկեցությունը բարձրացնելու և կուսակցական աշխատանքի բարելավման կոնկրետ խնդիրները և դրանց լուծման միջոցառումները:

Կենտկոմի հունվարյան պլենումից հետո կուսակցական կոմիտեները, սովետական, արհմիութենական, կոմերիտական, տնտեսական մարմինները, ձեռնարկություններն ու կազմակերպությունները ակտիվ աշխատանք ծավալեցին ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1974 թվականի դեկտեմբերյան պլենումի պահանջների կատարման համար: Ղեկավարվելով կուսակցության տնտեսական քաղաքականության հարցերի վերաբերյալ ՍՄԿԿ Կենտկոմի որոշումներով և ընկ. Լ. Ի. Բրեժնևի դրույթներով, նրանք մշակել և իրականացնում են կոնկրետ միջոցառումներ ժողովրդական տնտեսության զարգացման 1975 թվականի պետական պլանը և ամբողջությամբ վերցրած հնգամյակի առաջադրանքները կատարելու համար, ընդսմին այդ միջոցառումների իրականացմանն ի սպաս դնելով մեր տնտեսական ու քաղաքական բոլոր հնարավորությունները: Կատարելով Կենտկոմի հունվարյան պլենումի որոշումները, նրանք ուժեղացրել են քաղաքական ու կազմակերպչական աշխատանքը ժողովրդական տնտեսության պլանները կատարելու բնագավառում, որոշակիորեն բարձրացրել կուսակցական ու պետական կարգապահությունն ու կազմակերպվածությունը աշխատանքում:

Հանրապետության աշխատավորները, լայնորեն ծավալելով սոցիալիստական մրցությունը, հնգամյակի եզրափակիչ տարին հաջողությամբ ավարտելու և ՍՄԿԿ XXV համագումարն արժանավայել դիմավորելու համար, անցած վեց ամսում հիմնականում կատարել են իրենց առաջադրանքները:

Արդյունաբերական արտադրանքի իրացման կիսամյա պլանը կատարվել է 103,2 տոկոսով: Արդյունաբերական արտադրության աճը, անցյալ տարվա համապատասխան ժամանակաշրջանի համեմատությամբ, կազմել է 9,9 տոկոս, ընդ որում, տարեկան պլանը 7,2 տոկոս է: Գերակատարված է կարևորագույն արտադրատեսակների մեծ մասի արտադրության պլանը: Լրացուցիչ իրացվել է 56,5 միլիոն ռուբլու արտադրանք:

Աշխատանքի արտադրողականությունը տարեկան պլանով նախատեսված 5,1 տոկոսի դիմաց կիսամյակում աճել է 6,6 տոկոսով: Աշխատանքի արտադրողականության բարձրացման հաշվին ստացվել է արտադրության ծավալի աճի 69,7 տոկոսը: Կատարվել է արդյունաբերական արտադրանքի ինքնարժեքի իջեցման և շահույթի պլանը: 1974 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատությամբ շահույթն աճել է 15,7 տոկոսով:

Արդյունաբերական ձեռնարկությունները յուրացրել են ավելի քան 60 նոր արտադրանքների արտադրությունը: Առաջին կիսամյակում արտադրապրոցեսից հանվել են հնացած կոնստրուկցիայի մի շարք մեքենաներ, սարքավորումներ, ապարատներ, սարքեր և այլ արտադրանքներ: 1975 թվականի հուլիսի 1-ի դրությամբ 430 արտադրանքներ արժանացել են պետական որականիշի:

Որոշակի հաջողությունների են հասել նաև գյուղի աշխատավորները: Հիմնականում հաջողությամբ են ընթանում հացահատիկային և մյուս գյուղատնտեսական կուլտուրաների բերքահավաքը, խոտհնձի և կերի կուտակման աշխատանքները:

Հանրապետության կոլտնտեսություններում և սովխոզներում անասնապահական մթերքների արտադրությունը, 1974 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատությամբ, ավելացել է հետևյալ չափով. մսինը՝ 8, կաթինը՝ 7, ձվինը՝ 16, բրդինը՝ 24 տոկոսով: Անասնապահական մթերքների գնումների առաջին կիսամյակի ժողովրդատնտեսական պլանը գերակատարված է:

Տրանսպորտի բոլոր տեսակների բեռնաշրջանառության աճը կազմում է 12 տոկոս: Ուղևորների փոխադրումը աճել է 23 տոկոսով:

Կապի ձեռնարկությունները կատարել են արտադրանքի ընդհանուր ծավալի կիսամյա պլանը, հասնելով անցյալ տարվա նույն ժամանակամիջոցի համեմատ 10 տոկոս աճի:

Պետական և կոոպերատիվ առևտրի մանրածախ ապրանքաշրջանառության պլանը կատարվել է 101,9 տոկոսով, աճը կազմել է 8,6 տոկոս:

Հանրապետության ժողովրդական տնտեսության մեջ կատարված պետական կապիտալ ներդրումները, 1974 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատությամբ, ավելացել են 10 տոկոսով: Կատարված է շինարարական կազմակերպությունների սեփական ուժերով իրականացվող կապալային աշխատանքների ծավալի պլանը, աճը կազմում է 5,1 տոկոս:

Բարելավվել են ժողովրդի նյութական բարեկեցությունը և նրա կյանքի կուլտուրական մակարդակի բարձրացումը որոշող ցուցանիշները:

Ընդհանուր գծերով սրանք են հանրապետության ժողովրդական տնտեսության առաջին կիսամյակի արդյունքները: Դա կուսակցության առաջիկա XXV համագումարն արժանավայել դիմավորելու համար մեր բանվորների, կոլտնտեսականների, մտավորականության, բոլոր աշխատավորների ոգեշունչ աշխատանքի արգասիքն է: Դա ՍՄԿԿ Կենտկոմի դեկտեմբերյան պլենումի որոշումների կենսագործման արգասիքն է: (ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ):

Ընկերնե՛ր. հանրապետության ժողովրդական տնտեսության կուսակցական ղեկավարումը բարելավելու, հանրապետության առջև կանգնած տնտեսական և կուլտուրական շինարարության խնդիրների լուծման, արդյունաբերության, գյուղատնտեսության, կապիտալ շինարարության և էկոնոմիկայի մյուս ճյուղերի պլանների ու առաջադրանքների անթերի կատարման սապարեզում կուսակցական կազմակերպության քաղաքական, կազմակերպչական ու գաղափարական աշխատանքը բարելավելու հետ մեկտեղ, ինչպես այդ պահանջեց պլենումը, անհրաժեշտ է լուծել ընդհանուր բնույթի մի շարք խնդիրներ:

Վ. Ի. Լենինը ուսուցանում է. ով արծարծում է մասնավոր հարցեր առանց ընդհանուր հարցերը նախապես լուծելու, նա անխուսափելիորեն ամեն քայլափոխում անգիտակցորեն բախվելու է այդ ընդհանուր հարցերին: Իսկ կուրորեն յուրաքանչյուր մասնավոր դեպքում դրանց բախվելը նշանակում է իր քաղաքականությունը մատնել վատթար տատանումների ու անսկզբունքայնության (տե՛ս Երկեր, հ. 12, էջ 599):

Կենտկոմի բյուրոն, ղեկավարվելով հունվարյան պլենումի որոշումներով ու եզրահանգումներով, վերլուծեց հանրապետության ժողովրդական տնտեսության գործերի վիճակը և եկավ այն եզրակացության, որ ժողովրդական տնտեսության հետագա զարգացումը հրամայաբար պահանջում է կոմպլեքսայնորեն լուծել ինչպես այն պրոբլեմները, որոնք հանրապետության էկոնոմիկայի առջև ծառացած են երկար ժամանակ, այնպես էլ այն պրոբլեմները, որոնց հրատապությունը թելադրվում է կյանքի կողմից, գիտության ու տեխնիկայի զարգացման ժամանակակից միտումներով, հանրապետության դեմոգրաֆիկ առանձնահատկություններով և նրա պոտենցիալ հնարավորություններով:

Ժողովրդական տնտեսության հետագա զարգացման շահերը պահանջում են մոտակա մի քանի տարում բարձրացնել արդյունաբերական արտադրության ընդհանուր մակարդակը, բարելավել արդյունաբերության կառուցվածքը,

այն մոդեռնացնել, բարելավել եղած արտադրական կարողությունների օգտագործումը կազմակերպական-տեխնիկական խոշոր միջոցառումների իրականացման միջոցով։

Մեր առջև ծառացել է հանրապետության համար կարևոր սոցիալ-տնտեսական մի խնդիր՝ ապահովել հասարակական արտադրության մեջ աշխատունակ բնակչության զբաղվածությունը։ Տնային ու անձնական օժանդակ տնտեսության մեջ զբաղված աշխատունակ բնակչության բավականին բարձր տեսակարար կշռի առկայության պայմաններում, առաջիկա տարիներին սպասվում են աշխատունակ հասակի բնակչության աճի առավել արագ տեմպեր։

Այս պրոբլեմի մասշտաբայնությունն ու կարևորությունը հրամայաբար պահանջում են մոբիլիզացնել մեր ուժերը նոր բանվորական տեղեր ստեղծելու համար՝ արդյունաբերական նոր ձեռնարկությունների կառուցման, գործողների ընդլայնման ու վերակառուցման, հերթափոխայնության գործակցի բարձրացման, սպասարկման ոլորտի զգալի ընդլայնման միջոցով։ Առաջնակարգ նշանակություն է ստանում հանրապետության բնական ռեսուրսները ավելի արդյունավետ օգտագործելու անհրաժեշտությունը։

Գյուղատնտեսության բնագավառում հարկավոր է իրագործել մելիորատիվ աշխատանքների լայն կոմպլեքս, գյուղատնտեսական շրջանառության մեջ ներգրավել նոր հողեր, բարձրացնել գյուղատնտեսական հողատարածությունների օգտագործման արդյունավետությունը, լայն աշխատանք ծավալել ջրատնտեսական շինարարության, ոռոգելի հողերի տարածությունների ընդլայնման նպատակով, շեշտակի բարձրացնել անասնապահության մակարդակը, ամրապնդել կոլտնտեսային և սովխոզային արտադրության էկոնոմիկան։

Կապիտալ շինարարության բնագավառում՝ ամրապնդել շինարարության ինդուստրիալ հիմքը, արագացնել գիտատեխնիկական առաջընթացը շինարարության մեջ։ Անհրաժեշտ է ամրապնդել առևտրի և կենցաղային սպասարկման նյութատեխնիկական բազան, ընդլայնել տրանսպորտի ու կապի ցանցը և այլն։

Այս բոլոր պրոբլեմների մասին մենք մանրամասնորեն զեկուցեցինք ՍՄԿԿ Կենտկոմին և նրա քաղբյուրոյին։ Ինչպես միշտ, ՍՄԿԿ Կենտկոմը պատշաճ ուշադրությամբ և ըմբռնումով վերաբերվեց մեր հանրապետության զարգացման պրոբլեմներին և հայրական հոգատարություն ցուցաբերեց Սովետական Հայաստանի տնտեսական ու կուլտուրական ծաղկման, հայ ժողովրդի բարօրության նկատմամբ։

ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևի նախաձեռնությամբ ՍՄԿԿ Կենտկոմը և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետը ընդունեցին «Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական տնտեսության հետագա զարգացման միջոցառումների մասին» մեր հանրապետության համար պատմական որոշումը։ (ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ)։

Հանրապետության ժողովրդական տնտեսության հետագա վերելքի միջոցառումների նոր, ընդարձակ ծրագիրը վկայում է մեր կուսակցության Կենտկոմի խոր շահագրգռվածությունը հանրապետության գործերի վիճակի բարելավման, Սովետական Հայաստանի տնտեսական պոտենցիալի մեծացման նկատմամբ։ Այն ստեղծում է բոլոր անհրաժեշտ պայմաններն ու հնարավորությունները՝ տնտեսական շինարարության մեջ, հասարակական-քաղաքական կյանքի շատ օղակներում տեղ գտած լուրջ սխալներն ու թերությունները շուտափույթ վերացնելու համար։

Այդ որոշումը ՍՄԿԿ-ի իմաստուն ազգային քաղաքականության նոր, փայլուն արտահայտությունն է, Սովետական մեծ Միության ժողովուրդների եղբայրական փոխօգնության և անխախտ բարեկամության վկայությունը։ Այն հսկայական քաղաքական մոբիլիզացնող դեր է խաղում, հանրապետության կոմունիստներին, բոլոր աշխատավորներին ոգեշնչում անձնվեր աշխատանքի, պայքարի հանուն նոր, բարձր բնագծեր նվաճելու, Սովետական Հայաստանի հետագա ծաղկման, ՍՄԿԿ XXV համագումարն արժանավայել դիմավորելու համար։

Թույլ տվեք, ընկերնե՛ր, պլենումի մասնակիցների անունից, հանրապետության բոլոր կոմունիստների, բոլոր աշխատավորների անունից այս բարձր ամբիոնից մեկ անգամ ևս սրտագին ու ջերմ շնորհակալություն հայտնել ՍՄԿԿ Կենտկոմին, սովետական կառավարությանը և անձամբ ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևին մեր հանրապետության և հայ ժողովրդի բարօրության նկատմամբ ցուցաբերած հսկայական հոգատարության համար։ (ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ)։

Ընկերնե՛ր։ Վ. Ի. Լենինի դիպուկ խոսքերով ասած, էկոնոմիկան մեզ համար ամենից հետաքրքրական քաղաքականությունն է։ Ուստի, հանրապետության տնտեսական զարգացման բարելավման խնդիրները համակուսակցական խնդիրներ են, որոնք վերաբերում են մեր կենսագործունեության բոլոր բնագավառներին ու աշխատողներին։ Մենք պետք է գործողության մեջ դնենք հանրային արտադրության արդյունավետության բարձրացման ինտենսիվ էկոնոմիկայի լծակները, ապահովենք հարվածային, ոգեշունչ աշխատանք բոլոր ոլորտներում, մշտապես հիշելով, որ կուսակցության XXV համագումարը արժանավայել դիմավորել, նշանակում է նախ և առաջ հաջողությամբ կատարել հնգամյակի եզրափակիչ տարվա առաջադրանքները, հետևողականորեն լուծել ժողովրդատնտեսական այն կոնկրետ խնդիրները, որոնք ներկայումս ծառացած են հանրապետության կուսակցական կազմակերպության, բոլոր աշխատավորների առջև։

Թույլ տվեք կանգ առնել այդ խնդիրների վրա։

ՀԵՏԵՎՈՂԱԿԱՆՈՐԵՆ ԲԱՐՁՐԱՑՆԵԼ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ընկերնե՛ր։ Արդյունաբերական արտադրության հետագա զարգացումը հանրապետության կուսակցական և սովետական մարմինների հատուկ հոգատարության և ուշադրության առարկան է, քանի որ ժողովրդական տնտեսության այդ ճյուղում է ստեղծվում ազգային եկամտի մեծ մասը։

Մեր աշխատավորները հիանալի գիտակցում են, որ հանրապետության էկոնոմիկան մեր մեծ հայրենիքի միասնական ժողովրդատնտեսական կոմպլեքսի բաղկացուցիչ մասն է և, որ երկրի ամեն մի խոշոր արտադրության արտադրանքը, վերջին հաշվով, սովետական բոլոր ժողովուրդների համընդհանուր աշխատանքի արգասիքն է, որը հիմնված է աշխատանքի ընդհանուր միութենական բաժանման, մասնագիտացման և կոոպերացման վրա՝ հաշվի առնելով արտադրաուժերի, բնական ռեսուրսների և մյուս գործոնների ռացիոնալ օգտագործումը։ Բնականաբար, ընդհանուր-միութենական ժողովրդատնտեսական կոմպլեքսի առանձին հանգույցների վատ աշխատանքը անխուսափելիորեն բացասաբար է անդրադառնում ամբողջ կոմպլեքսի, մեր ընդհանուր հաջողությունների վրա, ողջ երկրի մասշտաբով նախատեսված նպատակների իրագործման վրա։ Ահա թե ինչու կուսակցությունը պարտադիր է համարում արդյունաբերական արտադրության առաջադրանքների անպայման կատարումը և նրա որակական ցուցանիշների բարձրացումը յուրաքանչյուր հանրապետության, յուրաքանչյուր ձեռնարկության կողմից։

Այն մասին, թե ինչպիսին է իններորդ հնգամյակի անցած չորս տարում արդյունաբերական արտադրության զարգացման պլանային ցուցանիշների կատարման վիճակը, ձեզ մանրամասնորեն զեկուցում տրվեց Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի հունվարյան պլենումում։

Կենտկոմի պլենումից հետո Կենտկոմի բյուրոն և Հանրապետության Մինիստրների սովետը մշակեցին և իրագործեցին մի շարք միջոցառումներ՝ նպատակ ունենալով բարելավել արդյունաբերական արտադրության կազմակերպումը, բարձրացնել պլանային կարգապահությունը և արդյունաբերության աշխատողների պատասխանատվությունը պետական պլանների և ստանձնած սոցիալիստական պարտավորությունների կատարման գործում։

Արդյունաբերական ձեռնարկությունների աշխատանքի որոշ արդյունքների մասին արդեն ասվեց վերը։

Սակայն հանրապետության այդ ձեռնարկությունների աշխատանքի արմատական բարելավումը պահանջում է իրականացնել առավել վճռական միջոցառումներ՝ վերացնելու այն թերությունները, որոնք արդյունաբերական արտադրության զարգացման հարցերի լուծման նկատմամբ ոչ-գիտական մոտեցման և դրանց ոչ-կոմպլեքսային լուծման հետևանք են եղել, խոչընդոտել են դրանց աշխատանքի որակական ցուցանիշների բարելավմանը և աճի տեմպերին։

Ամենից առաջ խոսքը վերաբերում է արդյունաբերության կառուցվածքի կատարելագործմանը։ Հանրապետության արդյունաբերությունը զգալի չափով զարգանում էր նյութատար և էներգատար ուղղությունների հաշվին, առանց նկատի ունենալու հանրապետության դեմոգրաֆիկ առանձնահատկությունները, առկա և պոտենցիալ արտադրաուժերը, հումքային և նյութական ռեսուրսները։ Սխալ էին սահմանվել արդյունաբերության կառուցվածքի համամասնությունները, առկա էր ուղղությունների չարդարացված բազմազանություն։ Երբեմն անհիմն կերպով նոր արտադրություններ էին ստեղծվում։

Այս ամենը բացասաբար էր անդրադառնում արդյունաբերական արտադրության համակենտրոնացման ու մասնագիտացման, միջճյուղային և ներճյուղային արտադրական կայուն կապերի ստեղծման վրա, չէր նպաստում արտադրության մեջ գիտության ու տեխնիկայի նվաճումների նպատակասլաց և արդյունավետ արմատավորմանը, խոշոր ինտեգրացված արդյունաբերական կոմպլեքսների ստեղծմանը, արդյունաբերության ինտենսիվացմանը և խոչընդոտում էր արդյունաբերական արտադրության արդյունավետության շեշտակի բարձրացմանը։

Լուրջ սխալներ էին կատարվում հանրապետության արտադրաուժերի տեղաբաշխման մեջ։ Հաճախ նոր ձեռնարկությունները կառուցվում էին, առանց կոմպլեքսայնորեն հաշվի առնելու առկա աշխատանքային, հումքային, էներգետիկ ռեսուրսները, աշխատողների համար բնակարանային-կոմունալ պայմաններ ստեղծելու հնարավորությունները, տրանսպորտային և մյուս կապերի առկայությունը։ Դրա հետևանքով հանրապետության առանձին վայրերում ստեղծված արդյունաբերական ձեռնարկությունները խրոնիկ կերպով աշխատուժի մեծ պակաս են զգում, իսկ ուրիշ տեղերում էլ եղած աշխատանքային ռեսուրսները լրիվ չեն օգտագործվում։

Շատ ձեռնարկություններ կառուցվել են առանց ինժեներական անհրաժեշտ ցանցերի ու կառուցվածքների ապահովման, արտադրական ցիկլերը թերավարտ են, չեն լուծվել արտադրական և կենցաղային թափոնների ուտիլացման հարցերը, մի բան, որ հաճախակի դառնում է դրանց աշխատանքի խափանումների պատճառ։

Շատ արդյունաբերական ձեռնարկությունների արտադրության տեխնոլոգիայի ու կազմակերպման մակարդակը, հիմնական ֆոնդերի վիճակը չեն համապատասխանում ժամանակակից պահանջներին և անհապաղ կատարելագործման, մոդեռնացման ու նորացման կարիք ունեն։

Նոր արտադրություններ տեղաբաշխելիս հաճախ ուշադրություն չի հատկացվել բնության պահպանության և բնական ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման հետ կապված մյուս հարցերին։

Այս և բազմաթիվ այլ սխալներ ու վրիպումներ, ինչպես և պետք էր սպասել, ժամանակի ընթացքում ավելի ու ավելի մեծ չափով սկսեցին ակներև դառնալ, խոչընդոտելով արդյունաբերության զարգացման ռիթմիկ ընթացքը, բացասաբար անդրադառնալով արտադրության արդյունավետության վրա։

Այդ սխալների վերացումը և հանրապետության արդյունաբերության կառուցվածքի կատարելագործման ու արդյունաբերական ձեռնարկությունների աշխատանքի որակական ցուցանիշների բարելավման բարդ պրոբլեմների լուծումը պահանջում է մշակել և իրականացնել կոմպլեքսային միջոցառումներ։ Հենց այդ խնդիրն էլ լուծում է ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի

որոշումը։ Ընդ որում, կարևոր է նշել, որ, հանրապետական մարմինների հետ
մեկտեղ, այդ պրոբլեմների լուծման գործում ակտիվ դեր է վերապահված
միութենական մինիստրություններին ու գերատեսչություններին, պլանավորող
մարմիններին և մատակարարող կազմակերպություններին։

Հանրապետության արդյունաբերության հետագա զարգացումը կիրակա-
նանա դրա կառուցվածքի արմատական կատարելագործմամբ՝ առավել արագ
զարգացնելով մեքենաշինության ոչ-նյութատար, արտադրության բարձր կուլ-
տուրա և մակարդակ ունեցող աշխատատար ճյուղերը և արդյունաբերության
ուրիշ ճյուղեր։

Հիշյալ որոշմամբ նախատեսվում է 1976—80 թվականներին և հետագա
տարիներին ավելի արագ զարգացնել էլեկտրոնային, ռադիոտեխնիկական,
սարքաշինական, էլեկտրատեխնիկական արդյունաբերությունը, կապի միջոց-
ների արտադրությունը և ժողովրդական տնտեսության տեխնիկական առաջըն-
թացը որոշող արդյունաբերական մյուս ճյուղերը։

Նախատեսված է գունավոր ու հազվագյուտ մետաղների, հանքաքարերի,
ոչ-հանքային նյութերի և հանքային ջրերի պաշարները ավելի լրիվ ու կոմպ-
լեքսային ձևով օգտագործել երկրի և արտահանության պահանջները բավարա-
րելու համար։

Նախատեսվում է ռացիոնալ օգտագործել աշխատանքային ռեսուրսները և
հանրային արտադրության մեջ ներգրավել լրացուցիչ ռեսուրսներ՝ գործող
ձեռնարկություններում հերթափոխայնության գործակիցը մեծացնելով և նոր
կառուցվող ու վերակառուցվող ձեռնարկություններում աշխատատեղերի ան-
հրաժեշտ քանակություն ստեղծելով։

Արդյունաբերական արտադրության նոր ճյուղերի զարգացման հետ մեկ-
տեղ, լուծվում են հանրապետությունը էլեկտրաէներգետիկ ռեսուրսներով ա-
պահովելու պրոբլեմները՝ Հայաստանի ատոմային էլեկտրակայանի առաջին
հերթի գործարկման, Շամբի և Սպանդարյանի հիդրոէլեկտրակայանների, Կի-
րովականի ջերմաէլեկտրակայանի լրացուցիչ կարողությունների գործարկման
միջոցով։

Հետագայում կզարգանա հանրապետության գազիֆիկացումը։ Մինչև
տասներորդ հնգամյակի վերջը հանրապետության հարավային շրջանների աշ-
խատավորները կունենան բնական գազ։ Երևան քաղաքի բնակիչները և ար-
դյունաբերությունը ձմռանը կապահովվեն գազի անխափան մատակարարու-
մով։ Այդ նպատակներով մայրաքաղաքի մոտակայքում կկառուցվեն մոտ 200
միլիոն խորանարդ մետր տարողությամբ գազապահեստներ։

Երկար տարիներ մեզ բոլորիս հուզել է Քաջարանի հանքավայրերի ոչ-
կոմպլեքսային օգտագործման հարցը։ Այդ որոշմամբ գունավոր մետալուր-
գիայի մինիստրությանը հանձնարարված է մշակել Քաջարանի պղնձա-մոլիբ-
դենային կոմբինատի ընդլայնման տեխնիկա-տնտեսական հիմնավորված
պլան, հաշվի առնելով հումքի լրիվ, կոմպլեքսային օգտագործումը։ Գունավոր
մետալուրգիայի մինիստրությունը միջոցառումներ կիրականացնի նաև Քանա-
քեռի ալյումինի գործարանի փոլգագլանման արտադրության կարողություն-
ները զգալի չափով մեծացնելու, Շահումյանի բազմամետաղ հանքաքարերի
հանքավայրը յուրացնելու և Ղափանի պղնձահանքային կոմբինատում դրանց
վերամշակումը կազմակերպելու նպատակով և, վերջապես, կավարտվի Ալա-
վերդու լեռնամետալուրգիական կոմբինատի վերակառուցումը։ Նախատեսված
է նաև ավարտել Հրազդանի լեռնաքիմիական կոմբինատի շինարարությունը։

Մեզ բոլորիս ուրախացնում է այն, որ վճռվում է Հրազդանի հարուստ եր-
կաթահանքի օգտագործման հարցը։ Սև մետալուրգիայի մինիստրությանը
հանձնարարված է՝ երկաթի ուղղակի վերականգնման միջոցով, ըստ Երևանի
փորձնական-արդյունաբերական գործարանի աշխատանքի արդյունքների,
մշակել Հրազդանի հիշատակված երկաթահանքի վերամշակման և մաքուր
երկաթի ստացման արդյունաբերական ձեռնարկություն կառուցելու նախա-
գծային փաստաթղթերը։

Այդ որոշմամբ լուծվում է հանրապետության նաև ոչ-հանքային նյութերի

հարուստ ռեսուրսներն օգտագործելու հարցը: Ընդ որում, ուշադրություն է հրավիրվում դրանց խնայողաբար և ռացիոնալ օգտագործման վրա:

Շինանյութերի արդյունաբերության մինիստրությանը հանձնարարված է մշակել Հայկական ՍՍՀ-ում բնական քարից (տուֆից, տրավերտինից, ֆելզիտից և այլն) երեսպատման նյութերի, պեռլիտային հումքի և պեմզայի բազայի վրա ստեղծվող շինանյութերի, ինչպես նաև հրաբխային խարամներից ու տուֆերից ծակոտկեն բնական լցանյութերի՝ խճի և ավազի արտադրությունը զգալիորեն ավելացնելու տեխնիկատնտեսական հիմնավորումը, երկրի մյուս շրջանները և նրա սահմաններից դուրս այդ նյութերն արտահանելու նպատակով:

Նախատեսվում է նոր ձեռնարկությունների կառուցման, գործող ձեռնարկությունների և օբյեկտների ընդլայնման ու վերակառուցման, հնացած տեխնոլոգիական սարքավորումները նոր, բարձր արտադրողական սարքավորումներով փոխարինելու լայն ծրագիր, որն ընդգրկում է հանրապետության արդյունաբերության բոլոր ճյուղերը:

Հիշյալ որոշմամբ լուծվում են հանրապետության աշխատանքային ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման և որակյալ բանվորական կադրերի պատրաստման հարցերը:

ՍՍՀՄ մինիստրություններին ու գերատեսչություններին և Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին հանձնարարված է նոր ձեռնարկությունները տեղաբաշխել գերազանցապես նոր կազմակերպվող արդյունաբերական հանգույցներում, միջին ու փոքր քաղաքներում՝ հաշվի առնելով արտադրական օբյեկտների, բնակարանային-կոմունալ և կուլտուր-կենցաղային օբյեկտների կառուցման հարցերի կոմպլեքսային լուծման անհրաժեշտությունը: 1976—1980 թվականներին նոր արդյունաբերական ձեռնարկություններ կառուցել և գործող ձեռնարկությունների առկա մասնաճյուղերը վերակառուցել հանրապետության այն շրջաններում, որտեղ կա հանքային արտադրության մեջ չզբաղված աշխատունակ բնակչություն:

Աշխատուժի լրացուցիչ հավաքագրման հնարավորություն ստեղծելու համար, միտելով բարձրացնել հերթափոխայնության գործակիցը և բարելավել ձեռնարկությունների կարողությունների օգտագործումը, տասներորդ հնգամյակում համապատասխան ձեռնարկություններին միջոցներ կհատկացվեն բնակելի տների, կոմունալ օբյեկտների, մանկական նախադպրոցական հաստատությունների շինարարության համար այն վայրերում, որտեղ այդ պատճառով բանվորական ուժի պակաս է զգացվում:

Հատուկ ուշադրություն կնվիրվի երիտասարդ որակյալ բանվորական կադրերի պատրաստմանը: Այդ նպատակով կկառուցվեն պրոֆեսիոնալ-տեխնիկական նոր ուսումնարաններ և կընդլայնվեն գործող ուսումնարանները:

Ընկերնե՛ր: Ձեզ տրամադրված նյութերում մանրամասն նշված են այն բոլոր միջոցառումները, որոնք ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշմամբ նախատեսվում է իրականացնել արդյունաբերության բնագավառում: Ուստի, թույլ տվեք անցնել այն խնդիրների շարադրմանը, որոնք մեր առջև կանգնած են ինչպես այդ միջոցառումների կատարումն ապահովելու, այնպես էլ ողջ հանրապետության արդյունաբերական ձեռնարկությունների աշխատանքը բարելավելու մի քանի ընդհանուր հարցերի առնչությամբ:

Սույն որոշումը հիմք է դնում այն հսկայական աշխատանքին, որը պետք է կատարվի հանրապետական կուսակցական կազմակերպության ղեկավարությամբ՝ արդյունաբերական ձեռնարկությունների աշխատանքի բարելավման, դրա արդյունավետության բարձրացման և հետագա ճիշտ ու ռացիոնալ զարգացումն ապահովելու նպատակով:

Այժմ մեր գլխավոր խնդիրն է լրիվին և նախատեսված ժամկետներում կատարել այդ որոշմամբ սահմանված բոլոր միջոցառումները: Թերևս հանդիպենք չնախատեսված օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ բնույթի շատ դժվարությունների: Մենք պետք է հասնենք այն բանին, որ մեզնից յուրաքանչյուրը պայքարի

հանուն արդյունաբերության բնագավառում կանխագծված նպատակների իրա-
կանացման:
Նախ, հանրապետության պետպլանը, պետշինը, մինիստրություններն ու
գերատեսչությունները և նրանց համապատասխան ստորաբաժանումները
պետք է հետևողական աշխատանք կատարեն նոր կառուցվող արդյունաբերա-
կան բոլոր ձեռնարկությունների համար շինարարության հողամասերի հատ-
կացումը և նախագծային-նախահաշվային փաստաթղթերի մշակումը պլանա-
վորված ժամկետներում իրոք ապահովելու և այդ օբյեկտները ժամանակին
ամփոփեն կապիտալ շինարարության տիտղոսացանկերի մեջ:
Մինիստրների սովետը պետք է անդուլ հսկի այդ աշխատանքին և հարկ
եղածին պես օգնի հիշյալ կազմակերպություններին այդ օբյեկտների նախա-
գծման և շինարարությունն սկսելու գործում:
Երկրորդ. ընդլայնման ու վերակառուցման ենթակա բոլոր արդյունաբերա-
կան օբյեկտների ղեկավարները, կուսակցական կազմակերպությունները պետք
է ապահովեն նախագծերի ժամանակին մշակումը, քննարկեն այդ նախագծերը
և ճիշտ ժամանակին ներկայացնեն վերադաս կազմակերպությունների հաս-
տատմանը, ընդլայնման ու վերակառուցման աշխատանքները որոշմամբ սահ-
մանված ժամկետներում սկսելու և ավարտելու համար:
Երրորդ. ամեն մի արդյունաբերական ձեռնարկություն պետք է ունենա
հիմնական արտադրաֆոնդերի նորացման, արտադրության տեխնոլոգիայի և
դրա կազմակերպման կատարելագործման, սարքավորումների առկա համա-
կազմի մոդեռնացման, ձեռնարկության տեխնիկական վերազինման, արտա-
դրության տեխնիկական մակարդակի բարձրացման և ձեռնարկության սոցիա-
լական զարգացման հիմնավորված պլաններ:
Արդյունաբերական ձեռնարկությունների տնտեսական ու կուսակցական
ղեկավարությունը պետք է գլխավորի այդ միջոցառումների մշակման գործը և
կոմունիստների ու կոլեկտիվների անդամների ջանքերն ուղղի դրանց անշեղ
կատարմանը:

Հիշյալ որոշումից բխող խնդիրները ժամանակին լուծելու համար հատկապես պատասխանատու են նախագծային-կոնստրուկտորական, տեխնոլոգիական ինստիտուտներն ու կազմակերպությունները: Դրանց կոլեկտիվները, կուսակցական կազմակերպություններն ու ղեկավարներն իրենցից կախված ամեն բան պետք է անեն՝ ապահովելու նախագծերի կատարումը բարձր մակարդակով և որքան կարելի է կարճ ժամկետում:

Հայաստանի կոմկուսի շրջանային և քաղաքային կոմիտեները լիակատար պատասխանատվություն են կրում համապատասխան շրջանների և քաղաքների տերիտորիաներում գտնվող ձեռնարկություններում և կազմակերպություններում վերոհիշյալ խնդիրների իրականացման համար:

Յուրաքանչյուր ձեռնարկությունում, մինիստրությունում ու գերատեսչությունում, բոլոր մարմիններում այդ աշխատանքը կատարողները պետք է հստակորեն իմանան իրենց աշխատանքների ծավալներն ու ժամկետները և լիակատար պատասխանատու լինեն դրանց կատարման համար:

Որոշմամբ նախատեսված միջոցառումների կատարման համար Կենտկոմի առջև անձնական պատասխանատվություն կկրեն կուսակցական, սովետական և տնտեսական համապատասխան մարմինների, կուսակցական կոմիտեների, արդյունաբերական ձեռնարկությունների և դրանց կուսակցական կազմակերպությունների ղեկավարները:

Կենտկոմի հունվարյան պլենումում հանգամանորեն խոսվեց այն թերությունների մասին, որոնք գոյություն ունեն արդյունաբերական ձեռնարկությունների աշխատանքում, հատկապես արտադրության արդյունավետությունը բարձրացնելու գործում:

Ինքնաքննադատաբար վերլուծելով պլենումից հետո անցած ժամանակամիջոցում կատարված աշխատանքի արդյունքները, մենք պետք է արձանագրենք, որ, չնայած որոշ դրական տեղաշարժերին, ամբողջությամբ վերցրած արդյունքներն առայժմ բնավ չեն կարող մեզ բավարարել:

Արդյունաբերական ձեռնարկությունների աշխատանքի քանակական և
որակական ցուցանիշների բարելավման բնագավառում արդյունաբերական
ձեռնարկությունների աշխատանքում առայժմ արմատական բեկում չենք
ստեղծել, ինչպես դա պահանջում էր հունվարյան պլենումը:
Մենք դեռևս չենք հասել այն բանին, որ բոլոր ձեռնարկությունները կա-
տարեն արտադրության ծավալի և թողարկվող արտադրանքի իրացման պլա-
նային առաջադրանքները:

Հնգամյակի եզրափակիչ տարվա առաջին կիսամյակում 51 ձեռնարկու-
թյուններ չեն կատարել արտադրանքի իրացման պլանները, պակաս իրացնե-
լով 12,2 միլիոն ռուբլու արտադրանք: Համախառն արտադրանքի ծավալի
առաջին կիսամյակի պլանը չեն կատարել 48 ձեռնարկություններ, որոնցից
9-ը միութենական ենթակայության ձեռնարկություններ են, իսկ մնացածը են-
թակա են հանրապետության Մինիստրների սովետին:

Անթույլատրելի է, որ, հանրապետությունում աշխատանքի արտադրողա-
կանության բարձրացման ողջ պլանը գերակատարվելու և 6,6 տոկոս աճ ապա-
հովելու հետ մեկտեղ, 110 ձեռնարկություններ (16 տոկոսը) չեն կատարել աշ-
խատանքի արտադրողականության առաջին կիսամյակի պլանները: 173
ձեռնարկություն իջեցրել է աշխատանքի արտադրողականությունը: Ըստ որում,
հանրապետության միայն չորս մինիստրություններին ընկնում է 59 ձեռնար-
կություն, որոնցից 33-ը կամ տվյալ ճյուղի ձեռնարկությունների ընդհանուր
թվի 35,1 տոկոսը՝ սննդարդյունաբերության մինիստրությանը, 10-ը ձեռնար-
կություն կամ 23,8 տոկոսը՝ տեղական արդյունաբերության մինիստրությանը,
8 ձեռնարկություն կամ 20 տոկոսը՝ մսեղենի ու կաթնեղենի արդյունաբերու-
թյան մինիստրությանը, 8 ձեռնարկություն կամ 18,6 տոկոսը՝ թեթև արդյու-
նաբերության մինիստրությանը: Ընդ որում, հիշյալ բոլոր մինիստրությունները
կատարել են ամբողջ ճյուղի աշխատանքի արտադրողականության բարձրաց-
ման պլանները: Այս հանգամանքը պետք է խիստ զգաստացնի մինիստրներ
ընկ. ընկ. Ս. Առաքելյանին, Մ. Զուրաբյանին, Ս. Վարդանյանին և Ա. Գևորգ-
յանին ու համապատասխան շրջանների ու քաղաքների կուսակցական կոմի-
տեների քարտուղարներին: Չի կարելի հանդուրժել, որ պլանների կատարման
ընդհանուր ցուցանիշների ետևում թաքնվեն առանձին ձեռնարկություններ,
որոնց համար սահմանվում են աշխատանքի արտադրողականության ավելի
ցածր պլաններ:

Կենտկոմը պահանջում է կոնկրետ միջոցներ ձեռնարկել դրությունը շտ-
կելու համար: Մինիստրների սովետը պետք է ընդհուպ զբաղվի աշխատանքի
արտադրողականության բարձրացման հարցերով. այստեղ ոչ ոքի չպետք է
զիջել:

Արդյունաբերության առաջին կիսամյակի աշխատանքի վերլուծությունից
վերցրած այս երկու փաստը մեջ բերինք հատկապես այն բանի համար, որ-
պեսզի բոլորս ռեալ գիտակցենք, որ այդ բնագավառում շատ և շատ չլուծված
խնդիրներ ունենք:

Ընդհանուր ցուցանիշները չպետք է հանգստացնեն մեզ: Պետք է հասնենք
արդյունաբերության ամբողջ աշխատանքի որակական բարելավման, դրա ար-
դյունավետության զգալի բարձրացման, մեր բոլոր հնարավորությունների օգ-
տագործման:

Չէ՞ որ հիշյալ որոշման մեջ, հսկայական օգնության հետ մեկտեղ, հան-
րապետության կուսակցական կազմակերպությանը, սովետական և տնտեսա-
կան մարմիններին առաջադրված է առավել կարևորագույն խնդիր— զգալիո-
րեն բարձրացնել արդյունաբերական արտադրության արդյունավետությունը՝
եղած արտադրական կարողությունների ավելի լրիվ օգտագործմամբ, գործող
ձեռնարկությունների վերակառուցմամբ ու տեխնիկական վերազինմամբ, ար-
տադրության մեջ նոր տեխնիկայի և առաջավոր տեխնոլոգիայի արմատավոր-
մամբ: Արտադրության բարձր արդյունավետության համար պայքարը պետք
է դառնա հանրապետության կուսակցական կազմակերպության աշխատանքի
գլխավոր բովանդակությունը:

Արդյունաբերական արտադրության ոչ-բավականաչափ բարձր արդյու-
նավետությունը հետևանք է այն բանի, որ նախ և առաջ, հիմնական ֆոնդերը
ցրված են բազմաթիվ մանր ձեռնարկություններում: Երկար տարիներ հան-
րապետությունում պատշաճ նշանակություն չէր տրվում արդյունաբերական
ձեռնարկությունների օպտիմալ չափերի հարցին, դանդաղ էին կատարվում
ձեռնարկությունների խոշորացման ու մասնագիտացման, արտադրության հա-
մակենտրոնացման աշխատանքները:

Այդպիսի մանր ձեռնարկությունները, որպես կանոն, ունեն արտադրության
մանր-սերիական և եզակի բնույթ: Շատ ցածր է դրանց արտադրության տեխ-
նոլոգիայի ու կազմակերպման մակարդակը, դրանք զուրկ են գիտական ու
կոնստրուկտորական անհրաժեշտ բազայից, չունեն արտադրանքի և արտա-
դրության տեխնիկական մակարդակի բարձրացման, մեքենայացման ու ավ-
տոմատացման, կոլեկտիվների սոցիալական զարգացման հարցերի լուծման
ոչ տեխնիկական, ոչ էլ տնտեսական հնարավորություններ: Դրանք մշտապես
ետ են մնում և խրոնիկ կերպով վիժեցնում են իրենց պլանների կատարումը:
Բացի դրանից, ռացիոնալ չեն օգտագործվում որակյալ մասնագետները:

Կուսակցական, սովետական և տնտեսական մարմինները գործն այնպես
պետք է կազմակերպեն, որ արդյունաբերության կառավարման վերակազմումն
ուղեկցվի արտադրության համակենտրոնացման մակարդակի բարձրացմամբ,
գիտատեխնիկական բազայի զարգացմամբ, ձեռնարկությունների մասնագի-
տացմամբ և կոոպերացմամբ: Պետպլանը, մինիստրություններն ու գերատես-
չությունները այդ հանգամանքը պետք է հաշվի առնեն արդյունաբերության
ճյուղերի կառավարման սխեմաները կազմելիս:

Վերջին տարիներս հանրապետությունում ծավալվում է արդյունաբերա-
կան հանգույցների ու կոմպլեքսների ստեղծման աշխատանքը: Մշակվում են
արդյունաբերական հանգույցների գլխավոր հատակագծերի սխեմաներ, դրան-
ցից մի քանիսն ստեղծվում են:

Հաշվի առնելով մեր հանրապետության դեմոգրաֆիկ և մյուս յուրահա-
տուկ պայմանները, մենք պետք է այսուհետ ևս ընթանանք այդ ուղիով, որը
կհանգեցնի արտադրության արդյունավետության զգալի բարձրացման և ար-
տադրամիջոցների ռացիոնալ օգտագործման:

Ցավոք, մեզանում արդյունաբերական հանգույցներ ստեղծելիս նկատվում
է խիստ անկազմակերպվածություն, ժամանակին չեն վճռվում ընդհանուր-
հանգուցային օբյեկտների և, մասնավորապես, ինժեներական ցանցերի ու
կառույցվածքների առավել արագ ստեղծման հարցերը:

Այդպիսի դրությունը հաճախ հանգեցնում է հանգույցի առանձին ձեռնար-
կությունների կարողությունների փորձարկման ժամկետների խախտման և
կամ՝ առանձին ձեռնարկությունների կողմից տեղական, ժամանակավոր,
աննպատակահարմար կոմունիկացիաների և կառույցվածքների ստեղծման, որը
խիստ նվազեցնում է արդյունավետությունը և ապարդյուն դարձնում կիրառ-
վող կուրսի գաղափարը:

Այս իմաստով բնորոշ է Ջրվեժի արդյունաբերական հանգույցի ստեղծ-
ման օրինակը: Այստեղ արդեն գործում են մի շարք ձեռնարկություններ, այդ
թվում «Արդկապ» գործարանը, կաշվի-գալանտերեայի ֆաբրիկան և այլ օբ-
յեկտներ: Ավարտվում է ավտոբեռնիչների, էմալապատ ամանեղենի գործա-
րանների շինարարությունը, նախատեսված է մի շարք այլ օբյեկտների կա-
ռուցում:

Մինչև օրս, սակայն, չի հաստատված արդյունաբերական հանգույցի գըլ-
խավոր սխեման՝ նախագծային ու ֆինանսական մի շարք չլուծված հարցերի
պատճառով: Ավելին, «Հայարդնախագիծ» գլխավոր նախագծող կազմակեր-
պությանը չեն հատկացվել անհրաժեշտ լիմիտներ և չի տրված ընդհանուր
ներհանգուցային կոմունիկացիաների նախագծման առաջադրանքը: Իսկ ար-
տաքին կոմունիկացիաների այն մասի կառուցման համար, որի նախագծերը
արդեն պատրաստ են, ոչ ոք հոգ չի տանում:

Սկզբունքորեն լուծված չէ արդյունաբերական հանգույցում նախատեսված

բոլոր կառուցապատողների փայատիրական մասնակցության միջոցների կուտակման հարցը։ Ամենևին չեն լուծվել բնակելի ավանի կոմպլեքսային զարգացման հարցերը։

Համանման դրություն գոյություն ունի Արգնի—Նուռնուսի և Մասիսի արդյունաբերական համալիրներում։

Զարմացնում է պետպլանի (ընկ. Ս. Թումանյան), հանրապետության պետշինի (ընկ. Գ. Աղաբաբյան) և արդյունաբերական այդ համալիրների հետ առնչվող մի շարք մինիստրությունների ու գերատեսչությունների պասսիվ-հայեցողական դիրքը։ Չլուծված հարցերի վերջնական լուծումն ինքնահոսի է մատնված։ Ավելին. դրությունը վատթարանում է նրանով, որ հանրապետության պետպլանի համաձայնությամբ «Հայարդնախագիծ» ինստիտուտը, մշակելով տասներորդ հնգամյակի նոր կառուցվող օբյեկտների տեղաբաշխման սխեման, նոր օբյեկտներ է միակցել գոյություն ունեցող արդյունաբերական համալիրներին, առանց լուծելու այդ համալիրների զարգացման գլխավոր սխեմաների լրացուցիչ մշակման հարցերը։

Կենտկոմը պետպլանից և պետշինից, հանրապետության մինիստրություններից և գերատեսչություններից պահանջում է շատ կարճ ժամանակում խորամուխ լինել արդյունաբերական համալիրների գործերի վիճակի մեջ և լուծել դրանց ժամանակին կառուցման ու նորմալ գործունեությանը խանգարող բոլոր հարցերը։ Այս խնդրին պատշաճ ուշադրություն պետք է դարձնի նաև հանրապետության կառավարությունը։

Չի կարելի լրջորեն մտածել արդյունաբերական արտադրության ինտենսիվացման և արդյունավետության բարձրացման մասին, առանց շեշտակիորեն բարձրացնելու արտադրության տեխնիկական մակարդակը և արդյունաբերության աշխատողների որակավորումը։

Արտադրության մակարդակի բարձրացումն առաջին հերթին ենթադրում է ձեռնարկությունների տեխնիկական վերազինման իրականացում։ Ուստի, ներկայումս արդյունաբերական ձեռնարկությունների կոլեկտիվների, նրանց կուսակցական կազմակերպությունների, տնտեսական ու տեխնիկական ղեկավարների հրատապ խնդիրն է՝ կոնկրետ միջոցներ կիրառել գործող արտադրության տեխնիկական վերազինման ասպարեզում։

Շատ ձեռնարկություններում տեխնիկական վերազինման՝ հիմնավորված պլանների կատարումը տալիս է ցանկալի արդյունքներ։ Սակայն այնտեղ, որտեղ այդ կարևոր գործին վերաբերվում են ձևականորեն, անհետևողականություն է ցուցաբերվում նախատեսված միջոցառումների իրականացման, անպատասխանատվություն՝ ստանձնած պարտավորությունների կատարման նկատմամբ, այնտեղ աննշան արդյունք է ստացվում։

Ընկ. Կ. Ս. Դեմիրճյանը Հայէլեկտրամեքենաշինական գործարանի (միավորման գլխավոր դիրեկտոր՝ ընկ. Ռ. Ամիրյան) և ավտոդողերի գործարանի (դիրեկտոր՝ ընկ. Մ. Գիժլարյան) օրինակով ցույց է տալիս, թե ինչպես այդ ձեռնարկությունների տեխնիկական վերազինման ոլորտում կատարված անբավարար աշխատանքի հետևանքով չեն ապահովվել աշխատանքի արտադրողականության աճը, արտադրության արդյունավետության բարձրացումը, թողարկվող արտադրանքի որակի բարելավումը։

Ձեռնարկությունների տեխնիկական վերազինումն ու վերակառուցումն ինքնանպատակ չեն,— ասում է նա։— Դրանք պետք է ապահովեն աշխատանքի բարձր արտադրողականություն, արտադրանքի լավ որակ, դրա նորացում ու տեխնիկական մակարդակի բարձրացում, արտադրության բարձր արդյունավետություն, դրա կուլտուրայի ռեալ բարելավում։ Այդ նպատակին պետք է ծառայեն արդյունաբերության վերազինման բնագավառում մեր բոլոր միջոցառումները։

Մեր անհետաձգելի խնդիրն է՝ բարելավել ձեռնարկությունների գործունեությունը տեխնիկական առաջընթացի արմատավորման բնագավառում։ Այդ պրոբլեմը կոմպլեքսայնորեն լուծող միջոցառումների լայն ծրագրի մշակումն

ու իրականացումը պետք է գտնվեն կուսակցական կազմակերպությունների ուշադրության կենտրոնում։

Հունվարյան պլենումից հետո նոր տեխնիկայի պլանների կատարման ինդեքսները որոշ չափով բարձրացել են, սակայն բազմաթիվ ձեռնարկություններ չեն ապահովում այդ պլանների անվերապահ կատարումը, որի հետևանքով հանրապետությունում ամբողջությամբ այդ խնդիրը չի լուծվում։ Կենտկոմը կուսակցական կոմիտեներից պահանջում է կոնկրետ գործողություններ այդ ասպարեզում։ Կենտկոմի համապատասխան ճյուղային բաժինները պետք է բարձրացնեն իրենց պահանջկոտությունը շրջկոմների, քաղկոմների, մինիստրությունների և գերատեսչությունների նկատմամբ։

Գիտատեխնիկական առաջընթացի արագացման և էկոնոմիկայի ղեկավարման մակարդակի բարձրացման խնդիրները կուսակցական, սովետական, պլանային և տնտեսական մարմիններից հրամայաբար պահանջում են մեծ հոգատարություն ցուցաբերել կառավարման ավտոմատացված սիստեմների արմատավորումը արագացնելու նկատմամբ՝ լայնորեն կիրառելով էլեկտրոնային հաշվողական տեխնիկան։ Սակայն այդ առումով դեռ լուրջ քայլեր չեն արված։

Պլանավորման և կառավարման ճյուղային ու տերիտորիալ սկզբունքները ճշտորեն զուգորդելու նպատակով, հանրապետությունում աշխատանքներ են կատարվում ինչպես կառավարման ֆունկցիոնալ, համահանրապետական նշանակություն ունեցող, այնպես էլ ճյուղային ավտոմատացված սիստեմների ստեղծման բնագավառում, մինչդեռ մշակման փուլում իսկ չենք ապահովում դրանց փոխադարձ կապը։

Հանրապետությունում մինչև օրս չի ստեղծվել տեխնոլոգիական պրոցեսների կառավարման ոչ մի ավտոմատացված սիստեմ, չնայած որոշակի նախապատրաստված բազայի առկայությանը՝ հատկապես քիմիական արդյունաբերության և գունավոր մետալուրգիայի ձեռնարկություններում։

Չնայած այն բանին, որ թողարկվող արտադրանքի որակի և դրա տեխնիկական մակարդակի բարձրացման խնդիրների մասին մանրամասնորեն ասվեց Կենտկոմի հունվարյան պլենումում, բայց այդ պրոբլեմի կարևորությունն այսօր թելադրում է մեկ անգամ ևս անդրադառնալ դրան։

Արտադրանքի որակի բարձրացման աշխատանքները այն ծավալով ու մասշտաբներով, որպիսիք պահանջեց Կենտկոմի հունվարյան պլենումը, հանրապետությունում առայժմ չեն կատարվում։ Այստեղ գլխավոր մեղավորներն են կուսակցական շրջանային ու քաղաքային շատ կոմիտեներ, մինիստրություններն ու գերատեսչությունները։ Ըստ երևույթին, հիշյալ մարմինների առանձին ղեկավարներ առայժմ դեռ կարծում են, թե այդ խնդիրների կատարումը, այսպես ասած, կամավոր գործ է և մինչև օրս արտադրանքի որակի և դրա տեխնիկական մակարդակի բարձրացման հարցերին վերաբերվում են հին չափանիշներով, լոզունգային ձևով, կոնկրետ գործը փոխարինելով ընդհանուր կոչերով, իսկ Կենտկոմը և Մինիստրների սովետը նրանցից ինչպես հարկն է պատասխան չեն պահանջում։

Այդպես շարունակել չի կարելի։ Առաջադրված յուրաքանչյուր խնդիր պետք է լուծվի։ Ընդ որում, պետք է ցուցաբերվի կոնկրետություն և հետևողականություն։

Մենք պետք է գործն այնպես կազմակերպենք, որ արդյունաբերության բոլոր աշխատողները պայքարեն բարձր որակի համար, որ գործն առաջ շարժվի, որ ամեն ոք գիտակցի պրոբլեմի կարևորությունը։

Անհրաժեշտ է հասնել այն բանին, որ մինիստրությունների, գերատեսչությունների, ձեռնարկությունների և կազմակերպությունների ղեկավարները օբյեկտիվ գնահատեն թողարկվող արտադրանքի տեխնիկական մակարդակն ու որակը։ Վերջին ժամանակներս այդպիսի ախտանշաններ են նկատվում մեր որոշ ընկերների մոտ, որոնք թողարկվող արտադրանքի որակի բարելավման ամենաչնչին տեղաշարժերի ժամանակ սկսում են հաջողությունները երկինք հանել։ Դա վնասակար է և հանգեցնում է ինքնահանգստացման, թուլացնում

շատ արտադրատեսակների տեխնիկա-տնտեսական ցուցանիշների բարձրաց-
ման աշխատանքը:

Արտադրանքի որակի բարձրացման բնագավառում կատարված աշխա-
տանքի լավագույն գնահատականը պետական որականիշի շնորհումն է, և ոչ
թե սուբյեկտիվ կարծիքը: Ցավոք, պետական որականիշ ստացած արտադրան-
քի ծավալը դեռ շատ փոքր է, չխոսելով արդեն այն մասին, որ կան ամբողջ
ճյուղեր, որտեղ ոչ մի արտադրատեսակ չի թողարկվում պետական որականի-
շով: Օրինակ, հաստոցաշինության և շինանյութերի արդյունաբերության մեջ
ո՛չ մի արտադրատեսակ չի արժանացել պետական որականիշի:

Մենք շատ բան պետք է անենք արդյունաբերական արտադրանքի արտա-
դրության նախագծային կարողությունների յուրացումն ու օգտագործումը բա-
րելավելու համար:

Հանրապետության կենտվիճվարչությունն ուսումնասիրում է վերջին ութ
տարում գործարկված 32 օբյեկտների համախառն արտադրանքի թողարկման
նախագծային կարողությունների յուրացումը: Ինչպես վկայում են հաշվե-
տվության տվյալները, գրեթե բոլոր օբյեկտներում արդեն լրացել են յուրաց-
ման նորմատիվ ժամկետները: 1974 թվականին 12 օբյեկտներում նախագծա-
յին կարողությունն օգտագործվել է լրիվ, իսկ 20-ում՝ ոչ լրիվ չափով:

Խնդիրն այն է, որ մինիստրությունների, գերատեսչությունների, ձեռնար-
կությունների և կազմակերպությունների ղեկավարներն սպառիչ միջոցներ
ձեռնարկեն նախագծային կարողությունները լրիվ օգտագործելու համար: Դա
արտադրության արդյունավետության բարձրացման հսկայական ռեզերվ է, և
կուսակցական կոմիտեները պետք է ապահովեն դրա օգտագործումը:

Արտադրության արդյունավետության մշտական բարձրացման վրա խիստ
բացասական ազդեցություն է թողնում արտադրական և աշխատանքային ցածր
կարգապահությունը, աշխատուժի չարդարացված մեծ հոսունությունը: Այդ
վիճակը բացատրվում է աշխատանքի և արտադրության գիտական կազմա-
կերպման, աշխատանքի առաջավոր նորմատիվների արմատավորման գործում
եղած լուրջ թերություններով, աշխատատար պրոցեսների մեքենայացման
անբավարար տեմպերով, աշխատատեղերում բարձր արտադրողական աշխա-
տանքի անբավարար պայմաններով:

Կուսակցական կազմակերպությունները պետք է անդուլ պայքարեն մեր
գործունեության բոլոր ոլորտներում աշխատանքային կարգապահության
բարձրացման համար:

Մոտակա ժամանակաշրջանում պետք է արմատական միջոցներ ձեռնար-
կենք՝ բարձրացնելու բանվորների և արդյունաբերության բոլոր աշխատողների
պրոֆեսիոնալ վարպետության և որակավորման մակարդակը, արդյունաբերա-
կան արտադրության բոլոր տեղամասերն ամրապնդելով բարձր որակավորում
ունեցող մասնագետներով:

Կուսակցական կոմիտեները պետք է առանձնահատուկ ուշադրություն
դարձնեն արտադրության կարևորագույն տեղամասերը իրազեկ, գործիմաց
մասնագետներով ամրապնդելու վրա, զբաղվեն նրանց քաղաքական պատ-
րաստության բարձրացմամբ, նրանց դաստիարակեն արտադրության սովետա-
կան հրամանատարի բոլոր դրական հատկություններով: Հատուկ ուշադրու-
թյուն պետք է նվիրվի արտադրության վարպետների դերի ու պատասխանա-
տվության բարձրացմանը, վարպետ-դաստիարակների շարժման լայն տա-
րածմանը:

Անհրաժեշտ է ստեղծել ղեկավար կադրերի, հատկապես անմիջականորեն
արտադրության մեջ աշխատող մասնագետ կադրերի ռեզերվի պատրաստման
սիստեմ, աճեցնել նրանց և ժամանակին ու համարձակ առաջ քաշել ղեկավար
աշխատանքների: Ահա կոնկրետ խնդիր, որ պարտավոր ենք լուծել:

Ընկերնե՛ր:

Մեզ լուրջ աշխատանք է սպասում բնության պահպանության բնագա-
վառում:

Մինչև օրս մեր հանրապետությունում հիմնական ուշադրությունը նվիր-

վում էր օդափոխիչ բարձր խողովակների կառուցման միջոցով վնասակար
արտապատումները օդի մեծ զանգվածների մեջ ցրելու մեթոդներին: Վնասա-
կար նյութերը մակերեսային ջրերի մեջ թափելիս նույն իրողությունն է նկատ-
վում:

Ներկայումս անհրաժեշտ է կտրուկ շրջադարձ կատարել. անցնել արտա-
պատումների սահմանափակմանը: Այդ նպատակով խիստ անհրաժեշտ է արա-
գացնել մաքրման և գազափոշեորսման կառուցվածքների շինարարությունը,
նախագծել ու կառուցել ձեռնարկություններ՝ ջրի փակ շրջանառության և ան-
թափոն տեխնոլոգիաներով, մնացուկների օգտավետացման տեխնոլոգիայով:
Այսպիսին պետք է լինի մեր ուղին:

Քննարկվող որոշումը նախատեսում է առանձնահատուկ միջոցառումներ
շրջակա միջավայրի պահպանության համար: Նախատեսված է ավարտել Ալա-
վերդու լեռնամետալուրգիական կոմբինատի վերակառուցումը՝ ստեղծելով ան-
հրաժեշտ սանիտարա-պաշտպանական գոտի այդ կոմբինատում, ինչպես նաև
Հրազդանի կոմբինատում, Քանաքեռի ալյումինի գործարանում իրականացնե-
լով միջոցառումներ մթնոլորտում արտապատվող գազերի և փոշու քանակու-
թյունը թույլատրելի նորմաները չգերազանցող չափերի հասցնելու նպատակով:

Երևան և Կիրովական քաղաքների օդային միջավայրի մաքրման և ջրա-
վազանների պահպանման նպատակով նախատեսված է դադարեցնել կալցիու-
մի կարբիդի արտադրությունը Երևանի քիմիական կոմբինատում և կալցիում-
ցիանամիդի, դիցիանամիդի և դրանցից ստացվող մելամինի արտադրություն-
ները՝ Կիրովականի քիմկոմբինատում:

Բացի դրանից, նախատեսված է կառուցել շրջանառու ջրամատակարար-
ման սիստեմներ և մաքրման կառուցվածքներ մի շարք քաղաքներում և ավան-
ներում, ինչպես նաև մաքրման կայանքներ՝ արդյունաբերական ձեռնարկու-
թյուններում:

Մեր խնդիրն է լիովին իրագործել այդ միջոցառումները:

Հարկավոր է վերջ տալ անպատասխանատվությանն ու անփութությանը
բնության պահպանության հարցերը լուծելիս: Կուսակցական և սովետական
մարմինները պետք է պահանջեն, որ բնության պահպանության պլանները
կատարվեն ճիշտ այնպես, ինչպես կատարվում են արտադրության պլանները:

Հարկավոր է բարձրացնել նաև բոլոր տնտեսավարների պատասխանա-
տվությունը ընդերքի պահպանության գործում:

Մեզնից յուրաքանչյուրին խորապես վրդովում է այն, որ հանրապետու-
թյան բնության գեղատեսիլ անկյունները, անտառային բացատները հաճախ
աղտոտվում են և ծածկվում խորովածի խարույկներից մնացած օջախներով,
վրդովում է այն, որ ծառերը ճղակոտոր, իսկ կանաչը տանկոխ է արվում:

Եվ դա անում են մարդիկ, որոնք սիրում են իրենց ազատ ժամանակն
անցկացնել բնության գրկում, մարդիկ, որոնք խելահեղորեն են «սիրում»
բնությունը, մոռանալով, որ բնությունն էլ կարիք ունի հոգատար, սրտացավ
վերաբերմունքի:

Հատկապես բնության պահպանության համար ստեղծված բազմաթիվ
կազմակերպություններ ոչ մի ներգործուն միջոց չեն ձեռնարկում այդ առան-
ձին սանձարձակ քեֆչիների նկատմամբ, սահմանափակվելով միայն բնու-
թյունը պահպանելու պլակատային կոչերով:

Մենք ունենք բնության պահպանության օրենք և այլ իրավական ակտեր,
որոնք պարտադիր են ամենքի համար: Դրանք նախատեսում են նաև պատա-
խանատվության խիստ միջոցներ, որոնք պետք է կիրառել անպայման և հե-
տևողականորեն, առանց ավելորդ լիբերալիզմի: Մենք այսօր այդ ենք պա-
հանջում և՛ հանրապետության անտառային տնտեսության կոմիտեի ղեկա-
վարներից, և՛ բնության պահպանության մյուս բոլոր կազմակերպություննե-
րից: Բնության պահպանության համար հարկ է մոբիլիզացնել ամբողջ հասա-
րակայնությունը:

Սույն որոշմամբ միջոցառումներ են նախատեսված երկաթուղագծերի
զարգացման, դրանց թողունակության բարձրացման, Իջևան—Հրազդան եր-

կաթուղագծի շինարարության արագացման նկատառումով: Նախատեսվում է օդային գծերի զարգացման մեծ ծրագիր, ինչպես նաև Երևան—Արևմտյան օդանավակայանում նոր կայանի կառուցում:

Միջոցառումներ կիրականացվեն բնակչության և ժողովրդական տնտեսության կապի սպասարկումը ինչպես հարկն է բարելավելու համար: Նախատեսվում են միջքաղաքային հեռախոսակապի կանալների ավտոմատացում և զգալի ավելացում, տիեզերական կապի կայանի կառուցում, որը կապահովի կենտրոնական հեռուստատեսության մի նոր ծրագրի կայուն ընդունումը:

Էապես կբարելավվի ընդհանուր օգտագործման տրանսպորտի, հատկապես մարդատար տրանսպորտի աշխատանքը:

Որոշման մեջ հատուկ ուշադրություն է նվիրված առևտրի նյութատեխնիկական բազայի հետագա ամրապնդմանը: Այդ հարցը առանձնահատուկ նշանակություն ունի մեր հանրապետության համար, քանի որ ներկայումս նյութատեխնիկական բազան չի համապատասխանում առևտրի կազմակերպման հարաճուն պահանջներին և ետ է մնում առևտրի աճի տեմպերից:

Առաջիկա աշխատանքների հսկայական մասշտաբները պատկերացնելու համար բավական է ասել, որ միայն գալիք 5—6 տարում կկառուցվեն ու շահագործման կհանձնվեն այնքան առևտրական տարողություններ, ընդհանուր-ապրանքային պահեստներ, կարտոֆիլի և մրգի պահեստարաններ, որքան գոյություն ունի ներկայումս հանրապետությունում: Չխոսելով արդեն այլ կարևոր միջոցառումների մասին:

Այս հանգամանքը առևտրի մինիստրության և Հայկոոպի ղեկավարներից (ընկ. Ս. Սաֆարյան և ընկ. Է. Սարգսյան) պահանջում է հանրապետության պետպլանի և պետշինի, համապատասխան շինարարական և մոնտաժային մինիստրությունների հետ համատեղ կոնկրետ միջոցներ ձեռնարկել ապահովելու աշխատանքների կատարումը լրիվ ծավալով: Չի կարելի կրկնել անցյալ տարիների սխալները, երբ առևտրի բնագավառում կատարված կապիտալ ներդրումները շարունակ թերօգտագործվում էին:

Դրա հետ մեկտեղ անհրաժեշտ է մշտապես և արդյունավետ կերպով պայքարել առևտրի մեջ պատշաճ կարգ ու կանոն հաստատելու, նրա կուլտուրան բարձրացնելու և բացասական երևույթներն արմատախիլ անելու համար: Անհրաժեշտ ենք համարում առևտրի ղեկավարների, կուսակցության շրջկոմների ու քաղկոմների և տեղական սովետների գործադիր կոմիտեների ուշադրությունը հրավիրել այն բանի վրա, որ առևտրի ասպարեզում գործերի բարելավման համար մղվող պայքարն առ այսօր բավարար չէ:

Հանրապետության բնակչությունն իր գոհունակությունն է հայտնում, որ լրիվ բավարարվում են պարենային և գրեթե բոլոր արդյունաբերական ապրանքների իր պահանջմունքները, սակայն նա իրավացիորեն պահանջում է ավելի բարձրացնել սպասարկման կուլտուրան և կարգ ու կանոնը առևտրի ոլորտում:

Խաբելու, դրամ շորթելու, բարձր պահանջարկի ապրանքների սպեկուլյացիայի, գնորդների հետ կոպիտ վարվելու փաստեր դեռ ամենուրեք շատ կան: Կենտկոմը պահանջում է մշտական պայքար մղել այդ երևույթների դեմ, և ոչ թե դա վերածել կամպանիայի: Անհրաժեշտ է ավելի ուժեղացնել վերահսկողությունը, պայքարի մեջ ներգրավել գնորդներին, հասարակության բոլոր անդամներին: Այդ գործում առայժմ իրենց դեմքը, ինչպես հարկն է, ցույց չեն տալիս հանրապետության վարչական մարմինները, որոնց քթի տակ առանձին փորձված ստահակների դեռևս հաջողվում է կատարել տարբեր կարգի խարդախություններ:

Կուսակցական կոմիտեները պետք է մինչև վերջ իրագործեն հունվարյան պլենումի որոշումները սպասարկման ոլորտի աշխատանքներն արմատապես բարելավելու համար:

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲԱՐՁՐԱՑՆԵԼ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԿԱ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻՆ

Ընկերնե՛ր:

Առանձնապես անհրաժեշտ է անդրադառնալ հանրապետության գյուղատնտեսության զարգացման պրոբլեմներին:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1965 թվականի մարտյան պլենումը կուսակցության և երկրի ուշադրությունը կենտրոնացրեց գյուղատնտեսության զարգացման, այդ կարևորագույն ճյուղի ետ մնալը հաղթահարելու, կոլտնտեսությունների և սովխոզների էկոնոմիկան անշեղ բարձրացնելու հարցերի վրա: Պլենումը մշակեց ՍՄԿԿ-ի ժամանակակից ագրարային քաղաքականության սկզբունքային հիմքերը, որոնք հետագա զարգացում գտան և ամրապնդվեցին կուսակցության XXIII և XXIV համագումարների և Կենտկոմի պլենումների որոշումներում, ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևի ելույթներում:

Կուսակցության ագրարային քաղաքականության հետևողական իրականացման շնորհիվ երկրի գյուղատնտեսությունը հաջողությամբ դառնում է սոցիալիստական էկոնոմիկայի բարձր զարգացած սեկտորը: Հանրապետության գյուղատնտեսության զարգացման ասպարեզում նույնպես դրական տեղաշարժեր են եղել: Դրանք սովխոզների բանվորների, կոլտնտեսային գյուղացիության, գյուղատնտեսության մասնագետների, գյուղի բոլոր աշխատավորների անձնվեր աշխատանքի, կուսակցության շրջկոմների, շրջգործկոմների, սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունների և գյուղատնտեսական մարմինների քաղաքական ու կազմակերպչական մեծ աշխատանքի արդյունք են, որոնք հանրապետության խիստ դժվարին պայմաններում աճեցնում են հացահատիկ, արտադրում գյուղատնտեսական մթերքներ: Մեզ ուրախացնում են առաջավոր տնտեսությունների ու կոլեկտիվների, դաշտերի ու ֆերմաների վարպետների, լավագույն մեխանիզատորների ու մասնագետների հաջողությունները, որոնք ժամկետից շուտ կատարել են հնգամյակի առաջադրանքներն ու սոցիալիստական պարտավորությունները, և այսօր արդեն հաջողությամբ աշխատում են գալիք հնգամյակի հաշվին:

Սակայն ամբողջությամբ վերցրած հանրապետության գյուղատնտեսության բնագավառում կան չլուծված մի շարք արմատական պրոբլեմներ, որոնք նվազեցնում են ներդրվող աշխատանքի և գյուղի աշխատավորների ջանքերի արդյունավետությունը:

Ժողովրդական տնտեսության այդ կարևորագույն ճյուղում տիրող իրավիճակի հանգամանալի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ եղած հնարավորություններն ու ռեզերվներն օգտագործվել և օգտագործվում են ոչ լրիվ չափով:

Չորս տարվա աշխատանքի արդյունքների վերլուծությունը և 1975 թվականի՝ սպասվող արդյունքների նախնական հաշվարկումը ցույց են տալիս, որ հանրապետությունում լարված իրադրություն է ստեղծվում գյուղատնտեսական որոշ մթերքների արտադրության ու մթերումների հնգամյա առաջադրանքների կատարման գործում:

Չի կատարվել գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ավելացման հնգամյակի չորս տարվա սահմանված առաջադրանքը:

Նույն ժամանակամիջոցում հողագործության շատ մթերքների արտադրությունն աճել է աննշան չափով, ցածր է անասնապահության մթերատվությունը:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և սովետական կառավարության որոշումով հանրապետության կուսակցական կազմակերպության և աշխատավորների առջև խնդիր է դրված միջոցներ ձեռնարկել զգալիորեն ավելացնելու գյուղատնտեսական մթերքների արտադրությունը:

Նախատեսված է 1980 թվականին խաղողի արտադրության ծավալը հասցնել 275 հազար տոննայի, պտուղներինն ու հատապտուղներինը՝ 200 հազար, բանջարեղենինը՝ 420 հազար, եթերայուղային կուլտուրաներինը՝ 47 հազար տոննայի: Զգալիորեն կավելացվի մսի, ձվի, կաթի, բրդի և մյուս գյուղատնտե-

տական մթերքների արտադրությունը։ Այս ամենը պետք է ապահովվի գյուղատնտեսական արտադրության ինտենսիվացման՝ հողային, ջրային և մյուս ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման, գյուղատնտեսական կուլտուրաների բերքատվության և անասնապահության մթերատվության բարձրացման միջոցով։

Բուսաբուծական և անասնապահական մթերքների արտադրության աճն ապահովելու, ինչպես նաև հողատարածությունների, ջրային ռեսուրսների օգտագործումը բարելավելու, գյուղատնտեսության նյութատեխնիկական բազան ամրապնդելու համար ՍՄԿԿ Կենտկոմի և սովետական կառավարության պատմական որոշմամբ, 1976—1980 թվականներին աշխատանքների ամբողջ կոմպլեքսի պետական կապիտալ ներդրումների ծավալը սահմանված է մեկ միլիարդ ռուբլի, այդ թվում շինմոնտաժային աշխատանքներինը՝ 575 միլիոն ռուբլի։

Այժմ մեր գլխավոր խնդիրն է՝ ապահովել նախատեսվող կապիտալ ներդրումների արդյունավետ օգտագործումը, և դրանք առաջին հերթին ի սպաս դնել հանրապետության գյուղատնտեսության հեռանկարային ճյուղերի զարգացմանը։

Ուղղակի ասենք, որ գյուղատնտեսության բնագավառի խնդիրները շատ մեծ են ու բարդ, որոնց լուծումը կպահանջի արմատապես բարելավել գյուղատնտեսական արտադրության ղեկավարումը, բարձրացնել ինչպես բուն գյուղատնտեսական մարմինների, այնպես էլ գյուղատնտեսությանը առնչվող մյուս բոլոր կազմակերպությունների աշխատանքի մակարդակը։

Բանն այն է, որ հանրապետության գյուղատնտեսության զարգացման հարցերը երկար տարիներ լուծվել են անջատ-անջատ, առանց փոխադարձ շաղկապման, եղել են վոլյունտարիզմի և սուբյեկտիվիզմի դրսևորումներ, երբեմն էլ կուսակցության ագրարային քաղաքականության հիմնարար սկզբունքների էության թերըմբռնում։

Կենտկոմը և Մինիստրների սովետը, հանրապետության գյուղատնտեսական ղեկավար մարմինները չեն ունեցել արդի փուլում հանրապետության գյուղատնտեսության զարգացման կոնկրետ մշակված կոմպլեքսային ծրագիր։ Գյուղատնտեսական արտադրության կազմակերպման նոր, առաջավոր սկզբունքների արմատավորման գործում անսիստեմայնությունն ու անհետևողականությունը հանգեցրել են այն բանին, որ կուսակցական, տնտեսական շատ ղեկավարների և գյուղատնտեսության մասնագետների շրջանում երևան է եկել թերհավատություն արտադրության վիճակի որակական փոփոխման, առաջավոր տեխնոլոգիայի, կոոպերացված կապերի նոր ձևերի արմատավորման լուրջ միջոցառումներ իրականացնելու հնարավորության նկատմամբ, այդ ամենն անընդունելի համարելով հանրապետության համար։

Նսեմացվել է գյուղատնտեսական գիտության դերը և հանրապետությունում ու Միության մեջ եղած առաջավոր պրակտիկայի նշանակությունը։

Պետական և արտադրական պատշաճ կարգապահության բացակայությունն ավելի էր վատթարացնում դրությունը։ Առանձին շրջաններում լինում էին հավելագրումների, աչքակապության, երբեմն էլ ուղղակի խաբեության դեպքեր։ Բավական երկար ժամանակ գյուղատնտեսության բնագավառի վրա «թաբու» էր դրվել, տիրում էր պարադային ամկարարություն, ոչ-ոք չէր համարձակվում քննադատել գործերի իրական վիճակը, ասել ճշմարտությունն այն մասին, որ հանրապետությունում գյուղատնտեսությունը վարվում է հին, դարն ապրած մեթոդներով, որ անբավարար են կատարվում գյուղատնտեսության զարգացման վերաբերյալ կուսակցության XXIV համագումարի և ՍՄԿԿ Կենտկոմի պլենումների որոշումները։

Գյուղատնտեսության զարգացման հարցերի լուծումն իրենց մենաշնորհն էին դարձրել գյուղատնտեսության առանձին ինքնակոչ «գիտակներ», որոնք հասկանում էին միայն տեղական բնույթի հարցերը և այդ չափանիշով էլ լուծում էին պրոբլեմային խնդիրները հանրապետության մասշտաբներով։ Բանն այնտեղ էր հասել, որ շրջանների առանձին ղեկավարներ հաշվի չէին նստում պլանային առաջադրանքների հետ, ավելորդ, երբեմն էլ վնասակար ինքնագործունեություն էին հանդես բերում արտադրության ճյուղերի զարգացման ուղիները, ցանքերի և տնկարկների կառուցվածքի, անասնապահության հարցերը որոշելիս։ Այս ամենը կաշկանդում էր գյուղատնտեսության աշխատողների ու մասնագետների նախաձեռնությունը։

Գյուղատնտեսության մեջ տեղ էին գտել անտնտեսվարության աղաղակող փաստեր։ Անգործունեությունը արտադրության ինտենսիվացման, կենտրոնացման և մասնագիտացման, մեքենայացման ու ավտոմատացման, գիտատեխնիկական առաջընթացի արագացման, ամեն մի նորի կիրառման բնագավառում սովորաբար բացատրում էին հանրապետության գյուղատնտեսության «ուրույն» պայմաններով։

Մենք պետք է քաջ գիտենանք, որ գյուղատնտեսական արտադրությունը պաշտպանված չէ բնության քմահաճույքներից, որոնք բացասաբար են անդրադառնում նրա վրա։ Հենց այդ հանգամանքը պետք է հուշի մոտ ապագայում գտնելու առավել ռացիոնալ ու արդյունավետ լուծումներ՝ ելնելով գյուղատնտեսական արտադրության կազմակերպման գիտական սկզբունքներից։

Մեր գյուղատնտեսության յուրահատկությունը հողային և ջրային ռեսուրսների ցայտուն արտահայտված սահմանափակությունն է, հողակլիմայական մեծաթիվ յուրատիպ միկրոգոտիների առկայությունը։ Այդ հանգամանքներն էլ թելադրում են պրոբլեմի լուծման ուղիները։

Հանրապետության գյուղատնտեսության զարգացման հիմնական ուղին պետք է լինի գյուղատնտեսական արտադրության առավելագույն ինտենսիվացումը, բոլոր պիտանի հողատարածությունների և ջրային ռեսուրսների ներգրավումը գյուղատնտեսական շրջանառության մեջ, ըստ հանրապետության առանձին գոտիների ու շրջանների գյուղատնտեսության ճյուղերի գիտականորեն հիմնավորված տեղաբաշխումը, հատուկ ուշադրություն դարձնելով հողի յուրաքանչյուր հեկտարի, ջրի յուրաքանչյուր խորանարդ մետրի ռացիոնալ օգտագործման նկատմամբ հոգատար, կասեի, ջերմեռանդ վերաբերմունքի վրա։

Մենք այլ ուղի չունենք։ ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշումը լուծում է գյուղատնտեսության ինտենսիվացման և ինդուստրիալ ռելսերի վրա փոխադրելու, մելիորատիվ և ջրատնտեսական լայն ծավալի աշխատանքների կատարման պրոբլեմները, որոնք ռեալ հնարավորություններ կստեղծեն որակական նոր մակարդակի բարձրացնելու հանրապետության հողագործությունն ու անասնապահությունը։

Այդ որոշմամբ հատկացված միջոցները նպատակին ու ճիշտ օգտագործելու և անհրաժեշտ արդյունավետություն ապահովելու համար պետք է հստակ պատկերացնենք իրավիճակը և ճշտորեն որոշենք մեր խնդիրները։

Սկսենք հանրապետության հողային ռեսուրսների օգտագործման վերլուծությունից։

Հանրապետությունում ներկայիս հողօգտագործման մեջ, ինչպես հայտնի է, դրսևորվում են այն բոլոր թերությունները, որոնք ներհատուկ են ալում, արտացոլվում են այն բոլոր թերությունները, որոնք ներհատուկ են առանձին ճյուղերին և հանրապետության ամբողջ գյուղատնտեսական արտադրությանը։ Եթե ուզում ենք բարելավել հանրապետության գյուղատնտեսության վիճակը, ապա գործը պետք է սկսենք հողօգտագործումն առավելագույնս բարելավելուց։

Չնայած հանրապետության հողային օրենսդրությանը, ինչպես նաև կառավարության մի ամբողջ շարք որոշումներին, այնուամենայնիվ, դրանք կոպիտ կերպով խախտվում են, լավորակ վարելահողերը հատկացվում են ոչ գյուղատնտեսական կարիքներին, լինում են դրանց դուրս գրելու և անարդյունավետ օգտագործելու դեպքեր։

Այսպես, օրինակ, Աբովյանի շրջանում ոչ գյուղատնտեսական կարիքների համար հատկացված է 2 հազար հեկտար հողատարածություն։ Նման փաստեր կան նաև Սպիտակի և Սիսիանի շրջաններում։

Հողի ռացիոնալ օգտագործման նկատմամբ երբեմն հանցագործության հասնող անտարբեր վերաբերմունքի հետևանքով մի շարք շրջաններում մեծ հողազանգվածներ մնում են չօգտագործված։ Հանրապետությունում ամեն

տարի գյուղատնտեսական շրջանառությունից դուրս է մնում 25—30 հազար հեկտար վարելահող, որից 15 հազար հեկտարը ջրովի, արհեստականորեն ստեղծելով խոպան: Այս տեսակետից վիճակը հատկապես անբարեհաջող է Սիսիանի, Գորիսի, Եղեգնաձորի, Աշտարակի, Թալինի և այլ շրջանների տնտեսություններում: Այստեղ մեղավոր են իրենք՝ հողօգտագործողները:

Այդ շրջանների կուսակցական, սովետական և գյուղատնտեսական մարմինների ղեկավարները հողերի չօգտագործումը բացատրում են իբր դրանց ոչ-պիտանիությամբ: Իրականում դա բացարձակ անպատասխանատվության և լիակատար անտնտեսվարության հետևանք է: Մի՞թե Հայաստանի կոմկուսի Սիսիանի շրջկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Կ. Հովհաննիսյանին, շրջգործկոմի նախագահ ընկ. Գ. Մուրադյանին թվում է, թե իրենք կարող են մեզ համոզել, որ շրջանում մեկ տարվա ընթացքում անօգտագործելի է դարձել մոտավորապես 1.000 հեկտար գյուղատնտեսական հողատարածություն: Գուցե նույն կարծիքին են Հայաստանի կոմկուսի Գորիսի շրջկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Ա. Հարությունյանը, շրջգործկոմի նախագահ ընկ. Ս. Գալստյանը, որոնց ղեկավարած շրջանում չօգտագործվող հողատարածությունը 1974 թվականին, 1973 թվականի համեմատությամբ, ավելացավ 1.600 հեկտարով: Արդյոք համանման դատողությամբ վարակված չե՞ն կուսակցության Եղեգնաձորի շրջկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Ա. Խաչատրյանը և շրջգործկոմի նախագահ ընկ. Ն. Բաբայանը, որոնք նույնպես քայլում են անտնտեսվարության ռեկորդսմենների շարքերում:

Կենտկոմը պահանջում է կոնկրետ միջոցներ ձեռնարկել շտկելու դրությունը և ապահովելու բոլոր հողատարածությունների առավելագույն օգտագործումը: Հարկավոր է վերջ տալ սեփական անգործունեությունը դատարկ պատճառաբանություններով արդարացնելուն և օբյեկտիվ պատճառների վերաբերյալ շաղակրատանքին: Եթե մշտապես չջանանք բարելավել հողերի վիճակը և դրանց օգտագործումը, այլ առաջնորդվենք նման տարօրինակ տրամաբանությամբ, ապա ժամանակի ընթացքում բոլոր վարելահողերը խսկապես կանպետքանան:

Գյուղատնտեսական մթերքների ավելացման հսկայական ռեզերվ է նախկինում դուրս գրված, կամ, ինչպես ասում են՝ «թափված» հողերը շրջանառության մեջ դնելը:

Գյուղատնտեսության մինիստրության, շրջանային կուսակցական, սովետական և գյուղատնտեսական մարմինների աշխատողների, կոլտնտեսությունների և սովխոզների ղեկավարների առաջնահերթ խնդիրն է՝ շատ կարճ ժամանակում ճշգրտել այդպիսի հողատարածությունները ըստ յուրաքանչյուր շրջանի և տնտեսության և մշակել ու իրականացնել դրանց օգտագործման իրական միջոցառումներ, հաշվի առնելով արտադրության գոնալ առանձնահատկությունները ու բնատնտեսական պայմանները:

Անբարեհաջող է հողերի էռոզիայի դեմ մղվող պայքարը: Էռոզիան ներկայումս հանրապետության գյուղատնտեսության համար առավել վտանգավոր չարիք է: Յուրաքանչյուր տարի ջուրը սրբում-տանում է հարյուր հազարավոր տոննա բերրի հողաշերտ:

Խորհեցեք այս մասին, ընկերնե՛ր: Չէ՛ որ խոսքը վերաբերում է հազարավոր ու հազարավոր հեկտար հողատարածությունների, որոնք չեն օգտագործվում, որոնք փատնվում և կորչում են: Մի՞թե կարելի է անտնտեսվարության ավելի ցայտուն փաստեր գտնել:

Եվ այս ամենը կատարվում է Կենտկոմի, Մինիստրների սովետի, պետպլանի, հանրապետության գյուղատնտեսության մինիստրության, կուսակցության շրջանային կոմիտեների և շրջգործկոմների, այն բազմաթիվ մարմինների ու գերատեսչությունների աչքի առջև, որոնք հատկապես կոչված են բարելավելու հողերի պահպանումը և օգտագործումը:

Իսկ որո՞նք են մեր խնդիրները. համակարգված, կոմպլեքսային մոտեցման միջոցով մշակել հողօգտագործման արմատական բարելավման երկարաժամկետ ծրագիր: Անհրաժեշտ է հաշվառման վերցնել հողի յուրաքանչյուր

հեկտարը, իմանալ, թե ե՛րբ, ի՛նչ նպատակով, ինչպե՛ս, ի՛նչ միջոցներով պետք է շրջանառության մեջ ներգրավել գյուղատնտեսության համար պիտանի հողերը, որքա՛ն հողեր և ի՛նչ ժամկետներում պետք է վերակուլտիվացնել, այդ կարիքների համար որքա՛ն միջոցներ են պահանջվում: Այս ծրագրի անվերապահ կատարմանը պետք է մասնակցեն բոլոր մինիստրությունները ու գերատեսչությունները և բոլոր հողօգտագործողները:

Հանրապետության պետպլանը և գյուղատնտեսության մինիստրությունը, շահագրգռված մյուս կազմակերպությունների և գիտական ու նախագծային ինստիտուտների հետ համատեղ, պետք է մշակեն հողային ռեսուրսների օգտագործման գլխավոր սխեման, որը պետք է դրվի գյուղատնտեսության հետագա զարգացման հեռանկարային պլանավորման և դրա ճյուղերի տեղաբաշխման հիմքում:

Հիշյալ որոշմամբ նախատեսվում է տասներորդ հնգամյակում 135 հազար հեկտար հողատարածության վրա կիրառել կուլտուր-տեխնիկական միջոցառումներ:

Անտարակույս, այդ միջոցառումները պետք է իրականացվեն խելացիորեն, նպատակասլաց կերպով: Այստեղ հանցագործություն կլինի կրկնել անցյալ տարիների սխալները և մանրատել ուժերն ու միջոցները: Աշխատանքները պետք է խստիվ ծրագրվեն, հաշվի առնելով անհրաժեշտ ռեալ արդյունքի ստացումը:

Ոչ պակաս կարևոր, կարելի է համարձակ ասել, կարևորագույն հարց է գյուղատնտեսական շրջանառության մեջ գտնվող հողերի ինտենսիվ օգտագործումը:

Չէ՛ որ հողատարածության ավելացումը ինքնանպատակ չէ, այն պետք է ուղեկցվի այդ հողերից ստացվող բերքի մշտական բարձրացմամբ: Չի կարելի հանդուրժել, որ գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության ավելացումը ձեռք բերվի միայն հողատարածությունների էքստենսիվ ավելացման հաշվին: Մեր գլխավոր խնդիրն է՝ առավելագույն չափով բարձրացնել հողի յուրաքանչյուր հեկտարի փոխհատուցումը, ապահովել նաև հողագործության ճյուղերի բարձր արդյունավետությունը:

Հողերի մելիորատիվ վիճակի բարելավման նպատակով կուլտուր-տեխնիկական և ջրատնտեսական աշխատանքներին ոչ-կոմպլեքսային մոտեցում ցուցաբերելու, արտադրության անբավարար համակենտրոնացման, մասնագիտացման, ագրոտեխնիկայի պահանջների խախտման ու տեխնիկական առաջընթացի նվաճումների դանդաղ արմատավորման, գյուղատնտեսական արտադրության անբավարար մեքենայացման ու քիմիացման հետևանքով գյուղատնտեսական կուլտուրաների բերքատվությունը և հողագործության արդյունավետությունը դեռևս ցածր են, և անհապաղ կտրուկ միջոցառումներ են պահանջվում դրությունը շտկելու համար:

Հողագործության հետագա ինտենսիվ զարգացումն աներևակայելի է առանց ջրատնտեսական աշխատանքների կոմպլեքսի լայն իրականացման, ոռոգելի հողերի տարածության ավելացման, ջրային ռեսուրսների ռացիոնալ և արդյունավետ օգտագործման:

Այս տեսակետից որոշմամբ նախատեսվում են մեծածավալ աշխատանքներ արդեն առկա հողերի օգտագործումը բարելավելու և ոռոգելի հողատարածությունները ընդարձակելու նպատակով:

Բանն այն է, որ ջրատնտեսական և կուլտուր-տեխնիկական աշխատանքների ոչ-կոմպլեքսային կատարման պատճառով ոռոգելի հողերը՝ հանրապետության հողագործության այդ հիրավի ոսկե ֆոնդը, բնավ էլ լավագույն ձևով չի օգտագործվում, նկատվում է բացարձակ անտնտեսվարություն: Բավական է ասել, որ 1968—1973 թվականներին մշակման հանձնված 51 հազար հեկտար ոռոգելի հողերից 31 հազար հեկտարը կազմակերպական-տեխնիկական կարգի տարբեր պատճառներով մինչև օրս չի օգտագործվում: Մոտավորապես 43 հազար հեկտար ցանքատարածություններ և բազմամյա տնկարկներ չեն

ջրվել ոռոգման ջուր չլինելու և միջտնտեսային ու ներտնտեսային ցանցի անսարքության և այլ պատճառներով:

Այդ որոշման կիրառմամբ կշտկվի վիճակը, նոր ոռոգելի հողեր և ջրարբիացված արոտավայրեր մշակման հանձնելու հետ միասին, կվերակառուցվեն գոյություն ունեցող ոռոգիչ սիստեմները, կբարելավվի Արարատյան դաշտի ոռոգելի հողերի մելիորացման գործը:

Աշխատանքներ կկատարվեն Արարատյան դաշտում 33 հազար հեկտար գերխոնավ հողերի մելիորատիվ վիճակը որակապես բարելավելու համար, և կսկսվի 27 հազար հեկտար աղակալած հողերի գյուղատնտեսական յուրացումը: Այդ նպատակներով հատկացվում են մեծ կապիտալ ներդրումներ:

Հաշվի առնելով այդ աշխատանքների կարևորությունը՝ որոշմամբ նախատեսվում է ՍՍՀՄ մելիորացիայի և ջրային տնտեսության մինիստրությանն առընթեր ստեղծել Հայկական ՍՍՀ մելիորատիվ շինարարության գլխավոր վարչություն (Գլխհայջրշին):

Տարօրինակ է, բայց փաստ, որ հանրապետության սակավաջրության պայմաններում մենք ոչ միայն ջրի մեծ կորուստներ ունենք ոռոգման սիստեմների վատ վիճակի, ջրամբարներից կատարվող մեծ ֆիլտրացիայի և ջրման տեխնիկայի անկատարելության պատճառով, այլև ուղղակի անտերության և անպատասխանատու վերաբերմունքի հետևանքով: Հարյուրավոր, երբեմն էլ հազարավոր հեկտար հողեր ճահճակալում են կամ ցածր բերք են տալիս մեծ գերխոնավության պատճառով, մի այլ տեղ հազարավոր հեկտարներ ջրի սուր պակաս են զգում:

Վատ վիճակում են միջտնտեսային, մանավանդ ներտնտեսային ոռոգման սիստեմները: Հանրապետությունում ոռոգման սիստեմների օգտակար գործողության գործակիցը շատ ցածր է, հավասար է 0,56-ի: Դա նշանակում է, որ մենք մեծ քանակությամբ ջուր ենք կորցնում: Իսկ ջրի կորուստը բերքի կորուստ է:

Ջրի ի՞նչ խնայողական և ռացիոնալ օգտագործման մասին կարող է խոսք լինել, երբ ջրատնտեսական և գյուղատնտեսական մարմինների պահպանողականության և անպատասխանատվության պատճառով հանրապետությունում չեն կիրառվում ջրման առաջավոր եղանակները: Այնպիսի մեթոդներ, ինչպիսիք են՝ անձրևացումը, կաթիլային և ենթահողային ոռոգումը, ոռոգման փակ սիստեմները և այլն, հանրապետությունում չեն տարածվում:

Մելիորացիայի և ջրային տնտեսության մինիստր ընկ. Գ. Բաղրամյանն այս ամենը բացատրում է խողովակների և այլ նյութերի բացակայությամբ: Այդ դեպքում թույլ տվեք նրան հարցնել՝ իսկ ինչպե՞ս են այս առաջավոր մեթոդները լայն ճակատով ներդնում երկրի մյուս հանրապետությունները, երկրամասերն ու մարզերը: Մի՞թե առանց խողովակների:

Այս ամենի մասին ասվում է, որովհետև որոշմամբ և հանրապետության ժողովրդական տնտեսության զարգացման տասներորդ հնգամյակի պլանով ջրատնտեսական աշխատանքների համար հատկացվել են հսկայական կապիտալ ներդրումներ:

Եվ եթե մենք անցյալի տհաճ սխալներից դասեր չառնենք, արմատական միջոցներ չձեռնարկենք ջրատնտեսական կառուցվածքների կոմպլեքսային նախագծման և շահագործման համար, ապա այդ միջոցներն առաջվա նման կծախսվեն անարդյունավետ:

Անհրաժեշտ է, որ մելիորացիայի և ջրային տնտեսության և գյուղատնտեսության մինիստրությունները ըստ յուրաքանչյուր շրջանի, յուրաքանչյուր տնտեսության կոնկրետ միջոցառումներ մշակեն՝ բարելավելու միջտնտեսային և ներտնտեսային ոռոգիչ սիստեմների վիճակը, բարձրացնելու ջրի օգտագործման մակարդակը, գործուն միջոցներ ձեռնարկեն՝ լայնորեն արմատավորելու ջրման առաջավոր մեթոդները, սահմանելով կոնկրետ ժամկետներ և նախատեսելով անհրաժեշտ միջոցներ այդ խնդիրների լուծման համար: Աշխատանքը հարկավոր է կատարել կոմպլեքսային եղանակով, կենտրոնաց-

ված կարգով, այստեղ չի կարելի տարվել ցուցամոլությամբ և ձևամոլությամբ: Անհրաժեշտ է հետևողականորեն և հաստատակամորեն շտկել դրությունը:

Հանրապետության պետպլանը, մելիորացիայի և ջրային տնտեսության մինիստրությունը, գյուղատնտեսական մարմինների ղեկավարները պետք է մշակեն միջոցառումների պլան, որոնք ապահովեն հատկացված կապիտալ ներդրումների իրացումը ժամանակին և լրիվ չափով, ուժերի ու միջոցների կենտրոնացմամբ ջրատնտեսական պրոբլեմները լուծել կոմպլեքսորեն: Ջրամբարների շինարարությունը և դրանց ենթակա հողերի նախապատրաստումը այսուհետև պետք է կատարվեն միաժամանակ: Այստեղ պետպլանը, գյուղատնտեսության և մելիորացիայի ու ջրային տնտեսության մինիստրությունները պետք է ուղղակի պատասխանատվություն կրեն: Անհրաժեշտ է ջրատնտեսական հարցերի լուծումը զուգորդել կազմակերպական-տնտեսական, ագրոտեխնիկական, մելիորատիվ և մյուս միջոցառումների հետ, ստանալու համար առավելագույն փոխհատուցում ինչպես հողի յուրաքանչյուր հեկտարից, նմանապես և ոռոգող ջրի յուրաքանչյուր խորանարդ մետրից:

Մյուս կողմից՝ շրջանային կուսակցական, սովետական և գյուղատնտեսական մարմինները կոլտնտեսությունների և սովխոզների ղեկավարներից, բոլոր հողօգտագործողներից և ջրօգտագործողներից պետք է պահանջեն վերջ տալ ջրի օգտագործման նկատմամբ անտարբեր վերաբերմունքին, բոլոր միջոցները ձեռնարկեն վերացնելու թերություններն այդ բնագավառում:

Կենտկոմը կուսակցության շրջկոմներից պահանջում է ընդմիշտ փոխել վերաբերմունքը հողային և ջրային ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման հարցերի նկատմամբ: Կուսակցական կոմիտեների ղեկավարները պետք է մշտապես բարձրացնեն տնտեսական կազմակերպությունների պատասխանատվությունը: Այսուհետև այդ ասպարեզում յուրաքանչյուր տնտեսության գործերի վիճակի համար կուսակցության շրջկոմը խիստ պատասխան պետք է տա Կենտկոմի առաջ:

Ընկերնե՛ր:

Լուրջ անհանգստություն է հարուցում հանրապետությունում հողագործության վարման կուլտուրան, որն զգալիորեն ետ է մնում գյուղատնտեսական արտադրության զարգացման արդի փուլի առաջադրած պահանջներից: Դրա հետևանքով հանրապետության շատ շրջաններում դեռևս հիրավի, խիստ ցածր է գյուղատնտեսական կուլտուրաների բերքատվությունը, շատ ճյուղեր տնտեսապես անարդյունավետ են, իսկ տնտեսությունները՝ վնասաբեր:

Ողջ հանրապետությունում պտղաբուծության և հատկապես խաղողագործության վիճակը վերջին տարիներս տագնապալի է մնում: Եթե հաշվի առնենք վերամշակող արդյունաբերության արտադրական կարողությունների թերբեռնվածությունը, ապա խաղողի և պտուղների արտադրության ասպարեզում հնգամյակի տարիներին առաջացած ճեղքվածքի պատճառով հանրապետության ժողովրդական տնտեսությանը պատճառված վնասը կհասնի տասնյակ միլիոնավոր ռուբլիների: Սակայն գյուղատնտեսության մինիստրությունը, առանձին շրջանների կուսակցական, սովետական և գյուղատնտեսական մարմիններ, ըստ երևույթին, հաշտվել են հանրապետության համար այդ առաջատար ճյուղերի տևականորեն ետ մնալու հետ: Այսպես կուսակցության Էջմիածնի շրջկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Ս. Հովհաննիսյանը և շրջգործկոմի գյուղատնտեսության վարչության պետ ընկ. Ա. Գրիգորյանը ինչո՞վ կարող են բացատրել, որ ընթացիկ հնգամյակի տարիներին շրջանի տնտեսությունները, 100,3 հազար տոննայի փոխարեն, արտադրել են միայն 57,4 հազար տոննա խաղող: Դրությունը մխիթարական չէ նաև խաղողագործական մնացած շրջաններում:

Խաղողի և պտղատու այգիների բերքատվությունը դեռևս ցածր է: Հնգամյակի 4 տարում մեր հանրապետությունում խաղողի տարեկան միջին բերքատվությունը կազմել է հեկտարից 54,2 ցենտներ, որը մեծապես ետ է մնում հնգամյա պլանով նախատեսված մակարդակից:

Խաղողի և պտուղների արտադրությունն ավելացնելու գործում հիմնական

չարիքը խաղողի և պտղատու այգիների խիստ նոսրությունն է։ Այս հարցը մեզ մոտ միշտ արծարծվում է հանրապետական և տեղական մասշտաբի բոլոր խորհրդակցություններում ու ժողովներում, Կենտկոմի և Մինիստրների սովետի որոշումներում և կարգադրություններում, հանրապետական և շրջանային կուսակցական, սովետական և գյուղատնտեսական մարմինների որոշումներում։ Այդ մասին շարունակ խոսվել ու գրվել է։ Սակայն էական տեղաշարժեր չկան։ Բավական է նշել, որ ներկայումս հանրապետությունում խաղողի այգիների նոսրությունը կազմում է 19,7, իսկ պտղատու այգիներինը՝ 15,6 տոկոս։ Հետևաբար, մեծ քանակությամբ հողեր, իսկ դրանք մեծ մասամբ լավագույն, ոռոգելի հողեր են, մնում են անօգտագործելի։

Քիչ է ասել, թե դրանք մնում են անօգտագործելի. չէ՛ որ փաստորեն տարեցտարի այդ հողատարածություններում ապարդյուն կերպով կատարվում են ագրոտեխնիկայով նախատեսված բոլոր աշխատանքները։ Նման շռայլությունը եզերվում է հանցագործության հետ։ Ուրիշ ի՞նչ կերպ անվանել այն փաստը, որ խաղողի այգիների նոսրությունը Մասիսի շրջանում կազմում է 29,6 տոկոս, Եղեգնաձորի շրջանում՝ 25,9, Թալինի շրջանում՝ 25, Էջմիածնի շրջանում՝ 24,1, Նաիրիի շրջանում՝ 22,4 տոկոս և այլն։

Նաիրիի, Աշտարակի և մյուս շրջանների խաղողի ու պտղատու այգիների խիստ նոսրությունը և նորատունկ այգիների ոչ-լիարժեքությունը վկայում են, որ չեն կիրառվել այգետնկման գիտական հիմունքները, թերագնահատվել են այդ շրջանների հողային ու կլիմայական առանձնահատկությունները, խախտվել են մշակության ագրոկանոնները։

Թե ինչի կարող են հանգեցնել կամայական, գիտական և գործնական հիմքից զուրկ որոշումները, ցույց է տալիս այգետնկումը Աշտարակի շրջանում։

Այստեղ վերջին տարիների նորատունկ այգիներից մոտավորապես 700 հեկտար պտղատու և 400 հեկտար խաղողի այգիներ փաստորեն փչացել են և, գյուղատնտեսության մինիստրության, մելիորացիայի ու ջրային տնտեսության մինիստրության, գիտական հաստատությունների, շրջանային կուսակցական և սովետական մարմինների ներկայացուցիչներից կազմված իրավասու հանձնաժողովի միանգամայն արդարացի կարծիքով, դուրսգրելի են։ Հարց է ծագում՝ իսկ ի՞նչ էին խորհում այդ մարմինները այգիները հիմնելիս։ Չէ՛ որ այդ տարիներին այնտեղ ներդրվել են հսկայական միջոցներ, և բոլորը՝ ապարդյուն։

Կուսակցության Կենտրոնական կոմիտեն պահանջում է վճռականորեն վերջ տալ ժողովրդի հարստության գլխավոր աղբյուրի՝ հողի նկատմամբ նման անպատասխանատու վերաբերմունքին, նյութական և աշխատանքային ռեսուրսների աննպատակ ծախսումներին։

Մենք վստահ ենք, որ գործի նկատմամբ բարեխիղճ և պատասխանատու վերաբերմունքի դեպքում, հանրապետության պտղատու և խաղողի բոլոր այգիները կարելի է դարձնել լիարժեք։ Այդ է վկայում մեր առաջավոր տնտեսությունների փորձը։

Գյուղատնտեսության մինիստրության, կուսակցության շրջկոմների, տեղական սովետական և գյուղատնտեսական մարմինների, կոլտնտեսությունների և պետական տնտեսությունների ղեկավարների անհետաձգելի պրակտիկ խնդիրն է՝ լրիվին վերացնել խաղողի և պտղատու այգիների նոսրությունը։ Այդ կարևոր խնդրի հաջող լուծումը հիմնական չափանիշներից մեկը կլինի վերոհիշյալ մարմինների և կազմակերպությունների գործունեությունը գնահատելիս։

Առաջադրված նպատակի իրագործման կարևորագույն պայմանը տնկանյութի աճեցման հույժ կարևոր գործի լուրջ բարելավումն է։ Նկատի ունենալով ստեղծված դրությունը, հանրապետությանն այդ որոշմամբ տասներորդ հնգամյակում հատկացված է 2,4 միլիոն տնկի։ Դա, անշուշտ, մեզ համար կայուն հիմք է, սակայն անհրաժեշտ է առաջիկա 2—3 տարում ավելացնել տնկանյութի սեփական արտադրությունը առնվազն երկու անգամ, ընդ որում,

օգտագործելով խաղողի կտրոնների արմատակալման մեթոդը՝ արհեստական միջավայրում, հիդրոպոնիկ հարմարանքներում։

Տասներորդ հնգամյակում բազմամյա տնկարկների և այգիների հիմնման ու վերակառուցման համար նախատեսված են մեծ կապիտալ ներդրումներ։ Անցյալի սխալները չկրկնելու համար հարկավոր է մեկ անգամ ևս ճշգրտել նոր տնկարկների տեղաբաշխման գոտիները, տեսակային ու սորտային կազմը, պտղատու և խաղողի այգիների հողամասերի նպատակահարմար չափերը։ Ժամանակն է վերջ տալ պտղատու և խաղողի նոր այգետնկումների նկատմամբ ցուցաբերվող տեղական ինքնագործունեությանը։ Այդ գործն անհրաժեշտ է կազմակերպել գիտականորեն, այս ասպարեզում, իհարկե, իրենց ծանրակշիռ խոսքը գործով պետք է ցուցադրեն համապատասխան գիտական և նախագծային կազմակերպությունները։ Չի կարելի նորմալ համարել խաղողի և պտղատու այգիների տակավին մեծ մասնատվածությունը։ Նման մասնատվածության և սակավազորության պայմաններում հազիվ թե կարող է խոսք լինել արդյունաբերական խաղողագործության և պտղաբուծության արդյունավետ զարգացման մասին։

Եթե վճռել ենք մեր հանրապետության խաղողագործությունն ու պտղաբուծությունը փոխադրել արդյունաբերական հիմքի վրա, իսկ դա պահանջում է բուն կյանքը, ժամանակն է խոսքից անցնել գործի. անհրաժեշտ է մեզ մոտ ստեղծել պտղատու ու խաղողի բարձր արդյունավետ այգիների խոշոր զանգվածներ, լրիվ մեքենայացնել մշակության և բերքահավաքի բոլոր աշխատատար պրոցեսները։ Այդ խնդիրը որքան դժվարին, նույնքան էլ պատվաբեր է։ Դա միանգամայն իրագործելի է։

Անհրաժեշտ է համարձակորեն լուծել արտադրության մասնագիտացման և համակենտրոնացման հարցերը նաև մեր հանրապետության համար այնպիսի կարևոր ու հեռանկարային ճյուղերում, ինչպիսիք են՝ բանջարաբուծությունը, ճակնդեղագործությունը և կարտոֆիլամշակությունը։

Ժամանակն է հրաժարվելու բանջարանոցային կուլտուրաների մանր, ցաք ու ցրիվ ցանքերից և վերջնականապես վերանայել ցանքերի կառուցվածքը։

Բնակչության բանջարեղենի պահանջմունքները շուրջ տարին ապահովելու համար մեծապես կզարգանա ջերմոցային բանջարաբուծությունը։ Հանրապետությունում ջերմատների տարածությունը կազմում է 30 հեկտար։ Սույն որոշմամբ նախատեսվում է շահագործման հանձնել ևս 30 հեկտար, որը հնարավորություն կընձեռի հիմնականում լուծելու ձմռան շրջանում մայրաքաղաքի և արդյունաբերական կենտրոնների բնակչության՝ թարմ բանջարեղենի պահանջմունքներն ապահովելու պրոբլեմը։ Դա, իհարկե, մեզ ուրախացնում է։ Սակայն մենք այսօր անհանգստացած ենք հանրապետության ջերմոցային տնտեսության օգտագործման արդյունավետության խղճուկ վիճակով, այնտեղ կատարվող կապիտալ ներդրումների անբավարար փոխհատուցմամբ, էլ չխոսելով այն մասին, որ դրանց արտադրանքը առաքվում է առանց պատշաճ ապրանքատեսքի։ Որպեսզի դա ավելի պարզ դառնա, կկամենայի անել այսպիսի համեմատություն։ Մեր հանրապետության ջերմոցային տնտեսություններն ավելի վատ չեն, քան երկրի մյուս շրջաններինը, իսկ փոխհատուցումը 2—2,5 անգամ ցածր է։ Գյուղատնտեսության մինիստր ընկ. Հ. Թարջումանյանին, ակներևաբար, անհրաժեշտ է մանրամասնորեն պարզել գործի էությունը և պատասխանել այն հարցին, թե ինչո՞ւ մեզանում ջերմոցների յուրաքանչյուր քառակուսի մետրից ստացվում է 8—10 կգ բանջարեղեն, իսկ մերձմոսկովյան և մյուս տնտեսություններում՝ 30 կգ և ավելի։ Բայց, թերևս, ընկ. Թարջումանյանի հետ միասին այդ հարցում պարզություն կմտցնի նաև ներքին գործերի մինիստր ընկ. Ե. Պատալովը։ Ըստ երևույթին այդպես ավելի լավ կլինի։

Մեծ նշանակություն ունեն բանջարաբուծության արտադրանքի իրացման և բնակչությանն անխափան կերպով բարձրորակ բանջարեղենի մատակարարման հարցերը։ Պրակտիկան ցույց է տալիս, որ հանրապետության շատ տնտեսությունների համար պահանջված քանակությամբ բանջարեղենի արտա-

Կենտրոնական կոմիտեն գյուղատնտեսության մինիստրությունից, կուսակցության շրջկոմներից, շրջսովետների գործկոմներից վճռականորեն պահանջում է մոտակա 2—3 տարում հանրապետությունում կազմակերպել բազմամյա և միամյա խոտաբույսերի սերմացուի արտադրություն կոլտնտեսությունների և սովխոզների պահանջմունքը լրիվ բավարարելու համար. Թափված հողերը գյուղատնտեսական շրջանառության մեջ դնելու միջոցով կրկնապատկելով բազմամյա խոտաբույսերի տարածությունները:

Մեզ մոտ տակավին անբավարար է կազմակերպված կերի օգտագործումը: Չկա վերահսկողություն դրա որակի նկատմամբ: Գրեթե չկա կերի նախապատրաստում: Աններելիորեն ձգձգվում է կերի արտադրամասերի շինարարությունը:

Քիչ ուշադրություն է նվիրվում կերի կուտակման և պահպանման առաջավոր եղանակներին: Կուսակցության շրջկոմների, գյուղատնտեսական վարչությունների, կոլտնտեսությունների և սովխոզների ղեկավար շատ աշխատողներ թերագնահատում են կերի գրանուլացման և բրիկետավորման դերը, գրեթե չի հարստացվում կերը: Անհրաժեշտ է առավել բարձրացնել արտադրվող համակցված կերի որակը:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշմամբ նախատեսվում է անասնապահության հետագա զարգացման, դրա ինտենսիվացման և արդյունաբերական հիմքի վրա խարսխելու լայն ծրագիր: Տասներորդ հնգամյակում շահագործման կհանձնվեն ձվի արտադրության թռչնաֆաբրիկաներ 730 հազար ածան հավի, մսատու թռչնաֆաբրիկաներ 10 միլիոն ճտի, ինչպես նաև կաթի արտադրության կոմպլեքսներ 11,2 հազար կովի համար:

Անասնապահության մթերատվությունը բարձրացնելու և ցեղաբուծական գործը բարելավելու նպատակով հանրապետությանը կտրամադրվի 30 հազար գլուխ ցեղական խոշոր եղջերավոր անասուն: Այդ նպատակների համար հատկացված միջոցների խելացի օգտագործումը հնարավորություն կտա բարձրացնելու անասնապահության մթերատվությունը և հաջողությամբ լուծելու հանրապետության բնակչությանն անասնապահական մթերքներով հիմնականում ապահովելու կարևոր պրոբլեմը:

Վերջին տարիներս հանրապետությունում որոշ աշխատանք է կատարվել անասունների և թռչունների գլխաքանակի ավելացման, դրանց մթերատվության բարձրացման բնագավառում:

Սակայն անասնապահության ներկա վիճակը չի բավարարում ՍՄԿԿ XXIV համագումարի և Կենտկոմի պլենումների առաջադրած պահանջները:

Հանրապետությունում անասնապահական մթերքների արտադրությունը դանդաղ տեմպերով է աճում: Կուսակցության շատ շրջկոմների, շրջսովետների գործկոմների, գյուղատնտեսական մարմինների անբավարար աշխատանքը հանգեցրել է այն բանին, որ մթերատվության մի շարք ցուցանիշներով հանրապետության անասնապահությունը վերջին տարիներս փաստորեն դոփում է տեղում:

Անասնապահական մթերքների ստացման ցածր մակարդակի մյուս հիմնական պատճառը անասնահոտի վերարտադրության աննորմալ վիճակն է:

Գյուղատնտեսության մինիստրությունը, տեղական կուսակցական, սովետական և գյուղատնտեսական մարմինները պետք է արմատապես բարելավեն ցեղաբուծական գործի դրվածքը, ելնելով մթերատվության հեռանկարային տվյալներից, կազմակերպեն երինջների նպատակային աճեցում այն հաշվով, որպեսզի ամեն տարի հանրապետությունում կովերի կարգը փոխադրվի առնվազն 25—27 հազար երինջ: Մեր կարծիքով, դրսից ստանալիք 30 հազար գլուխ ցեղական մատղաշները նպատակահարմար է տեղաբաշխել և աճեցնել ստացիոնար պահպանման կոմպլեքսներում և խոշոր ֆերմաներում: Ցեղաբուծական գործի և հոտի վերարտադրության ճիշտ կազմակերպումը հնարավորություն կտա 5—6 տարում մթերատու կովերի գլխաքանակը հիմնականում փոխարինելու բարձրարժեք ցեղական անասուններով:

Հանրապետությունում դեռևս պատշաճ ուշադրություն չի հատկացվում

անասնապահական մթերքների որակի բարելավմանը: Այս տեսակետից դրությունը մխիթարական չէ Ամասիայի, Կամոյի, Նոյեմբերյանի շրջաններում: Ամեն տարի միս ստանալու համար մորթվում են չգիրացված և նիհար մեծ քանակությամբ անասուններ:

Մարտունու, Վարդենիսի և Եղեգնաձորի շրջաններում ամեն տարի հարկադիր մորթի միջոցով դուրս է գրվում 10—18 հազար գլուխ ոչխար:

Որոշման մեջ մեծ ուշադրություն է նվիրված արդյունաբերական հիմունքներով անասնապահական մթերքների արտադրությանը: Նախատեսվում է մսի և կաթի արտադրության անասնապահական խոշոր կոմպլեքսների շինարարություն: Այդ առումով արդեն որոշակի դրական աշխատանք է կատարվել հատկապես «Հայթռչնարդի» սիստեմում:

Դրա հետ մեկտեղ խոշոր անասնապահական կոմպլեքսների և թռչնաֆաբրիկաների շինարարության կազմակերպման գործում կան լուրջ թերություններ: Գյուղատնտեսության մինիստրությունը, գյուղական շինարարության մինիստրությունը, արդյունաբերական շինարարության մինիստրությունը, «Հայմոնտաժհատուկշին» և «Հայգյուղտեխնիկա» հանրապետական միավորումը անպատասխանատվություն և դանդաղկոտություն ցուցաբերեցին այդ գործում: Ձգձգվում է գրեթե բոլոր կառուցվող համալիրների գործարկումը, նվազում է կապիտալ ներդրումների արդյունավետությունը:

Գործի նկատմամբ ոչ-կոմպլեքսային, ոչ պետական մոտեցման աղաղակող փաստեր են տեղ գտել Թալինի խոզաբուծական համալիրի պլանավորման, նախագծման և կառուցման ժամանակ: Տավարի մսի և կաթի արտադրության՝ Եղվարդի և Զրառատի կոմպլեքսներում չեն լուծվել կերի բազայի, դրանք անասունների գլխաքանակով կոմպլեկտավորելու, աշխատուժով ապահովելու և այլ հարցեր:

Պետպլանը, գյուղատնտեսության մինիստրությունը, նախագծային և մյուս կազմակերպությունները, կուսակցական և գյուղատնտեսական մարմինները պետք է նախ և առաջ անհապաղ ու վերջնականորեն լուծեն անասնապահական համալիրները շահագործման հանձնելու հետ կապված բոլոր հարցերը և ապա լուրջ դասեր առնեն այդ առաջին անասնապահական կոմպլեքսների կառուցման փորձից:

Անասնապահության արդյունաբերական հիմքի վրա փոխադրումը կապված է խոշոր կապիտալ ներդրումների հետ, ուստի և մոտակա հեռանկարի առումով անասնապահական մթերքների հիմնական մասը դեռևս կարտադրվի կոլտնտեսությունների և սովխոզների սովորական ֆերմաներում: Այստեղից էլ առաջնահերթ նշանակություն են ստանում դրանց ինտենսիվացման հարցերը մասնագիտացման և համակենտրոնացման հիման վրա: Վերջին տարիներս այս մասին շատ է խոսվել, բայց իրականում քիչ բան է արվել, և այն էլ միակողմանիորեն: Շատ շրջաններում մասնագիտացման անվան տակ գլխներն ազատել են «անցանկալի» ճյուղերից՝ ոչխարաբուծությունից, թռչնաբուծությունից, բայց դրանց փոխարեն միաժամանակ չեն ապահովել անասնապահության մյուս ճյուղերի անհրաժեշտ զարգացումը:

Հարկավոր է անհապաղ լուծել անասնապահության ներշրջանային համակենտրոնացման ու մասնագիտացման հարցերը: Պետպլանը և գյուղատնտեսության մինիստրությունը պետք է շրջանային կուսակցական և տնտեսական մարմինների հետ համատեղ տասներորդ հնգամյակի համար մշակեն շրջանների ու տնտեսությունների մասնագիտացման կոնկրետ պլան, այն հաշվով, որպեսզի յուրաքանչյուր շրջան ունենա գյուղատնտեսական արտադրության մասնագիտացման վերջնական, գիտականորեն հիմնավորված ծրագիր:

Այդ մշակումներն անհրաժեշտ է դնել հանրապետության գյուղատնտեսության արտադրության մասնագիտացման ու համակենտրոնացման կուռ ու հստակ կոմպլեքսի հիմքում:

ՍՄԿԿ Կենտկոմը և ՍՍՀ Մինիստրների սովետն իրենց որոշմամբ մեծ հոգատարություն են ցուցաբերել հանրապետության՝ վնասաբեր և նվազ շահութաբեր մի շարք կոլտնտեսությունների տնտեսական ամրապնդման նկատ-

մամբ: Նրանց տնտեսական գործունեությունը բարելավելու նպատակով և ֆինանսական օգնություն ցույց տալու համար, որոշվել է դուրս գրել կարճատև և երկարատև վարկերի հոդվածով պետբանկին ունեցած այդ տնտեսությունների պարտքերը՝ 55,5 միլիոն ռուբլու ընդհանուր գումարով և երկարաձգելու ՍՍՀՄ պետբանկի՝ մոտ 34 միլիոն ռուբլի վարկերի պարտքերի վճարման ժամկետները:

Կուսակցության նման հոգատարությանը մենք պետք է պատասխանենք կոնկրետ գործերով:

Դժբախտաբար, որոշ շրջաններ ու տնտեսություններ սխալ են հասկանում կուսակցության հոգատարությունը և խնամառության տրամադրություններ են դրսևորում:

Պետպլանը, գյուղատնտեսության մինիստրությունը և նրա տեղական մարմինները, շրջանային կուսակցական և սովետական կազմակերպությունները պետք է գտնեն այն լծակներն ու հնարավորությունները, որոնք կօգնեն կարճ ժամկետներում շտկելու ետ մնացող տնտեսությունների վիճակը և ապահովելու նրանց շահութաբեր գործունեությունը:

Հանրապետության գյուղատնտեսության առջև բարդ պրոբլեմներ ու խնդիրներ են ծառացած, որոնց հաջող լուծումը աներևակայելի է առանց գիտական մտքի ու նրա նվաճումների լայն օգտագործման: Անհրաժեշտ է գյուղատնտեսության զարգացման այս կամ այն պրոբլեմը լուծելիս ներգրավել գիտական հաստատությունների ուժերը, օգտագործել նրանց աշխատանքների ավարտուն արդյունքը, առաջավոր փորձը:

Գիտության նվաճումների նվազ արդյունավետ, երբեմն էլ ոչ լրիվ օգտագործումը բացասաբար է անդրադառնում գիտական կոլեկտիվների բարոյական վիճակի վրա: Նույնիսկ ամենաբարեխիղճ աշխատակիցները, տարեցտարի առաջարկելով իրենց հետազոտությունների արդյունքներն ու հանձնարարականները և չարժանանալով արտադրության ղեկավարների պատշաճ շահագրգռությանը, կորցնում են հավատն իրենց գործի կարևորության և օգտավետության նկատմամբ:

Պետպլանը, հանրապետության գիտությունների ակադեմիան, գյուղատնտեսության մինիստրությունը, մելիորացիայի և ջրային տնտեսության մինիստրությունը, «Հայգյուղտեխնիկա» հանրապետական միավորումը, բոլոր գյուղատնտեսական գիտահետազոտական հաստատությունները պետք է վճռականորեն վերակառուցեն իրենց աշխատանքը այն հաշվով, որ ընտրեն իրոք հրատապ թեմաներ և դրանք մշակեն բարձր մակարդակով, գյուղատնտեսական արտադրության մեջ առավել արդյունավետ օգտագործեն հետազոտությունների արդյունքները:

Հանրապետության դաշտերում և այգիներում լայնորեն ծավալվում է բերքահավաքը: Մեր առաջնահերթ խնդիրն է կազմակերպված և անկորուստ հավաքել աճեցված բերքը:

Մենք պետք է լրիվ մոբիլիզացնենք և ռացիոնալ օգտագործենք կերի բոլոր ռեսուրսները: Դրա համար հանրապետության կուսակցական, սովետական և գյուղատնտեսական մարմինները կերի կուտակումը պետք է հայտարարեն հարվածային ճակատ և բոլոր միջոցները ձեռնարկեն անշեղորեն կատարելու կերի կուտակման այն լրացուցիչ առաջադրանքները, որոնք սահմանվել են Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի և հանրապետության Մինիստրների սովետի որոշմամբ:

Անհրաժեշտ է նաև հատուկ ուշադրություն դարձնել հողագործական և անասնապահական բոլոր մթերքների արտադրության և մթերումների հարցերի վրա:

Կուսակցական, սովետական, տնտեսական մարմինները, կոլտնտեսականներն ու սովխոզների բանվորները տարվա սկզբից առավելագույն ջանքեր գործադրեցին, որպեսզի ընթացիկ տարվա արդյունքները բարեհաջող լինեն: Առաջին կիսամյակի արդյունքները, ցանքերի և բազմամյա տնկարկների վիճակը հուսադրում էին, որ ընթացիկ տարվա սոցիալիստական պարտավորու-

թյունները հաջողությամբ կկատարվեն: Այդ վիճակը որոշ ընկերների մոտ ստեղծեց ինքնահանգստացման մթնոլորտ, որի հետևանքով մի շարք շրջաններում ու տնտեսություններում սկսեցին չնկատել երկարատև շոգ եղանակների պատճառով առաջացած տագնապալի իրադրությունը:

Կենտրոնական կոմիտեն կուսակցական, սովետական, գյուղատնտեսական մարմիններից պահանջում է ցուցաբերել բարձր կազմակերպվածություն, հմտություն և հաստատակամություն, կարճ ժամկետում և անկորուստ ավարտել բերքահավաքը և կերի կուտակումը: Դա նշանակում է ժամանակը հաշվել րոպեներով, տեխնիկայից վերցնել այն ամենը, ինչ այն կարող է տալ, ոչ մի հատիկ չթողնել դաշտում, ոչ մի հատիկ՝ ծղոտի մեջ, քանի որ յուրաքանչյուր հատիկը հաց է:

Գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության ու մթերումների 1975 թվականի սոցիալիստական պարտավորությունների կատարման խնդիրները լուծելու հետ մեկտեղ, անհրաժեշտ է արդեն այսօրվանից ընդհուպ զբաղվել եկող տարի լավ բերք ստանալու նախադրյալների ստեղծման հարցերով: Հարկավոր է առանձնացնել անհրաժեշտ քանակությամբ սերմացու, ագրոտեխնիկական լավագույն ժամկետներում և որակով կատարել աշնանացանը ու աշնան դաշտային մյուս աշխատանքները:

Անհրաժեշտ է գործուն միջոցներ ձեռնարկել անասունների ձմեռման հաջող անցկացման պատշաճ պայմաններ ստեղծելու համար:

Գլխավոր խնդիրն է՝ բարձր ցուցանիշներով ավարտել ընթացիկ տարվա գյուղատնտեսական բոլոր աշխատանքները, նոր հաջողություններով դիմավորել կուսակցության XXV համագումարը: (ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ):

***

Հանրապետության ժողովրդական տնտեսության հետագա զարգացման գործում օրավուր աճում է գիտության դերը:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշմամբ հանրապետության առջև դրված աշխատանքների ծավալուն ծրագիրը մեր ակադեմիական ու գերատեսչական գիտական և հետազոտական հաստատությունների կոլեկտիվներին պարտավորեցնում է՝ խորամուխ լինել հանրապետության ժողովրդական տնտեսության պրոբլեմների մեջ, պատշաճ նախաձեռնություն ցուցաբերել, անհրաժեշտ օգնություն ցույց տալ դրանց լուծման գործում:

Ակադեմիայի այն ինստիտուտները, որտեղ, բնական գիտությունների հիմնարար պրոբլեմների մշակման հետ մեկտեղ, կատարվում են նաև հանրապետության ժողովրդական տնտեսության խնդիրների հետ առնչված կիրառական պրոբլեմների հետազոտություններ, պետք է ավելի լայնորեն իրագործեն արտադրական կազմակերպությունների հետ կոոպերացման զանազան ձևեր, այդ թվում համագործակցության տնտպայմանագրային ձևեր:

Սակայն, Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայում, որտեղ արդյունաբերական ձեռնարկությունների հետ տնտպայմանագրային աշխատանքների տոկոսը կազմում է ակադեմիայի բյուջեի ընդհանուր ծավալի ավելի քան 20 տոկոսը, միայն մի փոքր մասն են այն աշխատանքները, որոնք կատարվում են հանրապետության արդյունաբերական և գյուղատնտեսական ձեռնարկությունների հետ կնքված պայմանագրերի հիման վրա:

Նման անհամամասնությունը պետք է սթափեցնի ինչպես գիտությունների ակադեմիային, այնպես էլ հանրապետության ժողովրդական տնտեսության որոշ ճյուղերի ղեկավարներին:

Այս դիտողությունը հավասարապես վերաբերում է հանրապետության բոլոր գիտահետազոտական, նախագծային, տեխնոլոգիական կազմակերպություններին:

Լուրջ թերություններ կան նաև ավարտված աշխատանքների արդյունքները հանրապետության ժողովրդական տնտեսության մեջ ներդնելու գործում: Այդ բնագավառում վերջին տարիների արդյունքների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ աշխատանքների զգալի մասը չի նախապատրաստված անմիջակա-

նորեն ներդնելու համար։ Դրանք չունեն փորձնական-արդյունաբերական ստուգումների տվյալներ, չկա պատշաճ կազմված տեխնիկատնտեսական հիմնավորում, հաճախ բացակայում է նախնական անհրաժեշտ համաձայնությունը համապատասխան արտադրական ձեռնարկությունների կամ այն կազմակերպությունների հետ, որոնք պետք է օգտագործեն կամ ներդնեն այդ մշակումները։

Ինչպես նշել է ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևը. «Եթե մենք ուզում ենք հաջողությամբ առաջ շարժվել,— իսկ մենք, որպես կոմունիզմ կառուցող երկիր, պետք է շարունակ առաջ գնանք,— ապա պետք է ձեռնարկել իրոք հեղափոխական միջոցառումներ և ստեղծել գիտության ու արտադրության ամուր, կուռ համաձուլվածք»։

Լուրջ խնդիրներ են կանգնած բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության աշխատողների առջև։

Հանրապետության բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստրությունը և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ ու տեխնիկումներ ունեցող մյուս մինիստրությունները, բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ղեկավարները պետք է հոգան ուսումնական հաստատությունների շրջանավարտների որակավորումը բարձրացնելու, նրանց քաղաքական պատրաստականությունը և բարոյական հատկությունները կատարելագործելու մասին, որպեսզի արտադրության մեջ աշխատելու առաջին իսկ օրերից նրանց աշխատանքը արդյունավետ լինի։ Մյուս կողմից, անհրաժեշտ է, որ հանրապետության պետպլանի հետ համատեղ նրանք ուսումնասիրեն ժողովրդական տնտեսության պահանջմունքները նոր պրոֆիլի մասնագետների պատրաստման առումով՝ հանրապետությունում արտադրության նոր ճյուղեր ստեղծելու կապակցությամբ և ամենամոտ ժամանակներս ձեռնամուխ լինեն դրան, ինչպես նաև հին պրոֆիլների մասնագետների պատրաստումը համապատասխանեցնեն հանրապետության ժողովրդական տնտեսության պահանջմունքներին։

Անհրաժեշտ է արմատապես բարելավել ժողովրդական տնտեսության մեջ աշխատող մասնագետների վերապատրաստման և նրանց որակավորման բարձրացման աշխատանքները։

Ժողովրդական տնտեսության՝ հանրապետության նոր ինստիտուտի ստեղծումը պետք է օգտագործել բարձրորակ տնտեսագետներ և տնտեսագիտական պրոֆիլի այլ մասնագետներ պատրաստելու համար, որոնք կարողանան մշակել և կայացնել պատասխանատու տնտեսական որոշումներ, ունենան ընդհանուր գիտական և տեխնոլոգիական պատրաստություն, տիրապետեն քանակական վերլուծության, տնտեսական մոդելավորման և ծրագրման մեթոդներին. ձգտել այն բանին, որ այդ մասնագետները կարողանան լիովին բավարարել գալիք տարիների պահանջները։

Մենք պարտավոր ենք հատուկ ուշադրություն դարձնել հանրապետությունում պրոֆտեխնիկական կրթությունն ըստ ամենայնի բարելավելու վրա։ Անհրաժեշտ է ընդլայնել լրիվ միջնակարգ կրթություն տվող պրոֆտեխնիկական դպրոցների ցանցը, ապահովել պրոֆեսիոնալ բարձր մակարդակ ունեցող երիտասարդ բանվորների պատրաստումը։

ԱՐՄԱՏԱՊԵՍ ԲԱՐԵԼԱՎԵԼ ԿԱՊԻՏԱԼ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ընկերնե՛ր։

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշման առնչությամբ այսօր հանրապետության կուսակցական կազմակերպության առջև կարևոր խնդիրներ են կանգնած հատկապես կապիտալ շինարարության հետագա ծավալման ասպարեզում։ Կապիտալ շինարարությունն այն գլխավոր օղակն է, որից բռնելով, մենք կկարողանանք լուծել մեր առջև դրված խնդիրները։ Հիրավի, արդյունաբերական ձեռնարկությունների կառուցման, ընդլայնման և վերակառուցման վիթխարի ծրագիրը, գյուղատնտեսական շինարարության մեծ ծավալները, սպասարկման ոլորտի նյութա-տեխնիկական բազայի ամ-

րապնդումը, կուլտուրական, բնակարանային, կոմունալ-կենցաղային շինարարության խնդիրների լուծումը՝ այս ամենը պայմանավորված են կապիտալ շինարարության հաջող իրագործմամբ։

Սակայն կապիտալ շինարարության այսօրվա վիճակը խոր մտահոգություն, անհանգստություն է պատճառում և պահանջում է անհետաձգելի միջոցներ ձեռնարկել դրա արմատական բարելավման համար։

Շինարարության մեջ գլխավոր արատը կապիտալ ներդրումների պլանների խրոնիկական թերակատարումն է և արտադրական կարողությունների, բնակարանների, կուլտուր-կենցաղային օբյեկտների ու պետական հիմնական ֆոնդերի գործարկման սիստեմատիկ վիժեցումը։

Հիմնական ֆոնդերի գործարկման պլանների ձախողման հետևանքով հնգամյակի չորս տարում անավարտ շինարարության ծավալն աճել է 13 տոկոսով և 1975 թվականի տարեկան պլանի համեմատությամբ կազմել 105,5 տոկոս։

Խափանվել են մի շարք կարևոր արդյունաբերական և կուլտուր-կենցաղային օբյեկտների գործարկման ժամկետները։

Կապիտալ շինարարության անմխիթարական վիճակը մի շարք պատճառներ ունի։

Առաջին և, թերևս, ամենահիմնական պատճառը հանրապետության մինիստրությունների և գերատեսչությունների, շինարարական ու մոնտաժային կազմակերպությունների, առանձին կուսակցական ու սովետական մարմինների ղեկավարների անպատասխանատու վերաբերմունքն է կապիտալ շինարարության և օբյեկտների գործարկման պետական պլանների կատարումն ապահովելու նկատմամբ, ինչպես նաև նրանց անտնտեսվարությունը և հատկացված ռեսուրսների ոչ-ռացիոնալ օգտագործումը։

Ոչնչով չի կարելի արդարացնել բազմաթիվ օբյեկտների կառուցման սահմանված ժամկետների ձգձգումը։

Արդյունաբերական շինարարության մինիստրությունը 8 տարի է, ինչ կառուցում է Գորիսի միկրոշարժիչների գործարանը։ 1969 թվականից սկսել է կառուցվել Սևանի ալրաղաց կոմբինատը, բայց մինչև օրս շահագործման չի հանձնվել, 8-ական տարի կառուցվում են «Մասիս» գործվածքային ֆաբրիկան և մետաղյա իրերի գործարանը Երևանում։

Գյուղական շինարարության մինիստրությունը 1966 թվականից Հոկտեմբերյանում կառուցում է պահածոյի ապակետարայի գործարան, ինը տարում իրացվել է նախահաշվային արժեքի միայն 26,7 տոկոսը և շին-մոնտաժային աշխատանքների ծավալի 44,5 տոկոսը։

Անթույլատրելիորեն ձգձգվում են բնակարանների կառուցման ժամկետները։ Հինգհարկանի տները երբեմն կառուցվում են 4—5 տարում։ Օրինակ, գյուղական շինարարության մինիստրությունը ոչ մի կերպ չի կարողանում ավարտել 1971 թվականին Կալինինոյում, 1972 թվականին Գուգարքում և Արթիկում սկսված բնակելի տների շինարարությունը։ Արդյունաբերական շինարարության մինիստրությունը Երևան քաղաքում հարկերի բարձրացման մեթոդով ստեղծվող շատ շենքեր կառուցում է ավելի քան 4 տարում։

Անբավարար են կառուցվում բնության պահպանության հետ կապված կարևոր օբյեկտները։ Կեղտաջրերի մաքրման կայանքներ են կառուցվում 1964 թվականից՝ Ջերմուկում, 1966 թվականից՝ Ալավերդում, 1969 թվականից՝ Սպիտակում, 1970 թվականից՝ Լենինականում։

Շինարարության ժամկետների այդ բոլոր աղաղակող խախտումների մեջ զգալի մեղք ունեն նաև մոնտաժային և հատուկ շինարարական աշխատանքների գլխավոր վարչության կազմակերպությունները, որոնք հաճախ երկար ժամանակ ձգձգում են մոնտաժման ժամկետները։

Շինարարական մինիստրություններն ու գերատեսչությունները, տրեստների, շինարարական և մոնտաժային կազմակերպությունների ղեկավարները, հանգստանալով աշխատանքի ընդհանուր ցուցանիշներով, շարունակում են հաշտվել առանձին օղակների անբավարար գործունեության հետ, գործնական

միջոցներ չեն ձեռնարկում՝ վերացնելու պլանների սիստեմատիկ թերակատա-
րումը, վճռականապես բարելավելու շինարարական ու մոնտաժային աշխա-
տանքների կազմակերպումը, կարգավորելու դրանց տնտեսական գործունեու-
թյունը:

Նույնիսկ Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի 1975 թվականի հունվարյան
պլենումի կողմից շինարարական կազմակերպությունների հասցեին արված
քննադատական դիտողություններից հետո դարձյալ 49 խոշոր շինարարական
ու մոնտաժային կազմակերպություններից ընթացիկ տարվա առաջին կիսամ-
յակում կապալային աշխատանքների պլանը չի կատարել 22 կազմակերպու-
թյուն, այդ թվում՝ արդյունաբերական շինարարության մինիստրության՝ 8
տրեստ, գյուղական շինարարության մինիստրության՝ 4, մելիորացիայի և
ջրային տնտեսության մինիստրության՝ 2, մոնտաժային և հատուկ շինարա-
րական աշխատանքների գլխավոր վարչության՝ 3 տրեստ և այլն:

Շինարարության ինքնարժեքի իջեցման և կուտակումների պլանները չեն
կատարվել, եղել են անարտադրողական մեծ ծախսեր, նյութական արժեքների
կորուստներ և այլն:

Կապիտալ շինարարության մեջ եղած թերությունների մյուս պատճառը
պատվիրատուների խիստ անբավարար աշխատանքն է և հաճախ էլ նրանց
լիակատար անպատասխանատվությունը շինարարության ընթացքի, կարողու-
թյունների ու հիմնական ֆոնդերի գործարկման նկատմամբ:

Բազմաթիվ օբյեկտներ ժամանակին չեն գործարկվում պատվիրատուների
մեղքով, որոնք ձգձգում են նախագծային փաստաթղթերի հանձնումը, շինա-
րարական տարածքի յուրացումը, ֆինանսավորման բացումը, ժամանակին
չեն լուծում կառույցները սարքավորումներով ապահովելու հարցերը, վերանա-
յում են արդեն կառուցումն սկսած օբյեկտների նախագծերը, ավելացնում են
նախահաշվային արժեքը, փոփոխում արտադրության պրոֆիլը և այլն:

Շատ պատվիրատուներ կապալային կազմակերպությունների նկատմամբ
անհրաժեշտ պահանջկոտություն չեն ցուցաբերում պատշաճ որակն ապահո-
վելու գործում, հաճախ ընդունվում և վճարվում են կառույցներ, ուր
խախտված են շինարարական նորմաներն ու կանոնները. առանձին դեպքե-
րում, կատարելով կապալառուների կամքը, շահագործման են ընդունում
ցածրորակ և թերավարտ օբյեկտներ:

Պատվիրատու մինիստրություններն ու գերատեսչությունները, այդ թվում
տեղական արդյունաբերության, կոմունալ տնտեսության մինիստրությունները,
Երքաղսովետի գործկոմը, հանրապետության պետպլանի թողտվությամբ,
շարունակում են փոշիացնել և սառեցնել հատկացված կապիտալ ներդրում-
ները:

Թող թույլ տրվի այդ կազմակերպությունների ղեկավարներին հարցնել՝
ի՞նչ իրավունքով են նրանք փոշիացնում կապիտալ ներդրումները, որով պայ-
մաններ են ստեղծում օբյեկտների կառուցման տևողության դիրեկտիվ ժամ-
կետների խախտման համար, և ե՞րբ են մտադիր, ի վերջո, պատշաճ կարգ ու
կանոն ստեղծել այդ գործում: Եվ ի՞նչ է մտածում այդ առթիվ ձեռնարկել
հանրապետության պետպլանի նախագահի առաջին տեղակալ ընկ. Մ. Ալա-
վերդյանը:

Կապիտալ շինարարության պլանների կատարման գործում առանձնապես
կարևոր նշանակություն ունի շինարարական ինդուստրիայի բազայի առավել
արագ զարգացման ապահովումը:

Երկար տարիներ հանրապետությունում շինարարական ինդուստրիայի
զարգացումը, հատկապես հավաքովի երկաթբետոնի արտադրությունը, ետ է
մնում և չի համապատասխանում կապիտալ ներդրումների ծավալներին ու
կառուցվածքին:

Կապիտալ ներդրումների ծավալների շեշտակի աճը և վերջին 10—12 տա-
րում դրանց կառուցվածքի փոփոխությունը պահանջում էին ճկուն կերպով
վերակառուցել շինարարական կազմակերպությունների բազան:

Հայկական ՍՍՀ պետշինը և շինարարական մինիստրությունները, որոնք

կոչված են իրականացնելու տեխնիկական քաղաքականությունը կապիտալ
շինարարության ասպարեզում, ակնհայտորեն չկարողացան լուծել այդ խըն-
դիրը:

Հայտնի է, որ արտադրության տեխնոլոգիայի կատարելության մակար-
դակից և թողարկվող երկաթբետոնե իրերի կոնստրուկտիվ կատարման աս-
տիճանից մեծապես կախված են շինարարության տեխնիկական մակարդակը,
նրա արժեքը և աշխատանքների որակը: Սակայն հանրապետությունում եր-
կաթբետոնի արդյունաբերական արտադրության ասպարեզում մասնագիտաց-
ման և կոոպերացման մակարդակը ցածր է: Երկաթբետոնե կոնստրուկցիանե-
րի պատրաստումը իրականացվում է տարբեր գերատեսչությունների շինարա-
րական ինդուստրիայի մանր ու սակավաղոր ձեռնարկություններում և հաճախ
կրկնվում է:

Ներկայումս հանրապետությունում երկաթբետոնե կոնստրուկցիաների
զգալի քանակությունը պատրաստվում է այնպիսի ձեռնարկություններում,
որոնք տարեկան արտադրում են մինչև 20—30 հազար խորանարդ մետր
արուրք:

Սա հետևանք է այն բանի, որ շինարարական ինդուստրիայի կազմա-
կերպման գործում գերիշխում էր գերատեսչական մոտեցումը: «Թեկուզ վատն
է, թանկ է, բայց իմն է»,— այս արատավոր հոգեբանությունը հասցրել էր այն
բանին, որ գրեթե ամեն մի շինարարական կազմակերպություն, առանց հաշվի
առնելու տնտեսական ու տեխնիկական նպատակահարմարությունը, սկսել էր
ստեղծել երկաթ-բետոնի սեփական արտադրություն:

Մի՞թե կարելի է ներկայումս լրջորեն մտածել շինարարական արտադրու-
թյան ճիշտ զարգացման մասին, հատուկ ուշադրություն չդարձնելով շինարա-
րական մետաղյա կոնստրուկցիաներ արտադրող ձեռնարկությունների կարո-
ղությունների զարգացման վրա: Հանրապետությունում ներկայումս դրանց
գրեթե մեկ երրորդը պատրաստվում է չմասնագիտացված ձեռնարկություննե-
րում, շինարարական կազմակերպությունների արհեստանոցներում և դաշտա-
յին պայմաններում, որը հանգեցնում է դրանց որակի վատթարացման, 1,5
անգամ իջեցնում աշխատանքի արտադրողականությունը և պատճառում մե-
տաղի 5—10 տոկոս գերածախս:

Ասլրանքային բետոնի և շաղախի արտադրությունը նույնպես իրականաց-
վում է բազմաթիվ մանր, տնայնագործական ձեռնարկություններում և հան-
դույցներում, որը, արտադրանքի թանկացման հետ մեկտեղ, հանգեցնում է
նաև նյութերի զգալի կորուստների և որակի իջեցման:

Հանրապետությունում բնակարանային շինարարության պլանների ի՞նչ
կայուն ու ռիթմիկ կատարման մասին կարող է խոսք լինել, երբ տնաշինու-
թյան ինդուստրացման աստիճանն անհանդուրժելիորեն ցածր է: Ներկայումս
փայտամշակման ձեռնարկությունները լրիվ չեն բավարարում շինարարության
կարիքները ատաղձագործական իրերի և պարկետի արտադրության ասպարե-
զում: Ուշադրություն չի նվիրվում երկաթբետոնե հատուկ իրերի և, ամենից
առաջ, ճնշախողովակների, ճանապարհային, մելիորատիվ շինարարության
համար անհրաժեշտ կոնստրուկցիաների, շպալների, էլեկտրահաղորդման ու
կապի գծերի հենասյուների և այլ առարկաների արտադրությանը:

Անբավարար են հոգում ժամանակակից առաջավոր կոնստրուկցիաների
և դրանց պատրաստման մեթոդների արմատավորման մասին:

Միանգամայն անթույլատրելի է, երբ, նման անբարենպաստ կացության
պարագայում, շինարարական մինիստրությունները անընդհատ չեն իրացնում
շինարարական ինդուստրիայի բազայի ստեղծման համար հատկացված կա-
պիտալ ներդրումները:

Անվերջ վերակառուցվում է Երևան քաղաքի տնաշինական կոմբինատը,
իսկ դրական արդյունքներ առայժմ չկան: Վատ են կառուցվում Աբովյանի եր-
կաթբետոնե կոնստրուկցիաների գործարանը, Երևանի № 1 տրեստի արտա-
դրական բազան, բետոնախառնիչ ավտոմատ կայանքը, ավելի քան 4 տարի է,

4. «Լենինյան ուղիով», № 8

ինչ կառուցվում է Մասիսի ատաղձագործական իրերի գործարանը, 6 տարի՝ Ջրվեժի գաջի գործարանը:

Այս ասպարեզում անբավարար են գործում նաև ավտոմոբիլային ճանապարհների շինարարության ու շահագործման մինիստրությունը և մոնտաժային ու հատուկ շինարարական աշխատանքների գլխավոր վարչությունը:

Մի՞թե մինիստրներ՝ ընկ. ընկ. Կ. Հակոբյանին, Գ. Թադևոսյանին, Հ. Հայրապետյանին, մոնտաժային և հատուկ շինարարական աշխատանքների գլխավոր վարչության պետ ընկ. Գ. Ղամբարյանին թվում է, թե առանց արդիական ինդուստրիալ բազայի իրենք կկարողանան ապահովել շին-մոնտաժային աշխատանքների հարաճուն ծավալների իրացումը: Այլապես ինչո՞վ բացատրել այն փաստը, որ իններորդ հնգամյակի ոչ մի տարում նրանք չեն կատարել սեփական բազաների կառուցման պլանները:

Հիշյալ մինիստրությունները, ինչպես և բոլոր նրանք, ովքեր շինարարական աշխատանքներ են կատարում հանրապետությունում, պետք է արմատապես վերափոխեն իրենց վերաբերմունքը շինարարական ինդուստրիայի բազաների կառուցման ու վերակառուցման, դրանց հետագա մասնագիտացման և համակենտրոնացման նկատմամբ: Դա անհրաժեշտ է մանավանդ այժմ, երբ խոշոր միջոցներ են նախատեսվում շինարարական արտադրության ինդուստրիալ բազան արմատապես բարելավելու նպատակով: Նախատեսվում է շինարարական կազմակերպությունների կարողությունների առավել արագ զարգացում:

Անհանդուրժելի է այն աննորմալ վիճակը, երբ հանրապետությունում շինարարության պլանները չեն կատարվում, մինչդեռ շինարարական կազմակերպությունները պլանին համապատասխան, լիովին ապահովված են աշխատուժով:

Զննայած պրակտիկ գործունեությամբ ապացուցվել է սոցիալիստական աշխատանքի հերոս Ն. Զլոբինի առաջարկած և երկրում լայնորեն տարածված բրիգադային տնտհաշվարկի մեթոդով աշխատելու բացահայտ առավելությունը, շինարարական և մոնտաժային շատ տրեստների, վարչությունների և աշխղեկությունների ղեկավարներ անտարբերություն են ցուցաբերում և շարունակում են ձևականորեն մոտենալ այդ մեթոդի մասսայական արմատավորմանը, իսկ երբեմն էլ նույնիսկ՝ հակադրվում են դրան:

Շինարարական ինդուստրիայի ձեռնարկությունների ու տնտեսությունների կարողությունների և հիմնական արտադրաֆոնդերի աճի հետ մեկտեղ, հրատապ է դառնում դրանց արդյունավետ օգտագործումը: Սակայն, փոնդահատույցի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ եղած շինարարական մեքենաների ու մեխանիզմների օգտագործումը խիստ անբավարար է:

Զննայած շինարարության որակի հաճախակի քննադատությանը և այն բարելավելու բազում պահանջներին, այդ բնագավառում էական տեղաշարժեր չեն կատարվել: 1974 թվականին շահագործման հանձնված 328 բնակելի տներից միայն 0,4 տոկոսն է հանձնվել «գերազանց» գնահատականով, իսկ 56,1 տոկոսը հանձնվել է «բավարար» գնահատականով: Ամենքիդ քաջ հայտնի է, թե ինչ է նշանակում այդ գնահատականը: Մեր աշխատավորները, որոնք լիովին արժանի են բնակարանային նորմալ պայմանների, նոր բնակարաններ ստանալով այդպիսի «բավարար» տներում, շատ անհարմարություններ են զգում, հարկադրված են լինում մեծ ջանքեր ու միջոցներ ծախսել թույլ տրված թերությունները շտկելու համար:

Կուսակցական կոմիտեները պետք է ամենայն խստությամբ պատասխան պահանջեն ինչպես անմիջական կատարողներից, այնպես էլ շինարարական տրեստների, մինիստրությունների և գերատեսչությունների ղեկավարներից, շինարարական և մոնտաժային աշխատանքների ցածր որակի համար:

Դեռևս անբավարար է հանրապետությունում թողարկվող որոշ շինանյութերի և շինարարական տարրերի, ինչպես, օրինակ, ատաղձագործական արտադրատեսակների որակը: Հատկապես պետք է նշել, որ շինանյութերի արդյունաբերության մինիստրության ձեռնարկությունները թողարկում են պետական ստանդարտին չհամապատասխանող տուֆաքարեր:

Մինիստր ընկ. Գ. Վարդանյանը, նրա տեղակալները և ձեռնարկությունների ղեկավարները պետք է ամենավճռական միջոցները ձեռնարկեն թողարկվող արտադրանքի որակը բարելավելու համար:

Ընկերնե՛ր: Վերոհիշյալ թերությունները չեն սպառում հանրապետությունում կապիտալ շինարարության վիճակը բնորոշող բոլոր հարցերը: Սակայն ասվածն էլ բավական է՝ համոզվելու, որ առանց այդ թերությունների վերացման միտումով վճռական միջոցներ ձեռնարկելու, մենք չենք կարող ապահովել ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշումից բխող խնդիրների լուծումը:

Ժամանակն է անհետաձգելի միջոցներ ձեռնարկել՝ վերացնելու կապիտալ շինարարության մեջ եղած թերությունները և ապահովելու ստանձնած պլանների կատարումը: Հարկավոր է ըստ ամենայնի կրճատել շինարարության ժամկետները և էժանացնել այն, խիստ բարձրացնել աշխատանքների որակը և, որ շատ կարևոր է, առավել արդյունավետ օգտագործել կապիտալ ներդրումները: Պետք է ապահովել շին-մոնտաժային աշխատանքների աճի համեմատ շինարարական ինդուստրիայի կարողությունների առավել արագ զարգացում, նկատի ունենալով շինարարության առաջավոր ձևերի, առաջին հերթին, հավաքովի տնաշինության արագ զարգացումը:

Հիշյալ որոշմամբ լուծվում են այդ խնդիրները:

Խոշորապանել տնաշինության կոնստրուկցիաների արտադրությունը կավելանա շուրջ 5 անգամ: Դրա համար նախատեսվում է կառուցել ու գործարկել տնաշինական կոմբինատներ՝ 540.000 քառակուսի մետր տարածությամբ բնակելի տներ թողարկելու ընդհանուր արտադրական կարողությամբ:

Արդյունաբերական շինարարության մեջ հավաքովի երկաթբետոնի կիրառման հետ մեկտեղ զգալիորեն կընդլայնվի մետաղյա շինարարական կոնստրուկցիաների և խոշոր չափի թեթև պանելների գործադրման ոլորտը: Երևանի մոնտաժային պատրաստուկների գործարանի ընդլայնման հաշվին պողպատե կոնստրուկցիաների արտադրությունը կավելանա 1,6, ալյումինի համաձուլվածքներից պատրաստվող կոնստրուկցիաներինը՝ 5, հավաքովի երկաթբետոնի արտադրությունը՝ 1,5 անգամ, ընդ որում նախապես լարված երկաթբետոնի տեսակարար կշիռը կհասնի մինչև 25 տոկոսի:

Նախատեսվում է ընդլայնել միաձույլ երկաթբետոնի գործադրման ոլորտը՝ միաժամանակ ինդուստրացնելով ամբողջ ցիկլի արտադրությունը:

Բետոնի արտադրությունը կավելանա 1,6 անգամ, հիմնականում բետոնախառնիչ հզոր գործարանների կառուցման հաշվին, որոնց ընդհանուր տարեկան կարողությունը կկազմի 300 հազար խ. մ. ապրանքային բետոն:

Կկառուցվի ապրանքային արմատուրայի, միջադիր դետալների և կաղապարման տարրերի կենտրոնացված արտադրության գործարան՝ 15 հազար տոննա կարողությամբ:

Լուսամուտի և դռների բլոկների արտադրությունը կաճի 2, պարկետինը՝ 1,3 անգամ:

Նախատեսվում է շինարարության մեքենազինվածությունը 26 տոկոսի փոխարեն հասցնել 35 տոկոսի՝ համապատասխանաբար բարձրացնելով շինարարական հիմնական պրոցեսների կոմպլեքսային մեքենայացման մակարդակը: Համակենտրոնացված շինարարության հանգույցներում կգործարկվեն ունիվերսալ արտադրական բազաներ, արտադրատեխնոլոգիական կոմպլեկտավորման վարչությունների բազաներ, ավտոպարաժներ, շինարարական մեքենաների ու մեխանիզմների տեխնիկական շահագործման և սպասարկման բազաներ:

Տասներորդ հնգամյակում, ինչպես նախատեսված է որոշման մեջ, շինարարական արտադրության զարգացման ու տեխնիկական զինվածության բարձրացման, ձեռնարկությունների ընդլայնման, վերակառուցման և նորերի կառուցման, շինարարության ֆոնդազինվածության ավելացման համար պլա-

նավորվում են ավելի շատ կապիտալ ներդրումներ, քան ընթացիկ հնգամյակում:

Շինարարների համար մոտակա ժամանակաշրջանի առաջնահերթ խնդիրներից մեկը շինարարության նյութատեխնիկական բազայի ամրապնդման հիշյալ միջոցառումների կոմպլեքսի լրիվ կատարումն է, որը ունակ նախադրյալներ կստեղծի ժողովրդական տնտեսության բոլոր բնագավառներում որոշմամբ նախատեսված կապիտալ շինարարության խոշոր ծրագիրն իրականացնելու համար:

Հասկանալի է, որ այդ խնդրի լուծման համար առաջին հերթին լիակատար պատասխանատվություն են կրում իրենք՝ շինարարական և մոնտաժային մինիստրությունների ու գերատեսչությունները, դրանց արտադրական ստորաբաժանումներն ու սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունները: Նրանք պետք է ճշտորեն որոշեն յուրաքանչյուր կատարողի խնդիրները և ապահովեն կատարողական կարգապահության բարձրացումը: Շինարարության, շինարարական ինդուստրիայի ընդլայնման, վերակառուցման և տեխնիկական վերազինման հարցերը պետք է գտնվեն սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունների և կուսակցական կոմիտեների ուշադրության կենտրոնում, նրանք պետք է մոբիլիզացնեն կոլեկտիվների ջանքերը այդ գործում կտրուկ բեկում ստեղծելու համար:

Պատասխանատու խնդիրներ են դրված նաև հանրապետության պետշինի և պետպլանի առջև: Կապիտալ ներդրումների ռացիոնալ կառուցվածքը, դրա փոփոխությունների գիտականորեն հիմնավորված կանխատեսումը և, դրան համապատասխան, կապիտալ շինարարության բազայի զարգացման պլանավորումը հանրապետության պլանավորող մարմինների հրատապ խնդիրներից մեկն է: Անհրաժեշտ է սիստեմատիկ զբաղվել կապիտալ շինարարության արմատական խնդիրների լուծմամբ, ելնելով արտադրության հետագա մասնագիտացման, համակենտրոնացման, շինարարական արտադրության արդյունավետության և աշխատանքների որակի բարձրացման սկզբունքներից:

Շինարարության նյութատեխնիկական բազայի զարգացման գործում խիստ որոշակի դեր պետք է խաղա հանրապետության պետշինը: Լինելով շինարարության մեջ տեխնիկական քաղաքականության կիրառողը, հանրապետության պետշինը պետք է վերահսկի շինարարական արտադրության տեխնիկական զարգացումը, կոորդինացնի նախագծողների և շինարարների ջանքերը շինարարական նոր կոնստրուկցիաների ստեղծման, նյութերի նոր տեսակների, աշխատանքների կազմակերպման նոր մեթոդների կիրառման գործում: Սակայն այդ առումով պետշինի աշխատանքն առայժմ նվազ արդյունավետ է:

Հանրապետությունում կապիտալ շինարարության անբավարար վիճակն զգալի չափով պայմանավորված է նախագծային կազմակերպությունների աշխատանքում եղած լուրջ թերություններով:

Պետք է ուղղակի ասել, որ Հայկական ՍՍՀ պետշինը և նախագծային կազմակերպությունները դեռևս անբավարար են կատարում կուսակցության և կառավարության դիրեկտիվներն ու որոշումները նախագծային գործը բարելավելու, մշակվող նախագծերի ու նախահաշիվների որակը արդիական պահանջների մակարդակին հասցնելու վերաբերյալ:

Արտադրական օբյեկտները նախագծելիս դեռևս քիչ են կիրառվում հայրենական և համաշխարհային գիտության ու տեխնիկայի նվաճումները, երբեմն նախագծերում կիրառվում են հնացած տեխնոլոգիա, նվազ արտադրողական սարքավորումներ, չեն նախատեսվում կենցաղային բավարար պայմաններ: Նախագծերն ու նախահաշիվները երբեմն հանձնվում են անթույլատրելի դեֆեկտներով, որի հետևանքով ձգձգվում են շինարարության ժամկետները, բարձրանում է դրա արժեքը և կատարվում անարտադրողական մեծ ծախսումներ:

Մասսայական բնույթ է ստացել կառուցվող օբյեկտների նախահաշիվների վերանայումը ավելի վաղ ընդունված նախագծային լուծումների փոփոխման, տեխնիկատնտեսական հիմնավորումների անորակության, նախագծային կազ-

մակերպությունների սխալների և նման այլ պատճառներով: Միայն 1971—1974 թվականներին ստուգված 144 կառույցների նախահաշվային արժեքը սկզբնականի համեմատ ավելացել է 240,7 միլիոն ռուբլով, կամ 23 տոկոսով:

Լուրջ թերություններ կան քաղաքների կառուցապատման նախագծերում: Անբավարար ուշադրություն է նվիրվում կառուցապատման կոմպլեքսայնությանը և ճարտարապետորեն արտահայտիչ հասարակական կենտրոնների ստեղծմանը: Շատ զանգվածների և թաղամասերի մանրամասն հատակագծման նախագծերը ժամանակին չեն կազմվում, որի հետևանքով հաճախ չի ապահովվում նոր և հին օբյեկտների անհրաժեշտ զուգորդումը, աղոտանում, նույնիսկ առհասարակ անհետանում է պատկերացումը ճարտարապետական համակառույցների մասին: Միշտ չէ, որ հմտորեն զուգորդվում են ազգային ճարտարապետության դեմոկրատական ավանդույթները շինարարության ժամանակակից ինդուստրիալ մեթոդների ու տեխնիկական հնարների հետ:

Հարկ է նշել, որ նախագծային կազմակերպություններն անբավարար են իրականացնում տեխնիկական քաղաքականությունը բնակարանային շինարարության բնագավառում: Հանրապետության քաղաքներում բնակարանային շինարարության՝ կառավարության կողմից հաստատված ստրուկտուրայի առկայության պայմաններում, նախագծային կազմակերպությունների և պատվիրատուների փորձունեության նկատմամբ պետշինի պատշաճ հսկողություն չլինելու հետևանքով, փաստորեն առաջացել է նոր տարերային ստրուկտուրա, և խախտվել են բնակարանային շինարարության սահմանված պլանային միջին արժեքն ու շենքերի հարկայնությունը:

Անհրաժեշտ է, վերջապես, ապահովել մեր քաղաքների և ավանների կառուցապատման իրական կոմպլեքսայնությունը՝ ճիշտ լուծելով արդյունաբերական և բնակելի գոտիների կապի, տրանսպորտի, կուլտուր-կենցաղային սպասարկման բարելավման, կանաչապատման և այլ հարցեր:

Հարկավոր է խիստ բարձրացնել արդյունաբերական ձեռնարկությունների նախագծման որակը, ապահովել նախագծվող արտադրություններում նորագույն տեխնոլոգիայի, ժամանակակից բարձր արտադրողական սարքավորումների և գիտության ու տեխնիկայի մյուս նվաճումների ներդրումը: Հարկավոր է ապահովել նախագծերի էքսպերտիզայի հետագա բարելավումը, բարձրացնել պահանջկոտությունը նախագծման նորմաների պահպանման նկատմամբ, հաղթահարել սուբյեկտիվիզմը նախագծերի գնահատման հարցում:

Հարկավոր է, վերջապես, որ բոլոր նախահաշիվները ճշգրիտ սահմանեն օբյեկտների իսկական արժեքը:

Առանձնահատուկ ուշադրություն պետք է նվիրվի նախագծային ինստիտուտների նյութատեխնիկական բազայի ամրապնդմանը, դրանք բարձրորակ կադրերով կոմպլեկտավորելուն, նորագույն նախագծային, էլեկտրոնային-հաշվողական և այլ տեխնիկայով ապահովելուն:

Անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռնարկել՝ վերացնելու կրկնորդումը նախագծային կազմակերպությունների աշխատանքում, առավելագույն չափով մասնագիտացնելու և կոոպերացնելու դրանց աշխատանքը: Շարունակել դրանց կառուցվածքի խոշորացումն ու կատարելագործումը՝ ստեղծելու քաղաքաշինության, գյուղական շինարարության և այլ ճյուղերի մասնագիտացման, կոմպլեքսային նախագծային և գիտահետազոտական ինստիտուտներ:

Մեր հանրապետության ժողովրդական տնտեսության հետագա զարգացման միջոցառումների մասին ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշման կենսագործումը լիովին պայմանավորված է նրանով, թե մինիստրությունները, գերատեսչությունները, նախագծային, շինարարական, մոնտաժային և մատակարարող կազմակերպությունները որքան նպատակասլաց և ժամանակին կիրագործեն կապիտալ շինարարության բարելավման հարցերի կոմպլեքսը: Միայն բոլոր օղակների անթերի աշխատանքը, կուսակցական կազմակերպությունների մշտական մասնակցության և ղեկավարության պայմաններում, հնարավորություն կընձեռի կատարելու հիշյալ որոշմամբ սահմանված առաջադրանքները:

* * *

Այսպիսին են, ընկերնե՛ր, ընդհանուր առմամբ հանրապետության տնտեսական շինարարության վիճակը և ՍՄԿԿ Կենտկոմի ու ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշումից բխող այն խնդիրները, որոնք ծառացած են մեր առջև արդյունաբերության, գյուղատնտեսության, շինարարության և ժողովրդական տնտեսության մյուս ճյուղերի աշխատանքի բարելավման գործում:

Կենտկոմի բյուրոն պլենումի հաստատմանն է ներկայացնում ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի՝ «Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական տնտեսության հետագա զարգացման միջոցառումների մասին» որոշման իրականացման վերաբերյալ ՀԿԿ Կենտկոմի և հանրապետության Մինիստրների սովետի մշակած միջոցառումները:

Մենք համոզված ենք, որ պլենումի մասնակիցների կողմից հանրապետության ժողովրդական տնտեսության զարգացման հարցերի հանգամանալի քննարկումը, կուսակցական ու տնտեսական ապարատի բոլոր օղակների, այդ թվում Կենտկոմի բյուրոյի ու Մինիստրների սովետի աշխատանքում գոյություն ունեցող թերությունների քննադատությունը և այդ առթիվ ընդունված որոշումները կդառնան այն բազմակողմանի գործունեության հիմքը, որը կծավալի Հայաստանի կուսակցական կազմակերպությունը, հանրապետության հետագա զարգացումն ապահովելու, աշխատավորների բարեկեցությունը բարձրացնելու, մեր մեծ հայրենիքի ժողովուրդների ընդհանուր գործում՝ կոմունիստական շինարարության գործում, իր լուման բազմապատկելու, հարազատ կուսակցության XXV համագումարն արժանավայել դիմավորելու համար: (ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ):

ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾԵԼ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՈՃՆ ՈՒ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

Ընկերնե՛ր:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշումը քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական հսկայական նշանակություն ունի հանրապետության հասարակական-քաղաքական կյանքում, տնտեսական-կուլտուրական շինարարության մեջ: Դժվար է գերագնահատել հանրապետության և նրա կուսակցական կազմակերպության համար այդ, հիրավի պատմական փաստաթղթի հսկայական նշանակությունն ու կարևորությունը՝ ինչպես իր էության և ոգու, այնպես էլ սկզբունքների և կոնկրետության առումով: Դա գործողությունների ու ստեղծարար աշխատանքի կոմպլեքսային ծրագիր է: Դրա հաջող իրականացումը հանրապետության էկոնոմիկան կբարձրացնի զարգացման որակապես նոր մակարդակի, կապահովի Սովետական Հայաստանի աշխատավորների բարեկեցության հետագա վերելքը:

Այսօր մեր գլխավոր, հիմնական խնդիրն այդ որոշման կատարման կազմակերպումն է: Մեր քաղաքական, կազմակերպչական և գաղափարական աշխատանքի ամբողջ բովանդակությունը պետք է տոգորված լինի ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշման ոգով, որի հաջող կատարման համար անհրաժեշտ է սահմանել յուրաքանչյուր կուսակցական, սովետական, տնտեսական մարմնի, նրանց ղեկավարների կոնկրետ պատասխանատվությունը՝ որոշումից բխող խնդիրները ժամանակին լուծելու համար:

Հանրապետության Մինիստրների սովետը պետք է իրականացնի ամբողջ կոմպլեքսի աշխատանքների պրակտիկ կազմակերպման ղեկավարումը, պետպլանը, մինիստրություններն ու գերատեսչությունները՝ աշխատանքների գործնական կատարումն ըստ կոնկրետ նպատակի:

Կուսակցության քաղկոմներն ու շրջկոմները պետք է վերակառուցեն կազմակերպչական, գաղափարական և մասսայական-քաղաքական աշխատանքը, կոնկրետացնեն դրա բովանդակությունը ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշման համեմատ, սոցիալիստական լայն մրցություն ծավալեն որոշմամբ նախատեսված խնդիրների հաջող կատարման ու գերա-

կատարման համար: Կուսակցական կոմիտեները պարտավոր են ավելի բարձրացնել պահանջկոտությունը կադրերի նկատմամբ՝ կատարողական կարգապահության անշեղ պահպանման համար, մշտական և արդյունավետ վերահսկողություն հաստատեն որոշմամբ նախատեսված աշխատանքները ժամանակին կատարելու վրա և դրանց ընթացքի հարցերը սիստեմատիկաբար քննարկել սկզբնական կուսակցական կազմակերպություններում, կուսակցության քաղկոմների և շրջկոմների բյուրոներում ու պլենումներում, ձեռնարկությունների ու կազմակերպությունների կոմունիստների, կոլեկտիվների ջանքերը մոբիլիզացնեն՝ ժամանակին լուծելու իրենց առջև ծառացած խնդիրները:

ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշման անթերի կատարումը միանվագ բնույթ չպետք է կրի, այն պետք է լինի և կլինի ծրագրային աշխատանք՝ տևական ժամանակի համար: Հարկ է այդ իմանալ բոլորը: Որոշումն առաջ է բերել ոգևորության ու խանդավառության բարձր զգացում: Իրոք, ոգևորության առիթը մեծ է, բայց, եթե խանդավառությունը չվերածվի մեծ աշխատանք կատարելու նպատակասլաց, հոգեբանական, գաղափարական և գործնական որոշակի տրամադրության, չմարմնավորվի կոնկրետ պրակտիկ գործողության մեջ, ապա պարզ է, որ դրական արդյունք չի ստացվի:

Որոշման հաջող կատարումը պահանջում է ավելի բարձրացնել էկոնոմիկայի, ամբողջ տնտեսական շինարարության կուսակցական ղեկավարման մակարդակը, դրանում ավելի մեծ չափով արմատավորել գիտական սկզբունքը, բարձրացնել մեր ողջ աշխատանքի որակը, կադրերի տնտեսական և արտադրական գործունեության ընդհանուր կուլտուրան:

Ինչպես ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1974 թվականի դեկտեմբերյան պլենումում ընդգծեց ընկեր Լ. Ի. Բրեժնևը, «կարևոր է բարձրացնել ամբողջ կառավարչական գործունեության մակարդակը՝ արտադրական ապարատի սկզբնական օղակներից մինչև կենտրոնական տնտեսական մարմինները»:

Կոմպլեքսայնորեն լուծել արտադրության կազմակերպման և տնտեսության կառավարման պրոբլեմներն ու հարցերը, վստահ և ճիշտ կողմնորոշվել սոցիալ-տնտեսական նոր ծագող պրոբլեմները լուծելիս, արագ զգալ, հասկանալ և իմաստավորել, որակյալ ձևով և պետականորեն գնահատել դրանք, անել գործնական հիմնավորված հետևություններ, ընդունել օպտիմալ և ճիշտ որոշումներ՝ ահա, թե ինչ է պահանջվում այսօր մեր բոլոր ղեկավար կադրերից:

Մենք պետք է լիովին վերակառուցենք էկոնոմիկայի ղեկավարման աշխատանքը, ելնելով կուսակցության այն պահանջներից, որ անհրաժեշտ է գիտատեխնիկական հեղափոխության նվաճումներն օրգանապես զուգորդել տնտեսության սոցիալիստական սիստեմի առավելությունների հետ:

Չպետք է մոռանանք, որ որոշմամբ նախատեսված բոլոր խնդիրների լուծման ելքը, ի վերջո, վճռում են մարդիկ՝ մեր բանվորները, կոլտնտեսականները, ինժեներները, տեխնիկները, մեր կենսագործունեության բոլոր բնագավառների աշխատողները:

Մենք պետք է առավելագույն չափով ամրապնդենք աշխատանքի կազմակերպվածությունն ու կարգապահությունը, մեր բոլոր կադրերի, տնտեսական օրգանիզմի բոլոր օղակների աշխատանքում հասնենք կոնկրետության, նպատակասլացության և գործարարության: Առանց գործարարության և կազմակերպվածության, առանց հաստատակամության և համառության ոգևորությունն ու խանդավառությունը կարող են վերածվել շաղակրատանքի:

Հանրապետության տնտեսական և կուլտուրական շինարարության տարբեր հարցերի լուծման գործում բոլոր կադրերի իրազեկության համակողմանիացումն ու խորացումը, որակավորման բարձրացումը, նրանց ձեռներեցության ակտիվացումը կուսակցական կոմիտեների և սկզբնական կազմակերպությունների առաջնահերթ խնդիրն է:

Մենք պետք է առաջնորդվենք Վ. Ի. Լենինի պրակտիկ ցուցումով՝ «Կառավարելու համար պետք է լինել իրազեկ, պետք է լիովին և ճշգրտությամբ իմանալ արտադրության բոլոր պայմանները, պետք է իմանալ այդ արտա-

դրության տեխնիկան իր արդի բարձրությամբ, պետք է ունենալ որոշակի գի-
տական կրթություն», «կառավարելու համար պետք է իմանալ գործը և լինել
հոյակապ ադմինիստրատոր»:
Կենտկոմը, Մինիստրների սովետը, կուսակցական կոմիտեները և տնտե-
սական ու սովետական ղեկավար մարմինները պետք է մեր կենսագործունեու-
թյան բոլոր ոլորտներում ստեղծեն լավատեսական, գործարար մթնոլորտ, որ-
պեսզի բոլոր կադրերը աշխատեն ավելի բարձր որակով, ավելի վստահու-
թյամբ, ավելի մեծ դինամիզմով աշխատելու ցանկությամբ, ընդ որում պետք
է ձերբազատվեն քաղաքական ճարճատուն ֆրազաբանությունից և շաղա-
կրատանքից, ամեն ինչ պետք է գնահատվի աշխատանքի արդյունքներով և
ձեռք բերած հաջողություններով, այն բանով, թե մեղնից յուրաքանչյուրն
ինչպես է կատարում իր պարտականությունները:
Գործի հաջողությունը պայմանավորված է յուրաքանչյուրի պարտաճանա-
չությամբ, ազնվությամբ ու բարեխղճությամբ:
Հիրավի, պարտականությունների անշեղ կատարումը պետք է կյանքի
նորմ դառնա բոլորիս համար, սկսած բանվորից ու կոլտնտեսականից, վեր-
ջացրած հիմնարկության դիրեկտորով, մինիստրով, բոլոր աստիճանների ու
մակարդակների ղեկավարներով:
Ամեն ոք պետք է խորապես գիտակցի, թե որքան կարևոր է իր քաղաքա-
ցիական պարտականությունը— աշխատել ազնվաբար, բարեխղճորեն և անձ-
նվիրաբար, լինել իրոք սովետական քաղաքացի, մեր հասարակության զար-
գացմանը նվիրաբերելով իր մտավոր, ֆիզիկական ու հոգևոր ուժերը. ահա թե
մեզ բոլորիս ինչպիսի ոգով պետք է դաստիարակի հանրապետության կու-
սակցական կազմակերպությունը:
Կենտկոմի և սովետական կառավարության որոշման սահմանած խոշոր
միջոցառումները հաջողությամբ կարող են կենսագործվել աշխատավորների
ջանքերի առավելագույն մոբիլիզացմամբ և կուսակցական կազմակերպու-
թյունների մարտունակության բարձրացմամբ: Մեզ համար դա երկմիասնական
խնդիր է, քանի որ առանց կուսակցական ամբողջ աշխատանքի որակական
բարելավման աներևակայելի կլինի աշխատավորների առավելագույն մոբի-
լիզացման հնարավորությունը: Այսօր բոլոր հիմքերն ունենք հայտարարելու,
որ այդ կարևոր խնդիրը կլուծվի. մեր վստահությունը խարսխվում է այն դրա-
կան միտումների վրա, որոնք արդեն սկսել են հանրապետության կյանքի բո-
լոր ոլորտներում երևան գալ Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի 1975 թվականի
հունվարյան պլենումից հետո:
Նրա գլխավոր քաղաքական արդյունքը եղավ աշխատավորների առավել
սերտ համախմբումը կոմունիստական կուսակցության շուրջը, կուսակցության
և ժողովրդի միասնության ավելի ամրապնդումը: Սուր, սկզբունքային ինքնա-
քննադատության ունակությունը, եղած սխալների համարձակ բացահայտումը
մեր կուսակցության, որպես քաղաքական կազմակերպության, մեծ առավե-
լությունն է: Հենց դրա մեջ է նրա ուժը: Մենք ուժեղ ենք մասսաների գիտակ-
ցականությամբ, մենք ուժեղ ենք այն ժամանակ, երբ մասսաները գիտեն
ամեն ինչ, կարող են դատել ամեն ինչի մասին և ամեն ինչ անել գիտակցա-
բար: Այդպես է սովորեցրել մեզ Վ. Ի. Լենինը:
Մասսաների գիտակցականությունը անխուսափելիորեն զարգացնում է
աշխատավորների քաղաքացիական ակտիվությունը և ստեղծագործական նա-
խաձեռնությունը, ուժգնացնում նրանց ձգտումն ավելի մեծ չափով մասնակ-
ցելու հանրապետության հասարակական ու պետական գործերին, արտադրու-
թյան կառավարմանը: Քաղաքացիական ակտիվության աճի համոզիչ ապա-
ցույց եղան հանրապետության Գերագույն սովետի և աշխատավորների դե-
պուտատների տեղական սովետների վերջերս տեղի ունեցած ընտրությունները:
Հանրապետության կոմունիստները, բանվորները, կոլտնտեսականները,
մտավորականությունը, բոլոր աշխատավորները ջերմորեն պաշտպանում են
Կենտկոմի միջոցառումները հանրապետության գործերի վիճակը բարելավե-
լու, տնտեսական, կուլտուրական շինարարության մեջ և կուսակցական կյան-

քում տեղ գտած թերությունները վերացնելու բնագավառում. այդ պաշտպա-
նությունն արտահայտված է Կենտկոմին ուղղված նրանց նամակներում և կու-
սակցական կազմակերպությունների ու կոլեկտիվների ժողովներում ունեցած
ելույթներում, այն դրսևորվում է աշխատանքային, քաղաքական և քաղաքա-
ցիական ակտիվությամբ և Կենտկոմի հունվարյան պլենումի որոշումների
իրականացման համար մղված պայքարին նրանց եռանդուն մասնակցու-
թյամբ: (ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ):
Հենց նրանց աշխատանքի շնորհիվ է, որ առաջին կիսամյակում շոշա-
փելի հաջողությունների հասանք արդյունաբերության, գյուղատնտեսության
բնագավառներում, մեր էկոնոմիկայի մյուս ոլորտներում:
Հենց նրանց ակտիվ աջակցության և մասնակցության շնորհիվ մեզ հա-
ջողվեց դրական տեղաշարժերի հասնել բացասական երևույթների դեմ մղվ-
վող պայքարում:
Այս ամենը ուրախացնում և հուսադրում է: Սակայն այդպիսի հավանու-
թյունը և ակտիվ պաշտպանությունը մեզ վրա նաև հսկայական պատասխա-
նատվություն է դնում:
Մասսաների աշխատանքային և քաղաքական ակտիվության բարձրաց-
ման միտումների ձևավորմանը նպաստում է կուսակցական կոմիտեների աշ-
խատանքի բովանդակության ու ոճի որոշակի բարելավումը: Իսկապես, այդ
երկու միտումները դիալեկտիկական միասնություն են կազմում և փոխադար-
ձաբար պայմանավորում են միմյանց:
Սակայն պետք է հաստատ հիշենք, ընկերնե՛ր, որ խոսքը վերաբերում է
երևան եկած միայն դրական միտումներին, փաստորեն միայն այն առաջին
քայլերին, որ մենք արել ենք Կենտկոմի հունվարյան պլենումից հետո: Իսկա-
կան գործը՝ այն ծավալով ու այն մասշտաբներով, որ ծրագրվել է պլենումի
կողմից, դեռ ինչպես հարկն է չի սկսվել: Ուստի, մենք պետք է ինքնաքննա-
դատաբար նայենք իրադրությանը:
Պետք է ասել, որ Կենտկոմի բյուրոն ու քարտուղարությունը, հանրապե-
տության Մինիստրների սովետը դեռևս անբավարար են բարձրացնում կադրե-
րի պատասխանատվությունը հանձնարարված գործի, Կենտկոմի հունվարյան
պլենումի պահանջների կատարման համար:
Բանն այն է, որ կուսակցական շատ կոմիտեներում, ինչպես նաև հենց
Կենտկոմում, Մինիստրների սովետում, սովետական ղեկավար մարմիններում,
մինիստրություններում ու գերատեսչություններում հաճախ անչափ երկար է
տևում վերակառուցման ժամանակաշրջանը: Դանդաղ է ընթանում մի շարք
ղեկավար ընկերների «անխռով կյանքի» հոգեբանության հեղաբեկումը: Բա-
վական խոր արմատներ ունի այս մտայնությունը՝ «Սպասել եմ ինչ-որ լրա-
ցուցիչ ցուցումների», «քայլեր չնախաձեռնել, այլ աշխատել սուր հարցերի
լուծումը բարդել մյուսների ուսերին» և այլն: Բնականաբար, այդ չարդարաց-
ված անձեռնըերեցությունը մարդկանց մեջ անվստահություն է ծնում և հղի է
լուրջ վտանգով: Այս դիտողությունը վերաբերում է մեր կյանքի բոլոր ոլորտ-
ներին՝ արտադրության կազմակերպումից մինչև կուլտուրան ու կենցաղը:
Այս կապակցությամբ կուսակցական կոմիտեների, մինիստրությունների
ու գերատեսչությունների ղեկավարների ուշադրությունն անհրաժեշտ է հրավի-
րել կոմունիստների, աշխատավորների այն քննադատական դիտողությունների
իրականացման վրա, որոնք արվել են ՍՄԿԿ Կենտկոմի դեկտեմբերյան պլե-
նումի և Կենտկոմի հունվարյան պլենումի նյութերը քննարկելիս:
Հարկավոր է հաշվի առնել բոլոր հիմնավորված քննադատական դիտո-
ղությունները, և դրանց առթիվ ձեռնարկել սպառիչ միջոցներ: Դա մեծապես
կնպաստի հանրապետությունում գործերի բարելավմանը և կոմունիստների ու
աշխատավորների քաղաքական և քաղաքացիական ակտիվության հետագա
բարձրացմանը:
Այստեղ ձևամոլությունը և խուսագրությունները վնասակար են, և Կենտ-
կոմը պատճառաբանված պատասխան կպահանջի նրանցից, ովքեր այդ գոր-
ծին ոչ կուսակցական մոտեցում ցույց կտան:

Կուսակցական կոմիտեները, սովետական, տնտեսական ղեկավար մարմինները աշխատավորներից շատ նամակներ ու դիմումներ են ստանում, որոնցում, մեր կյանքի այս կամ այն բնագավառում գործերի վիճակը բարելավելու առաջարկությունների հետ մեկտեղ, բերվում են բյուրոկրատական վերաբերմունքի, պաշտոնական դիրքի չարաշահման, երբեմն էլ ֆինանսականպետական կարգապահության ուղղակի խախտման փաստեր:

Վերջին ժամանակներս աշխատավորների նամակները հիմնականում ավելի ուշադիր են քննարկվում և դրանց առթիվ ձեռնարկվում են կոնկրետ միջոցներ: Սակայն քիչ չեն նաև ձևական վերաբերմունքի, խուսափումների, պատշաճ միջոցներ չձեռնարկելու փաստերը:

Կենտկոմի պլենումը պետք է կուսակցական կոմիտեներից և մյուս ղեկավար մարմիններից պահանջի, որ աշխատավորների նամակներում հիշատակված ամեն մի ճիշտ փաստ ստանա իր գնահատականը և կյանքի կոչի համապատասխան միջոցներ: Բնականաբար, խոսքը վերաբերում է կոնկրետ կերպով ապացուցված, ճիշտ փաստերին և ոչ թե վարկաբեկիչ ու չարամիտ խրծբըծանքներին:

Խոսելով կոմունիստական բարոյականության անհարիր առանձին բացասական երևույթների դեմ մղվող պայքարում հասարակայնության մասնակցությունն ավելի ակտիվացնելու անհրաժեշտության մասին, ընկ. Կ. Ս. Դեմիրճյանը շեշտում է, որ արդեն առկա են առաջին դրական արդյունքները, մարդիկ սկսել են համարձակ միջամտել կոնկրետ իրավիճակներին: Հարկավոր է, ասում է նա, կուսակցական ու հասարակական կազմակերպություններ, սովետական, տնտեսական մարմինների նպատակասլաց գործողություններով ավելի ակտիվացնել ու զարգացնել այդ պայքարը:

Հակոտնյաների կրողները նկատելիորեն զիջել են իրենց դիրքերը, և դրանում փոքր դեր չի խաղացել հասարակական ներգործությունը: Կարգուկանոն է հաստատվում սպասարկման որոշ ոլորտներում, տրանսպորտում: Բայց արատավոր անձանց հիմնական մասը նենգամտորեն փորձում է տարածել չարամիտ լուրեր, աշխատելով արատավորել ձեռնարկվող միջոցները և այն տպավորությունն ստեղծել, թե պայքարի կամպանիան շուտով կհանդարտի, և կյանքը կընթանա նախկին հունով: Նման երևույթները կարող էին տեղ գտնել միայն այն բանի հետևանքով, որ կուսակցական շատ կոմիտեներում առայժմ դեռ մեծադղորդ, ճոռոմ ֆրազներ են հնչում անողոք պայքարի անհրաժեշտության մասին, բայց կոնկրետ շատ քիչ բան է արվել:

Կենտկոմի պլենումը պետք է բոլոր նրանցից, ում որ հարկն է, խստիվ պահանջի գործել ձեռներեցությամբ և արդյունավետ կերպով, ապացուցել, որ մեր խոսքը գործից չի տարբերվում: Ընդ որում, հարկավոր է խորապես յուրացնել, որ այդ պայքարը կարճատև կամպանիա չէ, այն չի կարելի շահել մեկ-երկու հարվածով: Այդ պայքարը պետք է մղել համառորեն, հաստատակամորեն, նպատակասլաց կերպով՝ նրանում ներգրավելով աշխատավորների ամենալայն մասսաներին, մղել անհագնացող թափով և լայն ճակատով, մինչև այն ամենի իսպառ վերացումը, ինչ խորթ է սովետական ապրելակերպին: Մենք այդպես էլ կվարվենք:

Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմը և Մինիստրների սովետը վերջերս որոշում ընդունեցին սոցիալիստական սեփականության հափշտակումների դեմ պայքարն ուժեղացնելու մասին: Մենք պետք է ոտքի հանենք բոլոր աշխատանքային կոլեկտիվներին, պետական լիակատար կարգուկանոն հաստատենք ժողովրդական բարիքի հաշվառման գործում, փակենք բոլոր հնարավոր ուղիներն ու սողանցքները նրանց առջև, ովքեր ձգտում են հարստանալ անաշխատ եկամտով:

Անհրաժեշտ է այդ որոշումը քննարկել աշխատանքային բոլոր կոլեկտիվներում, գործարար, կոնկրետ միջոցներ ձեռնարկել դրա իրականացման համար:

Մենք պետք է վերջին 6 ամիսների օրինակով խորապես ըմբռնենք, որ վերոհիշյալ միտումների ձևավորման կարևորագույն գործոնը հասարակական

լայն կարծիքն է: Կարողանալ ճիշտ ստեղծել, կազմակերպել և ուղղություն տալ հասարակական կարծիքին, նպատակասլաց, արդյունավետ հիմքերի վրա դնել պարբերական մամուլի, հատկապես կուսակցական թերթերի, հեռուստատեսության, ռադիոյի, կինոյի, ինֆորմացիայի մյուս միջոցների, բանավոր պրոպագանդայի աշխատանքը: Սա, ընկերնե՛ր, կուսակցական աշխատանքի արվեստ է, և մենք, ձեզ հետ միասին, պետք է լրջորեն ձեռնամուխ լինենք այդ արվեստի ուսումնասիրմանն ու յուրացմանը: Այդ գործում մենք պետք է շատ ավելի լայնորեն և ավելի լրիվ ներգրավենք մեր մտավորականության, մասնավորապես հասարակական գիտության մշակների, գրողների, ժուռնալիստների, նկարիչների, կոմպոզիտորների, արտիստների, կինոյի աշխատողների ուժերը:

Կենտկոմի հունվարյան պլենումը նշեց կուսակցական կոմիտեների, մինիստրությունների, գերատեսչությունների, տնտեսական և մյուս մարմինների ղեկավարների քաղաքական ու գործնական հեղինակությունը բարձրացնելու անհրաժեշտությունը՝ կուսակցության քաղաքականության կենսագործման նպատակին ուղղված պրակտիկ գործունեության արդյունավետությունը բարձրացնելու միջոցով:

Անցած կիսամյակում Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմն ու Մինիստրների սովետը, կուսակցության քաղկոմներն ու շրջկոմները, ինչպես նաև հանրապետության մյուս ղեկավար մարմինները որոշումներ են ընդունել և որոշակի աշխատանք են կատարել կուսակցական և պետական կարգապահությունն ամրապնդելու, աշխատանքի տարբեր բնագավառների ղեկավարման որակն ու ոճը բարելավելու գործում:

Այդ ասպարեզում դրսևորվել են հաստատուն դրական միտումներ:

Ցավոք, ընկերնե՛ր, ավելի բարձր գնահատական մենք չենք կարող տալ: Դա, մեր կարծիքով, պետք է բացատրել հետևյալով.

Նախ և առաջ, բոլորս պետք է գիտենանք, որ մեր գործունեության առանձին ոլորտներում դեռևս շատ կան կուտակված բացասական երևույթներ և լուրջ թերություններ: Դրանց վերացումը պահանջում է ժամանակ, իրական պատճառների ու արմատների խորագիտակ վերլուծություն ու բացահայտում և հետևողական, մտածված աշխատանք այդ ամենը արմատախիլ անելու համար: Թող ոչ ոքի չթվա, թե թերությունները կվերանան միայն մեր բարի ցանկությամբ, ձեռքի մի կախարդական շարժումով: Այստեղ հարկավոր է քրտնաջանություն, հետևողականություն, հաստատակամություն ու համառություն:

Բայց դա բոլորը չէ: Մեր ոչ բոլոր ղեկավար աշխատողներն են ինչպես հարկն է ըմբռնել, յուրացրել հունվարյան պլենումի ոգին, նրա քաղաքական խոր իմաստը:

Բարձրացել է տարբեր աստիճանի ու կարգի կադրերի մեծ մասի կուսակցական և պետական պատասխանատվության զգացումը. Նրանք վճռական հրջադարձ են կատարում իրենց գործունեությունը և իրենց ղեկավարությունը կուսակցական պահանջների ոգով լրջորեն վերակառուցելու ձգտումով: Այդ իսկ հանգամանքը եղավ կարգապահության ամրապնդման երևան եկած միտումների և ընթացիկ տարվա 6 ամսում պլանային առաջադրանքների գերակատարումն ապահովելու և ժողովրդական տնտեսության աճի տեմպերն արագացնելու կարևոր պայմաններից մեկը: Այդ իսկ հանգամանքն է մեզ հաստատ վստահություն ներշնչում, որ մեր հանրապետության կյանքի բոլոր ոլորտներում այսօր միանգամայն շոշափելի կերպով դրսևորվող դրական միտումները մոտ ապագայում կգտնեն կուսակցական կազմակերպությունների, սովետական, տնտեսական և հասարակական մարմինների շարժունակության և մարտունակության առավելագույն բարձրացման մշտական գործոններ, որոնց վրա հենվելով, Հայաստանի կոմկուսը կապահովի ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի որոշման անշեղ կենսագործումը, կուսակցության և կառավարության բոլոր առաջադրանքների կատարումը:

Դրանում մենք հաստատ համոզված ենք:

Այս ֆոնի վրա ակնառու և ցայտուն երևում է աշխատողների մի ուրիշ
կատեգորիա, որոնց մեջ դեռևս հիմնավորապես առկա է աշխատանքի ու ղե-
կավարման հնացած մեթոդների իներցիան, դանդաղ է հեղաբեկվում հոգեբա-
նությունը նոր պահանջների ոգով, տիրում է որոշ ժամանակ սպասելու և զգու-
շությամբ շուրջը նայելու մտայնությունը, թե հետագայում ինչպես կզարգանան
իրադարձությունները և ըստ այդմ որոշելու իրենց վարքագիծը:

Այդպիսի ինքնաապահովագրական անձեռնհեռնրեցությունը, որն արտա-
հայտվում է ղեկավարության ոճի ու մեթոդների ծայրահեղ դանդաղ վերակա-
ռուցման ու կատարելագործման մեջ, հաճախ քողարկվում է Կենտկոմի հուն-
վարյան պլենումի ոգին պաշտպանելու վերաբերյալ քաղաքական ճոռոմաբա-
նությամբ ու ներբողներով:

Մեզ մոտ երևան է եկել նաև ղեկավար աշխատողների մի այլ կատեգո-
րիա, որոնց աշխատանքն ու վարքագիծը, մեղմ ասած, այնքան էլ չեն նպաս-
տում Կենտկոմի կարևոր միջոցառումների հաջող իրականացմանը: Ճիշտ է,
նրանց թիվը փոքր է, բայց պրոֆիլակտիկայի նպատակով արժե այդ մասին
ասել:

Նրանցից ոմանք ամենայն կրքոտությամբ հոգում են իրենց իրավունքների
մասին, բայց նույնքան անտարբերությամբ են վերաբերում իրենց ուղղակի
պարտականություններին, մոռանալով կամ, ավելի վատ, չհասկանալով այն
տարրական ճշմարտությունը, թե, վերջին հաշվով, իրավունքները տրվում են
ոչ միայն և ոչ այնքան տվյալ ղեկավար անհատին պահպանելու, այլ ամենից
առաջ նրա համար, որ աշխատողը լրիվ և անշեղորեն կատարի իր պարտա-
կանությունները: Պարտականությունների և իրավունքների հասկացություննե-
րի մեջ առաջնայինի և երկրորդայինի շփոթումը խանգարում է գործին, աշ-
խատողներին դաստիարակում պասիվության: Կան նաև աշխատողներ, որոնք
փոխանակ ակտիվ պայքար մղելու բացասական երևույթների դեմ, բավարար-
վում են վերհուշերով, թե «դեռ այսինչ ժամանակ մենք այդ մասին ասել ենք»,
մոռանալով, որ այժմ հարկավոր է գործել, այն էլ կոնկրետ և ակտիվ գործել:

Եվ, վերջապես, այն առանձին աշխատողների մասին, որոնք նույնպես
խուսափում են իրենց պարտականություններից, բայց միայն այն տարբերու-
թյամբ, որ սրանք, անգործության մատնվելով, իրենց իրավունք են վերապա-
հել, ինչպես ասում են, հեռվից դիտելով՝ քննադատել տեղերում աշխատող
ընկերներին, ավելի ճիշտ՝ տարվել քննադատամոլությամբ: Ընդ որում, նրանց
մեջ քիչ չեն այնպիսիները, որոնք հենց իրենք են կոչված իրագործելու Հա-
յաստանի կոմկուսի Կենտկոմի պլենումի նախատեսած միջոցառումները: Այդ
մարդիկ հիմնականում հանդես են գալիս ու հավանություն տալիս պլենումի
որոշումներին, բայց մյուս կատարողներին քննադատում են այն դիրքերից, թե
«կարելի էր ավելի լավ անել», ինքնակամորեն ձերբազատվելով պլենումի
որոշումների կատարման պարտականություններից: Այդ «բարյացակամները»
մոռանում են, որ իրենց անգործությամբ և մանիլովյան հոգեբանությամբ
գլորվում են քաղաքական քաղքենիության ճահիճը: Ոչ ոք իրավունք չունի
մտածելու, թե պայքարը պետք է մղեն ուրիշները, իսկ ինքը կարող է ընդդի-
մախոսի պատմուճան հագնել կամ վերահսկիչ լինել, նայել և յուրովի գնահա-
տել արդյունքները՝ մատը-մատին չխփելով հենց նույն այդ պայքարի կազմա-
կերպման համար:

Այստեղ ինչպե՞ս չհիշատակել Վ. Ի. Լենինի այն խոսքերը, որ «...միշտ
կարող են գտնվել մարդիկ, որոնք ընդունակ են հիվանդանալու դժտություն-
ների, բամբասանքների, ասեկոսների հիվանդությամբ, միշտ կարող են հայտ-
նվել մարդիկ, որոնք շատ վատ են կատարում Կենտրոնական կոմիտեի կամ
համագումարի կողմից հանձնարարված ֆունկցիան, բայց շատ դյուրությամբ
են խոսում այն մասին, որ կուսակցության մյուս անդամները անբավարար են
կատարում մյուս ֆունկցիաները: Ընկերները այդ մարդկանց հաճախ կարող
են լրջորեն մինչև վերջ լսել անփորձությունից, հետաքրքրասիրությունից, թու-
լակամությունից դրդված: Իսկ իրականում պետք է նման մարդկանց ոչ թե
մինչև վերջ լսել, այլ տեղն ու տեղը նրանց ընդհատել... քանի որ այդ հիվան-

դության դեմ պայքարելու միակ միջոցն ամեն տեսակ հավակնությունների
անհապաղ և ամենաանողոք խափանումն է»:

Կենտկոմի պլենումը պետք է վճռաբար պահանջի խախտող դիրքերում
կանգնած նման ընկերներից ակտիվ ու կոնկրետ գործով կուսակցական և
պետական պատշաճ կարգ ու կանոն հաստատել աշխատանքի իրենց ասպա-
րեզներում, գործնականում ցույց տալ, թե ինչպես պետք է շտկել դրությունը,
այլ ոչ թե մտմտալ բարի ցանկություններով ու խրատական հորդորներով:

Յուրաքանչյուր կոմունիստ, որտեղ էլ նա աշխատելիս լինի և ինչպիսի
պոստ էլ գրավի, պետք է անի իր կարողությունների առավելագույնը Հա-
յաստանի կոմկուսի Կենտկոմի հունվարյան պլենումի որոշումները կատարե-
լու համար, մեծագույն պահանջկոտությամբ վերաբերվի ինքն իրեն, ինքնա-
քննադատաբար գնահատի սեփական աշխատանքի արդյունքները, իր բոլոր
ուժերով օգնի առաջադրված խնդիրների իրականացմանը:

Մեզ հարկավոր են ոչ թե նվնվացող ուղեկիցներ, այլ իսկական, կոփված
քաղաքական մարտիկներ, որոնք ցանկանում և կարողանում են աշխատել կու-
սակցական քաղաքականության իրականացման համար, գործնական պայքար
մղել կարգապահության խախտումների, բացասական երևույթների և դրանց
կրողների դեմ, մարտիկներ, որոնք կանգնած են քննադատության և ինքնա-
քննադատության կուսակցական դիրքերում, որի հիմնական դրույթները հստակ
շարադրված են «Տամբովի մարզային կուսակցական կազմակերպությունում
քննադատության և ինքնաքննադատության վիճակի մասին» ՍՄԿԿ Կենտկոմի
որոշման մեջ:

Մենք ամենքս պետք է սովորենք պայքար կազմակերպել սխալների ու
թերությունների դեմ, անձնապես անհանդուրժողության ակտիվ դիրք գրավել
այն ամենի հանդեպ, ինչ հակասում է մեր կոմունիստական իդեալներին, մեր
բարոյական պատկերացումներին:

Կոմունիստների, ղեկավար աշխատողների, մեր հասարակության բոլոր
անդամների դիրքը չպետք է լինի պասիվ-հայեցողական, չպետք է լինի այս
կամ այն բացասական երևույթը խոսքով դատապարտելու դիրք, այլ լինի ակ-
տիվ ու ներփործուն դիրք, որը նպաստի բացասական փաստերի դեմ մղվող
պայքարում կոնկրետ և արդյունավետ միջոցառումների իրականացմանը:

Անկախ այն բանից, թե ինչին է վերաբերում խոսքը,— արտադրության
կազմակերպման թերությունները վերացնելուն, սոցիալիստական սեփակա-
նության պահպանությունն ապահովելուն, շռայլության, անտնտեսվարության,
խուլիգանության դեմ պայքարելուն, բյուրոկրատիզմը և քաշքշուկը կամ այլ
արատներ մերկացնելուն,— մենք պետք է ցուցաբերենք հաստատուն հետևողա-
կանություն, կուսակցական և քաղաքացիական բարձր ակտիվություն, գործը
մինչև վերջ հասցնելու, այնքան ժամանակ պայքարելու հմտություն, մինչև
որ այն հաջողությամբ պսակվի:

Սկզբնական կուսակցական կազմակերպությունները, կուսակցական կո-
միտեները պետք է յուրաքանչյուր կոմունիստի, կոլեկտիվի, հասարակության
յուրաքանչյուր անդամի դաստիարակեն լենինյան այն պահանջի ոգով, որ
թերությունների դեմ հարկավոր է պայքարել մինչև վերջ, երբեք թեաթափ չլի-
նել դժվարություններից, գործը հասցնել մինչև վերջ, մինչև նկատված թերու-
թյան, սխալի կամ արատի իսպառ վերացումը:

Եվս մի հանգամանքի մասին: Կենտկոմի հունվարյան պլենումի ցուցում-
ներին համապատասխան, կուսակցական և սովետական մարմինները սկսել են
ավելի ուշադիր և սիստեմատիկաբար վերահսկել կադրերի աշխատանքը, ի
հայտ բերել եղած թերությունները, վրիպումներն ու սխալները: Դա լավ է, և
այդ աշխատանքը պետք է շարունակել: Բայց, դրա հետ մեկտեղ, գործի շահե-
րը պահանջում են ասել, որ այդ հարցերը քննարկելիս պետք է ցուցաբերել
առավելագույն ուշադրություն, մանրակրկիտ կերպով ուսումնասիրել և գնա-
հատել աշխատողի թերությունների ու սխալների բնույթը, էությունը, տեսնել,
թե ի՛նչ ֆոնի վրա են դրանք տեղ գտել, արդյոք դրանք նրա գործունեության
ոճի՞ց են բխում, արդյոք դրանք նրան բնորո՞շ են, թե՞ մասնավոր, էպիզոդիկ

երևույթ են: Սա ասվում է, որպեսզի պահանջված դեպքում աչքաթող չարվի դաստիարակչական մոմենտը, որպեսզի սուբյեկտիվ կամ այլ նկատառումներով կադրերը անհիմն կերպով հունից չհանվեն:

Քննադատաբար վերլուծելով մեր աշխատանքը իր բոլոր կողմերով, տեսնելով այն դրական միտումները, որոնք ակնհայտորեն դրսևորվում են կուսակցական կազմակերպության և հանրապետության կյանքի բոլոր ոլորտներում, մենք պետք է հաստատ նպատակ դնենք՝ մեր աշխատանքը հասցնել նոր, ավելի բարձր աստիճանի:

Վերջին ամիսների աշխատանքի պրակտիկան ակնառու ցույց է տալիս, որ, չնայած Կենտկոմի հունվարյան պլենումի միանգամայն պարզ ու սկզբունքային ցուցումներին, որոնք հիմնված են ՍՄԿԿ Կենտկոմի համապատասխան որոշումների վրա, այնուամենայնիվ, մեր կադրերի որոշ մասը և նրանց կողմից ղեկավարվող մարմինները չեն կարողացել ինչպես հարկն է իրականացնել դրանք:

Ինչո՞ւմն է բանը: Գուցե այնքան մեծ ցանկություն ու ձգտում չի՞ եղել: Ո՛չ, ցանկություն ու ձգտում եղել է: Իրականում բանն այն է, որ, ինչպես ասվեց հունվարյան պլենումում, ամեն ինչ ներելու երբեմնի իրադրությունը, անտարբերության իներցիան, աշխատանքի հնացած ոճի ու մեթոդների իներցիան այնքան հիմնավորապես է ամրակայվել աշխատողների մի մասի շրջանում, որ նրանք չեն կարողանում լիովին դուրս գալ այդ վիճակից: Դա հավասարապես վերաբերում է նաև կուսակցության Կենտկոմի ապարատի, հանրապետության Մինիստրների սովետի, բաժինների, շրջկոմների, մինիստրությունների և գերատեսչությունների առանձին աշխատողների:

Ուրեմն, խոսքը պետք է վերաբերի այն բանին, որ սովորեցնենք ընկերներին, նրանց ուշադրությունը բևեռենք աշխատանքային նոր տեսանկյունի, որպեսզի նրանք կարողանան մերժել հնացածը և տեսնել նորը, կարողանան ընդհանրացնել պրակտիկան և աշխատեն կուսակցության պահանջներին համապատասխանող նոր մեթոդներով:

Եթե ամփոփելու լինենք, ապա կարելի է ընդհանրացված ասել, որ Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմը, ամուր հենվելով հանրապետության կուսակցական կազմակերպությունների և աշխատավոր մասսաների քաղաքական աճած ակտիվության վրա, հստակորեն տեսնելով թերությունները ու բացերը, ինչպես նաև դրանց պատճառները, լենինյան սկզբունքայնությամբ, հաստատակամությամբ և գործարարությամբ կիրականացնի իր ղեկավար դերը, կշարունակի իր կազմակերպական աշխատանքը՝ կուսակցական, սովետական, տնտեսական և հասարակական բոլոր կազմակերպությունների գործունեությանն ուղղություն տալու նպատակով և աշխատավորների ստեղծագործական ջանքերը կմոբիլիզացնի՝ բարելավելու գործերի վիճակը հանրապետության հասարակական-քաղաքական և տնտեսական կյանքի բոլոր ոլորտներում, հաջողությամբ կատարելու կոմունիստական կուսակցության և սովետական կառավարության առաջադրանքները:

Ընկերնե՛ր: Սովետական Հայաստանի կուսակցական կազմակերպությունը և աշխատավորները, իրագործելով կուսակցության XXIV համագումարի պատմական որոշումները, լի են հայրենասիրական ձգտումով՝ կոնկրետ մեծագործություններով արժանավայել դիմավորելու Սովետական Միության կոմունիստական կուսակցության հերթական XXV համագումարը: (ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ):

ՍՄԿԿ-ի քաղաքականության և գործունեության բազմամյա փորձի հիման վրա Հայաստանի կոմունիստները, բանվոր դասակարգը, կոլտնտեսային գյուղացիությունը և մտավորականությունը, ամբողջ սովետական ժողովրդի հետ միասին, պարզ պատկերացնում են, որ կուսակցության առաջիկա համագումարը նոր, պայծառ հորիզոններ կբացի, կմշակի ստեղծարար աշխատանքի նոր հոյակապ ծրագիր՝ հանուն սովետների երկրի, նրա բոլոր հանրապետությունների, նրա բոլոր ժողովուրդների հետագա ծաղկման:

Այժմ յուրաքանչյուր կուսակցական կազմակերպությունում, յուրաքանչյուր աշխատանքային կոլեկտիվում տիրում է քաղաքական և աշխատանքային մեծ ոգևորության, ստեղծագործական ոգեշնչման և բարձր խանդավառության մթնոլորտ, որոնց հիման վրա է՛լ ավելի լայնորեն է ծավալվում սոցիալիստական մրցությունը՝ յուրաքանչյուր ձեռնարկության և կազմակերպության, սովխոզի և կոլտնտեսության կողմից իններորդ հնգամյակի եզրափակիչ տարվա պլաններն ու առաջադրանքները հաջողությամբ և ժամկետից շուտ կատարելու համար, որով հիմք է ստեղծվում տասներորդ հնգամյակում կատարվելիք հաջող աշխատանքի համար:

Արժեքավոր նախաձեռնությամբ են հանդես եկել Երևան քաղաքի Լենինյան շրջանի արդյունաբերական ձեռնարկությունների աշխատողները. նրանք լիովին վերանայել են հնգամյակի եզրափակիչ տարվա համար իրենց՝ նախկինում հաստատված բնագծերը և սոցիալիստական բարձր պարտավորություններ ստանձնել «Հանուն աշխատանքի առավելագույն արտադրողականության ու գերազանց որակի» մարտական նշանաբանով: Լենինականի Մայիսյան ապստամբության անվան տեքստիլ կոմբինատի վարպետներն ու երիտասարդ բանվորները դարձան աշխատանքի արտադրողականության անշեղ աճի և գերազանց որակի արտադրանքի ավելացման մրցության նախաձեռնողներ: Հրազդանի լեռնաքիմիական կոմբինատի մեքենավար, ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի դեպուտատ Օ. Գյուլմիսարյանի նախաձեռնությունը, որը կուսակցության համագումարի պատվին լրացուցիչ պարտավորություններ է վերցրել, այժմ լայն տարածում է գտնում ամբողջ ձեռնարկությունում: Հանրապետության աշխատավորների փառավոր գործերի շատ ու շատ օրինակներ կարելի է բերել:

Հանրապետության կուսակցական կազմակերպությունների մարտական խնդիրն է՝ ավելի կոնկրետ և ավելի կազմակերպված գլխավորել քաղաքական և աշխատանքային այդ խանդավառությունը, ավելի լայն թափ հաղորդել կուսակցության XXV համագումարի պատվին ծավալված սոցմրցությանը ու այն դիմավորել կոմունիստական շինարարության աշխատանքային նոր հաղթանակներով:

Ընկերնե՛ր: Թույլ տվեք ձեր անունից ՍՄԿԿ լենինյան Կենտկոմին հավաստիացնել, որ հանրապետության ամբողջ կուսակցական կազմակերպությունը և աշխատավորությունն իրենց բոլոր ջանքերը, ողջ եռանդն ու կամքը կգործադրեն ժողովրդատնտեսական պլանները և ստանձնած սոցիալիստական պարտավորությունները ժամկետից շուտ կատարելու համար և արժանավայել կդիմավորեն մեր փառապանծ կոմունիստական կուսակցության XXV համագումարը: (ԲՈՒՌՆ ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ):

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

ԽԱՂՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ

Ն. Մ. ՄԱՆԱՍԵՐՅԱՆ
Տնտեսագիտության դոկտոր

ԽԱՂՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ գյուղատնտեսության հիմնական ճյուղերից է և, որոշակի իմաստով, Միությունում բնորոշում է մեր հանրապետության տեղն ու դերը հասարակական աշխատանքի բաժանման ասպարեզում:

Անցած տասնամյակների ընթացքում խաղողագործության բուռն զարգացման մասին են վկայում հետևյալ թվերը. 1913 թ. Հայաստանի ներկայիս տարածքում կար ընդամենը 9,2 հազար հեկտար խաղողի այգի, 1940 թ.՝ 16,3 հազար, իսկ վերջին 20 տարիների ընթացքում (1953—1973) այգիների տարածությունը կրկնապատկվեց և այժմ կազմում է շուրջ 35 հազար հեկտար:

Ընդ որում, եթե մի ժամանակ խաղողագործությունը գրեթե ամբողջովին տեղաբաշխված էր հանրապետության հարթավայրային շրջաններում, ներկայումս այն տարածվում է լեռնային և նախալեռնային շրջաններում և դառնում դրանց էկոնոմիկայի առաջատար ճյուղերից մեկը: Դարձյալ դիմելով վիճակագրությանը, տեսնում ենք, որ եթե 1953 թ. հիշյալ շրջաններում (նախալեռնային, հյուսիս-արևելյան գոտիներ, Եղեգնաձոր, Զանգեզուր) կար 4,3 հազար հեկտար խաղողի այգի, ապա այժմ արդեն դրանք անցնում են 13 հազարից և կազմում հանրապետության խաղողի այգիների ընդհանուր տարածության 37 տոկոսը:

Խաղողագործության դերը նշանակալի է գյուղի բնակչության զբաղվածության և եկամուտների մեջ: Բավական է ասել, որ անցյալ տարի հանրապետության կոլտնտեսությունները և պետական տնտեսությունները միայն պետությանը վաճառած խաղողի դիմաց ստացել են ավելի քան 52 մլն ռուբլի:

Այսուհանդերձ, նկատենք, որ խաղողագործության զարգացումը մինչև այսօր բնորոշվում է գլխավորապես քանակական ցուցանիշների՝ այգիների տարածության և համախառն բերքի աճով: Ցավոք, նույնը չի կարելի ասել որակական ցուցանիշների, մասնավորապես, հեկտարի բերքատվության, խաղողի շաքարայնության, ինչպես նաև արտադրության շահութաբերության մասին: Այժմ, երբ խաղողի այգիներն արդեն զբաղեցնում են հազարավոր հեկտար հողատարածություններ, առաջնակարգ խնդիր է դառնում այդ ճյուղի ինտենսիվացումը և տնտեսական արդյունավետության բարձրացումը:

Այս առումով նշենք ներկայումս խաղողագործության զարգացմանը բնորոշ երկու կարևոր առանձնահատկություն: Նախ, այդ ճյուղի համախառն բերքի ավելացումը ետ է մնում այգիների տարածության ավելացման տեմպերից. վերջին տասնամյակում (1965—1974) հանրապետության պտղաբերող հասակի խաղողի այգիների տարածությունը զգալիորեն ավելացավ և 24,8 հազար հեկտարից հասավ 29,2 հազարի: Մինչդեռ խաղողի համախառն բերքը փաստորեն գրեթե մնաց նույնը: Երկրորդ, այդ տարիներին զգալիորեն նվազել են նոր տնկվող այգիների տարածությունները: Եթե 1965 թ. նորատունկ խաղողի

այգիները Հայաստանում կազմում էին 11,3 հազար հեկտար, ապա 1973 թ. դրանց տարածությունը չէր անցնում 5,6 հազար հեկտարից: Այսպիսով, նոր այգիների հիմնադրման տեմպերը զգալիորեն նվազել են, որի հետևանքով առաջիկայում կնվազեն նաև խաղողի համախառն բերքի հավելաճի տեմպերը:

Եթե այս ամենին ավելացնենք խաղողի որակի և խաղողագործության շահութաբերության ցուցանիշների նվազումը, որին մենք դեռ կանդրադառնանք, ապա պարզ կդառնա, թե ինչու մեր հանրապետության գյուղատնտեսության այս կարևոր ճյուղի ներկա վիճակը լուրջ մտահոգություն է պատճառում գրեթե ամենքին, սկսած գինեգործներից մինչև անմիջական սպառողը: Այժմ աշխատենք վերլուծել խաղողագործության տնտեսական մի քանի հիմնական ցուցանիշներ և բացահայտել այդ ճյուղի տնտեսական ցածր արդյունավետությունը պայմանավորող հիմնական պատճառները:

ԽԱՂՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆԸ մեր հանրապետությունում դրսևորվում է հատկապես նրա բարձր աշխատատարության մեջ: Ուստի, ամենից առաջ քննենք այս ճյուղի աշխատանքային և նյութական ծախսումների վիճակը վերջին տասնամյակի ընթացքում:

Աղյուսակ 1

Խաղողի արտադրության ծախքերի կառուցվածքը և շարժը հանրապետության կոլտնտեսություններում (1 հեկտ. այգու հաշվով)

	1961—1965	1966—1970	1971—1974	1961—1974 շարժը %-ներով
Բերքը մեկ հեկտարից	59,3	66,3	69,0	116,3
Աշխատանքային ուղղակի ծախսերը (մարդ-օր)	208	190	207	99,5
Աշխատանքի վարձատրության ծախսեր (ընդամենը) (ռուբլի)	861	1408	1769	205,4
Նյութական ծախսեր (ռուբլի)	202	306	496	245,5
Ընդամենը ծախսեր (ռուբլի)	1063	1714	2265	213,1
Աշխատանքային ծախսերի տես. կշիռը ընդհանուր ծախսերի մեջ (տոկոս)	81,0	82,2	78,1	—
Մեկ մարդ-օրվա միջին վարձատրությունը ճյուղում (ռուբլի)	3,40	5,90	6,95	204,4

Ինչպես տեսնում ենք, մեկ հեկտար այգու վրա կատարած նյութական ծախսումների գումարը անցած տասը տարիների ընթացքում ավելացել է շուրջ 2,5 անգամ: Դա առաջին հերթին հետևանք է այն բանի, որ տնտեսություններն ավելի շատ միջոցներ են հատկացնում մեքենաների, պարարտանյութերի, զանազան թունաքիմիկատների գնման համար: Ինչ վերաբերում է կենդանի աշխատանքի ծախսումներին, ապա թեև նշված տարիներին դրանց ֆիզիկական ծավալը (մարդ-օրերի ծախսերը), մեկ հեկտար այգու հաշվով, որոշ չափով նվազել է, այնուամենայնիվ, մեկ մարդ-օրվա ճյուղային միջին վարձատրության զգալի ավելացման հետևանքով, խաղողագործության բոլոր աշխատանքային և նյութական ծախսերի գումարն աճել է ավելի քան 2 անգամ: Ընթացիկ հնգամյակում մեկ հեկտարի հաշվով, բոլոր ծախսումները կազմեցին 2.267 ռուբլի, իսկ մեկ տոննա արտադրանքի հաշվով՝ 314 ռուբլի, ընդ որում, կենդանի աշխատանքի ծախսումների բաժինը հասնում է 78—80 տոկոսի: Համեմատության համար նշենք, որ ՍՍՀՄ խաղողագործական տնտեսությունների մեկ տոննա խաղողի միջին ինքնարժեքը կազմում է 178 ռուբլի, որից աշխատանքային ծախսերի բաժինը՝ 73,4 տոկոս, իսկ հացահատիկային տնտեսության բոլոր ծախսերի մեջ կենդանի աշխատանքի ծախսերը կազմում են ընդամենը 34—35 տոկոս:

Այսպիսով, վերը բերած տվյալները վկայում են, որ կոլտնտեսություններում խաղողագործության ծախքերի կառուցվածքը (կենդանի և առարկայացած

աշխատանքի ծախքերի հարաբերակցությունը) նշված ժամանակամիջոցում չափազանց դանդաղ է բարելավվել. աշխատանքային ծախսերի տեսակարար կշիռը այս ճյուղի ընդհանուր ծախսերի մեջ անցած երկու-երեք հնգամյակներում նվազել է ընդամենը 3 տոկոսով (81—78,1): Դա բացատրվում է հիմնականում խաղողագործության մեջ աշխատատար պրոցեսների մեքենայացման ցածր մակարդակով և տեմպերով, այն բանով, որ նյութական ծախսերի ավելացումը դեռևս չի զուգորդվել կենդանի աշխատանքի ծախսումների համապատասխան կրճատումով, ձեռքի աշխատանքի դուրս մղումով, որոնք և աշխատանքի արտադրողականության բարձրացման վճռական գործոններից են: Նշված ժամանակահատվածում խաղողի այգիների բերքատվությունը բարձրացել է ընդամենը 16,3 տոկոսով: Մինչդեռ բոլոր ծախսերն ավելացել են շուրջ 2,1 անգամ: Պարզ է, որ դա պետք է հանգեցներ արտադրանքի ինքնարժեքի զգալի բարձրացմանը և հանրային տնտեսության շահութաբերության իջեցմանը:

Բերենք մի քանի տվյալներ ՀՍՍՀ կոլտնտեսություններում և սովխոզներում խաղողագործության ծախքերի և եկամտաբերության մասին (տե՛ս աղյուսակ № 2):

Նշենք նախ այն հանգամանքը, որ խաղողագործության ինտենսիվությունը հանրապետության կոլտնտեսություններում զգալի չափով ավելի բարձր է, քան սովխոզներում. դա երևում է հատկապես այգիների բերքատվության օրինակով: Ընդ որում, սովխոզային այգիների բերքատվությունը կազմում է կոլտնտեսությունների նույն ցուցանիշի հազիվ 51 տոկոսը: Դա բացատրվում է նրանով, որ խաղողագործական սովխոզների հիմնական զանգվածը նոր իրացվող հողերի վրա կազմակերպված տնտեսություններ են ու դեռևս չեն հասցրել օգտագործել արտադրության ինտենսիվացման հնարավորությունները:

Աղյուսակ 2

Խաղողագործության ծախսերը, գինը և շահութաբերությունը
ՀՍՍՀ կոլտնտեսություններում և սովխոզներում

	Խաղողը ՀՍՍՀ-ում			Հացահատիկը ՍՍՀՄ-ում
	1961—1965	1966—1970	1971—1974	1971—1973
Կոլտնտեսություններում				
Բերքը 1 հեկտարից, ց.	59,3	66,5	69,0	—
Բոլոր ծախքերը 1 հեկտարի հաշվով (ռուբլի)	1063	1714	2267	—
1 ց-ի ինքնարժեքը (ռուբլի)	17,9	25,8	31,4	4,9
Իրացման գինը (ռուբլի)	32,2	33,7	37,3	10,1
Շահութաբերություն (տոկոս)	79,8	30,3	18,8	106
Սովխոզներում				
Բերքը 1 հեկտարից, ց.	36,1	36,2	35,1	—
Բոլոր ծախքերը, 1 հեկտարի հաշվով (ռուբլի)	906	1032	1287	—
1 ց-ի ինքնարժեքը (ռուբլի)	25,1	28,5	36,3	5,5
Իրացման գինը (ռուբլի)	36,5	36,6	41,0	9,6
Շահութաբերություն (տոկոս)	45,2	28,6	13,1	75

Դրա հետ մեկտեղ, աչքի է ընկնում այն ընդհանուր տենդենցը, որ ինչպես կոլտնտեսություններում, այնպես էլ սովխոզներում 1961—1974 թթ. ընթացքում խաղողի արտադրության շահութաբերությունը զգալիորեն նվազել է և այժմ հասել այնպիսի մակարդակի (13—18 տոկոս), որը բացահայտորեն անբավարար է այս ճյուղի շատ թե քիչ նորմալ զարգացման համար:

Աղյուսակում ցույց ենք տվել նաև հացահատիկի շահութաբերությունը, որը երկրի գյուղատնտեսական հիմնական կուլտուրան է, ուստի և, որոշակի

իմաստով, ուղեցույց է ծառայում մյուս ճյուղերի համար: Նկատենք, որ մեր հանրապետության գյուղատնտեսության մեջ այսօր միայն երկու ճյուղերում՝ պտղաբուծության և խորդենու շահութաբերությունը մոտենում է ՍՍՀՄ հացահատիկային տնտեսության շահութաբերության մակարդակին (63—65 տոկոս), մինչդեռ մեր հանրապետության գյուղատնտեսության հիմնական կուլտուրայի՝ խաղողի շահութաբերությունը 5—6 անգամ ցածր է հիշյալ մակարդակից (նույնը վերաբերում է բուսաբուծության ճյուղերից նաև բանջարեղենին և ծխախոտին): Դա, ըստ էության, շահութաբերության այն նվազագույն սահմանն է, որն այսօր նույնիսկ հարկման չի ենթարկվում պետության կողմից, իսկ գործնականում բացառում է կուտակումներ կատարելու հնարավորությունը:

Մենք բաժանում ենք տնտեսագետների մոտ տիրապետող այն կարծիքը, ըստ որի կոլտնտեսություններում ընդլայնված վերարտադրությունն իրականացնելու համար անհրաժեշտ է ունենալ յուրաքանչյուր 100 ռուբլի ծախսումների դիմաց շուրջ 50 տոկոսի չափով շահույթ (օպտիմալ շահութաբերություն):

Դա հաստատվում է մի կողմից, կոլտնտեսությունների հիմնական արտադրության ծախքերի և զուտ եկամտի բաշխման հոդվածների վերլուծությամբ, մյուս կողմից, գյուղատնտեսական պետական ձեռնարկությունների (սովխոզների) ծախքերի և կուտակումների համադրությամբ: Այսպես, օրինակ, 1973 թ. հանրապետության սովխոզների կապիտալ ներդրումների ամբողջ գումարը կազմել է 82,6 մլն ռուբլի, այդ թվում զուտ կապիտալ ներդրումները (այդ գումարից հանած ամորտիզացիոն գումարները)՝ 72,2 մլն ռուբլի: Սովխոզների կողմից իրացված արտադրանքի լրիվ ինքնարժեքը նույն տարում կազմել է 159,7 մլն ռուբլի: Հետևապես, կապիտալ ներդրումների հարաբերությունը ինքնարժեքին կկազմի ամբողջ ներդրումների 51,7 տոկոսը, իսկ զուտ ներդրումների՝ 45,2 տոկոսը: Դրանով էլ տրված է հանրային տնտեսության օպտիմալ կուտակումների այն մակարդակը, որը երաշխավորված է պետության կողմից, ուստի և կարելի է համարել շահութաբերության (կուտակման) հանրորեն անհրաժեշտ նորմա գյուղատնտեսության մեջ:

Օպտիմալ շահութաբերության նորման չի կարող նույնը լինել արտադրության բոլոր ճյուղերի համար, մասնավորապես, այն պետք է կիրառվի գյուղատնտեսական տվյալ գոտու հիմնական ապրանքային ճյուղի նկատմամբ, որով բնորոշվում է այդ գոտու մասնագիտացումը: Հայաստանում, օրինակ, դա խաղողագործությունն է, պտղաբուծությունը, բանջարաբուծությունը և այլն: Ընդ որում, եթե նկատի առնենք խաղողագործության տեխնիկական բազիսի արմատական վերակառուցման անհրաժեշտությունը, ապա կարելի է ասել, որ այդ ճյուղի զարգացումը պահանջում է կուտակման ավելի բարձր տեմպեր, ուստի և այս ճյուղի օպտիմալ շահութաբերությունն ավելի բարձր նորմա պետք է ունենա, քան դրա վերը նշված միջին ցուցանիշը:

Այսպես, թե այնպես, այսօր հանրային խաղողագործության առջև ծառացել է շահութաբերության բարձրացման անհրաժեշտությունը: Չթուլացնելով անձնական նյութական խթանների դերը, կոլտնտեսությունները և սովխոզները արտադրության շահութաբերությունը պետք է հասցնեն այնպիսի մակարդակի, որը հնարավորություն կընձեռի սեփական կուտակումների հաշվին ապահովել խաղողագործության ընդլայնված վերարտադրությունը:

Խաղողագործության տնտեսական արդյունավետության բարձրացման խնդիրը այժմ, ամենից առաջ, առնչվում է այգիների բերքատվության բարձրացման, լիարժեք այգետարածությունների ստեղծման և արտադրանքի որակի բարձրացման հետ: Ներկայումս հանրապետության խաղողի այգիների միջին նոսրությունը հասնում է 20 տոկոսի, իսկ առանձին շրջաններում՝ նույնիսկ 29—30 տոկոսի (Մասիս, Շահումյան): Իսկ դա նշանակում է, որ մեր հանրային այգիների առնվազն $1/5$ մասը կամ 5,2 հազար հեկտարը, այսպես ասած, հարկադրված պարապուրդ են տալիս, մինչդեռ հանրապետությունն այդ տարածությունից ամեն տարի կարող է ստանալ առնվազն 25—27 հազար

տոննա խաղողի բերք: Այդ մեծ ռեզերվի օգտագործումը չնչին ծախսեր է պա-
հանջում և մեծ օգուտ կարող է բերել ժողովրդական տնտեսությանը:
Այստեղ մենք անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ հատկապես
խաղողի որակի հարցին, որը ոչ պակաս կարևոր նշանակություն ունի այս
ճյուղի տնտեսական արդյունավետության համար, քան, ասենք, բերքատվու-
թյունը: Առհասարակ արտադրանքի որակը նրա քանակի համարժեքն է, այլ
կերպ ասած, որքան բարձր է տվյալ արտադրանքի որակը, այնքան ավելի մեծ
է այդ արտադրանքի օգտակար ծավալը: Մյուս կողմից, արտադրանքի որակը
նրա մեջ առարկայացած աշխատանքի հասարակական օգտակարության կա-
րևորագույն չափանիշն է:
Թե ինչպես է խաղողի որակն անդրադարձել նրա քանակի վրա, երևում է
հետևյալ թվերից:
Խաղողի միջին շաքարայնությունը, որը նրա որակի կարևորագույն հատ-
կանիշն է, հանրապետությունում ոչ վաղ անցյալում կազմում էր 23—25 աս-
տիճան, իսկ այժմ չի անցնում 18—19-ից: 1940 թ. 62,28 ցենտների փոխա-
րեն 1974 թ. մեկ հեկտարի միջին բերքատվությունը կազմեց 52,8 ցենտներ:
Դա նշանակում է, որ եթե 1940 թ. մեկ հեկտար այգուց հավաքվում էր
առնվազն 15,7 ցենտներ խաղողա-շաքարի բերք (62,2×0,25), ապա այժմ
ստացվում է ընդամենը 9,5 ցենտներ (52,8×0,18), որը կազմում է 1940
թվականի 61,5 տոկոսը: Հայտնի է, որ խաղողագործությունն այժմ լայն թափ
է ստացել լեռնային և նախալեռնային մի շարք շրջաններում, որտեղ բնական
պայմաններն ավելի ցածր շաքարայնություն են ապահովում, քան խաղողա-
գործության ավանդական շրջաններում: Հասկանալի է, որ այդ պատճառով
խաղողի միջին շաքարայնությունը հանրապետությունում պետք է անխուսա-
փելիորեն նվազեր: Սակայն, ցավոք, այն նվազել է նաև խաղողագործության
ավանդական շրջաններում, այդ թվում, հատկապես, Արարատյան դաշտավայ-
րում, Աշտարակում և այլուր: Դա էլ իր հերթին, բացասաբար է անդրադարձել
հանրապետության գինեգործական արտադրանքի որակի և տեսակների վրա:
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՄԹԵՐՎՈՂ ԽԱՂՈՂԻ ԵՎ ԴՐԱ ՎԵՐԱՄՇԱԿՈՒՄԻՑ ստաց-
վող արտադրանքը տարեցտարի ավելանում է: Սակայն չենք կարող չնկատել,
որ և՛ խաղողի, և՛ դրանից ստացվող գինիների ներկա որակը չի համապատա-
խանում նախկինում ունեցած բարձր համբավին: «Արարատ» տրեստի մթերած
խաղողի ծավալը վերջին տասնամյակում աճել է ավելի քան երեք անգամ,
մինչդեռ հայկական գինեգործության պարծանքը հանդիսացող տեսակավոր,
ընտիր դեսերտային և թունդ գինիների արտադրությունն ավելացել է ընդամե-
նը 20 տոկոսով, իսկ մի շարք տեսակների (օրինակ «Մուսկատ», «Աշտարակ»,
«Օշական», «Գետաշեն», «Սապերավի» և այլն) արտադրությունը մնացել է
նույն մակարդակի վրա և նույնիսկ կրճատվել: Ինչպես վկայում են «Արարատ»
տրեստի տվյալները, դեսերտային գինիների արտադրության պլանային առա-
ջադրանքները վերջին տարիներին հանրապետությունում սիստեմատիկաբար
թերակատարվում են:
Այս բոլորը մեծ վնաս է պատճառում խաղողագործական տնտեսություն-
ներին, ժողովրդական տնտեսությանը և չեն բավարարում անմիջական սպա-
ռողի պահանջները:
Հանրապետական մամուլում և այս առթիվ լինդունված մի շարք պաշտո-
նական որոշումներում խաղողի որակի անկումը բացատրվում է ագրոկանոն-
ների կոպիտ խախտմամբ, մասնավորապես, այգիների վատ խնամքով, վաղ
բերքահավաքով և բերքահավաքի նախօրյակին առատ ոռոգումներով: Սակայն
ամբողջ խնդիրն այն է, թե ինչո՞ւ են խախտվում ագրոկանոնները: Իսկապես,
ինչո՞ւ են, օրինակ, խաղողի զանգվածային բերքահավաքը Արտաշատի շրջա-
նում սկսում ոչ թե հոկտեմբերի 10—15-ին, ինչպես ընդունված էր անցյալում,
այլ սեպտեմբերի 20—25-ին, որով և կանխվում է ողկույզի մեջ նորմալ շա-
քարի կուտակումը:
Այս շարաբաստիկ երևույթի հիմնական պատճառը գյուղատնտեսության
պլանավորման և ղեկավարման ներկա պրակտիկայի թերություններն են:

Գաղտնիք չէ, որ գյուղատնտեսության վերադաս մարմինները շատ ավելի
մտահոգված են համախառն բերքի և մթերումների ծավալի աճով, այսինքն՝
քանակական ցուցանիշների գծով պլանային առաջադրանքների կատարմամբ,
քան տնտեսական արդյունավետության այնպիսի գործոններով, ինչպիսիք են
արտադրանքի որակը և շահութաբերությունը:
Խաղողի վաղ բերքահավաքը հաճախ փորձում են հիմնավորել աշնանա-
յին անբարենպաստ եղանակի (անձրևների, ցրտահարությունների) վտանգի
վերաբերյալ վկայակոչումով: Հարկ ենք համարում շեշտել, որ այդ վկայակո-
չումները զուրկ են որևէ հիմքից: Բոլորին հայտնի է, որ աշնանը Հայաստա-
նում, որպես կանոն, երկարատև արևոտ եղանակ է լինում: Այս առթիվ հարց
է ծագում. ինչո՞ւ մեր պապերի և, նույնիսկ, հայրերի ժամանակ աշնան վատ
եղանակի վտանգը չէր ստիպում խաղողը հավաքել իր բնական ժամկետից
20—25 օր շուտ: Միթե այժմ եղանակն ավելի է վատացել: Դիմենք, ինչպես
ասում են, փաստերին: Հանրապետության օդերևութաբանական ծառայության
բազմամյա տվյալները վկայում են, որ անբարենպաստ աշնանային եղանակի
(սեպտեմբեր—հոկտեմբեր ամիսներին) և դրա հետ կապված բերքի մի մասի
կորստի վտանգի հաճախականությունը կրկնվում է 5—6 տարին մեկ: Այս
դեպքում կորստի է մատնվում առավելագույնը՝ բերքի 40 տոկոսից ոչ ավելին:
Նշանակի, խաղողը ժամանակին հավաքելու դեպքում, ամեն տարի վտանգի
ենք ենթարկում, միջին հաշվով, բերքի 8 տոկոսից ոչ ավելին:
Այժմ տեսնենք, թե վաղ բերքահավաքը, ինչպես է անդրադառնում խա-
ղողի շաքարայնության վրա: Եթե անցյալում բերքահավաքի բնական ժամ-
կետները պահպանելու դեպքում ապահովվում էր 25 աստիճան շաքարայնու-
թյուն, իսկ մենք այժմ ստանում ենք 18—19 աստիճան, ապա դժվար չէ տես-
նել, որ ամեն տարի կորցնում ենք օգտակար բերքի 24—28 տոկոսը: Եվ այս-
պես, պարզվում է, որ խաղողի բերքի 8 տոկոսը փրկելու համար մենք ամեն
տարի կորցնում ենք այդ նույն բերքի առնվազն 24 տոկոսը, կամ երեք անգամ
ավելին: Ըստ էության, սեփական անհաշվենկատությունը մեզ երեք անգամ
ավելի շատ վնաս է պատճառում, քան կարող է պատճառել բնական աղետը,
և այն էլ 5 տարին մեկ անգամ...
Իսկ թե որքա՞ն է այդ վնասի բացարձակ չափը՝ ցույց են տալիս հետևյալ
թվերը: Վերցնենք խաղողի այն ծավալը, որը մթերվում է Արարատյան դաշ-
տի տնտեսություններից և հիմնականում արդյունաբերական վերամշակ-
ման ենթարկվում: Մի քանի տարվա միջին տվյալներով այս գոտում
տարեկան մթերվում է ավելի քան 100 հազար տոննա խաղող: Այդ բերքի գու-
մարային արժեքը (19 աստիճան շաքարայնության դեպքում) պետական
մթերման գներով կազմում է 37,1 մլն ռուբլի, իսկ 23 և 25 աստիճանի դեպ-
քում համապատասխանաբար՝ 45,5 և 50 մլն ռուբլի: Այստեղից երևում է, որ
խաղողի շաքարայնության բարձրացումը 19-ից մինչև 23 աստիճան (որը
տարրական պայման է գինեգործությանը որակյալ հումք մատակարարելու
տեսակետից) խոստանում է խաղողագործության տնտեսություններին շուրջ
8 մլն ռուբլու լրացուցիչ եկամուտ, իսկ շաքարայնությունը մինչև 25 աստի-
ճան հասցնելու դեպքում, որը նույնպես հնարավոր է այս գոտում, լրացուցիչ
եկամուտները կկազմեին շուրջ 13 մլն ռուբլի: Համեմատության համար բա-
վական է ասել, որ դա գերազանցում է հանրապետության բոլոր կոլտնտեսու-
թյունների և սովխոզների 1974 թ. ստացած զուտ եկամտի գումարին (12,2 մլն
ռուբլի): Մեկնաբանություններն այստեղ, իրոք ավելորդ են: Նշենք միայն, որ
խաղողի որակի բարձրացումը միանգամից կարող էր կրկնապատկել հանրա-
պետության գյուղատնտեսական ձեռնարկությունների զուտ եկամուտը և,
թերևս, զգալի չափով լուծել նրանց անհրաժեշտ կուտակումների այսօրվա
սուր պրոբլեմը:
Բայց դա դեռ բոլորը չէ: Պետք է նկատի առնել, որ խաղողի որակի բարձ-
րացումը հնարավորություն կընձեռի զգալիորեն ավելացնելու մեր լավագույն
տեսակավոր գինիների թողարկումը, որոնք թանկարժեք են նաև ուղղակի
իմաստով, ուստի և դա կնպաստի հանրապետության բյուջեի եկամուտների

զգալի ավելացմանը: Ընդ որում, ինչպես ցույց են տալիս մոտավոր հաշվումները, արտադրանքի որակի բարձրացումն այս ճյուղում, այսինքն՝ գինեգործության մեջ, երեք-չորս անգամ ավելի շատ լրացուցիչ եկամուտներ է խոստանում, քան ցույց է տրված վերը բերված հաշվարկում, որը վերաբերում է անմիջական արտադրողների՝ գյուղատնտեսական ձեռնարկությունների եկամուտներին:

Ներկայումս մեկ հեկտար խաղողի այգուց ստանում են, միջին հաշվով, 50—55 ցենտներ բերք՝ 18—19 աստիճան շաքարայնությամբ: Այլ կերպ ասած, լավագույն դեպքում ստացվում է 10,5 ցենտներ խաղողա-շաքարի բերք ($55\times0,19=10,5$): Մինչդեռ կյանքը վկայում է, որ այգեգործությունը նորմալ ինտենսիվությամբ վարելու դեպքում յուրաքանչյուր հեկտարից կարելի է ստանալ առնվազն 100 ցենտներ խաղող՝ 23—25 աստիճան շաքարայնությամբ: Խաղողա-շաքարի բերքն այս դեպքում հեկտարից կկազմի 23—25 ցենտներ:

Ի՞նչն է խանգարում այս հսկայական ռեզերվների օգտագործմանը:

Ամենից առաջ անհրաժեշտ է արագորեն հաղթահարել խաղողագործության տեխնիկական հիմքի հետամնացությունը, ձեռքի աշխատանքի տիրապետությունը, որը հակասում է գյուղական կյանքի ժամանակակից սոցիալական տեղաշարժերին (երիտասարդությունը չի հրապուրում ձեռքի ծանր աշխատանքը) և դժվարին կացության մեջ է դնում այս ճյուղի հետագա զարգացումը: Մինչև այսօր չի ստեղծվել խաղողագործության հիմնական պրոցեսների մեքենայացման համար անհրաժեշտ մեքենաների համակարգ, որը և արգելակում է աշխատանքի արտադրողականության աճը, ձեռքի աշխատանքի դուրս մղումը: Դրան ավելանում են թմբային այգիների մեքենայացման դժվարությունները: 1970 թ. տվյալներով հանրապետության կոլտնտեսություններում և սովխոզներում խաղողի այգիների շուրջ կեսը տնկված է շարային սիստեմով. կոլտնտեսություններում 28 և պետական տնտեսություններում 73 տոկոսը, իսկ մնացած այգիները անսիստեմ են:

Պետք է գոհունակությամբ նշել, որ թմբային այգիները հանրապետությունում այժմ գրեթե ամենուր վերակառուցվում են և դրանց տեղը հիմնվում նոր, շարային այգիներ: Այնուամենայնիվ, մեր կարծիքով, վերակառուցման աշխատանքները ընթանում են ոչ բավարար տեմպերով և պետք է արագացվեն այն հաշվով, որպեսզի այդ այգիներն առաջիկա 5—10 տարում վերածվեն շարային (հենասյունային) այգիների, դրանով իսկ պայմաններ ստեղծվեն խաղողագործության արագ մեքենայացման համար:

ԽԱՂՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ մյուս կարևորագույն գործոնը կապված է այս ճյուղի նկատմամբ կիրառվող տնտեսական քաղաքականության և ուղղակի կազմակերպական հարցերի կարգավորման հետ:

Խաղողի մթերումների և մթերագների գործող համակարգը հիմնավորված համարել չի կարելի նախ այն պատճառով, որ գները չեն արտահայտում տվյալ ճյուղի հանրորեն անհրաժեշտ ծախքերը, և երկրորդ, դրանք, ինչպես արդեն նշվել է մեր մամուլում, չեն խթանում արտադրանքի որակի բարձրացմանը:

Այս առթիվ հարկ ենք համարում ուշադրություն դարձնել գյուղատնտեսական արտադրանքի մթերումների պլանավորման և մթերագների նոր համակարգի կիրառման այն դրական փորձի վրա, որը կուտակվել է մեր երկրում վերջին տարիներին:

Ինչպես հայտնի է, ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1965 թ. մարտյան պլենումը սահմանեց գյուղատնտեսական արտադրանքի մթերումների կայուն, մի շարք տարիների համար անփոփոխ առաջադրանք (նախկինում գործող «սահող» առաջադրանքների պրակտիկայի փոխարեն), որը կոլտնտեսություններին և սովխոզներին հնարավորություն է տալիս ճիշտ պլանավորել արտադրության հեռանկարային զարգացումը, ճիշտ զուգակցել յուրաքանչյուր տնտեսության շահերը՝ համաժողովրդական շահերի հետ: Միաժամանակ, որպեսզի կոլտնտեսություններն ու սովխոզները տնտեսապես շահագրգռված լինեն ավելի շատ արտադրանք վաճառել պետությանը, արտապլանային վաճառքի համար սահմանվեց 1,5 անգամ ավելի բարձր գին (հիմնական մթերագնի համեմատ), խրախուսական կարգ սահմանվեց հացահատիկային կուլտուրաների նկատմամբ, իսկ հետագայում հաշվի առնելով դրա դրական արդյունքները, ՍՄԿԿ Կենտկոմի 1968 թ. հոկտեմբերյան պլենումը առաջարկեց ո՛չ միայն պահպանել մթերումների վերոհիշյալ կարգը նոր (1971—1975 թթ.) հնգամյակում, այլև տարածել այն գյուղատնտեսական մի շարք այլ մթերքների վրա: Դա ցույց է տալիս, որ մթերումների և մթերման գների նոր համակարգը կարևոր սկզբունքային նշանակություն ունի ո՛չ միայն մեկ ճյուղի, այլև ամբողջ գյուղատնտեսության զարգացումը տնտեսապես խթանելու համար:

Մթերումների նոր համակարգի դրական ազդեցությունը, ամենից առաջ, կարելի է տեսնել հացահատիկային տնտեսության օրինակով: Բնորոշ է այն փաստը, որ անցյալ հնգամյակի համար սահմանված հացահատիկի մթերումների միջին տարեկան կայուն առաջադրանքը զգալիորեն գերակատարվեց՝ հենց տնտեսությունների կողմից ազատ, արտապլանային վաճառքի հաշվին: Մյուս կողմից, հացահատիկային տնտեսության միջին շահութաբերությունը ՍՍՀՄ կոլտնտեսություններում 85 տոկոսից բարձրացավ մինչև 100—120 տոկոս: Դա նշանակում է, որ հացահատիկային տնտեսություններն իրենց արտադրանքը պետությանը վաճառելուց ստանում են ոչ միայն միջին նորմալ զուտ եկամուտ, այլև որոշ լրացուցիչ զուտ եկամուտ (դիֆերենցիալ ռենտա), որն իրական խթան է այս ճյուղի հետագա ինտենսիվացման համար:

Ցավոք, նույնը չենք կարող ասել խաղողագործության մասին, որի զարգացումն ընթանում է ավելի բարդ բնատնտեսական պայմաններում: Խաղողի այժմ գործող մթերագինը հնարավորություն է տալիս հատուցելու արտադրության ծախքերը և , լավագույն դեպքում, այսինքն՝ բարձր բերքատվության տարիներին, ապահովելու 40—45 տոկոս շահութաբերություն, իսկ սովորական կամ միջին բերքատվության տարիներին՝ հազիվ դրա կեսը (ռենտայի իրացման մասին խոսք լինել չի կարող): Այլ կերպ ասած, խաղողի մթերումների և մթերագների այսօրվա համակարգը չի ապահովում նորմալ եկամուտներ խաղողագործության ընդլայնված վերարտադրության համար, և հատկապես, դժվարություններ է ստեղծում նոր, ավելի բարդ բնական պայմաններ ունեցող շրջաններում այդ ճյուղի զարգացման համար:

Մի շարք տարիների տվյալների ուսումնասիրությունը վկայում է, որ Անդրկովկասը, այդ թվում Հայաստանը, աչքի է ընկնում մեկ հեկտար խաղողի այգու և մեկ տոննա արտադրանքի վրա կատարվող առավել բարձր ծախքերով. մեկ տոննա խաղողի հասարակական արժեքը 570—600 ռուբլի է, իսկ օպտիմալ շահութաբերություն ապահովող գինը (օպտիմալ գինը)՝ ոչ պակաս, քան 450—500 ռուբլի: Ներկայումս գների այդպիսի օպտիմալ մակարդակին են մոտավորապես հասել Վրացական ՍՍՀ-ում:

Մենք չենք առաջարկում խաղողի մթերագնի հախուռն բարձրացում, ինչպես դա կատարվեց 1969 թվականին (որն, ի դեպ ասած, ըստ էության չլուծեց խաղողի գնի պրոբլեմը): Սակայն, մեր կարծիքով, Հայաստանի գյուղատնտեսության գլխավոր ճյուղերի՝ խաղողագործության ու պտղաբուծության նկատմամբ վաղուց հասունացել է մթերումների և մթերման գների նոր համակարգի կիրառումը, որը պահանջում է մթերումների կայուն առաջադրանքի սահմանում առնվազն մեկ հնգամյակի համար և խրախուսական՝ 1,5 անգամ բարձր գնի կիրառումը պլանից ավելի վաճառվող արտադրանքի դիմաց: Մթերումների այդ նոր համակարգերի կենսագործումը այգեգործության նկատմամբ առավել ևս կարևոր է, եթե հաշվի առնենք այդ ճյուղերի էքստենսիվ զարգացման խիստ սահմանափակ հնարավորությունները:

Բացի դրանից, անհրաժեշտ է գների միջոցով ավելի ակտիվորեն խթանել խաղողի շաքարայնության բարձրացումը: Այս խնդիրը լուծելու համար նպատակահարմար է բարձրացնել հավելավճարի չափը և դերը՝ սահմանված կոնդիցիայից բարձր շաքարի պարունակության համար:

Մթերումների և մթերման գների առաջարկվող սկզբունքի կիրառումը, մեր կարծիքով, արդյունավետ ու ակտիվ կերպով կանդրադառնա խաղողագործության տնտեսական ցուցանիշների վրա և կունենա առնվազն երկու կարևոր առանձնահատկություն: Առաջին, փաստացի իրացման գինը կբարձրանա ոչ թե արտադրության փիճակից անկախ, այլ ճիշտ այն չափով, որչափ կավելանա խաղողի արտապլանային վաճառքը պետությանը* և նրա շաքարայնությունը: Երկրորդ, քանի որ այս դեպքում մթերումների ընդհանուր ծավալի մեջ կավելանա բարձրորակ արտադրանքի տեսակար կշիռը, ապա և դա դրականապես կանդրադառնա վերամշակող արդյունաբերության թողարկած արտադրանքի տեսականու վրա: Կավելանա տեսակավոր լավագույն գինիների արտադրությունը, իսկ դա իր հերթին շրջանառության հարկի միջոցով, զգալի լրացուցիչ եկամուտներ կբերի հանրապետության բյուջեին, որը և, վերջին հաշվով, կփոխհատուցի խաղողի մթերագնի բարձրացման վրա ծախսված լրացուցիչ միջոցները**:

Խաղողագործության արդյունավետության և մասնավորապես արտադրանքի որակի բարձրացման կարևորագույն գործոններից մեկը կապված է պլանավորման պրակտիկայի կատարելագործման հետ: Պլանավորման ներկա պրակտիկայի պայմաններում գյուղատնտեսական ձեռնարկությունների աշխատանքի գնահատման հիմնական ցուցանիշը, ըստ էության, արտադրանքի և մթերումների ծավալն է, իսկ որակը, որպես տնտեսական կատեգորիա, գրեթե դուրս է մնացել կոլտնտեսությունների ու սովխոզների տնտեսական գործունեության գնահատման ասպարեզից: Մինչդեռ արտադրանքի որակը նրա հանրային օգտակարության կարևորագույն չափանիշն է և պետք է գտնվի պլանավորող ու դիրեկտիվ մարմինների ուշադրության կենտրոնում: Այս տեսակետից, ժամանակն է պլանավորել ոչ միայն խաղողի համախառն բերքը և մթերումների ծավալը, այլև նրա որակը, օրինակ՝ նվազագույն շաքարայնությունը և մեկ հեկտար այգու հաշվով խաղող-շաքարի քանակը, ելնելով յուրաքանչյուր բնական գոտու կոնկրետ պայմաններից: Հասկանալի է, որ բազիսային նորմալ շաքարայնությունը տարբեր շրջանների համար տարբեր կլինի:

Վերը նշված ընդհանուր տնտեսական միջոցառումներից բացի, հարցի լուծումը պահանջում է նաև յուրաքանչյուր տնտեսության ներսում անհրաժեշտ տնտեսական-կազմակերպական միջոցառումներ՝ խաղողի բարձր շաքարայնության նյութական խրախուսման ասպարեզում: Միայն այս դեպքում խաղողագործական տնտեսությունները և դրանց աշխատողները շահագրգռված կլինեն ոչ միայն քանակական, այլև արտադրանքի որակական ցուցանիշների կատարումով:

Այսպիսով, խաղողագործության տնտեսական արդյունավետության բարձրացման կարևոր խնդիրները կարելի է բաժանել երկու մասի. ա) հեռանկարային բնույթ ունեցող և համեմատաբար երկար ժամանակ պահանջող (օրինակ, այգիների վերակառուցումը) և բ) խաղողի բերքահավաքի ժամկետների հարցի լուծումը, ինչպես նաև մթերումների և մթերման գների համակարգի կատարելագործումը: Այս վերջին խմբի հարցերը, մեր կարծիքով, վաղուց արդեն հասունացել են, ուստի անմիջական միջամտություն և լուծում են պահանջում հանրապետության ղեկավար մարմինների կողմից: Միաժամանակ չի կարելի աչքաթող անել նաև խաղողագործության զարգացման հեռանկարային խնդիրների լուծումը, որոնց պետք է ձեռնամուխ լինել արդեն այսօր:

* Պարզ է, որ այս դեպքում էական նշանակություն է տանում արտադրանքի հիմնավորված պլանային առաջադրանքների սահմանումը: Արտադրանքի պլանային առաջադրանքները, մեր կարծիքով, նպատակահարմար է սահմանել ելնելով ընդունելով վերջին հինգ տարիների խաղողի միջին բերքատվությունը: Խրախուսագինը այս դեպքում պետք է վճարվի այդ միջինից ավելի բերք ստանալու և պետությանը վաճառելու դիմաց:

** Հայտնի է, որ մեկ դեկալիտր թունդ գինիների մանրածախ իրացման գինը 2,6 անգամ բարձր է սեղանի գինիների համեմատ, մինչդեռ պետության կենտրոնացված եկամուտը (շրջանառության հարկ) մեկ դեկալիտր թունդ գինիների վաճառքից քսան անգամ գերազանցում է սեղանի գինիների շրջանառության հարկին:

ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ ՖՈՒՆԿՑԻՈՆԱԼ-ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԱՅԻՆ ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Լ. Գ. ԱՐԶՈՒՄԱՆՅԱՆ

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆ ու սովետական կառավարությունը մեծ նշանակություն են տալիս արդյունաբերական ձեռնարկությունների կառավարումը կազմակերպելու ֆունկցիոնալ-կառուցվածքային հիմունքների մշակմանը և արմատավորմանը: Դեռևս Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ հեղափոխության արշալույսին Վ. Ի. Լենինը նշել է. «Սոցիալիզմը ծնունդ է խոշոր մեքենական ինդուստրիայի: Եվ եթե սոցիալիզմ կենսագործող աշխատավոր մասսաները չկարողանան իրենց հիմնարկությունները այնպես հարմարեցնել, ինչպես պետք է աշխատի խոշոր մեքենական ինդուստրիան, այն ժամանակ սոցիալիզմ իրագործելու մասին խոսք անգամ լինել չի կարող» (Երկեր, հ. 27, էջ 250—251):

ՍՄԿԿ XXIV համագումարը, անդրադառնալով արդյունաբերության կառավարման հարցին, ընդգծեց, որ «Նոր հնգամյակի ընթացքում լուծվելիք կարևորագույն խնդիրներից մեկը ժողովրդական տնտեսության կառավարման կառուցվածքի հետագա ռացիոնալացումն է:

Առանձին ճյուղերի առանձնահատկությունների համեմատ կառավարման նոր սխեմաները պետք է ընտրվեն պրակտիկ փորձի և գիտության տվյալների մանրազնին ուսումնասիրման հիման վրա» (ՍՄԿԿ XXIV համագումարի նյութերը, էջ 225):

Սովետական գիտնականները վերջին տարիներին որոշակի գործ են կատարել արդյունաբերական ձեռնարկությունների կառավարումը կազմակերպելու ֆունկցիոնալ-կառուցվածքային հիմունքների մշակման ասպարեզում:

Վերլուծելով ձեռնարկության կառավարման սիստեմի կառուցման կամ կատարելագործման հետ կապված հարցերը, անհրաժեշտ է պարզ պատկերացնել կառավարման ֆունկցիոնալ սիստեմը, ինչպես նաև կազմակերպական կառուցվածքը:

Ա. Ֆայոլը, նշելով ձեռնարկության կառավարման վեց տեսակ գործողություններ (տեխնիկական, առևտրական, ֆինանսական, պահպանման, հաշվային և վարչական), առաջին անգամ վարչական ֆունկցիաները բաժանեց փուլերի, որոնք ժամանակի տեսակետից հաջորդում են մեկը մյուսին. կանխատեսում, կազմակերպում, կարգադրողականություն, համաձայնեցում և վերահսկողություն (А. Файоль. Учение об управление. Сб. «Научная организация труда и управления». М., «Экономика», 1965 г., стр. 362): Կանխատեսումը նա բնութագրել է որպես ապագայի ուսումնասիրում և գործողությունների ծրագրի սահմանում: Ավելի ուշ շրջանի հետազոտողները ճշգրտեցին ու լրացրին կառավարման հիմնական ֆունկցիան, նրանում առանձնացնելով երկու փուլ՝ պրոգնոզումը՝ որպես պլանավորման միջոց և բուն պլանավորումը: Առաջադրվել էին նաև կառավարման այլ հիմնական ֆունկցիաներ (ակտիվացում կամ փաստարկում): Վերահսկողության մեջ, որի տակ

Ֆայոլը հասկանում էր հսկում, «որպեսզի ամեն ինչ կատարվի կանոնների և տրված կարգադրությունների համեմատ», առանձնացվել էր դրա մի մասը՝ հաշվառումը։

Կառավարման ոչ բարդ օբյեկտը կանխորոշում է նաև կառավարման բուն պրոցեսի պարզությունն ու անզարգացածությունը, պրոցես, որը տեղի է ունենում որպես կառավարչական ցիկլի՝ ստադիաների պարզ հաջորդականություն, այսինքն՝ որպես պլանավորում, կազմակերպում, կարգավորում, կոորդինացում, վերահսկողություն և հաշվառում։ Սակայն մեր հետազոտության առարկա հանդիսացող ձեռնարկությունները սոցիալական, տնտեսական, կազմակերպական և տեխնիկա-տեխնոլոգիական մի բարդ սիստեմ են, որը գտնվում է դինամիկ հավասարակշռության կամ զարգացման մեջ։ Այդ պատճառով էլ ձեռնարկությունում կառավարման պրոցեսն անհնար է՝ կառավարչական ցիկլի գործողության պարզ փոփոխման հետևանքով։ Անխուսափելիորեն երևան են գալիս մասնակի ցիկլեր, որոնց խնդիրն է կառավարել ոչ թե ամբողջ օբյեկտը (ողջ ձեռնարկությունը), այլ դրա մի մասը միայն։ Օրինակ, աշխատանքի պրոցեսի հասարակ մոմենտներին են վերաբերում նպատակայաց գործունեությունը (բուն աշխատանքը), աշխատանքի միջոցները և աշխատանքի առարկան։

Իբրև կառավարման պարզ օբյեկտ ընդունենք այդպիսի եզակի աշխատանքը։ Այդ դեպքում կառավարման պրոցեսը դեռևս արտադրության անմիջական պրոցեսից անջատված չէ, այսինքն՝ կառավարման սուբյեկտը և օբյեկտը մարմնավորողը մեկ անձ է՝ բուն աշխատողը։ Բուն կառավարչական պրոցեսը փորձնականորեն ժամանակի մեջ ծավալված չէ։

Կառավարումը, որպես մարդու նպատակահարմար գործունեության մի մաս, նրանից անջատվում է մարդկանց կոոպերատիվ աշխատանքի ժամանակ։ «Համեմատաբար խոշոր չափերով կատարվող անմիջականորեն հասարակական կամ համատեղ ամեն մի աշխատանք ավելի կամ պակաս չափով կարիք ունի կառավարման, որը ներդաշնակություն է սահմանում անհատական աշխատանքների միջև և կատարում է այն ընդհանուր ֆունկցիաները, որոնք ծագում են արտադրական ամբողջ օրգանիզմի շարժումից՝ ի տարբերություն նրա ինքնուրույն օրգանների շարժման։ Առանձին ջութակահարն ինքն է ղեկավարում իրեն, նվագախումբը կարիք ունի դիրիժորի» (Կ. Մարքս, Կապիտալ, հ. 1. էջ 348)։

Հասարակական աշխատանքի բաժանման պրոցեսում տեղի է ունենում ոչ միայն մարդկային նպատակահարմար գործունեության բաժանում՝ արտադրական և կառավարչական աշխատանքի, որոնք իրենց ամբողջության մեջ կազմում են արտադրողական աշխատանքը, այլ միևնույն ժամանակ կառավարչական աշխատանքի ծավալումը ստադիաների՝ ժամանակի մեջ։ Դա տեղի է ունենում այն պատճառով, որ բուն արտադրապրոցեսը նույնպես ցիկլային է և ունի տարածական-ժամանակային ձև։ Դրա հետ միասին տեղի է ունենում կառավարչական պրոցեսի ստադիաների կոնկրետացում կառավարման օբյեկտի տարրերի նկատմամբ։ Ավելի ճիշտ կլինի ասել, որ կառավարչական ցիկլի ստադիաների զարգացման պրոցեսը երբեք տեղի չի ունենում առանց նրանց կոնկրետացման՝ կառավարման օբյեկտի որևէ տարրի նկատմամբ։

Բայց կառավարման օբյեկտի մեծացման, արտադրապրոցեսների բարդացման հետ միասին բարդանում է նաև կառավարման պրոցեսը, և դրա արդյունավետությունն ու արտադրողականությունը բարձրացնելու նպատակով պահանջվում է շարունակ բաժանել ու մասնագիտացնել կառավարչական աշխատանքը, որի շնորհիվ երևան են գալիս կառավարման նոր կոնկրետ ֆունկցիաներ։

Ձեռնարկությունը տնտեսական համապարփակ սիստեմի՝ ժողովրդական տնտեսության հիմնական տնտեսական բջիջն է և տեղին կլինի այն նախ դիտել որպես տնտեսական սիստեմ։ Այս առումով ձեռնարկության կառավարվող սիստեմն իրոք հանդիսանում է արտադրաֆոնդերի մի անընդմեջ շարժում, որոնք փոփոխակիորեն գտնվում են արտադրողական, ապրանքային և փողա-

յին ձևերում. դա արտահայտվում է Ա...Փ...Ար...Ա^{1}...Փ^{1} բանաձևով։ Արտադրաֆոնդերի այս առանձին ձևերից յուրաքանչյուրն իր իսկ սեփական անընդմեջ շրջապտույտը պահպանելու գործում կատարում է իր առանձնահատուկ դերը, հետևաբար և պահանջում է յուրահատուկ կառավարում։ Այստեղից հնարավոր է առանձնացնել կառավարման օբյեկտը, որը հիմնված է շրջապտույտն անմիջականորեն արտադրության, վաճառքի, ֆինանսների, մատակարարման կառավարման և այլ ֆունկցիաների բաժանելու վրա։ Սա կառավարման օբյեկտների առանձնացման և կառավարման կոնկրետ ֆունկցիաների զատզատման նկատմամբ հնարավոր մոտեցումներից մեկն է, ըստ որում, այդ ֆունկցիաների մի մասն ուղղված է արտադրաֆոնդերի շրջապտույտի կոորդինացմանը՝ ձեռնարկության ներսում, իսկ մի մասը՝ ձեռնարկության ֆոնդերի շրջապտույտի կոորդինացմանը՝ ամբողջ ժողովրդական տնտեսության ֆոնդերի շրջապտույտի հետ։

Հանրահայտ է, որ ֆունկցիոնալ տեսակետից հենց կառավարվող սիստեմը կարելի է պայմանականորեն բաժանել տեխնիկական, տեխնոլոգիական, արտադրության կազմակերպման, համատեղ աշխատանքի և տնտեսական ենթասիստեմների, որոնք գտնվում են օրգանական միասնության մեջ և սպեցիֆիկորեն մասնակցում են արտադրապրոցեսին։ Այդ ենթասիստեմներից յուրաքանչյուրն ունի իր առանձնահատկությունները, յուրովի հարմարվելով արտաքին միջավայրի ազդեցություններին, ունի զարգացման իր օրինաչափությունները։ Հետևաբար, կարելի է առանձնացնել նաև կառավարվող սիստեմի կոնկրետ օբյեկտներ, որոնք պահանջում են կառավարման առանձնահատուկ ներգործություն։ Դա մեզ իրավունք կտա կառավարման կոնկրետ ֆունկցիաներն առանձնացնել տեխնիկական, տեխնոլոգիական, արտադրության կազմակերպման, համատեղ աշխատանքի և տնտեսական ենթասիստեմներով։

Ձեռնարկությունը տեխնիկա-տեխնոլոգիական, կազմակերպական, տնտեսական և սոցիալական կազմավորում է, այստեղից էլ կառավարման օբյեկտների առանձնացման հնարավորությունների բազմազանությունը, հետևաբար, նաև կառավարման կոնկրետ ֆունկցիաների այլազանությունը։ Դրանք կազմում են կառավարման բովանդակությունը։

Կառավարման հիմնական և կոնկրետ ֆունկցիաների միջև կապն այն է, որ կառավարչական և ոչ մի պրոցես, կոնկրետ և ոչ մի ֆունկցիա չի կարող իրականացվել առանց հիմնական ֆունկցիաների։ Այդ բանն առանձնապես պարզ ապացուցել է Լ. Ա. Ալլենը։ Ամեն մի կոնկրետ ֆունկցիայի մեջ կարելի է առանձնացնել պլանավորման, կազմակերպման և այլ տարրեր։ Ավելին, կառավարման հիմնական ֆունկցիաներն էլ չեն կարող իրականացվել, եթե չանցնեն կառավարչական ցիկլի բոլոր փուլերով։ Այդ բանը կարելի է ապացուցել հետևյալ կերպ։ Վերցնենք պլանավորումը։ Սա կարող է ներկայացվել իբրև մի սիստեմ, որը բաղկացած է կառավարող և կառավարվող ենթասիստեմներից։ Կառավարվող ենթասիստեմը որոշում է սիստեմի գործունեության հիմնական նպատակը՝ պլանի կազմումը ավելի ստորին կարգի սիստեմի համար (ձեռնարկության պլան), բայց միևնույն ժամանակ այդ ֆունկցիան իրականացնող ապարատը, որը պլանավորման գործի լավ իմացությամբ օգնում է գծային ղեկավարներին, պետք է կազմակերպի պլանավորման պրոցեսը։ Այստեղ նույնպես պետք է կառավարել։ Կառավարող ենթասիստեմը կառավարում է այդ պրոցեսը, այսինքն՝ պլանավորում, կազմակերպում, կոորդինացնում, կարգավորում, վերահսկում և հաշվի է առնում կառավարվող սիստեմի գործողությունները։

Կառավարող սիստեմը ևս պահանջում է կառավարող ներգործություն, որի մեջ հստակորեն երևում են կառավարման ֆունկցիոնալ ենթասիստեմները, աստիճաններն ու օղակները, որոնցից յուրաքանչյուրը պահանջում է սպեցիֆիկ կառավարող ներգործություն՝ նայած կառավարման սիստեմում տվյալ ստորաբաժանման տեղին, դերին և ֆունկցիաներին։ Այստեղից բխում է այն հետևությունը, որ կառավարման օբյեկտի կառավարման ֆունկցիայի հետ գոյություն ունի այդպիսի ֆունկցիա տվյալ կառավարման սուբյեկտում,

այսինքն՝ ինքնազարգացման, ինքնակառավարման ֆունկցիա: Հաշվի առնելով կառավարվող սիստեմի զարգացման դինամիկան, կառավարող սիստեմը չպետք է զարգացման մեջ ետ մնա դրանից կամ գոնե պետք է զարգանա նույն տեմպերով, իսկ իդեալական վիճակում՝ առաջ անցնի կառավարվող սիստեմի զարգացումից:

Արտադրությունը զարգացնելու և այն կատարելագործված մակարդակի հասցնելուց բացի, կառավարող սիստեմը պետք է նախ զարգացնի ինքն իրեն: Առանց այդ նպատակի անհնար է լավագույն ձևով կառավարել օբյեկտը և հասնել առավել արդյունավետ ցուցանիշների, որը և ձեռնարկության սիստեմի հիմնական խնդիրն է: Կառավարման նպատակը պետք է միաժամանակ վերաբերի երկու օբյեկտի՝ կառավարման օբյեկտին և կառավարման սուբյեկտին:

Պետք է նշել, որ յուրաքանչյուր կոնկրետ օբյեկտի համար գոյություն ունի կառավարման ֆունկցիաների միայն մեկ օպտիմալ կազմ: Ամբողջ հարցն այն է, թե ինչպիսին պետք է լինի այն:

Ժամանակակից ձեռնարկությունում գրեթե ամենուրեք տեղի է ունենում կառավարման ֆունկցիաների կատարման կրկնորդում, որի պատճառներից մեկն էլ հենց վերը նշված պայմաններն են, այն է՝ անսիստեմ և ոչ կոմպլեքսային հայացքը կառավարման միասնական օբյեկտի նկատմամբ: Նայած, թե ինչպիսի մակարդակի վրա է «դիտորդը» և ինչ տեսանկյունից է նա դիտում օբյեկտը, կազմվում է նաև կառավարման ֆունկցիաների սուբյեկտիվ կազմը, որն ինքնին վատ չէ և ունի գոյատևելու իրավունք, բայց միայն այն դեպքում, եթե կոորդինացվի բոլոր «դիտորդների» աշխատանքը և տեղի չունենա կառավարման «ընդհանուր» ֆունկցիաների կատարման կրկնորդում, այսինքն՝ պետք է մեկնել սիստեմից, այլ ոչ թե նրա առանձին տարրերի նպատակից: Այդպիսին պետք է լինի կառավարման ֆունկցիոնալ կառուցվածքը, որը, թեև այնքան էլ հստակ կազմակերպված չէ ժամանակակից ձեռնարկությունում (կրկնորդում, բազմաթիվ զուտ փոխանցվող օղակների առկայությունը՝ նրանց ֆ- վանքով և այլն), բայց այնուհանդերձ անպայմանորեն մի ամբողջական սիստեմ է, քանի որ ունի երեք անհրաժեշտ հատկություններ.

1. Առկա է բազմաթիվ կոնկրետ ֆունկցիաների ինտեգրատիվ հատկությունն ամբողջությամբ վերցրած, ի տարբերություն նրա կոնկրետ ֆունկցիաները կազմող հատկությունների: Յուրաքանչյուր կոնկրետ ֆունկցիա, որպես կառավարման օբյեկտ, ունի դրա տարրը կամ դրա ինչ-որ մի հատկությունը կամ գործունեության օրինաչափությունը: Այդ կոնկրետ ֆունկցիան չի կարող անմիջականորեն ներգործել կառավարման ամբողջ օբյեկտի վրա: Այդ կարող է տեղի ունենալ և տեղի է ունենում անուղղակիորեն: Նույնիսկ օբյեկտի կառավարումը, որի համար այն ստեղծված է, կոնկրետ ֆունկցիան իրականացնում է միայն մյուս կոնկրետ ֆունկցիաների հետ օրգանական միասնության մեջ, քանի որ ընդհանուր առմամբ օբյեկտը մի սիստեմ է և տվյալ կոնկրետ ֆունկցիայի ներգործության «ուժը» պայմանավորված է կառավարման մյուս կոնկրետ ֆունկցիաների ներգործության «ուժով» և հակառակը: Հետևաբար, կա մի մեխանիզմ, որն ինտեգրացնում է կոնկրետ ֆունկցիաների ներգործությունները և կարգավորում է.

ա) դրանց ներգործությունը օբյեկտի տարբեր տարրերի և բնութագրերի վրա.

բ) դրանց փոխգործողությունը կառավարման պրոցեսում:

Սա էլ իրոք արտացոլում է կոորդինացնող մոմենտը:

2. Կառավարման ֆունկցիոնալ սիստեմը, որն իրենից ներկայացնում է կառավարման կոնկրետ ֆունկցիաների օրգանական միասնությունը, որոշ չափով կառավարման օբյեկտի արտացոլումն է: Նայած, թե ինչպիսին է օբյեկտը, ինչպիսի խնդիր է լուծում նա, փոփոխվում է կառավարման կոնկրետ ֆունկցիաների կազմը:

3. Ֆունկցիոնալ սիստեմի առաջին երկու հատկություններից հետևում է, որ եթե փոփոխվում է կառավարման օբյեկտը, փոփոխվում է նաև կոնկրետ

ֆունկցիաների կազմը, քանի որ փոխվում են կառավարող ներգործություն պահանջող օբյեկտի տարրերն ու հատկությունները: Ինտեգրալ հատկություն ունեցող կոնկրետ ֆունկցիաների կազմի փոփոխումը բնականորեն ու անխուսափելիորեն հանգեցնում է դրանց կազմակերպման փոփոխության, որն արտահայտվում է կառավարման կոնկրետ ֆունկցիաների կապի ու փոխգործողության (կազմակերպական, ինֆորմացիոն) մեջ:

Այսպիսով, կառավարման բազմաթիվ ֆունկցիաներ իրոք միավորում են մի սիստեմ: Կառավարման ֆունկցիոնալ սիստեմը, այսինքն՝ կառավարման կոնկրետ ֆունկցիաների կազմն ու դրանց փոխադարձ կապը կառավարման ասպարեզում մոտավորապես միատեսակ է ամեն մի ձեռնարկության համար: Քանի որ բոլոր ձեռնարկությունները պետական են, ապա նրանց արտադրանքի հաշվառումը ևս միատեսակ է. դրանք պլանավորվում են միևնույն ցուցանիշներով, առավել հաճախ բաղկացած են լինում միևնույն տարրերից՝ տարբեր զուգակցություններով, իսկ հետևաբար, դրանց կառավարման համար պահանջվում է կատարել միևնույն կոնկրետ ֆունկցիաները: Սակայն կառավարման այդ ֆունկցիաների բովանդակությունը, դրանց տեսակարար կշիռը ֆունկցիոնալ սիստեմում տարբեր են և պայմանավորված են տնտեսական, տեխնիկական, կազմակերպական շատ գործոններով: Հետևաբար, եթե կառավարման ֆունկցիոնալ սիստեմը միատեսակ է, օրինակ, մեքենաշինական ամեն մի ձեռնարկության համար, ապա կառավարման կոնկրետ ֆունկցիաների ծավալն ու կազմակերպումը տարբեր է կառավարման տարբեր օբյեկտների համար:

Կոնկրետ ձեռնարկության կառավարման ֆունկցիոնալ սիստեմը մենք անվանում ենք **կառավարման ֆունկցիոնալ կառուցվածք**: Դրա հիմնական տարբերությունը ֆունկցիոնալ սիստեմից կոնկրետության մեջ է. որն արտահայտվում է դրա կազմակերպման, կառուցվածքի, այս կամ այն ֆունկցիայի ծավալի, բայց ոչ թե դրանց բազմաթիվ լինելու մեջ: Հենց ֆունկցիոնալ կառուցվածքն է այն օբյեկտիվ հիմքն ու վճռական գործոնը, որն ազդում է կառավարման կազմակերպական կառուցվածքի վրա: Ընդսմին, հարկավոր է նշել, որ կազմակերպումը կառավարման մեջ ունի մի քանի նշանակություն:

Այդ առումներից մեկը, որը հասկանում ենք **«կազմակերպում» տերմինով**, սոցիալական է. այս դեպքում կազմակերպում ասելով հասկանում ենք մշտապես գործող մի խումբ, մարդկանց կոլեկտիվ, որը միավորված է ընդհանուր նպատակով, ընդհանուր խնդիրներով:

Բայց մարդկանց համատեղ գործունեությունը պահանջում է սահմանել ինչ-որ որոշակի կանոններ՝ նրանց առջև կանգնած խնդիրները լուծելու համար, գործունեության ինչ-որ կարգ, այդ կազմակերպության ինչ-որ ձևեր: Օրինակ, երբ ասում ենք, որ մեքենաշինության ձեռնարկությունների կազմակերպումը տարբերվում է քիմիական արդյունաբերության ձեռնարկությունների կազմակերպումից, նկատի ունենք ոչ միայն արդյունաբերական արտադրության որոշակի տեսակ (ընդմիջումներով կամ անընդմեջ), այլև նրանց կազմակերպումը, որը ըմբռնում ենք որպես գործունեության հատկանիշ: Այս առումով կազմակերպում ասելով հասկանում ենք կառավարման սուբյեկտի և օբյեկտի հատկությունը կամ վիճակը՝ կառուցվածքային պլանում:

Կառուցվածք ասելով հասկանում ենք ամբողջի մասերի ու տարրերի օրինաչափ, հաստատուն կապ և փոխհարաբերություն, գործող սիստեմի հենքը, նրա կմախքը, այսինքն՝ կառուցվածքը «...նաև որպես որակապես որոշակի դարձած տվյալ սիստեմի գործունեության եղանակն է և այն ձևը, որում տեղի են ունենում փոփոխությունները, հասունանում նախադրյալները, որպեսզի սիստեմը վերածվի նոր որակի» (В. Г. Афанасьев. Научное управление обществом. М., 1968 г., стр. 10):

Ամեն մի սիստեմ կարելի է ներկայացնել որպես կենտրոնաձիգ և կենտրոնախույս ուժերի գումարում: Կենտրոնաձիգ ուժերը սիստեմի տարրերը միավորում են միասնական գործող բազմազանության մեջ, այն ժամանակ, երբ կենտրոնախույս ուժերը հակառակն են կատարում: Սիստեմի կառուցվածք-

քը դրա առավել անփոփոխ տարրն է, հավասարակշռված «ուժային» դաշտը և միաժամանակ դրա առավել կայուն տարրը, որը սիստեմը պահում է դինամիկ հավասարակշռության մեջ։

Կառավարման մեջ «կազմակերպում» տերմինի օգտագործման երրորդ ասպեկտը այն կազմակերպումն է, որն ըմբռնվում է որպես ընդհանուր նպատակ կամ խնդիր ունեցող մարդկանց խումբը միավորելու համար իրականացվող միջոցառումների պրոցես կամ ամբողջություն (առաջին ասպեկտ), որը գործում է որոշակի կազմակերպման՝ կառուցվածքի շրջանակներում (երկրորդ ասպեկտ)։ Կազմակերպական ներգործության նպատակն է ձևավորել կառավարող և կառավարվող սիստեմ տվյալ պայմանների համար, ըստ որում այդ ներգործությունն ընթանում է և՛ սիստեմի ձևավորման պրոցեսում, և՛ դրանց փոփոխումների ու զարգացման պրոցեսում՝ պահպանելու համար նպատակահարմար, օպտիմալ հարաբերակցությունը ինչպես նրանց միջև, այնպես էլ այդ սիստեմներից յուրաքանչյուրում։

Ինչպես դրանց մեջ, այնպես էլ դրանց միջև տեղի ունեցող հարաբերակցությունների փոփոխությունը կատարվում է այնքան դանդաղ, որ կազմակերպական ներգործությունը որոշ չափով արտացոլում է կառավարման ստատիկան՝ ի տարբերություն կառավարման դինամիկան արտացոլող կարգադրական ներգործության մեթոդների։

Կազմակերպման առումներից մեկն էլ կառավարման հիմնական ֆունկցիաներից մեկի դրսևորումն է։ Որպես սոցիալական օրգանիզմ ըմբռնվող կազմակերպումը (1-ին ասպեկտ) ունի որոշակի նպատակ, որի կատարման համար էլ այն ստեղծվում է ու ձևավորվում որպես որոշակի կազմակերպական հարաբերություններ։ Կազմակերպական կառուցվածքը (2-րդ ասպեկտը) ներգործություն պահանջող օբյեկտ է։ Բայց ոչ մի ներգործություն, այդ թվում և կազմակերպական, չի կարող իրականացվել՝ մինչև այն պլանավորված, կազմակերպված չլինի և այլն, այսինքն՝ մինչև չանցնի կառավարչական պրոցեսի բոլոր փուլերը։

Այսպիսով, «կազմակերպում» հասկացությունը եռմիասնական է, և այդ հասկացություններից ոչ մեկն առանց մյուսների իմաստ չունի։ Այդ սիստեմը կարելի է անվանել կազմակերպական։

Բայց կազմակերպական սիստեմը գոյություն չունի որպես ինքնանպատակ։ Այդ ամբողջության մեջ է սիստեմի հիմնական խնդիրը, որն առաջադրում է սոցիալական կազմակերպությունը։ Արդյունաբերական ձեռնարկության հիմնական տնտեսական նպատակը որոշ քանակի արտադրանքի թողարկումն է։

Աբստրակտ աշխատանքի չափումով զբաղվում է տնտեսական սիստեմը, որի առանձնաշնորհումն է չափակցել արտադրության ծախսումներն ու արդյունքները, որոշել դրա շահութաբերությունը և այլն։ Իսկ տնտեսականը արտադրապրոցեսի հիմքն է, որը, վերջին հաշվով, կարելի է բնութագրել որպես արժեքի փոխանցում և նախասկզբնականից ավելի մեծ, նոր արժեքի ստացում։ Բայց ոչ մի զարգացած ու բարդ տնտեսական պրոցես չի կարող տեղի ունենալ առանց համարժեք կազմակերպման։ Մեզ համար գործի կազմակերպական կողմն ինքնանպատակ չէ։ Այն մեզ հետաքրքրում է լոկ այնչափով, որչափով իրոք օգնում է տնտեսական պրոցեսի ընթացքին և ազդում դրա վերջնական արդյունքների վրա։ Այն այնքան ավելի լավ է, որքան ավելի փոքր է ապրանքի արժեքը, այսինքն՝ աբստրակտ աշխատանքի արդյունքի մեջ մարմնավորված քանակը՝ սպառարժեքի անհրաժեշտ կոնդիցիայի պայմաններում։

Հենց ձեռնարկության գործունեության տնտեսական ու կազմակերպական կողմերի այդպիսի միասնության և անբաժանելիության վրա էլ, որի համար աղբյուր է ապրանքների մեջ մարմնավորված աշխատանքի երկակի բնույթը, հիմնվում են կառավարման մակարդակը բարձրացնելու նպատակով ձեռնարկություններում կատարվող ամեն տեսակ փոփոխությունները, այդ թվում և կառավարման ավտոմատացված սիստեմների արմատավորումը։

Կառավարման կազմակերպական կառուցվածքի կազմումը, որն ինքնին

հանդիսանում է «տվյալ ձեռնարկության կառավարման տարբեր ֆունկցիաներ կատարող փոխադարձաբար կապված կազմակերպական միավորների կամ օղակների կազմը և համաստորադասությունը» (О. В. Козлова. И. Н. Кузнецов. Научные основы управления производством. М., «Экономика», 1970 г., стр. 76), ստեղծագործական խնդիր է. այն չի կարելի հանգեցնել կառավարման կազմակերպական կառուցվածքը պարզապես մեկ ձեռնարկությունից մեկ ուրիշին «փոխադրելուն», եթե դրանք շատ նման են։ Հարկավոր է դրանից բացի հաշվի առնել մի շարք հանգամանքներ.

1. Կառավարման տվյալ ֆունկցիայի աշխատանքների ծավալը։ Հաշվարկելով այն, կարելի է գտնել տվյալ ֆունկցիայի իրականացման համար անհրաժեշտ կառավարչական անձնակազմի թվաքանակը։ Այդպես կարելի է պարզել ձեռնարկության կառավարչական անձնակազմի ընդհանուր թվաքանակը։

2. Անհրաժեշտ է որոշել կառավարելիության մակարդակը և ապա վերահսկողության անհրաժեշտ մասշտաբը։

3. Հարկավոր է հաշվի առնել նաև կառավարման կազմակերպական կառուցվածքի հակադարձ ազդեցությունները կառավարչական աշխատանքների ծավալի վրա։ Եվ մի շարք այլ հանգամանքներ, բայց կառավարման կազմակերպական կառուցվածքի համար հիմնարար են հանդիսանում կազմակերպման սկզբունքները։

Հայտնի է, որ կառավարման կազմակերպման սկզբունքներն այն ղեկավար կանոններն են, առանց որոնց չի կարող լինել արդյունավետ կառավարչական աշխատանք։ Կառավարման կազմակերպման գլխավոր սկզբունքները գծային են և ֆունկցիոնալ։ Դրանց վերլուծությունը կպահանջի պարզել կառավարման երկու կատեգորիաներ՝ կառավարման աստիճաններն ու օղակները։

Կառավարման ֆունկցիաները կատարում են մարդիկ։ Այդ մարդկանց կազմակերպությունն իրենից ներկայացնում է կառավարման կազմակերպական կառուցվածքը, որն ուղղահայացորեն կազմում է կառավարման օղակները, որոնք իրենցից ներկայացնում են ինքնուրույն ստորաբաժանումներ կամ մարդկանց խմբեր, որոնք լուծում են որոշակի խնդիր, կատարում կառավարման որոշակի ֆունկցիա, կամ ինչ-որ մի ֆունկցիայի մի մասը, կամ կառավարման ֆունկցիաների ամբողջությունը՝ նայած կառավարման օբյեկտի խնդիրներին ու առանձնահատկություններին։ Վերջապես, հարկավոր է տարբերել կառավարման աստիճանները՝ կառավարման օղակների ամբողջությունը հիերարխիայի միևնույն մակարդակում։

Պատմականորեն գծային սկզբունքը առավել հինն է։ Այն երբեմն անվանում են նաև «ռազմական» սկզբունք, քանի որ դրա վրա էր կառուցվում բանակի կազմակերպումը։ Գծային սկզբունքի էությունը հետևյալն է. ղեկավարն ունի մի քանի ենթականեր, բայց ինքն էլ իր մակարդակի մյուս ղեկավարների հետ նույնպես ենթարկվում է ավելի բարձր մակարդակի ղեկավարի և այլն։ Ղեկավարը կատարում է ենթակաների կողմից կատարվող բոլոր տեսակի աշխատանքների ղեկավարման ֆունկցիաները։ Գծային սկզբունքն ըստ էության կառավարման աշխատանքների «ուղղահայաց մասնագիտացում» է և վերադաս ղեկավարին բեռնաթափում է միայն «շղթայաձև սկզբունքը», այսինքն՝ կարգադրողականության, հաշվառման, վերահսկողության, հիերարխիկ կերպով միմյանց ենթակա օղակների նվազագույն քանակի ձգտելու, կառավարման կենտրոնացման ու ապակենտրոնացման ռացիոնալ հարաբերակցության միասնության սկզբունքը կատարելու դեպքում միայն։

Գծային սկզբունքը շեշտում է այն կարևոր կանոնը, որի համաձայն ղեկավարը չպետք է կարգադրություն անի անուղղակիորեն իրեն ենթարկվող աշխատողին, շրջանցելով անմիջական ղեկավարին, այսինքն՝ պետք է պահպանի «իշխանության շղթան»։

Հիերարխիկ կերպով միմյանց ենթակա օղակների նվազագույն քանակությունն անհրաժեշտ է կառավարման օպերատիվության, «իշխանության շղթայի» կայունության համար։

Հարկավոր է նշել, որ այդ սկզբունքներից մի քանիսը հակասական են, ինչպես, օրինակ, հիերարխիկ կերպով միմյանց ենթակա օղակների նվազագույն քանակության ձգտելը և վերահսկողության մասշտաբի հաշվառումը: Ձգտելով փոքրացնել կառավարման մակարդակները, մենք ավտոմատ կերպով, եթե չենք փոխում կառավարման տեխնիկա-տեխնոլոգիական բազան, ստիպված ենք լինում ընդլայնել վերահսկողության մասշտաբները:

Գծային կառավարման դրական կողմը կարելի է համարել կամքի, աշխատանքի համար լրիվ պատասխանատվության միասնությունը, ղեկավարության միասնությունը՝ վերից վար: Այդ սկզբունքի բացասական կողմերը առաջին հերթին պետք է համարել բանիմաց մասնագետների բացակայությունը, քանի որ ղեկավարն իր կատարած ֆունկցիաների բերումով ստիպված է զբաղվել տարբեր բնույթի աշխատանքներով, որը նրանից պահանջում է խոր գիտելիքներ տարբեր բնագավառներում: Շատ դժվար է գտնել ղեկավար նման հատկություններով:

Դա էլ կյանքի կոչեց կազմակերպման մյուս սկզբունքը՝ ֆունկցիոնալ սկզբունքը, որի ակունքների մոտ է գտնվում Ֆ. Ա. Թեյլորի «գիտական մենեջմենտը»: Ֆունկցիոնալ սիստեմի էությունն այն է, որ յուրաքանչյուր մակարդակի գծային անձնակազմի աշխատանքը բաժանում են աշխատանքների մասնագիտացված տեսակների: Ինքը՝ Թեյլորը, արտադրամասի վարպետի աշխատանքի բաժանման հիման վրա կիրառել է ֆունկցիոնալ կառավարման սիստեմը: Բանվորներին փաստորեն ղեկավարում էին ութ վարպետներ: «Հորիզոնական մասնագիտացման» այս սկզբունքը հանգեցնում է որոշումների նախապատրաստման ավելի բարձր որակի, բայց առաջ է քաշում կոորդինացիոն աշխատանքների պրոբլեմները և, բացի դրանից, բացահայտ հակասության մեջ է գտնվում կարգադրողականության միասնության սկզբունքի հետ:

Արդյունավետ կենսագործման համար ֆունկցիոնալ սկզբունքը պահանջում է կատարել հետևյալ կանոնները.

ա) զուգահեռականության և կրկնորդման բացառումը ֆունկցիաների հըստակ դիֆերենցման հիման վրա.

բ) մասնագիտացված ֆունկցիայի հստակ որոշում. այստեղից էլ ֆունկցիոնալ սիստեմի օղակների հավասարաչափ ծանրաբեռնվածությունը.

գ) ստորաբաժանման ֆունկցիայի համապատասխանում նրա նպատակներին և այլն: Հարկավոր է նշել, որ ամեն մի ֆունկցիոնալ ծառայություն կառուցվում է գծային սկզբունքի հիման վրա, թեև այն կարող է միայն մեթոդական ու մեթոդոլոգիական ցուցումներ տալ գծային անձնակազմին՝ իր բնագավառում:

Քանի դեռ արդյունաբերական ձեռնարկությունները փոքր էին իրենց չափերով և ոչ բարդ՝ ղեկավարման տեսակետից, գերակշռում էր գծային սկզբունքը: Ֆունկցիոնալ սկզբունքը մաքուր ձևով չէր կիրառվում անգամ իր՝ Թեյլորի կողմից: Կառավարման կազմակերպման զարգացման տրամաբանական ավարտը հանդիսացավ գծային և ֆունկցիոնալ սկզբունքների օրգանական զուգակցումը՝ դրանց բոլոր դրական ու բացասական կողմերով: Գծային սկզբունքի հիմնական թերությունն այն է, որ հնարավոր չէ կոմպետենտ մասնագետներին օգտագործել կառավարման համար, իսկ ֆունկցիոնալ սիստեմի հիմնական թերությունն է մասնագիտացված կառավարչական աշխատանքների կոորդինացման պրոբլեմը, քանի որ կարգադրողականության պրոցեսը չափից դուրս մասնատվում է, ապա այստեղ փոխադարձաբար համասարակշռվում են: Գծային-ֆունկցիոնալ սկզբունքն այն էական հիմնակետն է, որի վրա կառուցվում է կառավարման կազմակերպական կառուցվածքը ժամանակակից արդյունաբերական ձեռնարկություններում և միավորումներում:

Լեզուն և ժամանակը

ԱՅՍՊԵՍ ՉՊԵՏՔ Է ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ

(ԶՐՈՒՅՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐԻ ՀԵՏ)

ՀԱՐԳԵԼԻ ԳՐՉԱԿԻՑՆԵ՛Ր

Ձեզ քաջ հայտնի է, որ սովետական ժողովրդի պատմական առաջընթացում խոշոր դեր է խաղացել գիրքը և տակավին շարունակում է խաղալ: Դուք լավ գիտեք, միաժամանակ, թե որքա՜ն խստապահանջ է մեր ժամանակի ընթերցասեր միլիոնների բանակը: Կարիք կա՞ առանձնապես շեշտելու, թե որքան է ծավալվել ու զարգացել սովետական գրքի կուլտուրան, որն ամենքիս ուրախություն է պատճառում և մեր քաղաքացու հպարտության անփոխարինելի կռվաններից մեկն է:

Սակայն այս դեպքում կամենում ենք ձեր ուշադրությունը հրավիրել այն ցավալի իրողության վրա, երբ, բազմաթիվ բարձրորակ գրքերի հետ մեկտեղ, լույս են տեսնում մտքի ու լեզվի արտառոց խեղաթյուրումներով և սխալներով լի գրքեր:

Արդ, քանի որ կուսակցությունը գալիք հնգամյակը հռչակում է որակի հնգամյակ, ապա դա, անկասկած, վերաբերում է նաև գրքի, պոլիգրաֆիական արտադրության որակին: Մենք համոզված ենք, որ գրքի բարձրորակությունը գերազանցապես կարելի է ապահովել, եթե հրատարակչությունները ցուցաբերեն առավելագույն խստապահանջություն, սկզբունքայնություն և, որ գլխավորն է, գաղափարայնություն և բանիմացություն: Սա նշանակում է լուծել երկու հարց. հեղինակ կամ թարգմանիչ հաստատելիս, առաջնորդվել միայն տվյալ անձի մտավոր կարողությամբ, առանց որի պատկառազդու և հրապուրիչ գիրք չենք ստեղծի: Երկրորդ, գիրքը պետք է խմբագրի նա, ով օժտված է ո՛չ միայն համակողմանի գիտելիքներով, այլև կուսակցականությամբ և լեզվական բարձր կուլտուրայով:

Խոստովանենք, որ կյանքում հաճախ են խախտվում այս դիմորոշ նախապայմանները: Մեր օրերում անչափ դյուրին է դարձել համաշխարհային դասականին թարգմանելը առանց նրա մայրենի լեզուն գիտենալու, «գիտական» հրատապ թեմայով գիրք գրելը՝ նյութին նվազագույն չափով իսկ չտիրապետելով: Գաղտնիք չէ, որ երբ հրատարակչությունն այս կամ այն միտումով, անմշակ և ուղղակի արժեզուրկ ձեռագիր է ընդունում տպագրելու, հույս ունի այն կոնդիցիոն դարձնել պատասխանատու խմբագրի «հրաշագործությամբ»: Մի բան, որը, ըստ էության, բնավ չի հաջողվում, մանավանդ, որ մեր օրերի գրագետ և գրասեր ընթերցողի աչքից չես սքողի թե՛ հեղինակի և թե՛ թարգմանչի մտքի սահմանափակությունը:

Մեզ թվում է, երբ հրատարակչությունն ու պատասխանատու խմբագիրը հանձն են առնում ցածրորակ ձեռագիրը մի կերպ բարելավել, այդտեղից սկսվում է խոտանի օրինականացումը, որը միշտ էլ թանկ է նստում հրատարակչությանն ու նրա խմբագրին: Այստեղից է սկսվում ո՛չ միայն պատասխանատու խմբագրի, այլև հույժ պատասխանատու հրատարակչության գլխավոր խմբագրի եվայական գայթակղությունը: Հիրավի, պրակտիկան համոզում է, որ պիտանի գրքի հրատարակման նախապայմանը բանիմաց հեղինակ, բանիմաց թարգմանիչ և պատրաստված ու բարեխիղճ խմբագիր ունենալն է:

Հանրապետական մամուլը հաճախ է անդրադառնում տնտեսական կյանքի դրական ու բացասական երևույթներին: Բայց այն քիչ է լուսաբանում հոգևոր

աշխարհի իրական հասումները, հաղվադեպ է պայքարում գրական խոտանի դեմ: Աննորմալ է, երբ լույս տեսնող բազմաթիվ հաջող աշխատություններ չեն արժանանում մամուլի քննական արձագանքին, չեն գնահատվում ըստ արժանվույն: Հաճախ, ասես կույր աչոք, գերադրական էպիտետներով «գրախոսվում են» անարժան երկերը: Այդ պրակտիկան թևաթափ է անում կարող հեղինակին, իրոք լավ թարգմանչին, իրոք լավ խմբագրին: Ինչպես իրավամբ նշեց ՍՄԿԿ XXIV համագումարում Լ. Ի. Բրեժնևը, «...սովետական գրականության ու արվեստի հաջողությունները ավելի մեծ կլինեին, եթե մեր գրական-գեղարվեստական քննադատությունն ավելի ակտիվորեն անցկացներ կուսակցականության գիծը, հանդես գար ավելի մեծ սկզբունքայնությամբ, պահանջկոտությունը զուգորդելով տակտի հետ, գեղարվեստական արժեքներ կերտողների նկատմամբ հոգատարության հետ» (ՍՄԿԿ XXIV համագումարի նյութերը, էջ 117): Միայն այդպիսով հնարավոր կլինի նոր հնգամյակը որակի հնգամյակ դարձնել նաև գրական ողջ մշակույթի ասպարեզում:

Մեր լեզվի զարգացման արդի շրջանում, երբ այն ձեռք է բերել նորանոր գործառություններ, հարստացել նորանոր տերմիններով ու բառերով, գրչի մշակներն առավել վարպետությամբ պետք է տիրապետեն դրանց իմաստը, փոխադարձ կապը ճիշտ ըմբռնելու արվեստին:

Ցավն այն է, որ մամուլի ոլորտներում զգալի թվով աշխատողներ շարունակում են դոփել տեղում և թերագնահատել լեզվական գործոնի անգնահատելի, անփոխարինելի դերը: Մեր օրերում մերթ կարդում ենք գրքեր, որոնց հեղինակները խճողում են դրանց էջերը տհաճ և անգրագետ նախադասություններով, լցնում այլոց մտքերի փշրանքներով: Թե որքա՞ն է տուժում իրական գիտությունը հեղինակի լեզվական անգրագիտությունից, դա երևում է թեկուզ 1973 թ. լույս տեսած Հավասարների եղբայրությունը բրոշյուրի մի պարբերությունից. հեղինակն է պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Մ. Հակոբյանը:

Նշված գրքույկի 70-րդ էջում կարդում ենք. «Մինչև Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ հեղափոխության հաղթանակը Ռուսաստանում ապրող ազգությունները ու ժողովուրդները գտնվում էին զարգացման տարբեր մակարդակի վրա: Ոչ ռուս 65 միլիոն ազգերից ու ժողովուրդներից մոտ 30 միլիոնը չէին անցել զարգացման կապիտալիստական աստիճանը»:

Այստեղից պետք է եզրակացնել, որ մինչև սովետական կարգերի հաստատումը Ռուսաստանում ապրել են 66 միլիոն ազգեր ու ժողովուրդներ՝ ռուսներով հանդերձ: Մոտ երկու տարի է, ինչ գրքույկը հրապարակի վրա է, սակայն մամուլի որևէ օրգանում այս արտառոց փաստի մասին չկա որևէ արձագանք: Մինչդեռ, կարելի է ենթադրել, որ այդ «գիտելիքը» դարձել է հազարավոր ընթերցողների սեփականությունը: Այն հանգամանքը, որ գրքույկը չունի վրիպակ, և հեղինակն ու հրատարակչությունը («Հայաստան», 1973 թ.) շարունակում են լռել, վախ է ներշնչում, որ այդ թվերը ոմանց համար կարող են թյուրիմացության աղբյուր դառնալ:

ՍՍՀՄ 1970 թ. մարդահամարի տվյալներով մեր երկրի ազգերի ու ժողովուրդների քանակը չի անցնում 104-ից (տե՛ս Итоги Всесоюзной переписи населения 1970 года. Т. IV, М., 1973, стр. 3): Գուցե պրոֆեսորի հիշատակած թվերն իրականում վերաբերում են ո՞ղջ աշխարհի բնակչությանը:

Դա ևս թյուրիմացություն է: Անցյալ տարի լույս տեսած պաշտոնական մի աղբյուրում կարդում ենք. «Այժմ աշխարհում կան շուրջ երկու հազար տարբեր ժողովուրդներ՝ սկսած փոքր ցեղերից, որոնց թիվը կազմում է հարյուրավոր և անգամ տասնյակ մարդիկ, մինչև բազմամիլիոնանոց ժողովուրդները: Ընդ որում, մոտ 200 խոշոր ժողովուրդներ (յուրաքանչյուր մեկ միլիոն մարդուց ավելի) ընդգրկում են երկրագնդի ողջ բնակչության 95 տոկոսից ավելին, իսկ մի քանի հարյուր փոքր ժողովուրդները (հարյուր հազար մարդուց պակաս) ընդգրկում են ամբողջ մարդկության 0,5 տոկոսը» (Народонаселение стран мира, Справочник, М., 1974, стр. 321—322):

Դժվար չէ կռահել, որ գրքի պատասխանատու խմբագիր Վ. Ն. Պողոսյանը, ինչպես և հեղինակը, շփոթել են երկու պարզ հասկացություններ— այլ ազգեր և այլազգիներ: Ինչ էլ ասեն, այս արտառոց անգիտության միակ շարժառիթը հեղինակի լեզվական աղքատիկ գիտելիքներն են: Մինչդեռ, լեզուն եղել և մնում է մարդկային մտքի արտահայտման անզուգական գործոնը: Մարքսիստական այն հայացքը, թե լեզուն մտքի անմիջական իրողությունն է, թե մտքի ռեալականությունը լեզվում է դրսևորվում՝ եղել և մնում է մեր ելակետը: Այստեղից բնավ չի հետևում, թե լեզվի ու մտածողության միասնությունը պետք է հանգեցնի դրանց նույնականության:

Մեր ամսագիրը տարբեր առիթներով հաճախ է անդրադարձել լեզվական կուլտուրայի հարցերին, սրտացավությամբ վեր հանել ուսումնասիրված գրքերի, մամուլի օրգանների լեզվական արատներն ու թերությունները, պատասխանատու անձանց ուշադրությունը հրավիրել դրանց վրա, զգոնության, բանիմաց խստապահանջության կոչել նրանց. սակայն արդյունքը դեռևս շոշափելի չէ, և ամեն անգամ, անորակ գիրք ընթեռնելիս, համոզվում ես, որ անտարբերությունն ինչպես այլ, նույնպես և գրահրատարակման մարզում աղետալի է: Այսպես չպետք է շարունակվի: Լիովին համաձայն ենք Հայոց լեզվի զարգացումը սովետական շրջանում աշխատության Ներածությունում արտահայտված այն մտքին, թե մեր լեզվի զարգացման արդի շրջանում լեզվական քաղաքականությունը, հսկողությունն ու հոգատարությունը լեզվի նկատմամբ անհրաժեշտություն են. «Միայն թե լեզվական քաղաքականությունը պետք է լինի խստորեն գիտական և բխի լեզվի կառուցվածքային ու պատմական առանձնահատկություններից»:

Լեզվի զարգացման, նրա արդի մակարդակին վերաբերող հարցերը համընդհանուր մտահոգության առարկա են: Ռուսական մամուլում ևս, հատկապես «Литературная газета»-ում, Լեզուն և ժամանակը խորագրի տակ հանդիպում ենք լեզվի զանազան հարցերի շուրջ ծավալված բանավեճերի, հոդվածների, ուր արծարծվում են ռուսաց լեզվի նախանձախնդիր մշակներին անհանգստացնող պրոբլեմներ: Բանավեճերին մասնակցում են անվանի լեզվաբան գիտնականներ, հոդվածներով արձագանքում են գրողներ, ընթերցողներ... Այդ ամենը ցույց է տալիս, որ նրանց հուզում են այդ հարցերը. յուրաքանչյուրը կամենում է իր գիտցածով, իր կարյաց չափ նպաստել մայրենի լեզվի զարգացմանը:

Ցավոք, մեր մամուլում նման հարցերին նվիրված ուսումնասիրություններն ու հոդվածները շատ հաճախ արժանանում են և՛ մասնագետների, և՛ ընթերցողների անտարբեր, պասսիվ վերաբերմունքին. ասես, շոշափվող խնդիրներն ամենևին էլ կապ չունեն նրանց, նրանց լեզվի, գրականության, ընդհանուր կուլտուրայի զարգացման, հեռանկարների հետ: Շա՞տ, շատ հրատարակվող գրքերի մասին լույս տեսնող որոշ գրախոսություններ ավարտվում են հետևյալ նախադասությամբ՝ գրքում նկատելի են լեզվա-ոճական թերություններ... Մինչ, որոշ գրքերում ակնբախ են խճողված մտքերը, աղավաղված, անհասկանալի նախադասությունները, որոնք լեզուների վատ իմացության, անուշադրության, անփութության հետևանք են. պատճառներ, որոնք խիստ սուբյեկտիվ են: Ինչպես կտեսնենք, մեր մատնանշած թերությունները, սխալները լիովին հաղթահարելի են, ուստի և ավելի զայրացուցիչ է այն հանգամանքը, որ դրանք չեն վերացվել ժամանակին...

Մեր այս զրույցը մի նպատակ ունի. ուժներս ներածին չափ օգնել մեր հարգելի կոլեգաներին՝ բարձրացնելու գրական արտադրանքի որակը: Ներկայացնելով բացահայտված թերությունների աննշան մասը՝ ուզում ենք հուսալ, որ պատասխանատու խմբագիրները հետայսու առավել պատասխանատու կլինեն իրենց գործում:

Այս անգամ կխոսենք երեք գրքի լեզվի մասին:

1. ԷՔԵՐՄԱՆ— Զրույցներ Գյոթեի հետ, ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1975, թարգմանիչ՝ Հ. Հակոբյան, խմբագրական կոլեգիայի անդամներ՝ Ա. Ռ. Հովհաննիսյան (նախագահ), Ա. Բ. Կարինյան, Ռ. Վ. Զարյան, Գ. Ն. Հով-

նան, Գ. Ն. Հովհաննիսյան (գիտ. քարտուղար և պատասխանատու խմբագիր). հրատարակչական խմբագիրն է Գ. Վիրապյանը:

2. ՄԻՇԵԼ ՌԱԳՈՆ— Ապագայի քաղաքները, «Հայաստան» հրատ., 1974, թարգմանիչ՝ Ա. Խ. Կանայան, խմբագիր՝ Մ. Վ. Արիստակեսյան:

3. Ն. Ն. ՍՄԵԼՅԱԿՈՎ— Գործարար Ամերիկա, «Հայաստան» հրատ., 1971, թարգմանիչ՝ Ա. Ա. Լյուլիկյան, խմբագիր՝ Ս. Գ. Մարգարյան:

***

Վերջերս Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի հրատարակչությամբ լույս ընծայեց համաշխարհային գրականության հանճարեղ դեմքերից մեկին՝ Յոհան Վոլֆգանգ Գյոթեին նվիրված լավագույն մի աշխատություն՝ Զրույցներ Գյոթեի հետ ստվարածավալ գիրքը: Հանձին համեստ, ազնիվ գրողի՝ Յոհան Պետեր Էքերմանի, Գյոթեն իր կյանքի ութերորդ տասնամյակում գտավ «...իր համար միակ հարկավոր մարդուն, որի հետ նա կարող էր գալիք սերունդներին թողնել իր կուտակած իմաստնության ամենահարուստ բանավոր ժառանգությունը, գտավ... գերազանց քարտուղարին»: Նման երջանիկ զուգադիպությունները խիստ պատահական են, և դրանց իմաստավորումն ու հավերժացումը, ո՛ր լեզվով էլ այն լինի, ցանկալի է լավագույն ձևով: Եվ, պետք էր հուսալ, որ Էքերմանի՝ այդ գերազանց քարտուղարի գրառած մեծահարուստ ժառանգությունը հայ ընթերցողին ևս պետք է մատուցվեր գերազանց մակարդակով:

Նախապես ասենք, որ ակադեմիական հրատարակչությունները չպետք է խախտեն սովորույթի ուժ ստացած կանոնները: Օրինակ, ընթերցողին կարող է հետաքրքրել՝ գիրքը թարգմանված է գերմաներենի՞ց, թե՞ ռուսերենից: Թարգմանության լեզուն մեզ հուշում է, որ այն բնագրից չի կատարված. եթե այն թարգմանված է ռուսերենից և համեմատված բնագրի հետ, դա ևս պետք է նշվեր: Հայերենի և ռուսերենի համեմատությունը, դրսևորում է որոշ տարբերություններ. անհասկանալի է, թե ինչո՞ւ է հեղինակի Ներածությունը զետեղված գրքի վերջում: Էքերմանի առաջաբանները ևս, չգիտես ինչու, զետեղված են Մեկնություններ բաժնում, ուր ամփոփված են և Մ. Ս. Շահինյանի Յ. Պ. Էքերմանի «Զրույցներ Գյոթեի հետ» գիրքը, և թարգմանչի՝ Հ. Հակոբյանի Էքերմանը և նրա զրույցները: Որքան էլ տարօրինակ է, այդ էջերի վերնամասում Մ. Շահինյանի և Հ. Հակոբյանի անունների փոխարեն տպագրված է Էքերման:

Տարակույս է հարուցում և այն հանգամանքը, որ գրքի 1934 թ.՝ սովետական միակ ռուսերեն հրատարակության մեջ զետեղված չեն հայերեն տեքստում տպագրված 193 և 212 էջերի օրագրությունները, մինչ 1827 թ. հունվարի 12-ի օրագրությունը տեղ չի գտել հայերենում: Խմբագրությունը պարտավոր էր մի քանի տողով հիշատակել իր նկատառումներն այս առթիվ: Գրքի գիտական ապարատը, անշուշտ, ակադեմիական չէ:

Կարծում ենք, հանդգնություն չի լինի, եթե ասենք, որ գրքի թարգմանությունը չի բավարարում գրագետ ընթերցողին: Թվում էր թե ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչությունը նման գործին պետք է ձեռնարկեր մեծագույն ակնածանքով, բծախնդրությամբ: Գրքի պատկառազդու խմբագրական կոլեգիան ևս ներշնչում է այդ հույսը: Բայց թող ներվի հարցնել Գրական հուշարձաններ մատենաշարի այս լավագույն երկի խմբագրական կոլեգիայի հարգարժան անդամներին. ձեզնից որևէ մեկի մտքով դյուզն իսկ անցե՞լ է համեմատել այս մեծարժեք գործը գերմաներենի հետ: Բերված օրինակներն ամենայն «դյուզությամբ» ցույց կտան, որ ո՛չ: Եթե այդպես վարվեիք, վստահ ենք, որ գիրքը զերծ կլիներ լեզվական, հետևապես և մտքի բազում խեղումներից:

Հանրապետության թարգմանիչների ընտանիքում մի՞թե չգտնվեց մեկը, որ կարողանար հայ ընթերցողին ըստ արժանվույն ներկայացնել համաշխարհային գրականության այդ հսկային: Եթե հրաժարվենք ստեղծագործական նման աշխատանքները կազմակերպելիս դրսևորվող սուբյեկտիվ վերաբերմունքից, համոզված ենք, որ օբյեկտիվ բոլոր պայմանները կան ամեն ինչ

պատշաճ ձևով տնօրինելու, ընթերցող հասարակայնության պահանջները բավարարելու համար: Անշուշտ, գրքում այդքան աղավաղումներ չէին լինի, եթե ձեռագիրը խմբագրվեր, ինչպես հարկն է, պատասխանատվության խոր ըմբռնումով, խստապահանջությամբ: Բայց...

Որպեսզի մեր ասածը չափազանցություն չթվա, դիմենք օրինակների. այսպես, գրքում կարդում ենք. «թարմ հայացք» (էջ 25), «թարմ տրամադրություն» (էջ 29), «թարմ ազդեցություն» (էջ 122), «թարմ տաղանդներ» (էջ 190) և նույնիսկ՝ «ամենաթարմ ձգտումներ» (էջ 156), ապա՝ «հպարտ կովեր» (էջ 72), «բարձր հարցեր» (էջ 73), «ուժեղ ծառեր» (էջ 252), «գցված ճանապարհ» (էջ 192), «երտկողիսային (˚) տեսարան» (էջ 670), «առիթային բանաստեղծություններ» (էջ 671), «Դա կարող է հնչել անեկտոդաբար» (էջ 671): Գրքի 115, 364 և շատ այլ էջերում դույզն բառի փոխարեն կարդում ենք դյուզն: Այնքա՞ն հետևողական է այս բառի սխալ գործածությունը, որ այն վրիպակ համարել չենք կարող, չնայած գրքում վրիպակներն առատ են: Այստեղ հաճախ ազատվել բառն օգտագործվում է ձերբազատվել, թոթափել, ձերբազերծվել բառերի փոխարեն: Այսպես՝ «բանաստեղծությունից ազատվել չեմ կարողանում» (էջ 403), ազատվել ձգտումից (էջ 422), «մարդը չի կարող ազատվել իր երիտասարդական տարիների տպավորություններից» (էջ 423), «...ազատվում եմ տեսական դատողություններից» (էջ 33), կոկոններ բառի փոխարեն, գրքում ամենուր գործածվում է կոկոններ բարբառային ձևը (էջ 143, 357, 476....), կամ գործածվում են նման սխալ արտահայտություններ. թույլ էին տալիս հուսալու (էջ 142), ևս ինձ թույլ տվեցի (էջ 284), մի սխալ էի թույլ տվել (էջ 162):

Այստեղ սխալ է և կապերի գործածությունը. փոխանակ գրելու իշխում էր բարեկամական մթնոլորտ, կամ բարեկամաբար էինք տրամադրված, թարգմանված է «բարեկամական տրամադրության մեջ էինք» (էջ 8): Ապա՝ «...իսկական կյանքը առանձնահատուկի ընկալման և պատկերման ունակության մեջ է» (էջ 30), «...ինձ վրա իրականացվեցին իմաստունի խոսքերը» (էջ 56), «...մարդիկ անմիջական կերպով մղվել են դեպի նա» (էջ 401), «...ոչ մի լրջություն չկա դեպի ընդհանուրը» (էջ 135)...

Գրքի լեզուն ճապաղ են դարձնում նաև նման սխալ թարգմանությունները. «Բնությունը անհամաչափ է և մեծ խոտորումների պայմաններում շատ դժվար է օրինականություն գտնելը» (էջ 73), «...այն կտեսնեք, ինչպես որ կա՝ հաղթական վեհ» (էջ 29),«Տեղն ինձ պատկերացվում էր որպես զորեղ... մի հերոս» (էջ 264), «...Բայրոնի հետ կատարվածն ինձ հրաժարեցնել տվեց իմ մտածած բոլոր տարբերակներից» (էջ 273), «այն լույսը, որ տեսնվում է հոգու աչքերով, կարող է միանգամայն սպիտակ գիտակցվել» (էջ 387), «...չի կիսում այդ վերաբերմունքը» (էջ 201) կամ «...վերցնում էր նրա թևը» (էջ 21), «երբ նյութը վերցնովի է» (էջ 18), «իմ մեջ ցանկություն առաջացավ» (էջ 74), «իմ գույների տեսությունը» (էջ 365), «նրանում (թատրոնում— Խմբ.) վերանորոգման աշխատանքներ են գնում» (էջ 478—479), «...նետը կորցրեց իր դիտակտունակությունը» (էջ 151):

Բազմաթիվ էջերում շնչավորվել են ծառը, փայտը, գրական ստեղծագործությունը... ահա դրանք. «...նրանք (ծառերը— Է. Ս.), որտեղ և ինչպիսի հողում են աճում» (էջ 150), «նա (աղեղը— Է. Ս.) նկատելիորեն ծռվեց» (էջ 151), «նրանք (պիեսները— Է. Ս.) գրգռիչ են, և ոչ ոք համարձակություն չունի նրան նմանվել» (էջ 156):

Կան և թարգմանված բազմաթիվ նման նախադասություններ. «...կարող ենք միմյանց հետ տեսակցվել» (էջ 8), «...նրանում կարծեք ամեն ինչ ներկված են (˚) իրար» (էջ 23), «դրանք մտահղացվում են հեղինակի կողմից» (էջ 31), «...հազվադեպ է հաջողվում այն ավարտվածության հասցնել» (էջ 34), «որով ես պետք է ինքնաստորացմամբ (ինքնանվաստացմամբ— Խմբ.) խոստովանեի» (էջ 51), «...երկու կողմերից հողն սկսել է փլվել» (էջ 71), գրողը պետք է «կանգնած լինի դեպի ժողովրդի ճաշակն ու հետաքրքրություններն առաջնորդող ուղու վրա (էջ 115), «...դուք առանձնակի հակում և մոտեցում ունեք դեպի բնական երևույթները» (էջ 29), «իմ հոգում բազմաթիվ մեծ ու փոքր բանաս-

տեղծություններ, ինչպես նաև տարբեր բնույթի... թեմաներ էին (?) մտահղացել: «...նա, ով անմիջաբար է դեմ առնում նման ծաղկման, միայն զարմանալ կարող է» (էջ 24), «Գերմանիան անտարբերության է թողնում թշնամական հարձակումների առաջ» (էջ 159), «Ի՞նչ մեծ և մաքուր մարդ է Մոլիերը... մաքուր մարդ... Նրա մեջ ոչ մի գաղտնիք և խեղաթյուրում չի եղել... Նա իշխել է իր ժամանակաշրջանի բերքերի վրա» (էջ 168), «թվում է, նա հիսունն անց է... ավելի նիհար, քան չաղ» (էջ 170), «Շեքսպիրը... գրել է ամբողջապես իր խառնվածքի մղումով... ինչպես ժամանակաշրջանը, այնպես էլ ժամանակաշրջանի բեմի ողղվածությունը ոչ մի պահանջ չեն ներկայացրել նրան» (էջ 177), «Գյոթեի համար ելք էր նաև, ինչպես արդեն վերևում ասացի, նրա ստեղծագործության համար անհրաժեշտ սիրահարվածության վիճակը» (էջ 675), «Նա... տարիքի տեսակետից այլևս երիտասարդ չի եղել» (էջ 665), «Գյոթեն պատասխանում է թեպետ կարճ, բայց չիակատար հեռուն տանող պարզությամբ» (էջ 669):

Հապա սովորական, առտնին դարձվածքների թարգմանությո՞ւնը... ասես թարգմանիչը, խմբագիրը բնավ չեն օգտագործել մնաք բարով, կամ մնաք բարյավ. գրքում տպված է «մնացեք բարև» (էջ 13), նուրախություն ինձը դարձել է «ի մեծ ուրախություն իմ» (էջ 42), այդուհանդերձը՝ «դրանով հանդերձ» (էջ 156), ցավոքը՝ «ի ցավ իմ» (էջ 376), մոռանալով ձեռնարկել բառի գոյությունը, թարգմանվել է «մեծ գործի ձեռք խփել» (էջ 15):

Ներելի չէ, երբ ջանքեր չեն գործադրվում ճիշտ, լավագույն ձևով թարգմանելու ստեղծագործությունների վերնագրերը. այսպես՝ Քահանայի նամակների փոխարեն, կարդում ենք Տերտերի նամակները (էջ 70), կամ Կանտի Զուտ բանականության քննադատությունը գործը, թարգմանված է Մաքուր բանականության քննությունը (էջ 382):

Կկամենայինք, որ, ծանոթանալով այս ամենին, հրատարակչությունը, գիրքը տպագրության պատրաստող բաժինը, թարգմանիչ ընկ. Հակոբյանը, պատասխանատու խմբագիր ընկ. Գ. Ն. Հովհաննիսյանը և հրատարակչական խմբագիր ընկ. Գ. Վիրապյանը հանդեպ համապատասխան եզրակացություն, համակվեին կատարելիք գործի, մայրենի լեզվի նկատմամբ առավել ակնածանքով, ինչպես և ընթերցողին հուսախաբ չանող պատասխանատվությամբ:

Չենք կասկածում, որ «Գրական հուշարձանների» խմբագրական կոլեգիայի անդամները, ինչպես և պատասխանատու խմբագիրն իրենց գիտելիքներով, անշուշտ, ի վիճակի էին կանխելու այս ամենը: Բայց տարակուսելի է այն, թե պատասխանատու խմբագիրները խմբագրե՞լ են գիրքը, թե՞ հանդես են բերել սոսկ անպատասխանատվություն: Ծագում է մի հարց ևս. մինչև օրս նույն մատենաշարով հրապարակված գրքերն արդյո՞ք լավորակ են, արդյո՞ք ստուգված, խմբագրված են բանիմաց ընկերների կողմից: Մատենաշարի խմբագրությունը հաղորդում է, որ առաջիկայում լույս կտեսնեն մի շարք այլ խոշորագույն երկեր: Մաղթում ենք, որ դրանց խմբագրական աշխատանքները կազմակերպված լինեն պատշաճ մակարդակով:

Արդ, հակամետ ենք կարծելու, որ գրական արտադրանքի վերոհիշյալ անհանդուրժելի վիճակը հետևանք է այն բանի, որ հաճախ են խախտվում ստեղծագործական աշխատանքի որոշիչ նախադրյալները. խմբագիրներ ու թարգմանիչներ նշանակելիս կամ ընտրելիս հրատարակիչները հաշվի են առնում այլևայլ հատկանիշներ, բայց ոչ նրանց գիտելիքների մակարդակը:

Եթե ՀԳՄ հրատարակչությունն այդ նկատառումով բարեհաճի հիմնովին ստուգել Էքերմանի թարգմանությունը, համենայն դեպս չի կարող գոհ լինել առկա տխուր իրողությունից:

Անվիճելի է, որ թարգմանական վարպետությունը, բնատուր ձիրքից բացի, ձեռք է բերվում նաև տառապալի ու տևական աշխատափորձով, ամենօրյա ստեղծագործական որոնումներով, ուր ձախորդությունները ևս անխուսափելի են: Եվ, որպեսզի այդպես չլինի, նախքան Գյոթե, Շեքսպիր, Բալզակ և դասականների թարգմանության «ձեռք զարկելը», անհրաժեշտ է առնվազն երկու

տասնյակ տարի հանդես գալ սովորական մահկանացուների թարգմանությամբ և խմբագրությամբ:

Ուստի, քաղաքավարության կանոնները խախտած չենք լինի, եթե ասենք, որ Էքերմանի Զրույցները, անշուշտ, արժանի էին որևէ ակադեմիկոսի փաստական, այլ ոչ անվանական խմբագրությանը:

Հիրավի, այս երևույթները չէին լինի, եթե հրատարակչական գործի բոլոր մարզերում մարդիկ առաջնորդվեին ամենից առաջ և միմիայն պետականության, հարյուր հազարավոր ընթերցողների հոգևոր աշխարհի հարստացման շահերով: Եթե մեկը, չնայած իր տարիքին, շփոթում է գույնն ու «դյուզ»-ը, «օրինականությունն» ու օրինաչափությունը, կոկոնն ու «կոկոմ»-ը, ինքնանվաստացումն ու «ինքնաստորացում»-ը, մտահղացումն ու «մտահղացվում»-ը, հետաքրքրականն ու «հետաքրքիր»-ը, ավարտելն ու «ավարտվածության հասցնել»-ը, ընթանումը և «գնում»-ը, չպետք է «ձեռք խփի» որևէ թարգմանության:

Մենք շարունակում ենք մնալ այն համոզման, որ թարգմանությունն ու խմբագրությունն իրոք ստեղծարար գործունեություն են, որոշակի ձիրք ու հմտություն: Հետևաբար, այդ բնագավառները պետք է զերծ լինեն կիսագրագետներից, անկախ նրանց վերաբերյալ եղած շինծու համարումից և «գիտական» աստիճաններից:

***

Ինչպիսի՞ն են լինելու քաղաքներն ապագայում. ծավալվելու են դրանք բարձրությա՞մբ, երկարությա՞մբ, խորքո՞վ. երկնաքերներ, ցածրահարկեր, թե՞ ստորգետնյա, ստորջրյա բնակելի տներ. դրանց համեմատական հարմարավետության, արտաքին ու ներքին ձևավորման շատ հարցեր վաղուց ի վեր հետաքրքրել են մեր շինարար ժողովրդի ո՛չ միայն ճարտարապետներին ու կառուցողներին, այլև մասսայական ընթերցողին, կառուցվող, վերակառուցվող մեր մայրաքաղաքի, հանրապետության բնակչությանը: Եվ, ահա, մեր ընթերցողի համար լավ նվեր էր ճարտարապետության հայտնի քննադատ, քաղաքաշինության տեսաբան Միշել Ռագոնի Ապագայի քաղաքները *հետաքրքրական գիրքը, ուր ներկայացված են աշխարհի տարբեր ճարտարապետ-քաղաքաշինարարների կարծիքները վերոհիշյալ հարցերի շուրջ:*

Սակայն այս հրապուրիչ գրքում ևս աչքի են զարնում նույնատիպ բազում սխալներ. օրինակ, ինչպե՞ս հասկանալ «ճարտարապետների տիպիկ տեսակետ» (էջ 10), «տրանսպորտային խոնվածք» (էջ 25), «ամենատանձարձակ ֆանտազիա» (էջ 36), «շինարարության աշխատանքների հեղափոխական պրոցես» (էջ 102):

Ահա և կապերի սխալ գործածության օրինակներ. «...ճարտարապետները... աշխատում են գիտատեխնիկական հեղափոխության դարաշրջանի նոր քաղաքի գաղափարի վրա» (էջ 13), «...գաղափարը սովետական ճարտարապետների մեջ հղացավ դեռևս 20-ական թվականներին» (էջ 14), «մենք կողմնորոշվում ենք դեպի բնակելի տների գործարանային մասսայական պատրաստման կողմը» (էջ 197):

Այս թարգմանությունը ևս առատ է նման սխալներով. «...նախագիծը վերաբերում էր... ճարտարապետության ծրագրային ելույթներից առաջիններից թվին, որը արտապագանդում էր... կանաչապատումներ, երկաթբետոնի օգտագործում» (էջ 23), «...ամեն մի պրոբլեմ միշտ պետք է դիտարկել առավել ընդարձակ հեռավոր դիրքերից» (էջ 41), «ոչ մեծ չափերի գմբեթները հրաշալի կերպով հրատապ դեպքերում կարող են ծառայել իբրև բնակարան» (էջ 97), (էջ «...պաշտպանեց ֆանտազիա ցուցաբերելու ճարտարապետի իրավունքը» 30), «տուրիստական ճամբարները չխտացնելու տեղի ունեցող վերափոխությունից» (էջ 137):

Սխալներ կան նաև հատուկ անունների գրության մեջ: Այսպես, Մոնպառնաս (էջ 45— Մոնպառնաս), Նապոլիոն (էջ 48— Նապոլեոն), Բերնար

Լաֆայ (էջ 97— Բեռնար), Աթենքյան Խարտիա և Աթենքի Խարտիա (էջ 23), Աթենքի խարտիա (էջ 29). չէ՛ որ միևնույն անունը պետք է ունենա և գրության միևնույն ձևը. Շարլոտա Պերրիան (էջ 81— Շառլոտա Պերիան):

Կարելի է շարունակել նման սխալների շարքը, բայց սահմանափակվենք այսքանով, անցնելով հաջորդ գրքին:

* * *

Հարգելի ընկեր Մարգարյա՛ն. դժվար է հավատալ, որ դուք կարդացել ու խմբագրել եք Ա. Լյուլիկյանի «Թարգմանությամբ» լույս տեսած Ն. Ն. Սմելյակովի հոյակապ գիրքը՝ Գործարար Ամերիկան: *Մի՞թե չեք նկատել, որ թարգմանիչը մի բութ կացնով մտել է կանաչ անտառը և աջ ու ձախ կոտրատել կենսալի ծառերը: Առարկո՞ւմ եք, ուրեմն բարեհաճեք լսել այն անհեթեթությունները, որոնք խեղաթյուրել են հեղինակի մտքերը և ոտնահարել մեր լեզվի տարրական կանոնները:*

Համաձայն չե՞ք, որ այս թարգմանությունը ձախողված է: Ուրեմն, կարդացեք ներքոհիշյալ օրինակները, որոնք եղած սխալների իրոք աննշան մասն են կազմում: Մեր կարծիքով, այսպես չպետք էր թարգմանել. «այլոք» (էջ 17), «Քրիստոսի խաչելիությունը» (էջ 9), «...ամբողջ ժողովրդական տնտեսության մեջ ամբողջությամբ վերցրած» (էջ 283), «պրեզիդենտի նստավայր» (резиденция) (էջ 140), «բացակայում են պատերազմի սպիները» (323), «միամտության հոտ անգամ չկար» (էջ 379)), «կառանային կառուցումներ» (էջ 397):

Այստեղ ևս սխալ են գործածված կապերն ու կապական շատ բառեր, օրինակ, «...խիստ հաշվառման տակ է գտնվում... խարամը» (էջ 46), «Աշխատում է մի գործարան, որը մասնագիտանում է լվացքատների համար մեքենաների արտադրության մեջ» (էջ 214), «բանը ոչ թե քանակի, այլ... մակարդակի մեջ է» (էջ 294), «...դրանցից (թերություններից— Է. Ս.) գլխավորը զգալի լրացուցիչ ծախսերի մեջ էր» (էջ 308), «նա հանելի է վարվեցողության մեջ» (էջ 383), «ֆիրմաները ձգտում են առավելագույն շահույթ ստանալ, ինչպես ռազմական արտադրանքի գծով պետության համար, այնպես էլ սովորական արտադրանքի գծով» (էջ 81—82), «...աճում է վաճառքի գծով գործակալների, շուկայի կոնյունկտուրայի գծով աշխատողների... և այլ գծերով աշխատողների թիվը» (էջ 270), «...գեղարվեստական ձևավորման գծով աշխատում են 1200 մասնագետներ... համանման աշխատանքի գծով... զբաղվում են... մարդ» (էջ 309), «Դեպի սովետական կարգերն ունեցած երբեմնի ուժեղ չարությունը հալվել է, մարել, ուժասպառ եղել» (էջ 362):

Ամենուրեք, համատարած կերպով բարձրանում և իջնում է այն ամենը, ինչ ո՛չ բարձրանալ կարող է, ո՛չ իջնել: Այսպես. «...մարդատար մեքենաների անվտանգ երթևեկության բարձրացման համար» (էջ 96), «...նրա զբոսաշրջությունն այնքան է բարձրանում...» (էջ 136), «...կոորդինատի կիրառումը բարձրացնում է հագուստի դիմացկունությունը, իջեցնում ինքնարժեքությունը» (էջ 209—210):

Գրքում բոլորովին անտեսված է մեր լեզվի էական արժանիքներից մեկը՝ կարճառոտությունը, որի հետևանք են նման նախադասություններն ու արտահայտությունները. «ամեն ինչ դրված է բիզնեսի ծառայությանը» (էջ 47), «էլեկտրական նյութ» (էջ 97), «ցուցադրական դահլիճ» (էջ 125), «զվարճալի հաստատություններ» (էջ 305), «լայն մտածող» (էջ 393), «կիրառում են գտնում» (էջ 401) և այլն:

Բազում աննշան առարկաներ թարգմանչի ամենազոր ձեռքով, խմբագրի ներողամտությամբ ստանձնել են շնչավորի ֆունկցիա, կամ անշունչին վերագրվել է շնչավորի հատկանիշ: Այսպես. «կառույցները նվաղելով ու ավերվելով ապրում էին իրենց դարի վերջը» (էջ 26), «...ամերիկյան ոճը և մեթոդը լուրջ վրիպումներ են տալիս» (էջ 131), «...հիգիենիկ ծածկոցները... չեն վախենում ոչ ճարպից, ոչ բարձր ջերմաստիճանից» (էջ 216):

Աչքի են զարնում և սխալ խնդրառությունը, ոչ ճիշտ հոլովաձևերի գործածու-

թյունը, որն անշուշտ քերականության թերիմացության հետևանք է: Ահա մի քանի օրինակ. «Կերը գնվում է հավաբուծական ֆերմաների կողմից, որոնք հավերով մատակարարում են սպանդանոցը» (էջ 50), «Գործարանը գնորդներին մատակարարում է տեխնիկական դոկումենտացիայով» (էջ 168), «...ամերիկյան արդյունաբերությունը երկրի գյուղատնտեսությանը մատակարարել է համապատասխան տեխնիկայով... ու հերբիցիդներով» (էջ 222):

Թարգմանական գրականության մեջ լեզվական շատ արատների պատճառը հաճախ բառացի թարգմանությունն է. չի փոխվում, չի հայացվում նույնիսկ շարադասությունը, որի հետևանք են և նման նախադասությունները. «Բայց կապիտալիստական տնտեսության սիստեմն ինքը... շահույթի, անձնական հարստացման դոլարի տարերային հետապնդումը, երկրի էկոնոմիկան դատապարտում է բումի և մոլուցքի բարձունքից դեպի անկման ու լճացման ուժգին նետումների»՝ (էջ 24), «...այդ ծրագիրը... կարող էր իրականացվել միայն ի հաշիվ խնդրի լուծմանը նոր ձևով մոտենալու՝ ծովային նավաշինության ավանդույթների արմատական ջարդման ուղիով» (էջ 77): «Կապիտալիստները համառորեն և հմտորեն բանվորի մոտ հասցնում են մի քանի մանր բաժնետոմսեր ձեռք բերելու ցանկություն» (էջ 328): Կամ՝ «Բավական է... ասենք խորանալ Նյու-Յորքի մետրոպոլիտենի որովայնը» (էջ 19), «...շենքի պատերով ձգվում են կեղտոտ առվակներ, որոնք ծնունդ են նախագծողի և, գուցե նաև, կառուցողի բացթողման» (էջ 87), «Ավտոմեքենայի պատուհաններում արագորեն անցնում են դեկի մոտ նստած լուրջ մարդկանց դեմքերը, երեխաների գոհ կերպարանքները» (էջ 133), «Տղամարդու կոշիկի, այսպես կոչված, առանց ռանտի պատրաստելիս, ներբանը սոսնձվում է» (էջ 211), «Դա արվեց շատ արագ, առանց ախտահանելու խոռոչի պոեզիայի համար» (էջ 219), «...ստացիոնար մամլիչն արդյունաբերության կողմից պատրաստվում է իբրև սերիական» (էջ 219), Հիդրավլիկ տրանսմիսիան (փոխհաղորդումը) «...ապահովում է հաղորդակների թվի սահուն փոփոխումը առանց հաղորդակների փոխարինման, հիդրոտուրբոյով և հիդրոշարժիչով, տրված արագության պահպանումը անկախ տեղանքի ռելիեֆից, օրինակ, սերմերի սածիլման կամ քիմիկատներ տալու ժամանակ, կառավարման պարզությունը» (էջ 225—226), «...մարդատար ավտոմեքենաներ արտադրող ֆիրմաների մեծ մասը դադարեց եռնի կամրջակում սիստեմատիկորեն յուղ փոխելը խորհուրդ տալուց» (էջ 202), «...ամբողջովին կաշկանդված լինելով սեղանի մոտ վարքագծի կանոններով» (էջ 333—334), «Չքավոր մարդու լղարիկ դրամապանակը... ամենից առաջ տապակվում է կշտանալու հարցով» (էջ 334), «Սովետական Միությունը բնակեցված է մեծ ժողովրդով» (383):

Ակնհայտ չէ՞, միթե, որ այս նախադասություններից ամեն մեկը զրկում է այդ տողերի թարգմանչին առհասարակ թարգմանելու իրավունքից:

Սխալ են թարգմանվում նաև ժողովրդական բառն ու բանը, դարձվածքները ու արտահայտությունները, որոնք հույժ կարևոր են. չէ՛ որ գրական լեզվի աղն են դրանք և չի կարելի ի դեպ-ի փոխարեն ասել «անցողակի ասած» (էջ 68), կամ «հարևանցիորեն պետք է հիշեցնել» (էջ 102), շեղվելով-ի փոխարեն՝ «զեղում կատարելով նշեմ», իր դարն ապրած, իր կյանքն ավարտած, ժամանակն անցած արտահայտությունների փոխարեն՝ «ապրում են իրենց դարի վերջը» (էջ 26). կամ «Մարդկային սիրտը վրա է ընկնում նույնիսկ այսպիսի խայծի» (էջ 305), «մեծ քաղաքի բնակիչը ամեն մի խայծի վրա չի ընկնում» (էջ 306) և այլն:

Այսպես, կարելի է դեռ երկար շարունակել նման օրինակները, որոնց առատությունը տեղ չի թողնում անդրադառնալու այս գրքերում աչքի զարնող կետադրական բազմապիսի սխալներին: Հոդվածի ծավալը թույլ չի տալիս նաև ընթերցողներին ներկայացնելու նշված լեզվական սխալների ճիշտ ձևերը:

Վերոհիշյալ երևույթները, սակայն, նոր չեն. ահա թե ինչ է գրել այդ առիթով ականավոր լեզվաբան Հրաչյա Աճառյանը. «Մի դաշտ կա միայն,

*ուր անհատական կամքը ազատ է ամեն կամայականության, նույնիսկ ամեն սանձարձակության։ Դա է գրականության դաշտը։ Այստեղ ահա կատարվել ու կատարվում են ամեն տեսակի ձևափոխություններ լեզվի վերաբերմամբ՝ սկսած ամենից ավելի գնահատելի ու քաջալերելի ձևերից, մինչև ամենաանպիտան սանձարձակությունները։ Այստեղ գրագետը ազատ է իր գրչի ծայրից դուրս վտարելու ամեն մի խժդժաբանություն, օտար կամ եկամուտ ձև, և ընտրելու, ընդունելու և ստեղծագործելու ամենից գեղեցիկ, ամենից ներդաշնակ բառերը, ամենից գունագեղ դարձվածքները, ամենից հարազատ ու նկարեն ոճերը։ Այստեղ գրագետը ազատ է նույնպես հնարելու բոլորովին այլանդակ, անհասկանալի, իրականության մեջ անգո և լեզվի ոգուն անհարազատ ձևեր» (*Լիակատար Քերականություն հայոց լեզվի, *էջ 439)։*

Ճշմարիտ է, լեզուն ունի իր զարգացման օբյեկտիվ, մարդկանց կամքից անկախ օրինաչափությունները, մերժում է այն ամենը, ինչի կարիքը չունի, չի համապատասխանում իր ոգուն։ Սակայն տեսնել այս ամենը, ինչ փորձեցինք բացահայտել, և անտարբեր մնալ, անհանդուրժելի է մամուլի գործիչների համար։

Լեզվական կուլտուրայի մակարդակի բարձրացմանը մեծապես կնպաստեն գրական գեղեցիկ լեզվով գրված աշխատությունների, գեղարվեստական ծերի, հոդվածների արևերես հանելը, խրախուսումը, ինչպես և հոնորարային տարբերակված քաղաքականությունը։ Ինչպես ամենուր, այս ասպարեզում ևս թացն ու չորը պետք է զատվեն։

Գրականությանը, մամուլին, գրքին առնչվող բոլոր գործիչները երբեք չպետք է մոռանան ռուսական գիտության ռահվիրա Մ. Վ. Լոմոնոսովի խոսքերը.

«Եթե որևէ բան ճիշտ արտահայտել չենք կարողանում, մեղավորը ոչ թե մեր լեզուն է, այլ մենք, որ չենք տիրապետում դրան»։

ԷՄՄԱ ՍԱՐՈՅԱՆ

Սոցիոլոգիական արժեքավոր ուսումնասիրություն

Լույս է տեսել բժշկական գիտությունների
դոկտոր Ա. Պ. Հայրիյանի երրորդ գիրքը՝ նվիր-
ված գյուղական ընտանիքի սոցիոլոգիական
պրոբլեմներին*:

Մեր երկրում ընտանիքը, որպես հասարա-
կության սոցիալ-տնտեսական միավոր, մշտա-
պես գտնվում է պետության հոգատարության
և ուշադրության կենտրոնում: Սակայն, հանի-
րավի քիչ են գյուղական վայրերի ընտանիքի
զարգացումն ու ամրապնդումը, կենսապայմա-
ները բազմակողմանի վերլուծող սոցիոլոգիա-
կան ուսումնասիրությունները: Բժիշկ Հայրի-
յանը, սոցիոլոգիական իր այս ուսումնասիրու-
թյամբ, նպատակ է ունեցել բացահայտել ժա-
մանակակից գյուղական ընտանիքի կենսա-
պայմանների առավել բնորոշ գծերը, առանձ-
նահատկություններն ու զարգացման միտում-
ները:

Գյուղական ընտանիքի կուլտուր-կենցաղային
պայմանների համակողմանի ուսումնասիրու-
թյունը հեղինակը կատարել է Հայկական ՍՍՀ
գյուղական ութ շրջանների 45 բնակավայրե-
րում: Նա օգտագործել է հատկապես այդ նպա-
տակով մշակված՝ «Գյուղի բնակիչների ընտա-
նիքի սոցիոլոգիական ուսումնասիրության քար-
տը», որը պարունակում է 35 հիմնական և ավե-
լի քան 200 լրացուցիչ հարց: Ուսումնասիրվել
է 10.255 ընտանիք, որոնց շնչերի ընդհանուր
թիվը եղել է 58.506:

Վիճակագրական հարուստ նյութի հիման
վրա ի հայտ են բերվել և արտացոլվել ժամա-
նակակից գյուղական ընտանիքի կենսապայ-
մանների ամենատարբեր կողմերը: Այդ նյու-
թերը լրացված են ավելի քան 20 տարի գյու-
ղում աշխատած հեղինակի անձնական դիտում-
ներով:

Անկետայի առաջին մասի հարցերն ուղղված
են ընտանիքի գլխավորին և նպատակ ունեն
պարզել նրա տարիքը, սեռը, հասարակական
դիրքը, զբաղմունքը. կրթությունը, կրթության և
աշխատանքի համատեղումը, ընտանիքի կազ-
մը, ստացված լրագրերի ու ամսագրերի թիվը,
տվյալ վայրում նրա ապրելու տևողությունը: Մի
շարք հարցեր վերաբերում են երեխաների թը-
վին, նրանց՝ նախադպրոցական և դպրոցական
հաստատություններ հաճախելուն:

Հաջորդ մասի հարցերը վերաբերում են ըն-
տանիքի եկամտին, նրա թոշակառուների, ինչ-
պես և ընտանեկան բյուջեում իրենց դրամը
ներդնող անդամների թվին: Երրորդ մասում ա-
ռաջադրվում են բնակարանա-կենցաղային պայ-
մաններին վերաբերող բազմաթիվ հարցեր՝ բը-
նակարանի սենյակների թվի, ընտանիքի յուրա-
քանչյուր անդամին ընկնող տարածության չա-
փի, բնակարանային հարմարությունների, լո-
ղարանի, կամ գյուղում բաղնիքի առկայության,
գազի և այլնի մասին: Անկետայի այդ մասը
պարունակում է հարցեր, ընտանի կենդանինե-
րի և այդպիսիք չունենալու պատճառների, գոր-
ծածվող կենցաղային առարկաների վերաբեր-
յալ և այլն:

Անկետայի վերջում համապատասխան հար-
ցերով բացահայտվում են ընտանիքի անդամ-
ների վնասակար սովորույթները—ծխախոտի,
ալկոհոլային խմիչքների գործածությունը: Այ-
նուհետև հարցեր են տրվում այն մասին, թե
որտեղ են անցկացրել վերջին արձակուրդը, ինչ-
պիսիք են ընտանիքի անդամների փոխհարա-
բերությունները, հարցվողների կարծիքով ինչ է
անհրաժեշտ ընտանիքի կենսապայմանների
բարելավման համար: Նման հանգամանալի
հարցաթերթիկը հնարավորություն է ընձեռել
հեղինակին՝ հավաքելու ժամանակակից գյու-
ղական բնակչի կենսապայմանների վերաբեր-
յալ հարուստ և հետաքրքրական փաստական
նյութ:

Աշխատության մեջ որպես ուսումնասիրման
միավոր վերցված է ընտանիքը: Եվ դա հաս-
կանալի է. իբրև հասարակության առաջին սո-
ցիալական բջիջ, ընտանիքը սերտորեն առնչ-

* А. П. Айриян—Социологическое исследование семьи. «Айастан», 1974.

վում է նրա նյութական ու հոգևոր կյանքին, օբյեկտիվորեն արտահայտում է տվյալ հասարակության կուլտուր-կենցաղային և սոցիալ-տնտեսական պայմանների բնորոշ գծերը: Ժողոված փաստական նյութը մշակվել է էլեկտրոնային հաշվիչ մեքենայի միջոցով: Ստացված վիճակագրական տվյալները սիստեմավորվել են 15 ընդհանուր և 41 թեմատիկ աղյուսակներում: Գրքի եզրափակիչ մասում զետեղված այդ աղյուսակներն ամփոփում են հետաքրքրական, բազմակողմանի ինֆորմացիա: Ուսումնասիրվող խնդրի յուրաքանչյուր բաժնի համար կազմված տարբեր դիագրամները կոնկրետ ներկայացնում են վիճակագրական ողջ նյութը:

Աշխատությունն օգտակար է սոցիալ-հիգիենիստների և առողջապահության կազմակերպիչների, տարբեր բնագավառների գիտաշխատողների համար:

Ուսումնասիրությունների արդյունքները վկայում են գյուղական երիտասարդ տարիքի մտավորականության հեղինակության բարձրացման, ինչպես և երկար տարիների ընթացքում բազմազավակ և միջին թվով 5—6 հոգուց բաղկացած ընտանիքների բարձր տոկոսի պահպանման մասին: Ցուցահանված են ընտանիքի կայունությունը և Հայկական ՍՍՀ գյուղական վայրերում ամուսնալուծությունների աննշան տոկոսը: Ակնբախ է գյուղական բնակչի՝ կրթության, լուսավորության ձգտումը: Ինչպես ցույց է տալիս ուսումնասիրությունը, այժմ համարյա չկա մի ընտանիք, որ ամսագրեր ու լրագրեր չստանա: Գյուղական բնակչության ավելի քան 80 տոկոսն ունի հեռուստացույց և ռադիոընդունիչ, կենցաղում լայնորեն մուտք են գործել գազը, հեռախոսը: Գյուղական վայրերում բնակվող ընտանիքների 13,5 տոկոսն ունի սեփական ավտոմեքենա: Կոլտնտեսային գյուղերում համարյա բոլոր ընտանիքներն ապրում են նորակառույց սեփական տներում, որոնք հիմնականում համապատասխանում են ժամանակակից հիգիենիկ պահանջներին:

Գրքում բերված պաշտոնական տվյալները և դրանց վերլուծությունը վկայում են հանրապետության բնակչության առողջական վիճակի բարեփոխությունների, սովետական իշխանության տարիներին Հայկական ՍՍՀ-ի դեմոգրաֆիական պրոցեսներում կատարված դրական տեղաշարժերի մասին:

Փաստական հարուստ տվյալների բազմակողմանի վերլուծությամբ Ա. Պ. Հայրիյանը որոշակի եզրակացությունների է հանգում և անում մի շարք կոնկրետ առաջարկներ, որոնց նպատակն է գյուղական առողջապահության կազմակերպման հետագա կատարելագործումը և գյուղական բնակչության սանիտարա-հիգիենիկ ու բնակարանային պայմանների բարելավումը:

Ստացված տվյալների վերլուծությունից բխող եզրակացություններն արժեքավոր են ինչպես գիտական, այնպես էլ գործնական առումով և կարող են օգտագործվել առողջապահական մարմինների ու հաստատությունների, տարբեր բնագավառների գիտաշխատողներիր կողմից, ինչպես և ժամանակակից գյուղի զարգացման սոցիալ-տնտեսական կոմպլեքսային պլանները կազմելիս:

Ըստ արժանվույն գնահատելով Հայրիյանի աշխատությունը՝ հարկավոր է առանձնապես նշել ուսումնասիրության մեթոդիկայի ինքնատիպությունը և զննությունների մեծածավալությունը, որոնք ապահովում են ուսումնասիրության արդյունքների ու եզրահանգումների հավաստիությունը:

«Հայաստան» հրատարակչությունը, առողջապահության առաջին ժողկոմ Ն. Ա. Սեմաշկոյի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ լույս ընծայելով ճաշակով ձևավորված և պոլիգրաֆիական պատշաճ մակարդակով կատարված այս աշխատությունը, լավ նվեր է մատուցել մեր բժշկական հասարակայնությանը: Կարծում ենք, որ այս մենագրությունը կարևոր աղբյուր կհանդիսանա նման կարգի այլ ուսումնասիրությունների համար:

Ե. Ա. ԼՈԳԻՆՈՎԱ
Բժշկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Մոսկվա

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻ ԽՐՈՆԻԿԱ

ՇԱՄՇԱԴԻՆԻ ԿՈՒՍՇՐՋԿՈՄԻ ԲՅՈՒՐՈՆ մշակեց կազմակերպական և պրոպագանդիստական աշխատանքի միջոցառումներ՝ կապված ՍՄԿԿ Կենտկոմի և ՍՍՀՄ Մինիստրների սովետի՝ «Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական տնտեսության հետագա զարգացման մասին» որոշման կենսագործման հետ:

Շրջսովետի գործկոմին հանձնարարված է մշակել և ներկայացնել շրջանի էկոնոմիկայի զարգացման 1976—1980 թվականների նախագիծը: Շրջանի ժողովրդական տնտեսության զարգացմանն առնչվող հարցերը նախատեսված է քննարկել կուսակցական-տնտեսական ակտիվի առաջիկա ժողովում:

Սկզբնական կուսկազմակերպությունների քարտուղարներին առաջադրանք է տրված լայն գործունեություն ծավալել կոմունիստների և անկուսակցականների շրջանում, նրանց բացատրել այդ որոշման դերն ու նշանակությունը: Այդ նպատակով կազմակերպվելու են դասախոսություններ, տեսական կոնֆերանսներ, զրույցներ:

ՀԿԿ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՇՐՋԿՈՄԻ բյուրոն քննարկեց հակահասարակական երևույթների դեմ մղվող պայքարի և աթեիստական պրոպագանդայի մակարդակի բարձրացման վերաբերյալ հարցը: Բյուրոն արժեքավորելով այդ ասպարեզում կատարված դրական աշխատանքը և բացահայտելով թերությունները, մշակեց գործնական միջոցառումներ:

Հանձնարարվել է կուսկազմակերպություններին՝ ուժեղացնել պրոպագանդիստական աշխատանքը, բարձրացնել կարդացվող զեկուցումների և դասախոսությունների մակարդակը: Շրջկոմի բյուրոն կոմերիտմիության շրջկոմին, ժողկրթբաժնին, «Գիտելիք» ընկերության շրջանային բաժանմունքին, կինոցանցի դիրեկցիային պարտավորեցրել է յուրաքանչյուր շաբաթ և կիրակի օրը անցկացնել համատեղ միջոցառումներ կուլտուրայի և հանգստի քաղաքային այգում, ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցներ՝ ցուցադրական ագիտացիան բարելավելու համար:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՔԱՂԿՈՄԻ բյուրոն հաստատեց միջոցառումների պլան՝ ՀԿԿ Կենտկոմի «Արտադրական կարողությունների շինարարության ժամկետները կրճատելու, գործարկումն արագացնելու, նոր կարողությունների յուրացման և եղածների լավագույն օգտագործման համար սոցիալիստական մրցություն ծավալելու ասպարեզում Հայկական ՍՍՀ թեթև, սննդի, տեղական, մսեղեն-կաթնեղենի արդյունաբերության և ձկնատնտեսության շինարարական կազմակերպությունների ու ձեռնարկությունների կոլեկտիվների նախաձեռնության մասին» որոշման կենսագործման համար:

Քաղկոմի բյուրոն նշեց, որ «Լենշին» տրեստը, Մասիսյան ապստամբության անվան տեքստիլ կոմբինատը, գուլպայի ֆաբրիկան, հաշվի առնելով իրենց հնարավորություններն ու ներքին արտադրական ռեզերվները, ընդունել են լրացուցիչ պարտավորություններ՝ 1975 թ. արտադրական նոր կարողությունները կրճատված ժամկետներում կառուցելու և շահագործման հանձնելու, դրանք լավագույն ձևով օգտագործելու վերաբերյալ: «Լենշին» տրեստը պարտավորվել է կոշիկի ֆաբրիկայում ժամկետից մեկ ու կես ամիս շուտ գործարկել 1 մլն զույգ կոշիկի, գարեջրի-ածիկի գործարանում 3 ամիս շուտ՝ 534 դեկալիտր

ոչ-ալկոհոլային խմիչքների արտադրական հզորությամբ նոր կարողությունները, կատարել թեթև և սննդի արդյունաբերության միհիստրությունների փոխանցիկ օբյեկտների շինարարության տարեկան պլանը և պլանից դուրս իրականացնել 100 հազար ռուբլու շինմոնտաժային աշխատանք:

Բյուրոն հանձնարարեց քաղաքի կառույցների ղեկավարներին ու կուսկազմակերպություններին՝ ՀԿԿ Կենտկոմի որոշման կենսագործման նպատակով մշակել և իրականացնել գործնական միջոցառումներ սոցիալիստական մրցությունը ծավալելու համար, մրցողների ուշադրությունը կենտրոնացնել արտադրության ներքին ռեզերվների հայտաբերման և գործադրման վրա:

«Լենշին» տրեստի ղեկավարներին հանձնարարվել է ձեռնարկությունների հետ համատեղ մշակել արտադրական կարողությունների շինարարության և գործարկման ժամկետների կրճատման գրաֆիկ:

ՀԼԿԵՄ Լենինականի քաղկոմը նախատեսել է կոչ ուղղել երիտասարդությանը՝ թեթև արդյունաբերության կառույցներում ու ձեռնարկություններում աշխատելու համար:

ԿՆՈՋ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐՎԱ անցկացման կապակցությամբ ՀԿԿ Թումանյանի շրջկոմի բյուրոն ընդունեց որոշում: Նախատեսվում է կազմակերպել կնոջ միջազգային տարվան նվիրված շրջանային ու քաղաքային ակտիվի հանդիսավոր ժողովներ, տնտեսություններում զբաղված կանանց աշխատանքային, կենցաղի և հանգստի պայմանների ստուգատես, «լավագույն մասնագետ» նշանաբանով կոնկուրսներ և այլն:

Կուլտուրայի տներում, ակումբներում ու գրադարաններում կկարդացվեն կնոջ միջազգային տարվան նվիրված զեկուցումներ ու դասախոսություններ, կանցկացվեն թեմատիկ երեկոներ, հանդիպումներ անվանի կանանց հետ:

Կոմերիտմիության շրջկոմին, շրջանային և քաղաքային սովետների գործկոմների ժողկրթության բաժիններին հանձնարարված է կոմերիտական կազմակերպությունների, պիոներական դրուժինայի միջոցով շեֆական օգնություն ցույց տալ հայրենական պատերազմի մասնակից կանանց, նրանց շրջապատել հոգատարությամբ և ուշադրությամբ:

Շրջանում պետք է անցկացվեն նաև կինոփառատոն՝ «Նվիրվում է հայրենիքի դուստրերին» նշանաբանով, կանանց սպորտային մրցումներ և այլ միջոցառումներ:

ՀԿԿ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆԻ ՇՐՋԿՈՄԻ ԲՅՈՒՐՈՆ քննարկեց՝ «ՍՄԿԿ Կենտկոմի՝ «Տամբովի մարզային կուսակցական կազմակերպությունում քննադատության և ինքնաքննադատության վիճակի մասին» որոշման առնչությամբ քննադատության և ինքնաքննադատության զարգացման համար «Արդկապ» գործարանի կուսբյուրոյի կատարած աշխատանքի մասին» հարցը:

Բյուրոն նշեց, որ գործարանի կուսկազմակերպության ջանքերի շնորհիվ նկատելիորեն աճել են կոմունիստների ակտիվությունը և փոխադարձ պահանջկոտությունը: Կուսբյուրոյի կազմակերպական և դաստիարակչական ողջ աշխատանքը ուղղված է իններորդ հնգամյա պլանների և ստանձնած պարտավորությունների անթերի կատարմանը:

Որոշմամբ միաժամանակ նշվում է, որ կուսբյուրոն դեռևս հետևողականորեն չի պայքարում եղած թերությունների վերացման, արտադրության արդյունավետության բարձրացման, ռեզերվների լիովին օգտագործման համար: Կոմունիստները հաճախ հանդես են գալիս արդարացի քննադատությամբ, մտցնում գործնական առաջարկություններ, որոնց հիման վրա ընդունվում են համապատասխան որոշումներ, բայց թույլ հսկողության հետևանքով դրանց մի մասը չի կենսագործվում:

Անբավարար է կիրառվում հաշվետվությունների, կանոնադրական պարտականությունների և հանձնարարությունների կատարման վերաբերյալ ՍՄԿԿ անդամների և անդամության թեկնածուների հաղորդումների քննարկման մեթոդը, անհրաժեշտ ուշադրություն չի նվիրվում հասարակական կազմակերպությունների աշխատանքին:

Կուսբյուրոն իր գործունեությունը լիովին չի վերակառուցել կուսակցության XXIV համագումարի, ՍՄԿԿ պլենումների պահանջներին համապատասխան: Տեղ գտած թերությունների վերացման, կադրերի դաստիարակության գործում վատ է օգտագործում կուսակցության փորձված մեթոդը՝ քննադատությունն ու ինքնաքննադատությունը:

Բացահայտած թերությունների վերացման նպատակով շրջկոմի բյուրոն մշակել է կոնկրետ միջոցառումներ:

«ՇՐՋԱՆԻ ԿՈՄԵՐԻՏԱԿԱՆ կազմակերպություններում կոմերիտական փաստաթղթերի փոխանակության ընթացքի մասին»— այսպիսի հարց է քննարկել ՀԿԿ Ղափանի շրջկոմի բյուրոն:

Բյուրոն նշել է, որ կոմերիտական փաստաթղթերի փոխանակությունը հիմնականում անցնում է երիտասարդության աշխատանքային և քաղաքական ակտիվության պայմաններում, ՀամԼԿԵՄ Կենտկոմի պլենումի պահանջների ոգով: Փոխանակությունը նպաստում է կոմերիտական աշխատանքի ձևերի ու մեթոդների հետագա կատարելագործմանը, կոմերիտական կազմակերպությունների ամրապնդմանը, կոմերիտականների ակտիվության բարձրացմանը, ՀամԼԿԵՄ XVII համագումարում ՍՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար Լ. Ի. Բրեժնևի արտասանած ճառում առաջադրված խնդիրների հաջող իրականացմանը:

Նոր կոմերիտական տոմսերը առաջինը ստանալու պատիվը վերապահվել է արտադրության առաջավորներին:

Կուսշրջկոմի բյուրոն հանձնարարել է ՀԼԿԵՄ Ղափանի շրջկոմին՝ վերացնել կոմերիտական տոմսերի փոխանակության գործում տեղ գտած թերությունները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄԿՈՒՍԻ Սպիտակի շրջկոմի բյուրոն հերթական նիստում մշակեց միջոցառումներ՝ ՍՄԿԿ XXV համագումարը արժանավայել դիմավորելու համար:

Բյուրոն նշեց, որ արդյունաբերական ձեռնարկությունների, կոլտնտեսությունների ու սովխոզների շատ կոլեկտիվներ հանդես են գալիս համագումարին նվիրված նախաձեռնություններով: Դրանց թվում են Սպիտակի գլխավորող պանրագործարանը, Մեծ Պարնի գյուղի կոլտնտեսությունը, որոնք, դիմելով շրջանի աշխատավորությանը, կոչ են արել ի պատիվ կուսակցության առաջիկա համագումարի ստանձնել բարձր պարտավորություններ և ընդունել հանդիպական պլաններ, բարձրացնել աշխատանքի արտադրողականությունը, բարելավել թողարկվող արտադրանքի որակը:

Կուսշրջկոմի բյուրոյի մշակած միջոցառումներում մասնավորապես նախատեսվում է պետությանը պլանից դուրս վաճառել 10 հազար ցենտներ շաքարի ճակնդեղ, կերի բազայի ամրապնդման նպատակով կուտակել 16.500 տոննա խոտ, 20 հազար տոննա սիլոս, կատարել արտապլանային այլ աշխատանքներ:

ՂԱՓԱՆԻ ԿՈՒՍՇՐՋԿՈՄԻ բյուրոն որոշում ընդունեց Ղափան, Քաջարան քաղաքներում, շրջանի մյուս խոշոր բնակավայրերում կարգուկանոնի հենակետեր ստեղծելու մասին:

Այդ կապակցությամբ աշխատավորների դեպուտատների Ղափանի շրջանային ու քաղաքային սովետների գործադիր կոմիտեներին հանձնարարվել է մինչև 1976 թ. հունվարի 1-ը ավարտել հենակետերի ձևավորումը, ուշադրության կենտրոնում պահել նրանց գործունեությունը:

Շրջանային դատախազին և միլիցիայի բաժնին հանձնարարվել է մեթոդական օգնություն ցույց տալ կարգուկանոնի հենակետերին:

Կուսշրջկոմը պարտավորեցրել է «Պղնձի համար» թերթի և «Ղափանյան կյանք» ռադիոհաղորդումների խմբագրություններին՝ լայնորեն լուսաբանել հենակետերի գործունեությունը, մասսաների մասնակցությունը, պրոպագանդել նրանց աշխատանքի դրական փորձը:

«ԳՈՐԻՍԻ ՇՐՋԱՆԻ ժողովրդական համալսարանում նոր ուսումնական տարվա նախապատրաստման մասին» հարցը քննարկվեց ՀԿԿ Գորիսի շրջկոմի բյուրոյում:

Կուսշրջկոմի պրոպագանդայի և ագիտացիայի բաժնին, «Գիտելիք» ընկերության շրջանային բաժանմունքին, սկզբնական կուսկազմակերպություններին հանձնարարվել է ուժեղացնել ժողովրդական համալսարանին ցույց տրվող օգնությունը, բարձրացնել անցկացվող պարապմունքների գաղափարա-տեսական մակարդակը: Շրջկոմի բյուրոյի նիստերում պարբերաբար կքննարկվեն համալսարանի գործունեությանն առնչվող հարցեր, հաճախակի կկազմակերպվեն ունկնդիրների հանդիպումներ արտադրության առաջավորների, շրջանի կուսակցական, սովետական և

տնտեսական ղեկավար աշխատողների հետ:

Որոշմամբ նախատեսվել է ընդլայնել պարապմունքների թեմատիկան՝ նվիրված աշխատավորների կոմունիստական աշխարհայացքի ձևավորմանը, սովետական հայրենասիրության և պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի ոգով երիտասարդության դաստիարակությանը:

ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՎ Երևան քաղաքի Շահումյանի շրջանի կուսակցական-տնտեսական ակտիվի ժողովը, որը քննարկեց հնգամյակի եզրափակիչ տարվա առաջին կիսամյակի սոցիալիստական պարտավորությունների կատարման արդյունքների և ՍՄԿԿ XXV համագումարի պատվին ստանձնած լրացուցիչ պարտավորությունների կատարումն ապահովող միջոցառումների մասին հարցը:

Ժողովի ընդունած որոշման մեջ նշվում է, որ շրջանի արդյունաբերական ձեռնարկությունները արտադրանքի իրացման կիսամյա պլանը կատարել են 102,8 տոկոսով, պլանից դուրս իրացնելով 4,2 մլն ռուբլու արտադրանք:

Կուսակցական-տնտեսական ակտիվի ժողովը կոչով դիմել է շրջանի աշխատավորությանը՝ տնտեսական և կուլտուրական շինարարության բոլոր բնագավառներում ձեռք բերած նոր հաջողություններով դիմավորել ՍՄԿԿ XXV համագումարը:

Ակտիվի ժողովը մշակեց կոնկրետ միջոցառումներ՝ թողարկվող արտադրանքի ինքնարժեքի իջեցման, արտադրական հզորությունների լրիվ օգտագործման, էներգետիկ և վառելիքային ռեսուրսների տնտեսման համար:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈԼԵԳԻԱ

ԱԳՈՅԱՆ Ա. Գ. (գլխավոր խմբագիր), ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ Վ. Ա., ՂԱՐԻԲՋԱՆՅԱՆ Գ. Բ., ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ Ս. Ս., ՅԻՄՈՆՅԱՆ Հ. Ռ., ՍԱՔԱՆՅԱՆ Ս. Մ., ՍԱՐՈՅԱՆ Է. Մ., ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ Կ. Ս. (գլխավոր խմբագրի տեղակալ):

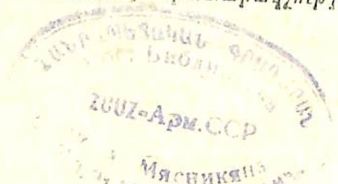
Адрес редакции: 375033, Ереван-33, Барекамутян 59 г.

Խմբագրության հասցեն՝ 375033, Երևան—33, Բարեկամության 59 գ.: Հեռախոսներ՝ գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ 27—25—29, պատ. քարտուղար, պրոպագանդայի և էկոնոմիկայի բաժիններ՝ 27—37—80, կուսակցական կյանք և կուլտուրայի բաժիններ՝ 27—19—80, գրական աշխատողներ՝ 27—60—64:

ՎՖ 04107 *Պատվեր 1827* *Թղթի չափսը 70×108 1/16:* *Տիրաժ՝ 13600* *Գինը՝ 20 կ.:*

Տպ. 6 մամուլ, մամուլում 68840 նիշ: *Ստորագրված է տպագրության 18/VIII 1975*

ՀԿԿ Կենտկոմի հրատարակչության տպարան, Ավ. Իսահակյան փող. № 28:

Ձեզ համար, ընթերցողնե՛ր

ՆՈՐ ԳՐՔԵՐ

Կ. ՄԱՐՔՍ և Ֆ. ԷՆԳԵԼՍ— Կոմունիստական կուսակցության մանիֆեստը: *Մ.*, «Политиздат», *1975:*

Կ. ՄԱՐՔՍ, Ֆ. ԷՆԳԵԼՍ, Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ— Կրոնի մասին *(ժողովածու)*: *Մ.*, «Политиздат», *1975:*

Ֆ. ԷՆԳԵԼՍ— Ընտանիքի, մասնավոր սեփականության և պետության ծագումը: *Մ.*, «Политиздат», *1975:*

Ֆ. ԷՆԳԵԼՍ— Բնության դիալեկտիկա: *Մ.*, «Политиздат», *1975:*

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ— Սոցիալ-դեմոկրատիայի երկու տակտիկան դեմոկրատական հեղափոխության մեջ: *Մ.*, «Политиздат», *1975:*

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ— Մարքսիզմի երեք աղբյուրները և երեք բաղկացուցիչ մասերը: Կարլ Մարքս: *Մ.*, «Политиздат», *1975:*

Լենինյան ժողովածու XXXVIII: *Մ.*, «Политиздат», *1975:*

Վ. Ի. Լենինը և համառուսական արտակարգ հանձնաժողովը. *փաստաթղթերի ժողովածու (1917—1922 թթ.)*: *Մ.*, «Политиздат», *1975:*

Վ. Ի. Լենինը, ՍՄԿԿ-ն աշխատավորների կենսամակարդակի բարձրացման մասին. *փաստաթղթեր և նյութեր*: *Մ.*, «Политиздат», *1975:*

Լ. Ի. ԲՐԵԺՆԵՎ— Սովետական ժողովրդի մեծ սխրանքը: *«Հայաստան» հրատ., 1975:*

ՀՈՎՀ. ԲԱՂՐԱՄՅԱՆ— Այսպես է սկսվել պատերազմը: *«Հայաստան» հրատ., 1975:*

Ա. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ— Սովետական Միության նավատորմի ծովակալ Հովհաննես Իսակով: *«Հայաստան» հրատ., 1975:*

Հ. ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ— Հայաստանի կոմկուսի գործունեությունը բանվոր դասակարգի կուլտուր-տեխնիկական մակարդակի բարձրացման ուղղությամբ: *Ե., «Համալս.» հրատ., 1975:*

Հ. ՄԵԼԻՔՍԵԹՅԱՆ— Արևմտահայերի բռնագաղթը և սփյուռքահայերի հայրենադարձությունը Սովետական Հայաստան: *Ե., «Համալս.» հրատ., 1975:*

Փ. ՀՈՒՐԻԽԱՆՅԱՆ— Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության զարգացումը Սովետական Հայաստանում՝ 50 տարում: *Ե., «Համալս.» հրատ., 1975:*

Է. Ա. ԻՎԱՆՅԱՆ— Սպիտակ տունը. պրեզիդենտները և քաղաքականությունը: *Մ.*, «Политиздат», *1975:*

Ա. Ի. ԱՌՆՈԼԴՈՎ— Զարգացած սոցիալիզմի կուլտուրան: *Մ.*, «Политиздат», *1975:*

Ա. Ն. ՄՆԱՑԱԿԱՆՅԱՆ— Միասնական շարքերում: *«Հայաստան» հրատ., 1975:*

Հ. ԱՋԱՏՅԱՆ— Դանուշ Շահվերդյան: *«Հայաստան» հրատ., 1975:*

Լ. ԲԱԴԱԼՅԱՆ— Տնտհաշվարկը և արդյունաբերական ձեռնարկության շահույթի պլանավորումն ու օգտագործումը: *«Հայաստան» հրատ., 1975:*

Գիտական կոմունիզմ: *«Հայաստան» հրատ., 1975:*

Հ. ՀՈՎԱԿԻՄՅԱՆ— Տնտեսական շահերը սոցիալիզմի ժամանակ: *Ե., «Համալս» հրատ., 1975:*

Վ. ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ— Պոլսահայ մամուլի և հրապարակախոսության սկզբնավորումը *(1832—1853): Ե., ԳԱ հրատ., 1975:*

Հայրենագիտական ժողովածու *(Հանրապետական հայրենագիտական առաջին կոնֆերանսի նյութերը): Ե., ԳԱ հրատ., 1975:*

Գինը՝ 20 կ. Индекс 77783

ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ ՆՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱՍԲԵՍՏԵ ՄԱԳԻՍՏՐԱԼ ԳԱԶԻ ՀԱՄԱՐ

Լեհաստանում, գազի արդյունաբերության կենտրոնական լաբորատորիայի աշխատակից, պրոֆեսոր Մ. Պալենդզսկին այժմ մշակում է ասբեստից ու ցեմենտից գազի խողովակների արտադրության տեխնոլոգիական գիծ։ Նման խողովակները կոնսերվացման կարիք չունեն, չեն քայքայվում, չեն աղտոտվում օքսիդային նստվածքներով։

Ասբեստե խողովակների առաջին շարքն արդեն փորձարկվում է Վարշավայում։

ԲՈՒԼՂԱՐԱԿԱՆ ՊՐԵՊԱՐԱՏՆԵՐ

Ռազգրադսկի անտիբիոտիկների գործարանն սկսել է թողարկել կորտիմիցինի կրեմ, որը լավ արդյունք է տալիս վարակիչ էկզեմաների, պիոդերմի, ալերգիկ դերմատիտների բուժման գործում։ Լավ արդյունք է տվել էրիտրան անտիբիոտիկը, որի սրսկումը բուժում է խոշոր եղջերավոր անասունների և թռչունների շատ հիվանդություններ։

ՏԻՏԱՆԻ ԱՊԱԿԻ

Քիմիկոսները տիտանը գնահատում են այն բանի համար, որ սինթեզի ագրեգատներին հաղորդում է մեծ կոռոզիադիմացկունություն։

Վերջերս ԳՖՀ-ի օպտիկական արդյունաբերության մասնագետները իբրև ապակու բաղադրամաս, այլ մետաղների փոխարեն, օգտագործել են տիտանը։

Փորձը լիովին հաջողվել է. ստացվել են առաջին լինզերը— փոքր տեսակարար կշռով, ավելի ամուր ու դժվարությամբ կոտրվող։

ՄԱՆՐԱԹԵԼ՝ ՋԱՐԴՎԱԾ ՇՇԵՐԻՑ

Աղբարկղերի պարունակության զգալի մասը ջարդված ապակի է, հնացած ամանեղեն։ Մինչև վերջերս Անգլիայում այդ բարիքը թափվում էր հողում։ Այժմ արդեն գործածվում է ջարդած ապակին անմիջականորեն ապակե մանրաթելի վերածող առաջին սարքը։

Իհարկե, ապակե ջարդոնից ստացված մանրաթելը արտաքուստ այնքան գեղեցիկ չէ, ինչպես ավանդական հումքով ստացվածը, բայց շատ հարմար է խողովակաշարերի ջերմամեկուսացման համար։ Այդ մանրաթելը սովորականից էժան է և առավել դիմացկուն։

ԱՄԱՆԵՂԵՆ՝ ԹՂԹԻՑ

Ֆիննական «Կոնվերտա» ֆիրման մասսայական օգտագործման համար պատրաստել է սեղանի թղթե սպասք— բաժակներ, ամանեղեն։ Գործածելուց հետո դրանք այլևս չեն լվանում, վառում են, այդպիսով խնայելով զգալի աշխատանք. ավելորդ են դառնում մեծ պահեստաշենքերը, պակասում են համաճարակների տարածման հնարավորությունները։

ՓԱՐԻԶՈՒՄ ՀՐԱԲՈՒԽՆԵՐ ՉԿԱՆ

Փարիզի 42 հազար բնակչություն ունեցող արվարձաններից մեկը ջեռուցվում է ստորգետնյա ջերմությամբ։ 1.600 մետր խորությամբ հորատանցքը 71°C ջերմությամբ աղաջուր է մատակարարում այդ շրջանի ջեռուցման սիստեմին։ Անցնելով ջերմափոխիչների միջով, ստորերկրյա տաք ջուրը տաքացնում է ջուրը մինչև 65°C. այնուհետև, անցնելով հատակին տեղադրված խողովակներով, տաքացնում է շենքը և ապա, սառչելով, կրկին վերադառնում երկրի խորքը։

«ՀԱՎԵՐԺԱԿԱՆ» ԼԱՊՏԵՐ

ԱՄՆ-ում թողարկվել է գրպանի լապտերիկ, որի մարտկոցները փոխելու կամ լիցքավորելու հարկ չի լինում։ Ակումուլյատորը լիցքավորվում է արևային փոքրիկ մարտկոցից, որի օգտակար գործողության գործակիցն այնքան մեծ է, որ բավարար քանակությամբ էլեկտրականություն է մատակարարում նույնիսկ ամպամած օրերին։